Bikoerim

M.H. van Campen

bron
M.H. van Campen, *Bikoerim*. C.A.J. van Dishoeck, Bussum 1903

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/camp006biko01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

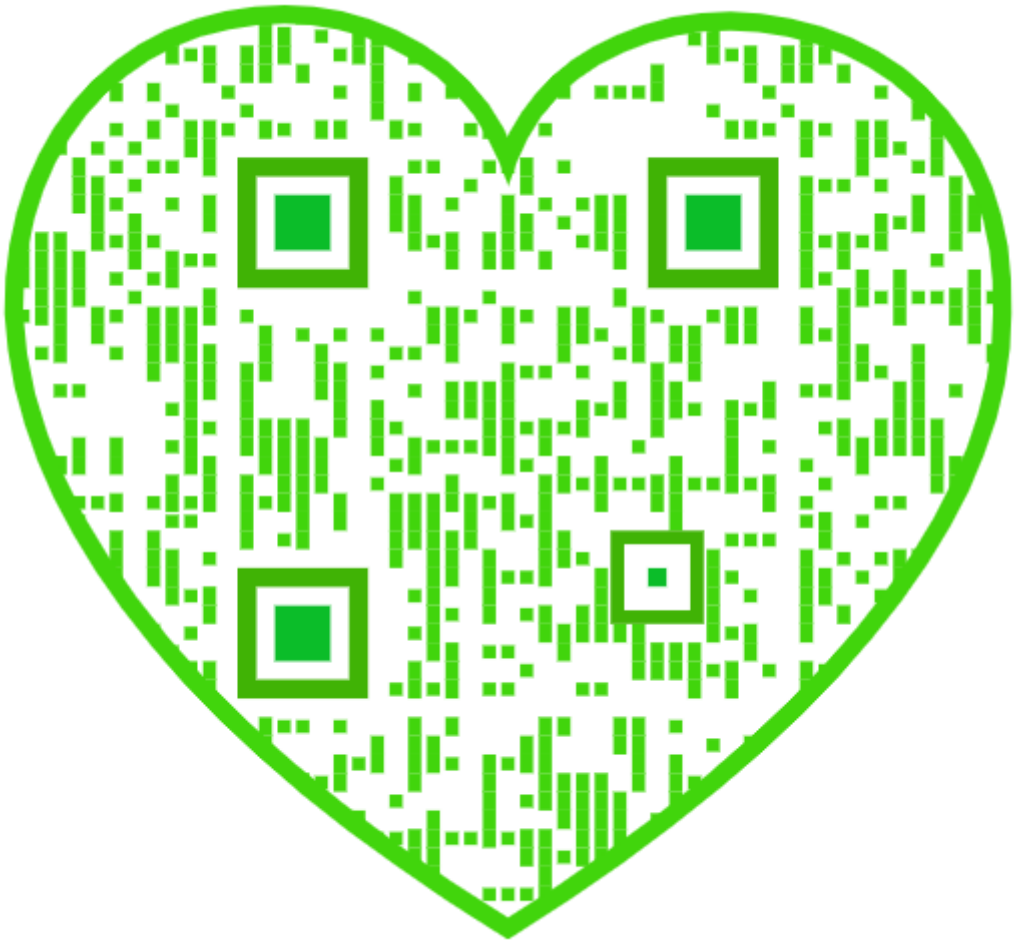

V

Paaschavond

Paaschavond.

Onder de weg-groezelende hemel-klaarten van den moeizaam-levenden regendag was een vochtige schemer aan 't rooken, een blauwig-zwarte damp, niet wolkend-stijgend ergens, ook niet neerzijgend, maar ragge-gazig alomme duisterend het af-te-ziene tegelijkertijd en staande roerloos-bewegend in eene niet-te-weten-van-waar-gekomene aanwezigheid. Maar na 'n pooze kwam in de al meer intiemende kamering onder de aldoor-dieper-donkerende be-sluiting van 't hemeldak, voor den huizenwand, boven den vet-slijkerigen, hier-en-daar-glimmenden steenen-bodem en 't moe-doffe, mat-beëtslijnde water een in-'t-duister-helderend, verwonderlijk-klarend, huiselijk-en-gemoedelijk-vriendelijk licht te leven. Het verdiepte 't aanschijn der dingen en vochtte, koel-waterlijk-bettend, het schemer-stoffige tot eene frisch-zwarte, effene verf, 'dat huizen en boomen in scherpte van donkere helheid stonden. Toen bleek wel het hemel-verwulfsel op eigen neerglooiende wanden te staan want het was nù gansch losgemaakt van de zwartige

en grijs-witte en kwijnend-roode daken en boog achter hen omlaag. Ruiten werden staalblauw en loodgrijs of spiegeling-en-kleurloos-voor-witte-gordijnen, maar roode gloeiden er hunne bloedende schijnen doorheen met flauw-bronzen en zwartig-zeegroene adertjes-en-vlekken-vertintingen. Het water ver-donker-bruinde al meer, scheen zèlf zonder beweging, maar in de kant-diepte, waar donker-en-duidelijk de afbeelding van den gracht-opstand neerhing, op-bolden en in-kuilden omgekeerde gevel-gobelins, wiebelden en deinden en scheef-trokken oud-en-gedempt-kleurige kunsttapijten, neer-vlakkend van den stijven boven-rand der wal-weerkaatsing. En boomstam-spiegelingen kronkelend-daalden daaruit, door-streepend bruin-bandig de weefsels, en ovaalden, onder-randend, naar beneden weg in 't breed-uitwollende hunner dicht-war-harige kruin-voeten, die eindelijk een egaal vlak werden met het duistere water-midden.

Een wijle bleef alles wel zóó. Dan kwam de volslagen over-nachting en van nacht-ademen besloegen de vensters zwaarder, maar witte gordijnen bleven op-blanken in 't duister en roode kleuren kwijnden nog wat, werden bepikkeld en be-roet van nacht-stof, toen zwart. Om den doovenden dag-haard werden de noode-wakende huis-ouden triestig, slapensreede. De jonge, hel-groene blaadjes, aan de in-stilstand-zwierig-geneigde-en-sprietende twijgen van de glimmend-natte, ebbenhout-zwarte boomstammen, vergeelden eerst, verduisterden daarna geheel. En het water was gedempt van den nacht,

over de oppervlakte huiverden door luchtige wind-ademing op-sparkelende rillen, grijze huiveringen van dood licht, maar daaronder waren de breede blokken van zwartheid, barken-vloot van duisternis, gezonken erin. Eene huivere mistvochtigheid klamde door de lucht, stof van water, fijn-gedeeld en verbeeld-prikkend-en-hard als vijlsel van ijzer. Gordijnen werden neêrgelaten voor en na en kleurden plots roze van licht, of lieten hun rood fel herleven, de eigen kleur voedend met 't licht achter hen maar de licht-kleur verbergend, en even geplekt hebbende stoelschaduwen vielen voorover weg. Zoo werd het binnene gansch van het buitene afgesloten en de zwarte nacht bleef alleen. Maar onder het boomenloover schoof een kokertje als van netwerk aan, daarin kronkelde rood vuur 'lijk wormen en geel ver-bol-glipte erin als blazen in 'n waterpas. De man-gedaante, die den dragenden stok vasthield, bleef staan. Toen wip-rekte de vlam op in de eerste lantaren en er was licht-uitgieting op 't rondomme, maar in dat licht schaduwen van lantaren-ijzers: twee zwarte reuzeveeren stijf-uitstaand, een naar boven en een naar beneden. En de man dan plots verlicht, van achteren sterk, van voren schemerig in zijne gang naar den duisternis-opstand vóór hem, schopte over de weg zijne schaduw-flarden voor zich uit, tot ze in 't donker weggesmeten waren en daar nog liggend, na het opspringen van 'n nieuwen vlam, weer inkrimpend werden voortgetrapt, vertrokken en in-elkaar-gedrukt. Eindelijk brandden alle lantarens. In de dik-neer-gesmijdigde laag slijk-verf lag,

over het weg-doek, 't licht in spiegelende, zwartige schijnen gestold. En schaarsche donkere ruiten hier-en-daar werden goudpapier gedeukt, kuiltjes van goud en zwart, tegen elkaar.

Een toren begon uit z'n donkere alleenheid gewichtig-langzaam eene droomerig-en-vermanende oude wijze uit te klepelen, op vele nootjes eenen aandacht-inroependen nadruk leggend, grootvader-achtig-ter-leering-zonder-inspanning-of-haast-en-waar-toch-'n-hééleboel-in-zit. Maar even daarna ving heel ver een andere aan onduidelijk te neuriën, zooals wel tusschen dichtbije geluiden eene zangstem uit ver venster wordt gehoord. Dan ging de dichtbije slaan en de ver-affe scheen stil geworden maar dadelijk daarop sloeg die ook, damp-vaagde z'n geluid uit en over de zwaar-ijzeren slag-bekkens van den ander. Maar 't werd toch eindelijk 'n verwarde menschen-doening: 'n halstarrig in-de-rede-vallen, 'n mummelend en hard door-elkaar-geroep van uurnamen, tot ze eindelijk zwegen, maar de ver-affe in z'n taaie zwakte mummelde zachtjes en kalmpjes het laatst.

Toen, daardoor weer wakker geworden, zich opwrikkend aan de om de leuningen geklemde handen, richtte zij zich op uit 'r luie-stoel, waar zij, nu en dan koortsig-sluimerend en telkens ontwakend, het vergaan-van-dag-in-nacht gedeeltelijk had gezien, en, de armen zich-uitbogend-ontspannend, de borst sterk omhoog-bollend, geeuwde ze, 't hoofd stijf achterover in den harden japonkraag geduwd, huiverde dan even

en zag weer, zich voorover-ìn-buigend, met knippende oogen, die zij, ze waterig voelend, even wischte, uit het venster, waarvan de gordijn tot aan den rand omhoog-getrokken. Zij kreeg nu in haar vermoeienis-doezig hoofd gedachten van: ik moet nou toch opstaan... me ankleejen... maar haar geheele lichaam was uitgeput, òp, en de kniegewrichten waren stijf, flauw-pijnlijk... Och-got, 't is zoo lekker zitten... je zoo inteknuffelen tegen de stoelrug... maar nee, dàt nou niet doen... En op 't los-spierige, in-elkaar-gezakte van haar doorloomd lijf bleef het voorover-hangend hoofd, met flauwe, warrige denkingen, zonder-verband-zijnde droom-beginnen in zich, telkens gemerkt in een weer op-helderend bewustzijn-schokje, staren naar het buitene in soms-even-zièn. Maar ze moest toch op... moest toch op. En, aanvang-bewegingkje van opstaan, draaide zij, even diep-ademend 't hoofd naar 't kamer-inwendige, strekte de armen, zich rekkend, naar boven uit, de nagels fel-drukkend in de hand-palmen. Zij voelde in de krachtige beweging het bloed, omhoog geperst, vullend het hoofd, dof drukken, tevens eene halsbeklemming als zou zij dadelijk stikken en liet hare armen snel dalen, de vingers zich weer neer-krommend, slankte haar lijf omhoog. Er was even 'n zeer kort durende doffe duizeling in haar voorhoofd, en roode en blauwe sterretjes en reepjes vergleden voor haar oogen. Eene zachtjes prikkelende tinteling behuppelde haar lichaam, maar ze was nu plots opge-

frischt, en had, daar haar blikken onbewust-vorschend het opstaand kamer-holle be-rezen in 'n halven boog, van den vloer over den achtermuur naar 't plafond, eene gewaarwording van kil-vreemd-zijn in den nacht, die zij zich niet herinnerde te hebben zien worden, 'n schuchter-bang-tastende verwondering hoe alles, alles zoo plotseling... zoo plotseling... ver... vermàgerd was, zich verinnigend tot 'n droeve gewaarwording van eenzaamheid en van door 't door-haar-geweten-lichte huis uitgestooten te zijn naar de buitene nacht en daarmede één te wezen. Bleeke schijnen lagen tegen 't zwart-grijze plafond, dat over de levenlooze leegte boven het glazig-oogige raam. De door-'t-donker-wrakkig-gemaakte, vermolmd-aan-elkaar-hangende nacht-kamer was een riffige omstand om 't leege, 'n geraamte van z'n dag-wezen, al het vullende, rondende en bloeiende lichtvleesch in den schemer-nacht weggeteerd. Zij werd eene heftige begeerte gewaar naar het feestende, het lichtende huis, daarachter, daarbeneden, en om de vreugde-warmte goed in zich te krijgen en daarmeê heen te gaan uit die nacht-hier en dan daar beneden, in 't heerlijke licht, met al de lieve gezichten, even op te laten komen die donkere kamer, lekkertjes alleen gelaten in de donkere nacht, waaraan zìj ontkomen was. Ze dacht toen: Wat is dàt allemaal voor gèkheid... hoe kom 'k daaran... 'k lijk wel 'n kind... kom 'k zal me nou gaan ankleeje... kòm, anders wordt 't nog laat door mij... en dan wordt 't weer later voor

David kan ontbijten... en 't is al zoo'n lange teinis... Hùp... daar sta ik, hè... waar zijn nou de lucifers... nee, niet 't gordijn late zakke... anders kan 'k heelemaal niks zien... Waar zijn ze... O, daar rammele ze in me zak... nee, dat zijn spelde... dàt zijn de sleutels, hoe komme die in me zak, die scheurt d'rvan... waar zijn ze nou... wacht daar voel 'k wat... ja onder me zakdoek... dat harde onder die vouw bij me wijsvinger... die moete nou juist 't onderste legge... - En ze ging naar 't kamermidden, maar terwijl ze 't gaskroontje, in een heesch schuiven en bijna-klankloos-schor glasgetik, naar beneden trok, draaide de deur naar binnen en stond daar plots de gebogen gedaante van een met-'t-hoofd-vooruit-speurend meisje; van achter haar schemerden de glimmende, geel-geverfde, fel-belichte muurvlakken van het portaal wat van hun glans de kamer in. Het meisje bleef zoo nog even staan, de linkerhand om den kruk van de door haar beschaduwde deur, de rechter tegen de post, en 't was of zij 't buitenkamersch-helle-naar-binnen-willende achter zich gevangen hield. Stil keek zij naar 't licht-opsteken. Het lucht-gas siste en floot en blubberde amechtig, maar eindelijk met 'n paffenden knal 'n blauwe vlam oprekte, uit welks omtrekken rood-gouden vonkjes optwinkelden en gele pijltjes reikten tot langzamerhand alle geluiden ophielden en er als 'n uitschuivend waaiertje van geel vuur stil uit 't blauw-rood-gouden pauweveer-rondetje opging.

De opstekende boog 't hoofd gauw voorover, de oogen knippend voor den hellen glans, en bleef zoo staan, maar 't meisje richtte zich op en wipte de kamer in, speelsch zich afboomend met de armen van deur en post, en, even in 't voorbijgaan met de linkerhand over de tafel strijkend, liep ze naar 't raam, liet, ernstig naar 't afrollen kijkend, de gordijn neer. Toen draaide zij zich om, bekeek onderzoekend met 'r stille, lichte oogen in 't blonde ovaal gezicht de oudere en haar mond spitste zich even, 'dat de onderlip in 't midden dieper gegleufd werd en aan de beide zijden rond zwol. De streep, lijnend van neuswortel tot haarbegin, zich meer inschaduwde tusschen de blanke voorhoofd-helften. Haar slank, jong lijf stond, de handen saamgevouwen over den buik, in geduldige wachting van straks-iets-te-kunnen-doen. En de oudere zei, zich telkens met de hand de oogen beschuttend en 'r dan weer latende zakken om te beproeven of ze nòg niet aan 't felle gewend waren, van dat 't licht zoo schèl was. Maar het meisje lacherde: ‘Och ma, u hebt geslape, uw rechterwang is heelemaal rood en ingedeukt.’

‘Ja, 'k zal eve ingedut zijn,’ zei ze. Maar toen, in hare gewoonte van te beweren, dat ze altijd aan slapeloosheid leed, en, al was ze nog zoo vermoeid, niet kòn slape overdag en d'r ook geen tijd voor had: 'n huishouden met kinderen, en gróóte kinderen zijn àl zoo erg als klèine kinderen, zei ze, hare hand weer latende dalen van voor de oogen en weifelend haar dochter aanziend met de

glimmerende ballen tusschen de omrimpelde en nog saamgetrokken leden: ‘En toch kan 'k me niet begrijpe, dá'k geslape heb, ik heb de klok hoore slaan en 'k dacht nog bij me-zelf, kòm, 'k zal me nou gaan ankleeën, en 'k ben expres niet achterover gaan leune, omdat 'k dan heelemaal niet op kon.’

‘Nu maar, uw heele wang is rood, u hebt op uw hand gelege... de vingers zitten 'r gewoon in,’ zei 't meisje op 'n toon van zeker-gelijk-hebben en 't-is-de-moeite-niet-waard-om-d'r-over-te-spreken.

‘Moet 'k tòch zeker eve ingedut zijn.’ Maar ze kon toch nièt làng geslapen hebben, 't was nu pas half zeven, dat had ze daar in 't donker geteld.

‘Pas half zeve, 't is bijna half acht, ziet u nu wel, dat u geslape hebt,’ lachte 't meisje weer flauwtjes en hare lichte oogen, die uit het bekerig-heffende der beneden-oogleden op-ovaalden, trokken licht-geringschattend-en-verwijtend even omhoog, de blonde wenkbrauwen zwakjes meerijzend, terwijl de mond spitste en rechts trok, maar dadelijk daarna haar gezicht weer ongerept-stil-en-sereen-koel-van-maagd-zijn werd. Doch haar moeder zei, dat dàt zèker niet kon, dat ze toèn heelemáál niet gedut had, maar die andere toren had 'r zeker in de war gemaakt, bij dag hoor je 'm niet, maar tege de avond als 't stil is, kon je 'm duìdelijk hoore en 's nachts lette ze 'r altijd op. En ze ging even naar den spiegel, vond zelf dat 'r haar in de war was en haar wang vreeselijk rood en net gestriemd. Het meisje keek toen ook en maakte met teere, blanke handen eene voor-

zichtige streel-beweging over 'r als-goud-poeder-blond en poeierig-glad-èn-oneffen de-Mérode-haar, drukte de wrong op 't achterhoofd een weinig vaster aan. Zij vond zich-zelve heel mooi in de koele distinctie van haar schuldeloos maagde-gezicht, dat zij effen en emotieloos hield onder het smukloos-kuische,
van-zelf-kinderlijk-eenvoudige,
nièt-zónder-behaagzucht-maar-met-de-juist-passende-naïeve-behaagzucht-zacht-neergeleide,
kostelijk-mooi-hoofd-zorgelijk-dekkende haar. Ook proefde zij innig, geheel de sprake van haar stil gezicht fijn-begrijpend, de schoonheid van het eerbiedíglijk-omhoog-heffen en toonend-dragen, dat 'r oogleden haar peinzende oogen deden. Zij vond zich heel mooi nu en voelde, onbewust bijna, eene frissche, warme kracht achter hare oogen, 'n lekkere smakkende vochtigheid in de keel en eene diep zich uitbreidende en verruimende ademhaling in de borst. Dat was de blijheid om 'r mooi-zijn en ze werd speelsch van geneugt, boog zich voorover, lei 'r hoofd, den hals wat vooruitstrekkend, op haar moeders schouder en zei lachend: ‘Nou bent u de vrouw met de twee hoofden, u kunt op de kermis gaan.’

Zoo bleven zij even staan, glimlachend tegen hunne beeltenis achter het als-doorzichtige, gladde glas. De moeder vond zich-zelve ouwelijk-vermoeid, de lippen wel wat naar voren gezakt en het wit der oogen rood-dooraderd-voos om de zwarte appels; ook hinderde haar het breed-uitgedijde van het gelaat onder het diep-schulpende,

't voorhoofd-verlagende der bandeau: dat je 'n bandeau moet drage als je nog mooi haar voor je leeftijd hebt, dat is toch naar... maar enfin 't is nou eenmaal niet rècht met je eigen haar te gaan, daarvoor ben je getrouwd... Toen dacht ze plots aan haar dochter, zag 'r spiegelbeeld aan, voelde 'r wang tegen de hare. Er kwam eene plechtige statig-wijze vreugde in haar om 't geluk van dat lieve gezicht tegen haar wang... Ze was toch uit háár lichaam geboren... 't is 'n onbegrijpelijke rijkdom... 't is om d'r trotsch op te zijn als 'n mensch niet te niètig was om èrgens trotsch op te zijn... En toch is elk mensch iets... iets... bijzonders en iets groots omdat hij dat kan... 't was haar eigen vleesch en bloed, bùiten haar in 'n apart en nieuw leven... Kijk, wat 'n gezégend gezicht... wat doet 't 'r toe of je zelf oud en leelijk wordt... Je kind leeft nog lang nà je... 't is toch 'n groot wonder en 'n troost... de dood is toch zoo erg niet... je blijft leven in je kind... 't is alles, àlles ten goede beschikt... God is goèd, en àlles wat Hij doet is ten goède... In hare diepe, aldoor meer blijde denkingen verwekkende vreugde had zij nu de oogen neergericht en zag inwendig de lange, lichte acht dagen van Paschen voor zich, eene langzaam-zwaar-aandeinende verheugenis. 't Was eene feestelijkheid, die als een statig-schrijdende koning kwam en weidsch werd ingehaald...

De blinkende kindergezichten en de van stille blijdschap verheerlijkte gezichten der ouden, de

lichte synagogen en de diep-roode en blauwe, hun glinsterend goud dragende, voorhangsels voor de Arke-poort, de oud-marmeren poort met bleek-gulden inscripties, als goud op perkament, 'n oude, stille vreugde... De van brokaat en van opgelegde antieke bloem-borduringen stijf-neer-en-breed-uithangende mantels om de wetsrollen, de kronen van mat-gouden drijfwerk met hunne tingelende schelletjes, de met edelsteenen ingelegde schilden, waarin gegrift de namen der twaalf stammen, dat alles was eene heugenis van den ouden tempel en van den Hooge-Priester, van 't oude, verre land, dat op je wachtte, van de groote oude tijen, die maar bleven leven, maar bleven leven in je. Zoo was 't altijd en zoo zou 't altijd blijven tot de Messias komen zou. Het was zoo jaar na jaar en eeuw na eeuw, door al 't rumoerige en de wisseling. Ze waren eeuwig en één. Als de wetsrollen naar 't almemmor werden gedragen... de kostelijke weelde, de gelukkige rijkdom ter eere Gods... De kinderen zongen gedurende de gang van de Arke af... Zij zag van af de gaanderij de mannen staande, de voorsten zich voorover buigend en zoenend de wetsrol... De stoet ging voort, de kinderen zongen met hunne hooge stemmetjes, zij zag de oogen blinken in de inspanning-gezichtjes... Zij zongen 't hoog uit, uit hun jeugd en hun onschuld... 't Was 'n aandoenlijkheid. De blijdschap lag op alle gezichten en de lente was er overal. De blijdschap kwam van de hooge, ruime hemel en van de jong-

bladige boomen... De jongens en de meisjes ze keken naar elkaar... Zij zag 't opkijken der jongens naar de gaanderij en de meisjes ter sluiks neêrzien... Was dat nou zoo erg... God wil dat toch... 't was heel lief. Paasch was 't mooiste feest, je gaat door een feestpoort de zomer in,... mooier, blijer dan Nieuwjaar... Nieuwjaar was een afscheid... en de plechtige, donkere boetedagen... voor 't vreeselijk Gericht...

'Blijf altijd vroom, m'n lieveling en doe me geen verdriet an,' zei ze nu plotseling, met haar rechterhand 't gezicht van haar dochter naar zich toe wendend en haar zoenend.

'Hoe komt u daar ineen op?' zei blozend 't meisje, verwonderd glimlachend, maar 'n slimme glinstering van wel-weten in de oogen.

'Ja... 'k weet 't niet... maar...' En hare oogen werden vochtig en wijd-open-van-ontroering. Ook had haar gezicht de weifelende uitdrukking van iemand, die plots doorvoelt, dat een zeker iets bestaat, maar zich onmachtig voelt het verstàndelijk te kènnen, en even nog poogt... Dan, een-snel-besluit-nemend, zei ze bruusk: 'Kom, gekkinnetje ga jij nou maar na benede, dan ga ik me gauw verkleeje... je komt hier om me wakker te make en je houd me op... Waar is groo'ma?'

'Groo'ma zit in de tuinkamer met Rika.'

'En Juultje en Rebekka?'

'Och, God, dàt zijn 'n paar vervelende spoken, en dat kind zit ze voor de mal te houen, 'k kan d'r niets an doen.'

‘Nou, moet je 'r toch zegge, da'k dat niet hebbe wil en da'k 't anders an pa zal zeggen... Ga nou maar bij ze en praat een beetje met ze en kom dan even over 'n minuut of tien weer bij me, dan kan je me nog eve helpe want 'k kan de rok van die japon nooit zelf goed krijge, van achtere.’ En ze ging naar de muurkast, maakte die open, terwijl het meisje, na nog even haar dun-gouden halskettinkje, waaraan een klein geëmailleerd medaillon hing, te hebben verschoven, in hare jonge recht-oppe slankheid de kamer uitging. Er was een zijde-geruisch en stijf kraak-geritsel van kleêren, die, uit de kast genomen, neerzegen op den dichtsbijen rooden stoel met in 't lamplicht glimmenden mahoniehouten rug. En ze liep weer haastig naar den anderen kamerhoek, kreeg uit 't toilet-kastje 'n paar platte, groene doozen, en, een openend, nam ze er een bandeau uit, bekeek die, 'm latende kruinen op de hand, lei 'm toen weer voorzichtig in de doos. De kamer werd 'n intiem-vertrouwde door 't zich-tot-de-feestelijkheid-bereiden der zich tusschen haar dof-gebloemd-groene behangsel-muren en mahonie-meubel-wanden bewegende vrouw. 't Werd rommelig van de openstaande kasten en gereedliggende kleedingstukken. En alles was daaraan gewend en in-stilstand-oplettend-bezig - gelijk kinderen, roerloos staande, blij iets te mogen vasthouden - in gewoonte-blijking van even druk bewoond en lang donker en alleenzaam te zijn. Het trijp van de stoelen en canapé was verschoten, hier-en-daar

zwartvlekkig. Zij hadden een verouderd,
eens-salon-meubel-geweest-maar-al-lang-achteraf-gezet aanzien en waren als van-zelf in 'n stand naast elkaar, gemakkelijk om er de japonnen op lang-uit te leggen. Het gas spetterde wat van te weinig water in de pijp. Zij begon zich te ontkleeden vaag peins-kijkend en, onbewust, lang den adem inhoudend, die dan diep en hevig uitzuchtte bij eene het bewustzijn wekkende beweging, waardoor zij de beklemming gewaar werd. Zij maakte met haastige, bijna vaneenrijtende gebaren de knoopen over de borst los, wrong zich dan de japon af van de schouders. Haar witte ondergoed werd zichtbaar in een driehoekig vak, boven de dichte, even omhoog rijzende japon-rok. Het ging moeizaam, het gesloten-benedene hield de aan 't lichaam gewende stof over het schouderbolle gestrakt en ze had even wrevel-gedachten van: nooit-weer-zoo'n-japon-laten-maken-maar-een-héélemaal-met-knoopen. Doch eindelijk kreeg ze 'r toch van de schouders en bleef toen eventjes stil om uitteblazen. De kraag reepte nu, breed, boven het midden van den rug. De japon slodderde van achter in eene kreukel-ontreddering boven het middel en de mouw-polsjes togaden al om de handen. Dan trok ze heel langzaam en voorzichtig de mouwen uit, de scherpe kromming van den elleboog zooveel mogelijk inhoudend om de opene, gestrakte japon-borst niet te scheuren. En de gewend-bloote, roodere handen aan de tot aan het korte hemds-mouwtje vreemd-naakte, roze-blanke armen grepen

resoluut de japon, duwden 'r over de heupen omlaag, tot-ie zakte ineen op den vloer, waar hij lag om haar heen in gedeukte ronding van neergecirkeld touw, terwijl zij even de losgegane banden van haar onderrok opnieuw knoopte. Dan stapte zij eruit, trok 'm omhoog, dat hij neerflapte aan hare hand, en hing, na 't binnenste buiten te hebben getrokken, het slap-stijve, van-onder-breede, lichaam-vormige-en-leege in de kast. Zij stapte nu weer gauw in hare plotse ontdeftiging en verkinderlijktheid van kousebeenen-onder-korte-rokken naar het tafeltje, waarop de bandeau-doozen, deed 'r bandeau uit en kamde het haar over het gaaswerk, legde 'm dan in de doos. Haar gezicht was nu verouderd en verernstigd beneden het hoog-opblankend, meer dan straks het gelaat beheerschend voorhoofd, waaronder nu de grijze oogen keken als eene luttele verzichtbaardheid van het vele-en-diep-verborgene. 'r Haar was algrijzend en strak naar achter in een wrong vastgetrokken. Met spitse vingerbewegingen trok zij er de haarspelden uit, liet 't dan om 'r behendige vingers losslangelen, gleed er luchtigjes met den kam door, tot het neerhing in zijne gestreepte geheelheid van allerfijnste lijntjes, nog vol en dik maar kort-afgeknipt en daardoor stijvig-bedekkend den nek als kant van onder kap eener boerin. Dan wiesch zij zich. Het water sprankelde, ruischte in een breeden, klokkenden scheut uit de lampetkan. Zij stak een der aan weerskanten van den toiletspiegel in koperen armpjes gehouden

bougies aan. Eene luchtige goudoogeling dreef in de kom, werd gebroken en geduwd door de plassende handen, splinterde en wiebelde om ze heen. Achter den hel-verlichten spiegel, den gouden-dage-spiegel was het kleurig beeld: oogen, gelaat, nat-vlokkig haar, even bedekt, weer vrijgelaten door handen midden koel-neerregenende druppeltjes; oogen knippend-kijkend door weggeknipperde, dan langs roode wangen neervloeiende straaltjes water; neergeflap en ingebal van den blanken handdoek. Toen trok ze een schorrende lade open, kreeg een flacon. De gedempt-scherpe odeur als van sinaasappelen en citroenen bracht eene al-droogte-vochtende frischheid, eene in-'t-ruiken-gedrònkene laving. Zij wiesch er het nu dieper-kleurige haar meê, keerde zich dan om, latende plots den spiegel donkeren met het beeld van eene oud-glimmende mahoniehouten kast, kreeg 'n bandeau en zette dien behoedzaam weer voor den spiegel op, voorzichtig aan beide zijden van het voorhoofd het gegolfd haar booglijnend, maakte 'm van achteren vast en wond daar 'n wrong, die vaststekend met haarspelden, waarna zij een luchtig, plooi-kanten mutsje op 't haarmidden deed. Zij bekeek nog even haar bedaagd, nu frisch gelaat, wilde dan de mahoniehouten kast opensluiten, maar bedacht, dat hare sleutels nog in de uitgedane japon moesten zitten, verwonderde zich even hoe men zóó vergeetachtig kon zijn, wroette dan, in de kastdonkerte, in het omgekeerde kleedingstuk om de zakopening te vinden... ja, daar

had zij ze... liep weer haastig naar de andere kast, haar dame-hoofd vreemd op haar werkvrouw-lijf-van-korte-rokken-en-borst-in-omslagdoek, maakte wijd de zwaar-scharnierende deuren open. Daar voornaam-oude geuren 't al be-oud-tijend, uit-kàntten, uit-juwéélden, uit-hèrfstten, weemoedig, haar tegemoet. Het benedengedeelte der kast was geheel ingenomen door eene groote, witte doos. Die haalde zij, even hurkend, eruit. Het feestgeluk kwam nu zóó vùllend in haar, dat zij er door glimlachte zonder 't te weten. Op de lip bijtend van inspanning trok zij het deksel open. In zijne blankheid van goed-door-de-jaren-heen-bewaard-zijn zag zij toen het kleed liggen, zwáár-èn-téér-voornaam van batist-met-oud-gelige-fijn-figurige-kant. Zij bekeek 't met blije-blikken-streeling. Voorzichtig nam zij 't uit de doos, terwijl zij opstond. Het rees, stijf-ontbuigend aan hare hand. Zij liet 't met polsbewegingen draaien, bezag 't van alle kanten, 't was gelukkig nog goed, gelukkig nog goed. Terwijl zij zoo stond ontbloeide haar eene teederheid, eene liefde voor vele dingen-vaag-bespeurd, want over het gezichtsbeeld van 't kleed, in haar, lag als een vochtige glans van weemoed en eerbiedwaardigheid. Zij zag 't zoo op gezette, plechtige tijden een paar maal in 't jaar. Het was zoo'n gestadig op nauwkeurig-bepaalde dagen wederkeerend iets, waarvan je uit kon rekenen hoeveel keer je 't nog zien, nog dragen zou, zoodat 't maande aan de kortheid van 't leven en, in zijne blankte gelig-om-kant je even deed denken,

éven aan de tachrichien, waarin je liggen zou tot 't toekomstige leven... Wit is dan ook 'n weemoedige kleur... Maar dat is toch 'n vreemde gedachte voor 'n tijd-als-nou, 'n náre gedachte voor 'n feest en die men niet hebben moet... men mag zich niet verzondigen... Maar die gedachte met haar oud, bleek, bleek, vreemd-en-toch-bekend gezicht was maar éven voor de zonneruiten harer feestvreugde gestaan in zijn voorbijgaan van armen, ouden, lompigen man, vreemd en apart in 't zonlicht, was al weer heen... Zij vond 't nu dwaas van zich-zelf, dat ze juist aan doodskleêren had moeten denken... Wat 'n gekheid... wat kan 'n mensch toch vreemde gedachte hebbe... En toch 't doet je soms goed, zoo iets... Maar de weemoed was weg en dat speet haar want, in herinnering-proeven, voelde zij hoe weemoed haar immer eene zoete gewaarwording was... ook lichamelijk... 't is als eene ontslaking in 't lichaam... 't lichaam moet zich openen en ontlasten... Maar kòm, de blijdschap, de blìjdschap was toch beter... Zij was nu weer in den frisschen, licht-doorwaaiden dag der vreugde, terwijl zij 't kleed aantrok. Ze zag hare krachtige, voorname gestalte, haar kleurig, donker, door het wasschen vergezond gezicht. Zij zàg nu 't feest. Het wàs er nu na al de drukke dagen, het letten op de meiden, dat ze alles precies deden, dat niets geen gomets meer in huis bleef. Ze wist, dat ze 'r achter haar rug uitlachten, als ze zoo de gleuven der vloeren met 'n spijker liet uitha-

len... Ze wilde 't toch gedaan hebben... En 't wegbergen van de gewone serviezen en 't neersjouwen en in de kasten zetten van de Paaschserviezen... daar kwam wat bij kijken... En toch, je ziet er zoo tegen op en 't gaat toch voorbij, je komt er toch elk jaar... Ziezoo hij zat nog goed, maar daar had je 't weer met die plooien in de rok... Waarom kwam Anne nou niet... Hij bleef toch goed in die kast... ja 't is hier 'n drooge kamer... Wacht ze zou even in die tijd 'r broche aandoen en... èn de knòpjes!... de knòpjes!... Het schokte plots adembenemend in hare borst en snikte op, snìkte òp... Zij zag zijn mooi donker gezichtje met de ernstige-en-geestige liefde-oogen, z'n groote mooie oogen... och m'n God, m'n Gòd, dat hij had moeten sterven, haar lieveling, haar engel, haar schàt... Daar waren ze... m'n arm, lief, goed kind... wat 'n noblesse en wat 'n gedàchte van 'n kind van elf jaar. Zij stond gebogen over de cassette; hare tranen-oogen in het om neus en mond hevig-trekkend schrei-gezicht - telkens hikte er een snikken omhoog, dan, met verdubbelde wilskracht, in 'n dicht-samen-trekken van den trillenden mond, hield zij 't huilen in - bezagen knippend de beide semilie-diamanten oorknoppen. Hij had niets laten merken, had z'n zakgeldje opgespaard, nu en dan dacht ze wel, dat-ie iets liefs in de zin voerde, want hij keek haar zoo star-droomerig soms an en dan had-ie ineen zoo'n blijdschap en begon te zingen en sprong door de kamer... dat was zoo al 'n

paar maanden voor haar verjaardag... Vast overwoog-ie dan hoe goed ze er zouen staan en hoe blij ze ermee zou zijn en dan zoende-ie 'r ineen zoo heftig... Hij was zoo hartstochtelijk... Zij bezag al 't gebeurde nu in haar hoofd, zij zag 't in haar hoofd opkleuren en voelde telkens een verkrimpen, 'n wegsterven-door-smart in de borst, eene zwakte van niet-langer-kunnen-leven... O m'n God, m'n God... al z'n bewegingen zag ze, zijn kleur van blijdschap en van zenuwachtigheid, toen-ie ze haar overgaf, zij her-voelde zijn onderzoekend-kijken naar haar gezicht of ze haar wel bevielen en daarop zag ze zich-zelf comediespelen, dat ze die leelijke stukjes glas, die ze 't kind in de handen hadden gestopt, zoo pràchtig, pràchtig, mágnifiék vond, en een soort van blije dankbaarheid voor zich-zelve, dat ze zoo gevat was geweest dat te doen, ging nu even zacht en weldoend in haar voorbij... Hoe-ie toen op 'r toe was gevlogen en haar omhelsd had, met z'n hartstocht, zij voelde nog z'n gebenscht hoofd tegen haar borst gedrukt... Gebènscht hoofd!... Nou... nou... legt 't op 't harde hout... m'n hart breekt, m'n hart bréékt... 't Is 'n beschikking... maar och dat 't zoo heeft moeten zijn... Maar ik draag ze, m'n lieveling, ik denk altijd an je, je lééft in me, m'n schat, je lééft in me, wees maar gerust... We blijven toch altijd bij mekaar... Hoor je m'n lieveling... En zie je schat hoe moeder je mooi lief cadeau draagt... op de heiligste dagen ter eere van de jomtof draag 'k ze... Zie je 't m'n

schat, hoe je bij me bent. Zie je 't wel hoe je bij me bent... Wees er dubbel blij mee in je eeuwige blijdschap bij God. Denk nou ook an mij en bid wat goeds uit, bìd voor je zòndige moeder. Als we dan in Gan Eiden weer bij mekaar zijn - ik wil goèd zijn, goèd en dan zal de Scheim Jisborach me toch niet scheiden van m'n kind - dan zal 't ons allebei zijn of we nooit gescheiden waren geweest... Haar eigen denkvoelen verwekte nu eene nog heftiger aandoening in haar, zoodat zij moèst schreien. Haar geheele lichaam schokte. Hare linkerhand hield stijf de oorknoppen omklemd. Eindelijk bedaarde 't wat: er kwam verstandelijk-betreuren in haar op: als 't 'n paar jaar later had gebeurd, hadde ze 'm misschien met dat nieuwe middel... hoe heette dat nog weer?... En in de reactie op de hevige gemoedsbeweging bleef haar nagenoeg-machteloos geworden denken peuterend-zoeken naar den naam van dat middel, zich-zelf van de nietigheid daarvan niet bewust... Met dat nieuwe middel... o, serum! kunnen redden... en hij had blijven leven... Maar laat 'k niet morren... 'k heb toch 'n goeie man en brave kinderen... Gòd zal ze gezondheid geven... Kòm 'k moet voortmaken... En ze deed, nog berustend zuchtend, de knopjes in de ooren, greep naar 'n paarlen-en-diamanten broche, maar zij hoorde de tred van Anna op de beneden-trap en ze wendde zich nu haastig af, bette zich gauw met wat water 't gezicht, opdat zij niet zou merken, dat ze gehuild had... Waarom

moest je de kinderen hun jomtof verstooren. Doch Anna met haar luchtige gang eerder boven dan ze gedacht had, trad al de kamer in, zag 't wegmoffelen van den handdoek, het gezwollen gezicht, de roode oogen en begreep dadelijk. ‘Hebt u gehuild ma?’ vroeg ze, haar gezicht plots-verdroefd en angstig-vorschend.

‘Welnee,’ antwoordde zij hoog-klankig-ontkennend, 'n luchtig-blij geluid in haar stem, ‘hoe kom je dáár op.’ Maar met eene instinctieve beweging van het-de-waarheid-aan-den-dag-brengende-willen-verbergen greep ze met 'r rechterhand naar 'n oorknop. En Anna zag dat. ‘O,’ zei ze zacht en haar gelaat werd nu treurig-in-weten en terugziend-in-het-verleden. Ze was twaalf jaar geweest toen haar broertje was gestorven. Het was nu een herinnering-en-onbewust-verbeelden, vreemdhel, van gedempte-rumoerigheid in huis, een vreemd, hol-klankig leven van anders stille, doode dingen, en volstrekt zwijgen der gewende, alledaagsche geluiden van sprekende stemmen. Zij hoorde in de bovenkamer, waar zij niet uit mocht, een rollig geroes met nu en dan een slag van de straatdeur ertusschen. Het huis had eene nieuwe, beangstigende sprake, moeielijk te duiden. Den dag wist zij buiten te leven achter de gelige gordijnen, gescheiden van haar. Hij vaarde het huis voorbij en keerde niet inne. Op de aparte straatgronden klakten vreemd de paardenhoeven, rolden de rijtuigen in 'n gauw weggeratel. Alles buiten voelde ze vreemd aan 't huis, alles liet haar alleen

in haar angst, ze voelde alsof ze buiten voorbijgingen met afgewende oogen. Toen nadat twee dagen zoo voorbijgegaan waren, van de nachten had ze geen heugenis, moest ze komen op de groote trap met Rika en Stella. Zacht, zacht liepen zij en op eene armbeweging van ma bleven ze staan, 't was op 't laatste portaal. Daar zag zij weer door de deur-opening den nieuwen dag, den zonnigen dag, daar zag zij hem weer duidelijk, hij stond voor 't huis, maar was vreemd daaraan en kwam niet binnen. Zij hoorde nu en dan een stem in den salon en dan 'n s't van velen. Toen sloeg de torenklok. Veel mannen kwamen uit de kamers de gang in. Ze hadden allen ernstige gezichten en keken voor zich uit en schenen hen daarboven niet te zien. Een enkele fluisterde, 'n enkel hoofd knikte eventjes en stram op den stijfgehouden nek. Het was een lange rij en 't werd voor haar eene plechtige optocht toen ze achter de laatsten het zwarte zag, gedragen door vier zwarte mannen, haar vader ging daarachter, hij huilde en liep voort, gebogen. Het was vreeselijk zijn huilend gezicht. Toen vòelde ze 't afscheid en ze wist, toen het zwarte de deurpost omzwenkte, broertje te liggen onder het hout... hij had met haar gespeeld en gelachen en gehuild... hij ging nou weg en ze schreide... En haar moeder wankelde omver maar Rika greep haar... Daarna de lange dagen zitten op den grond achter dichte gordijnen. Dames en heeren condoleerden. Zij spraken opgeruimd en vroolijk.

'n Paar spraken over den dood: hoe diè gestorven was en diè, 't waren vreeselijke verhalen. Haar moeder staarde maar en zíj werd hevig angstig voor den dood en leefde nog maanden in die angst... Maar toen was al herinnering langzaam verflauwd, ze dacht er niet meer aan... En nú... in moeder was 't toch altijd gebleven... Het bràk plotseling voor haar ópen, het meer-dan-weten, 't was een hèl in-de-oogen-slaan, hoe haar moeder 't al die jaren in zich gedragen had... Dat plots-voelen was eene felle belichting, iets schoof op, schoof op, boven haar hoofd... Kon dat zóó lang blijven... En ze dacht nog wel, dat ze alles wist van ma... Je weet toch niets van elkaar... O, plòtseling breekt het leven voor je open en je ziet weer iets anders, je staat weer ergens anders... Op een ongedacht oogenblik... Er gebeurt een onbeteekenend iets... je zièt, je zièt... een nieuwe wijdheid... je had daarvan niks geweten... Wat is alles eindeloos, eindelóós en ernstig en zwaar en hóóg... hóóg... Toen had ze even het geluk van 't zich-voelen-gegroeid-zijn en haar moeder docht 't vreemd, dat Anna's gezicht zoo plots straalde van een blijdschap. Maar die vreugde-gewaarwording in haar viel gauw weer weg: wat lijdt 'n moeder en hoe had ze haar lief, haar goedige oogen, haar zachte gezicht, haar zachte borst, waarop je lag onder de liefde van haar je-aanzien, en terwijl ze dit dacht daalden de leden boven hare verwijde, verrukt-naar-vergezicht-starende oogen, die

kregen een vochtigen glans, en het gelaat, even extase-verstrakt, werd van emotie verweekelijkt. En ze trad op haar moeder toe, zoende 'r, sloeg 'r arm om haar heen. ‘U hebt ons toch nog maatje, u hebt ons toch ook lief.’ De moeder, in een stil-en-toegevend aanvaarden der troost, drukte haar vast tegen zich aan, en in haar voorovergebogen peinshoofd werd zij nu de eenzame hoogheid van haar moederlijk voelen gewaar. In zich-zelf eenig-hevig wist zij de smart te leven, die niemand zóó begrijpen kon. Doèn maar alsof je vergeet en dat 't slijt... En je moet je ook inderdaad dwingen er niet altijd aan te denken... En ze zoende haar op 't voorhoofd, voelde zich moe van emotie, zag op tegen opnieuw schreien: ‘Kom kind, 't is nou toch jomtof, late we ons nou niet overstuur make,’ zei ze, zich losmakend en uitzuchtend. Dan vastbesloten weer de feestelijkheid te willen voelen, vroeg ze: ‘Zie je even van achtere?’ Maar 't was nog of ze zich noode van 'n plicht kweet. Het meisje bukte zich, trok van onderen aan den rok. ‘Nu zit-ie goed,’ zei ze zich weer oprichtend en nog even kijkend. En ze wendde zich om, streek in wachting met de hand over de tafel. ‘O ma, daar ligt uw broche nog, moet u die niet aandoen?’

‘Och ja, 'k had 'm heelemaal vergete, nou-ie had nog niet weggekomme hier, waar-is-ie?... Dank je.’ En 'r vaststekend zei ze, schertsend-pochend en aardig-vindend-'t-te-kunnen-vertellen: ‘Da's nog 'n cadeau van 'n admiraal.’ En ze boogde,

flauw-spottend-waardeerend, de onderlip, naar-voren-puntend, omhoog, trekkend de wenkbrauwen, en de oogleden rijzend-en-dalend van wat-betéékent-'t-allemaal. En ze ging ervan omdat-'t-zoo'n-aardig-geschiedenisje-was-vertellen, maar innerlijk voelde ze zich gelukkig van familietrots. Alle die oude gestalten, nu oplevend kleuren-en-gebaren-wazig voor hare oogen, had zij lief. Zij was zoo gelukkig al die nobele voornaamheid achter zich te voelen, de statige mannenhoofden met de lange grijze baarden en een rust van goedheid in oogen en gezicht, en de vrome goedige vrouwtjes tehillim prevelend uit kleine, roode boekjes, precieus verguld, nu en dan uitkijkend door de kleine raampjes van het stamhuis op het landgoed in Zuid-Duitschland of er geen arme Pool met staf en sjobbets de weg afkwam, wien gastvrijheid mocht bewezen worden. Maar het meisje, in wier stille lijf verholen-bewegend begeeren aldoor zich voorover boog en greep, gréép naar de toekomst, hield niet van dat oude, voorbijgegane - ze had dat allemaal al zoo dikwijls gehoord - en werd altijd ongedurig onder het vertellen. Zij stond, zich op de lip bijtend en met de spitse vingertoppen de tafel bewrijvend, te luisteren: Toen groo'pa-zaliger - 't was toen in de tijd van Napoléon - naar Gibraltar was uitgeweken, wilde hij groo'ma en de twee kinderen laten overkomen, maar omdat 't jongens waren mochten ze 't land niet uit voordat Napoléon-zelf de pas geteekend had - toen was de familie al 'n vijftig,

zestig jaar in Holland - en ze doorreisden in eenige rijtuigen Duitschland en verkochten die daar en moesten toen eerst naar Engeland... ‘Ma,’ zei 't meisje schuchter-in-overweging-gevend, ‘u hebt me dat toch al verteld... en 't is al laat... U moet toch nog bij groo'ma beneden.’ Maar zij ging voort, nu, al vertellend, òpenlijk-blij geworden. ‘Nee, hoor nog eve,’ zei ze. En van Engeland gingen ze naar Gibraltar op 'n engelsch oorlogseskader van vijf en twintig schepen. En zìj waren op 't admiraalsschip... - Toen, zich herinnerend, wachtte ze even, lachte dan plots op: ‘Je groo'ma was 'n eenvoudig meisje toen ze met mijn grootouders naar Gibraltar ging, ze was wèl van hééle fìjne, fatsoènlijke mensche, maar 't ware bùrgermensche. Ze ging als dienstmeisje meê, je groo'pa is in Portugal verliefd op haar geworden, 't was 'n flìnk meisje, ochgenebbisch, dat kan je nòg zien... als groo'ma wat wìl... Ze had afscheid van 'r ouders genomen alsof ze eve om de hoek 'n boodschap moest, en dat was me 'n onderneming in die tijd, 'n reis na Portugal... Nou maar natuurlijk, ze kende geen tale, in die tijd kende niemand uit die stand tale, en d'r was 'n engelsche graaf op dat schip, è, die had zoo met 'r op en bracht haar vruchte en ò... Maar zij verstond 'm nooit en lachte maar, maar op 'n dag wou ze toch iets zegge en toen dacht híj dat ze 'm vloekte... en hoe kwaaier of híj werd hoe meer of zíj natuurlijk moest lache, en wat groo'ma 't 'm ook zocht uit-

teprate, en dat 't 'n veel te goed meisje was om iemand te vloeke, hìj bleef d'r bij en bleef de heele reis kwaad... Maar van díe admiraal nou is die broche... groo'ma moest 'm neme als souvenir an de gelukkige vaart...' Het meisje zuchtte even uit, 'n glimlach van vriendelijk-mooi-vinden op 't blank-roode gezicht. Toen, de oogen vragend-verwijdend: 'Gaat u nu mee, ma?'

'Ja, 'k ga mee,' antwoordde ze, haastig rondkijkend of ze nog iets vergeten had, 'n glans van blije herinnering in de oogen, roodig het gelaat.

'Zal 'k dat nog eve wegberge of laat u alles zoo ligge tot van avond?'

'Nee... laat maar legge... d'r komt hier toch niemand.'

'Nu gaat u dan maar de kamer uit als u wil, dan maak ik 't licht uit.' En ze vatte al 't kraantje.

'Néé, néé,' zei ze haastig, zich gauw weer omdraaiend in de deur-opening, ''t lìcht late brànde, 't is toch al jòmtof.' Er gleed een glimlachje over Anna's stil maagde-gezicht, dan ging ze achter haar moeder de kamer uit, sloot de deur.

Terwijl zij nu de trap afdaalden en al duidelijker stemmen-geroes en dof gespreek in den salon hoorden - plots paard-draafde er ook een jong-luchtig lachen over die geluiden-laagte heen - glimlachte de moeder, want innerlijk zag zij al de feestkamer en de jonge meisjes, die spotvogel met 'r geestig snoetje en Eduard-daar-straks met zijn blije oogen en zijn moeielijk-stil gehouden handjes, die alles betasten wilden... En daar zij

de laatste treden afliep waar de verbreede trap, als met hoffelijk afscheidsgebaar van uitgespreide armen, zijne uitgebogen leuningen neerneeg in den corridor, hoorde zij Stella zeggen: ‘Daar is ma,’ zag zij de deur opengaan en tegelijkertijd haar donker kemphaan-gezichtje: de groote, donkere oogen naast-boven den platten neus, het vierkante voorhoofd onder het zwarte, wilde kroeshaar; zag zij de jonge, krachtige gestalte in 't de-vormen-elegant-en-frisch-omluchtigend crême kleedje, op haar toeloopen. ‘Ma, nog veel jaren,’ zei ze, haar zoenend. En zij, 'r dochter vast aan zich drukkend en haar kussend op de wang, zei nadrukkelijk en innig, terwijl haar hoofd zachtjes bij ieder woord knikte en hare oogen haar denken bezagen: ‘Nog véél gelùkkige, gezònde jaren, in vóórspoed en vróómheid en vréugde, m'n schàt.’ En 't was alsof ze ieder woord uitsprak met een wijder bedoeling dan in 't woord-zelf lag, en al de ermede verwante begrippen van heil erbij wilde denken. ‘Dànk je moeder... je bent 'n goèie moeder,’ zei Stella vroolijk, terwijl ze de lippen inbuigend op elkaâr perste en met de oogen tevreden-goedkeurend knikte, en haar bij de hand nemend zei ze, wijzend naar de beide meisjes, die met pioen-roode, dikke gezichten op de stevige gestalten verlegen-stonden in de deur-opening: ‘Daar hei-je nou onze twee nichten en daar heb jullie nou moeder, hoe vìnde jullie elkaâr?’ En van den een naar den ander ziende, het gezicht even-trekkend om neus en mond, scherpten hare

oogen plots op van spotlust. Maar terwijl haar moeder, vriendelijk glimlachend, met uitgestoken hand op de beide meisjes toetrad zei Anna, heel zacht en vermoeid sprekend en met den top van haar linker middelvinger even 't voorhoofd bewrijvend: ‘Och kind, ratel toch zoo niet door, je maakt me werkelijk hoofdpijn.’

‘Alsòf... alsòf 'r Cléo-haar daarvan in de war gaat zitten.’ En ze parodiëerde, het hoofd kwijnend achterover-nijgend, Anna's gelaatsuitdrukking en stem. Maar Anna antwoordde niet, hare blonde wenkbrauwen rezen geringschattend omhoog, haar tongpuntje beglipte even het lippen-midden, dan keken hare oogen weer stil-vriendelijk over hare moeder heen naar de nichtjes. Die hadden al nog veel jaren gewenscht. En ma stond zich te verontschuldigen, dat ze hen niet eerder al welkom had geheeten, maar je bent zóó vermoeid van die drukke tijd, hé... Zij tenminste, als ze niet eve had uitgerust was ze bepaald van avond onder de seider in slaap gevallen en dat is toch niet plezierig voor oom en de kinderen... De nichtjes zeiden op alles ja, nauwelijks hunne verlegenheidsgezichten kunnende ontstrakken tot 'n glimlachje, hunne oogen dof-omfloersd en schuw-angstig door het onbeholpen-voelen van hun gebaren, spreken, staan, in hunne hier gemerkte plompheid voor die statige dame, die toch niet zoo èrg eigen: maar 'n aangetrouwde tante was en die twee elegante meisjes, die hen innerlijk uitlachten, dat merkten ze wel... dat nare kind net zoo goed

met 'r spotlachjes... en ze was toch maar 'n leelijkerd, 'n roetmop... Maar ze kregen oppopelingen van blijdschap van zich-op-hun-gemak-gaan-voelen en hunne oogen glinsterden blij en zagen, in een plots-opblinken, warm-erkentelijk tante aan. Want tante, terwijl ze naast hen ging zitten, zei, dat ze wel geen tijd had, want ze moest nog bij ma beneden... ochgenebbisch, ze wisten toch wel?... ma was al 'n klein half jaar 'n beetje niet... niet goed... maar ze moest toch eerst eve 'n beetje met ze prate, vóór oom en Eduardje kwamen, want dan was er zoo'n haast... oom was 'n bechour en had de heele dag gevast... Vonde ze hun kamer goed?... Ze had ze expres een aan de tuinkant gegeven want jullie zijn geldersche kindertjes en als die geen groen en geen bloemen zien, dan kunne ze heelemaal niet aarden in de stad... En leefde de ouë Truitje nog? Já kindere, ze was al 'n ouwe vrouw... als meisje had ze bij hùn gelogéérd, toen ware zíj nog niet gebóre... néé! toen wáre jullie nog niet gebore... och wat was dat toen heerlijk geweest... Ze kwam weer es met de meisjes naar Dieren... ja, waarachies, ze kwàm es met de meisjes... En de nichtjes fleurden op, in tantes goedig gezicht was niks van de spotlust van dat nare kind of van de nog hinderlijker, o ja, nog veel erger trotsche vrièndelijkheid van Anna, die al maar aan iets anders scheen te denken, als ze met ze sprak, alsof ze dat maar deed, om niet onbeleefd te zijn, omdat 't nou eenmaal moest...

Je kreeg 't gevoel of ze aldoor over je heen keek, en, om dat niet te laten merken je gauw weer aankeek, als je háár aankeek. En de oudste van de twee zei innig, terwijl haar stijf-mooi, glimmend-gewasschen brunette-gezicht bloosde, dat 't vader en moeder zóó'n plezier zou doen als tante kwam, en de jongste, haar blauwe oogen schuchter-liefde-vol kijkend, bevestigde: ‘O, ja, en we hebben genoeg plaats en 't is er zoo gezond.’

‘Já, dàt kan 'k wel an jùllie zien,’ antwoordde zij schalk-vriendelijk lachend en ze gaf hun allebei 'n paar tikjes tegen de wang. Dan zaten ze even stil, glimlachend, tegenover elkaâr. En de meisjes, door dat zwijgen weer nerveus wordend, sloegen de oogen neer, kregen geaffecteerde trekjes in 't gezicht. De duimen van de in den schoot rustende, in-elkaâr-gekeepte handen der oudste draaiden over elkander heen. Maar dan vroeg tante, plots-sluitend-en-weer-openend de oogen en 't hoofd energiek achterover-omhoog buigend van: daar-valt-me-iets-in-wat-'k-vooràl-vragen-moet: ‘Jullie schele niet veel... in jaren... wel?’

‘Nou tante... jawel... Rebekka is vier jaar jonger dan ik.’

‘Zóó, tòch... Nou net zoo iets als zij... Zij schele drie jaar met elkaar.’ En ze wees op 'r beide dochters. Anna stond stil bij den schoorsteen. Stella speelde wat aan de lange, blankschitterende tafel met 'n bordje, dat zij snel draaien liet. ‘Kibbele jullie ook zoo met mekaar?’ zei ze dan met 'n ondeugend knipoogje.

‘Och 'n enkel keer,’ antwoordde de oudste, bescheiden-glimlachend van niet willen zèggen maar toch wèl willen laten mèrken, dat ze 't nóóit deden. ‘Nou zìj wel, méér dan 'n enkel keer,’ zei tante luchtigjes-betreurend. Doch de jongste schuchterde plots uit haar ongezond-vet, weekelijk blondine-gezicht aarzelend-gevat: ‘Was sich liebt, neckt sich.’ In de oogen der brunette was toen éven kwaadaardige scherpte als van leedvermaak: ze zag wel, dat ze niet met elkaar overweg konden. En hare verlegenheid verdween geheel in een instinctief-voelen van meerder veiligheid: nou konden ze 'r tenminste niet met z'n tweeën in de maling nemen en hadden ze genoeg met elkaar te doen.

‘Och ma,’ zei Anna uit haar zacht, koel,
daar-ben-ik-boven-verheven-en-jelui-begrijpen-me-niet-gezicht, terwijl ze in hare maagdelijke slankheid nader kwam, ‘ik kibbel immers nooit.’ Ze sprak weer bijna fluisterend. En haar gelaat werd sereen-in-berusting.

‘Nee, dat doet ze ook niet, 't lieve schaap,’ zei Stella, vinnig en hard sprekend, 'r oogen verwijd en de wangen rood van boosheid om dat onverstoorbaar-lijdelijke van hare zuster, ‘dan zou ze zich kreúkelen.’

‘Kindere, kindere,’ zei de moeder, 't hoofd schuddend. De nichtjes zich al meer thuis-gevoelend midden 't intieme van het gekibbel, zaten nu met vrijmoedig-glimlachende gezichten de beide meisjes aan te zien. Zij hadden eene innige vol-

doening, dat Anna dat zoo netjes te hooren kreeg. Om hare dadelijk door hen gevoelde meerderheid van aangeboren-voornaam-en-gracelijk-zijn was zij hun onmiddellijk antipathiek geweest. Ze hadden al beproefd haar bèspòttelijk te vinden, innerlijk uittelachen om haar stil-trotsch-zich-op-'n-afstand-houden, haar zacht spreken, haar over-hen-heenkijken, maar ze voelden, dat ze dat niet konden en 'r integendeel benijdden; dat 't geen willekeurig-aangewende maniertjes van haar waren, maar iets aangeborens, waaraan zij-zelf niets doen kon, en dat de afstand, die tusschen hen was, niet door haar werd veroorzaakt, doch voortkwam uit hunne minderheid en 't voelen-zelf daarvan, waardoor zij zich bijna niet dorsten bewegen en zich nog onbeholpener en gemaakter gedroegen. Dat bewustzijn had hen geweldig gehinderd en zij waren geïrriteerd geworden door hunne onmacht om 't weg te redeneeren, maar nu - tante en Stella, die toch ook echte dames waren, dié waren toch heel anders, Stella mocht nou wel 'n spotvogel zijn, nou ja, maar ze was toch 'n ongegeneerde meid - gingen ze weer denken, dat 't toch wel degelijk maar 'n beetje vertoon van dat trotsche mispunt was en ze deden hun best daarvan innig overtuigd te worden, doch telkens even-schoof achter die gedachten een verstorend bewust-worden, dat 't niét zoo was, néé, dat 't niét zoo was, en ze gaven 't maar op, droevig, wrokten dan, kregen een nog heviger hekel aan haar door het feit, dat zij nu, door niet aan 't gekibbel mee

te doen maar 't minachtend te negeeren, de eenheid van 't gewoon-huiselijke doen, waarin zij zich nu al zoo lekkertjes op hun gemak begonnen te voelen, verbrak. Maar van dit laatste als oorzaak van het groeien hunner antipathie werden zij zich niet bewust en op hun gezichten was niéts van hun denk-voelen te zien; die bleven maar glimlachen van dat-'t-wel-aardig-was-zoo'n-beetje-onschuldig-elkaâr-plagen. En de oudste, zich al van de innerlijke nederlaag herstellend, doorwroette de situatie met hare door in-'t-nauw-zitten verfijnde sluwheid. Haastig en energiek zochten hare gedachten: Nou Stella bij hun... Anna alléén blijven... dan merkt niemand... dàn zeggen: die Anna, daar kon niemand mee overweg, haar eigen zuster... En ze voelde plots, dat ze van Stella hield: ze meende 't zoo erg niet met 'r spotten, ze was tòch wel 'n aardige meid, hoe ze dat daar gezegd had van dat kreukelen... je kon zoo zien 't kon haar niks schelen tegen wie ze 't had, ze was 'n pietje-rechtuit... dat lag zoo in 'r aard, dat scherp-zijn, dat spotten, niet tegen hùn alléén, omdat ze hun uitlachte... o nee... Hare gedachten gingen nu vlug en fijntjes op Stella aan, vlogen weer terug, zetten zich even neer, boogden weer snelletjes op haar toe, als vliegen, voorzichtig-begeerend iets betastend met hunne voelhoorntjes. Zij ging zich bij Stella aanvriendinnen, weifelde even nog, zei dan lief en schuchter, onbewust 'n even-glimmen van slimme bedoeling in hare oogen, van dat haar haar-

strikje niet goed zat... Mocht zij 't overstrikken?

Maar Stella, naar den spiegel loopend en, daarvoor, met 'n paar ongeduldige handbewegingen het strikje op haar voorovergebogen hoofd losmakend en opnieuw-strikkend, terwijl hare oogen moeizaam hun blik omhoog-streefden, van onder de opgetrokken wenkbrauwen langs het voorovere, hen overluifelende voorhoofd, zei: ‘Och, dat komt d'r toch allemaal niks op an bij zoo'n apesnuit.’ En de nichtjes lachten luid op, vet-zat-in-hun-schik haar op die manier te hooren spreken. Dan, al met 'n meerderheidsglimlachje van oudere, zei de blondine, hare oogen helder-goedig in haar papperig-dik gezicht: ‘Wat zeg je me van zoo'n kind.’ En ze ging, na even tante en zuster te hebben aangezien, warm-vriendelijk naar Stella kijken. Tante, terwijl zij opstond en naar de tafel trad, zei plagerig: ‘Daar meent ze toch niks van, ze vischt naar complimentjes.’

‘Ò-ja,’ minachtte Stella, terwijl ze zich omdraaide, en, om-de-dwaasheid-van-'t-beweerde-lachend, rezen hare wenkbrauwen geringschattend omhoog. Maar daarna kwam er weemoed en droefheid in hare oogen en staarde ze even ernstig voor zich uit, ging dan in 'n paar pasjes naar de tafel en, omlaag-ziende, ging ze wat spelen met 'n nederhangende plooi van 't tafellaken. Haar gelaat betreurde. De nichtjes bleven zitten, naast elkaar, glimlachend, tevreden, en zagen ernaar hoe tante hier en daar wat verschikte op de tafel, de hagadah-boekjes wat precieser lei. Ze

pruttelde wat afkeurend, dat de kroon der mierikwortels niet zoo mooi was als andere jaren, ze werden van jaar tot jaar minder; en op den ‘seider-schotel’, een cirkel-rond, uit drie boven elkaar gepilaarde open vakken bestaand, kastje van mahoniehout, dragend op zijn bovenste vlak een gebraden been ter herinnering aan het paaschlam en den mierikwortel, dat symbool van bitterheid en lijden en de charoseth, verbeeldend het leem waarmede de joden-slaven in Egypte Pithom en Raämses hadden gebouwd, schikte zij de bordjes wat beter, schoof dan de zijden gordijntjes, die van den rand over het opene hingen, van elkaâr en trok uit elk der drie vakken de daarin liggende mitswo, heel dik, ongezuurd paaschbrood, bekeek ze, of ze wel niet gebarsten waren, want ze zijn een heel gewichtig symbool en moeten volkomen gaaf zijn. Zij stellen de drie deelen voor, waaruit Israël bestaat. De bovenste symboliseert het geslacht der Cohanim, der priesterlijke heeren, die den dienst in den tempel verrichtten, de Hooge-Priester wordt uit hun midden gekozen, zij leven een heilig leven en, rein, mogen zij in het Heilige offeren en reukwerk branden, in witte gewaden gaan zij door de marmeren hallen; de tweede, dat is de stam der Levieten, zij zingen de psalmen van David en harp en cymbalen bespelen zij daarbij; een geluiden-wind ontstijgt hun open kelen, hun machtige gelederen uit, om de wuivende vlam-palmen der brandende altaren. De zangen-donder doet de vogels duizelend neer-

vallen uit den hemel. De onderste, die is het symbool des volks. Het volk dat is het Volk. Het zijn de wijde menigten biddende, emotie-bleeke gezichten. Het vult de voorhoven, het rekt de hoofden op boven de saâmgeperste rompen. Het zijn de honderd-honderd-duizenden. Als de Hooge-Priester uit het Allerheiligste treedt en, Israël entschuldigend, Godes Naam, ter opperste reiniging, uitspreekt, zinken allen op de knieën. De lucht boven hen hangt plots-trillend, is opgelicht, zonderling verbleekt van plotselinge leegte. De muren, 'schoon niemand het zag, hebben zich van hunne fundamenten bewogen. De hal is door een wonder verwijd, want allen liggen voorovergebogen-geknield en voelen zich toch nu niet meer bekneld. Ook bekent ieder voor den Heer stamelend en snikkend zijne zonden en zijn nevenman hoort hem niet. Het volk is het Volk. Het ligt ten bodem, het draagt de heerlijkheid der kunstenaars en priesters en schokt zijne groote ontroeringen omhoog. De Hooge-Priester staat, wit, wit, roerloos nu, boven de kreten en snikken, de vervoering-huiveringen trillen op naar hem, blank-marmeren, heel fijne, heel hooge, spits van opstrevenden toren van gebeden staat hij in starre adoratie-ziening opgericht...

De mitswoth in de hand houdend bleef zij nog even vaag-denken over 't eeuwige en duurzame in 't alles... al die jaren, al die eéuwen, dat 't reeds zoo gedaan was, en nà haar zouden 't weer anderen doen en na die anderen weer anderen...

Ze lei zacht en voorzichtig de mitswoth weer in hunne vakken, zag dan naar een rijkkleurig glas op geciseleerd-zilveren voet en ze schudde driftig 't hoofd, een schilfertje was uit den rand gebroken. ‘Wie heeft dat nou weer gedaan?’ vroeg ze boos.

‘Wat ma, wat is er?’ zei Stella, nu opkijkend.

‘Hier, uit 't glas van Elijohoe Hannowie is 'n stukje uit.’ En ze reikte haar 't glas over.

‘'k Weet niet ma, misschien is 't in de mand gekomen, door 't schuiven tegen elkaâr... Nou maar-ie zal d'r toch wel uit drinken... Of is-ie zoo erg kieskeurig?’

‘Och kind, hou toch je mond, zeg toch zulke dingen niet,’ zei ze haastig-van-drift, terwijl zij 't glas weer terugnam en op de tafel zette... Die kinderen, ze meene-n-'t zoo kwaad niet, maar ze bezondige zich elk oogenblik en spotte met alles...

Elijohoe, de profeet, die vóór den messias verschijnen zal om der wereld diens komst te verkondigen, wandelt nog altijd, onbekend, op aarde. Wie in ongeluk en nood is en hem ontmoet, wordt geholpen, later eerst merkt zoo iemand, dat 't de groote profeet was, die hem gered heeft. Op paaschavond wordt voor hem een beker volgeschonken. Mocht hij toch komen, hij zou zóó welkom zijn! Zij was nu hevig boos. Dat glas was een erfstuk uit onheuglijken tijd en had altijd daarvoor gediend en voor niets anders, en nu was 't niet meer zooals al die jaren... er was

iets aan gebroken... 't was eigenlijk niet eens rècht, dat je 't voor Elijohoe Hannowie klaar zette... En onder 't denken waren hare lippen gecrispeerd, fronste haar voorhoofd van ontstemming. Anna trad met haren kalmen gang de voorkamer in en ging zacht en geruischloos in een fauteuil zitten, kreeg een klein, rood boekje uit haar zak, sloeg 't waar 'n blauw lintje uitstak, open, lei 't dan op hare omhooggetrokken knieën en begon te lezen. Ze neeg 't hoofd voorover, en vouwde, de armen steunend op haar schoot, de handen, wijd uitspreidend de vingers voor wangen en mond, om 't benedengedeelte van 't gelaat. Een mooi hoofd, zóó zorgzaam-omvlijd door de handen, bloeit daaruit omhoog gelijk een bloemknop, die staat ook blank en rood boven de bladvingertjes uit en wordt zoo teederlijk gedragen. En 't gelaat van de moeder terwijl zij naar binnen keek, werd nu weer licht en vriendelijk van liefde. In die houding, waarin Anna nu was, 't was haar gewoonte zoo te zitten, deed ze haar altijd denken aan 'n oude afbeelding van priesteressen-of-zoo, die ze eens in München had gezien... Ze wist niet recht meer wat 't was... Maar toen weer afkeerend den blik en naar Stella ziende, betrapte zij er zich weer op - gelijk immer in een dergelijken tijd, die door ongewone impressies het voelvermogen verhelde, verdiepte, en het gewende als ongewend en nieuw plots hevig opmerken deed - in smart-voelen en verontwaardigd-zijn, dat ze Anna liever had. En in eene plotselinge angst,

dat Stella iets merken zou - als ze maar nooit iets gemerkt hàd! - in 'n haast, om die zònde van je eene kind liever te hebben dan 't andere, weer goed te maken, onbewust zich-zelf willende opwinden tot ze 't zelfde gevoel voor de een als voor de ander had, zoodat ze zich dat ellendig-nare niet meer zou behoeven te bekennen, zoende ze onhandig-plotseling Stella heftig op oogen en mond, maar terwijl zij 't deed, werd ze zich bewust medelijden met haar te hebben, omdat dit kind door hare moeder aan liefde te kort werd gedaan, en ze kreeg eene verkillende huivering van moeten-huilen, en de zekerheid, dat ze Anna liever had dan haar, stond nu nog duidelijker en onwedersprekelijker in haar. Maar ze beheerschte zich, zei opgeruimd: ‘Kom, kind, 'k ga nou eve na benede, na' groo'moe, kibbele jullie nou niet? Kom, krijg 'k geen zoen terug?’ En Stella, nauw' de oogen heffend uit vrees, dat 't merkbaar aan haar blik zou zijn, dat ze alles begrepen had, zoende haar... 't Was zoo droevig... En 't droevigste was juist, dat ma 't niet helpen kon en niémand 't helpen kon, en niémand er iets aan doen kon... Zij drentelde naar de nichtjes en de moeder verliet, na 'n ‘Kindere, 'k kom daar dadelijk weer bij jullie,’ de kamer. De nichtjes zeiden nog geëmpresseerd en eenstemmig, dat ze zich toch vooral niet om hùn dérangeeren zou, ze hadden goed gezelschap.

Nu de trap afdalend en 'wijl zij naar 't achterhuis ging, gleed haar voelen in weemoedige be-

rusting... En toch was 't zoo naar... En Stella had zooveel liefs, ze was zoo warm voor alles wat goed was... Maar 't was of er iets tusschen hen was, dat 'r verhinderde dié liefde, die liéfde voor haar te voelen, zooals voor Anna... Ze kon haar al van toen ze nog zóó'n kind was niet heelemaal begrijpen... Ze wist 't niet, ze wist 't niet, waaran 't leê... Nou maar och kom, 't was toch allemaal zenuwachtige gekheid... Ze had al 'r kindere eve lief en bevoorrechtte nooit de een boven de ander... En ten slotte kwam 't toch daar maar op aan... Want als 't nou heelemaal zoo was, an je gevoel-zelf kan je toch niks veranderen... Had zelfs Jacob zijn Jozef niet liever gehad dan zijn andere kindere... En och, als ze 'n duizendste van zijn godsvrucht had was ze tevrede... En hìj had wèl Jozef voorgetrokken... Néé, zij was waarachtig niet wijzer dan hij, maar die geschiedenis met Jozef was tot een voorbeeld voor alle geslachten gesteld... 't is dan ook 'n waar woord: Thouroh is Chogmoh... Als je dat ook niet hadt was je niks... was je als 'n dier op 't land... En toch was 't naar, je kon erover treuren. - Ze voelde weer dat diepe, weeke medelijden met Stella. En 't was de zoete weemoed, die, na even door 't zonde-vreezig willen-goedpraten verdrongen te zijn geweest, weer over haar kwam... Ze ging, zacht zich-zelf beklagend, erover denken hoe dat met moeder toch ook zoo treurig was... Waarom moest dat juist zóó zijn... Werden niet veel menschen oud

zonder zoo te worden... Als dat maar goed met moeder ging daar straks, als ze maar begreep dat 't de seider was en niet angstig voor 't vreemde werd... En ze kon haar toch niet alleen met Marie laten zitte daarbenede, want je kon 't toch waarachtig, néé, je mòcht 't niet van Rika vordere... O nee, en dat tòch niet, dàt tòch niet... Moeder niet bij hùn vreugde en verlaten, alléén, nee, dàt nóóit... m'n lieve ouë moeder met uw zacht gezicht, met uw ouë rimpels, och, hoe keken haar lieve oogen goedig, als ze 'n helder oogenblik had, dan moést je huilen... Och, wat is 't leven en wat is pracht en rijkdom en alles... Als iemand, die zoo verstandig was, zóó wordt en allemaal gekheid praat, dat de kindere d'r om lache; moeder had altijd raad geweten voor alles en nou kende ze haar eigen dochter niet meer... Och God, wat is dat vreeselijk, wat is dat vreeselijk... als je elkaâr zoo hebt liefgehad en je zegt: moeder, moeder, en je wil haar zoenen en je wil in haar oogen die glans, dat herkennen zien, en ze stoot je van zich af en de oogen blijven zoo leeg en angstig. - En midden haar schreiend denken, dat nu niet weemoedig meer maar diep-stekend-smartelijk was, lichtte eensklaps eene gedachte, eene plotse, helle vreugde voor haar op, 't was eene wedergevonden verheugenis en ook de van-de-transen-uitziende-en-wuivende blijdschap om iets verwacht-goeds, dat nadert, nádert, dat er is, de vreugde van 't wederzien, was erin. Ze zou bidden... O ja, ze zou bidden, zooals ze als aan-

komend meisje zoo dikwijls gebeden had, toen moeder ziek was en later toen Anna... Anna diphteritis had!... Stil nou, stil nou, loop zachtjes, zoo, in 'n paar wijde stappen, dat ze je binnen niet hooren... zoo... zoo... stil... Hier bidden voor de deur... Daarachter zit moeder... Ik wìl haar zièn zooals ze daar zit... În haar, terwijl ik bid zal het herstel komen... knielen, knièlen als op Jom Hakipoerim... Stil, stil... steun met de handen tegen de posten, de deur kan trillen... Zoo... Nu... nu... reinig je gedachten van alles, van alles, wacht, wacht, kalm, kalm, èffen, kalm, tot dat in me borst opstijgt... Wacht, wacht, tot mijn reinheid Hem vindt, tot Hij zich nijgt... - Zoo bleef ze liggen in een heftig wegduwen van elke gedachte, tot ze 't volstreden had en was in eene roerlooze wachting of Hij nu komen zou... En toen begon 't langzaam in haar te stijgen, eene wàrmte van wìllen, als trok alle kracht uit al hare leden naar haar hoofd... als perste heel haar lichaam een geweldig willen omhoog... En ze dacht: zóóals 'k voor Anna gebeden heb, toen is ze toch beter geworden, al zeien alle menschen nee... Met mijn gebed zal 'k bóren door den hemel, oneindig sterk en teer zal 't dóórdringen. En terwijl ze dit dacht, zàg zij haar eigen gebogen hoofd, zag zij iets wits opgaan van haar voorhoofd, staaf-stijgen naar boven, maar het eind ervan was wazig-weg, en hoog, hoog zag ze den hemel, witte wolkenstoeten gingen op zij, er kwam eene opening van blauw, daar was

de doorgang, de diepte. Ze kneep de oogen heftig dicht, perste met overgroote kracht de palmen der gevouwen handen tegen elkaar, de ellebogen drukkend tegen de zijden in eene onbewuste beweging van al hare krachten te willen concentreeren, geheel haar wezen sáamtepersen, in essence op te doen stijgen; dan tastte zij rond in haar hoofd naar voeglijke woorden, haastig, haastig, opdat haar machtig willen niet versterven zou in dien tijd, want dit is de eenheid met God, dit het verband... En van zelf kwamen woorden, uitdrukkingen uit gebeden-vertalingen in haar op. En ze fluisterde, elk woord persend van tusschen de bijna gesloten tanden: ‘Mijn God, het is voor U bekend en openbaar, dat 't leven niet te dragen zou zijn, als Gij het niet hielpt dragen... Want zooals onze Wijzen hebben gezegd - hun aandenken zij gezegend en hun verdienste moge mij bijstaan - geen kwaad daalt van U neer, daar Gij zijt de Àl-Àl-Góede... Maar onze zonden achterhalen ons sneller dan de dageraad en zij zijn donkerder dan de nacht, dan wendt Gij Uw lichtend Aangezicht van ons af en van zelf zijn wij dan aan 't ongeluk overgeleverd en aan de booze toevallen van het leven... Wend nu weer, in Uwe genade, Uw Aangezicht naar ons toe en geef genezing aan mijne moeder, wier geest verduisterd is en verlicht haar met Uwe heilige Wijsheid, opdat wij allen met een vroolijk hart Uw heiligen jomtof mogen vieren, want Gij schept behagen in onze vreugde en Uwe Heerlijkheid verduistert zich wanneer Uw kinderen

rouwen... Hóór mij, mijn God... Als ik daar binnen treed, laat dan mijne moeder mij weer herkennen en in hare oogen de liefde zijn zooals in vroegere dagen. Mijn God! hoor mij, laat dit zoo zijn. Mijn Váder, mijn liéve Vader in den hemel láát dit zoo zíjn...' - In eene uiterste wilsinspanning had zij 't uitgestooten, terwijl haar keel hard en droog, als hard-beplaat, van ingehouden snikken was. Maar uit hare knippende oogen gleden nu tranen. Ze bleef, uitgeput, even nog op hare knieën liggen, terwijl zij 't alles in zich voelde ontspannen, of al 't bloed, omhoog gestegen, nu, in een vrijworden en afkoelen, terugstroomde naar zijne vroegere plaats. Zij ademde diep op en wilde, weer steunend tegen de posten, zich oprichten, maar in 'n plots-herinneren van dogmatisch-godsdienstige plicht bleef ze nog geknield: men bidde nooit voor zich-zelf alleen maar altijd óók voor de gemeenschap. En zij fluisterde, haar best doende de wilsvervoering van zoo-even weer te vinden, zonder erin te slagen, doch dezelfde innigheid onbewust-simuleerend: 'En geef, Almachtige, den zieken van gansch Israël en allen rechtvaardigen der wereld herstel en duurzame gezondheid... En ook over de zondaren erbarm U en verdelg hèn niet maar hunne boosheid, amen.' Toen wilde ze weer opstaan, maar, in hare nervositeit en overspanning, gejaagd-overwegend of ze misschien iets vergeten had, waar ze om wilde bidden, viel haar iets in, dat toch goed was om nog te zeggen: 'En lieve God, mogen de eenvoudige woorden

van Uwe dienstmaagd U welgevallig zijn, want van den mensch zijn de gedachten des harten, maar het aangename der tale komt van U.’ Zij zuchtte zwaar uit en rees wankelend, als van zwakte, op. Gebogen bleef ze even staan, steunend tegen de post. Dan voelde zij eene blijdschap in zich groot worden, de vreugde van zóó te hebben kunnen bidden, de zekerheid, dat als gebed hier nog helpen kon en 't geen onherroepelijk besluit van God was, háár gebed geholpen had... Zoo was door haar gebed - och 't was toch geen zonde, dat te denken - moeder en Anna indertijd hersteld, toen alle doktoren hen hadden opgegeven en zoo zou 't ook ditmaal zijn... Ja, als men bìdt, als men bìdt, wordt men verhoord... En ze voelde 't eene héilige, ònmételijke vreugde, dat in-verband-staan met God, die haar zoo dikwijls een wònder had gedaan, terwijl de doktoren en al de menschen dan zeien dat 't onverwachts 'n gunstige wending had genomen en niet begrepen in hun domheid, dat God zelf ingegrepen had... Maar plotseling voelend, dat ze er zich zondig op verhoovaardigde, drukte ze dat gevoel néér, trok een deemoedig gezicht... Dan vatte zij plechtig-langzaam de kruk en hare oogen bedwongen-blij van zekerheid en tegelijkertijd vorschend, maakte zij met eene stijve, ingehouden-krachtig-stootende beweging de deur open, keek met 'n stille glimlach van vertrouwen de kamer in. Niet onmiddellijk duidelijk-en-lijnen-begrensd zag zij de beide vrouwefiguren in de kamer-diepte. Er flauw-brandde maar

ééne lamp. Het licht er in zwaren sluimer lag en had menigen bizarren schaduw-droom van breede en hooge gestaltenissen. Even moest zij hare oogen sterk inspannen. En tusschen het aan-weerszij-staande der schemerstoffige wanden, achter schemerijlheid, zag zij toen, al gewend aan het halflicht, voor de ten halve geopende tuindeur hare moeder en Rika, en de haar-bekende beteekenis van hun zoo-tegenover-elkander-zitten herinner-doorvoelde zij. Haar moeder zat met den rug naar haar toegekeerd; zij had waarschijnlijk geen erg op het deuropenen gehad. Zelfs de kleur van het mutsje met 'n paar uitstekende lintjes onderscheidde zij nu op het dikke hoofd boven den breeden rug. En zij had alles lief, dat mutsje, dat hoofd en dien rug en het verbeeld-geziene gezicht, en over het van-ouderdom-gebogene, het droevig-en-slechts-voor-kort-nog-zijnde der gestalte oog-spreidde ze haar liefde-medelijden. Zij bestréélde 't al met hare blikken. En ze voelde hoe er eene innigheid, eene wàrmte van innigheid was tusschen hare moeder, die haar niet zag en er niets van wist, hoe ze daar achter haar stond haar lieftehebben met hare oogen, en haar. Dit zoo-even-staan en dat innig te voelen stijgen in hare borst en te denken: Hè, lieve, lieve moeder, je wéét nou niet, je ziet 't nou niet hoe 'k je liefheb, was eene bekoring zóó rijk, zoo lief... Hoe vreemd en gòddelijk één is àlles toch; een vroolijk diertje, een vogeltje schenkt datzelfde ook wel en weet ook niet, dat het 't schenkt. Dat hupt maar met zijn vroolijk lijfje,

zijn glinsterende oogjes kijken je niet-begrijpend aan en kijken weer weg, en het wéét de teederheid van je gezicht en je oogen niet, je voelt je dan zoo boordevol... aan ontferming en genade... Het hinderde haar nu, dat Rika daar zat. Ze was daar ruw-storend en leelijk-niet-wetend het zachte en mooie. Zij wist wel: voor haar was moeder niet anders dan een kindsche, ouë vrouw, die opgepast moest worden en waarmeê je heel veel last had... Als ze soms zei: 't was voor haar-zèlf en voor iedereen gelukkig als mevrouw uit haar lijen was, werd zij tot stikkens toe benauwd van wanhoop bij de bloote gedachte... Mijn God, hoe kòn men zoo iets zeggen. Was 't niet beter moeder nog te zièn, bíj je te hebben, hoe dan ook, dan dàt... - Rika, met haar scherp, mager oud-vrouwtjes-gezicht, vol hoeken en kuilen van magerte, de gebogen haviksneus uit 't weggetrokkene en verzonkene opkrommend, keek naar haar. En daar zij dit zag voelde ze eene vrees voor haar oude stem, haar snerpende stem, als zou die op het laatste, beslissende oogenblik, ruw, het bovennatuurlijke, heilaanbrengende vernietigen en verjagen, maakte haastig een afwerend gebaar: zèg níets. Dan, toen het oude vrouwtje, na even geknikt te hebben, haar gezicht naar de tuinzijde draaide, voelde zij zich vrijer, alleen met haar over-heerschend wil-hopen, dat zij als ware 't voor zich heen stúwde, en ze was ook weer even heel gelukkig: eene uitverkorene: hoe had nou die Rika haar lange leven koud en dof doorleefd,

zonder begrip... Zij voelde zich rigide en zwaar worden van verwachting, statige tegemoet-treding van 't groote wonder, dat God in Zijne genade zou gedaan hebben. Zij naderde stijf, met kleine pasjes, in een eerbied voor 't nu te gebeurene hare moeder en, vlak bij haar, zei ze, hare hand uitstekend: ‘Gut jomtof moelief, nog veel jare.’ En ze keek haar star aan, in opperste spanning. Zij zàg toen het oude hoofd zich omwenden. Zij zàg het gelaat: de strenge, grijze oogen, haar hoogmoedig-bevreemd aanziende, onder het hooge voorhoofd met de hartstochtelijk-krachtig òprondende, ìngebogene, bij den neus weer òppuntende wenkbrauwen, den stroef-gesloten wilskrachtigen mond, en ze voelde een adembenemenden schok in de borst...

O God, nee, dat was 't niet, schrik-snikte 't in haar, en ze zag bliksem-hel in een wild medelijden met zich-zelf het voorheene: opende zij haar armen, lachte haar gezicht, zei zij met haar innige stem: m'n lieveling, m'n lieveling, kom je bij me? zoende ze haar... O, God, ge hebt me niet verhoord... alles voor niets, voor niets... 'k ben uitgeput... och wat ben 'k ongelukkig, och, och, och... Zij kreeg eene angst, geweldig-sterk als wanhoop voor de woorden, die nu komen zouden uit dien mond... Ze zou 't niet kunnen aanhooren... Ze zou 't besterven... bestèrven... En hare moeder sprak. Een hoffelijke glimlach ontstrakkend de trekken, de oogen koud-verwonderd, zei ze, kortlacherend: ‘U vergist u, lieve mevrouw, u bent

in 'n verkeerde kamer, ik ben uw moeder niet.'

O, God, daar was 't weer, 't was gebleven, 't was gebleven... O, niet te hooren, niet te zien... Verzònk ze in de grond, kon ze zich wegbergen in donker... die lach, die lach,... dat verschrikkelijke... Och, òch, hoe ze vroeger gelachen had... Och moeder lach zoo niet... lach zoo niet... hoe kòn een mensch zoo worden, zóó, zóó worden... maar ze zoù haar herkennen, ze wìlde 't, ze wìlde 't... En zij smeekte, hare hand grijpend: 'Moederlief, kèn me toch, kèn me toch, 'k bèn uw dochter... Betsy... Betsy...' Het gelaat der oude vrouw verstrakte zich weer plotseling als in een schrik. De oogen verwijdden zich, keken fel, eene diepte van angstig zoeken erin. Maar dan werd het gezicht weer gewoon stroef, de oogen verdofden, de wenkbrauwen trokken geringschattend, en 'r hand driftig losmakend, zei ze gemelijk en vastbesloten-niet-verder-toe-te-hooren: 'Och mevrouw, wat is dat nou toch voor gekheid, 'k heb geen dochter, zeg 'k u toch...' En ze wendde haar hoofd af, keek in den tuin. En Rika fluisterde scherp: 'Es gibt niks, juffer Betsy, es gibt niks, u schèurt u-zelf maar af voor niks, ze is in de verbeelding, dat ze in 'n hotel is mit uw vader-zaliger op reis.' Maar tot antwoord maakte de dochter eene driftige beweging met de hand, schudde heftig het hoofd. Dat 'ze,' dat 'ze', als men oud wordt, wordt op die manier over je gesproken, de eerbied is wèg, je bent niet meer in tel. Maar dàt ergernis-doorpijnde

haar maar even, dan dacht ze: och wat komt dat d'r op an... dat-zèlf, dàt-zèlf... en kreeg zij weer die wanhoopssmart van zich gescheiden te voelen van hare moeder, zóó bij haar te staan en toch van haar gescheiden te zijn, en ze klemde wringend de handen tegen elkaâr, snik-mompelde: ‘Wat 'n ellènde, wat 'n ellènde.’ Maar de oude vrouw keerde zich bruusk om en met een trotsch gebaar hare japon wat terugtrekkend, als om zich op-'n-afstand-te-houden, zei ze op 'n toon van en-da's-nou-voor-'t-laatst-da'k-erover-spreek, terwijl zij naar Rika wees: ‘Vraagt u maar aan m'n gezelschapsjuffrouw, 'k heb geen dochter en ben alleen hier met m'n man.’ En ze wendde zich weer resoluut af, ging naar het buitene kijken. Rika, nu onmiddellijk in 't gesprek betrokken, hief energiek het hoofd op en haar scherp aanziende, terwijl ze de lippen onder den haviksneus even samen-smakte, vastbesloten zich er nu wèl eens meê te bemoeien, je mòcht niet te zacht met die menschen omspringe, zei ze, heel luid sprekend, met haar bitsen mond scherp-afknappend de woorden op 'n toon van laat-mij-maar-begaan en ìk-weet-wel-hoe-je-mot-optreden: ‘Och mevroùw, hoe kan u nou zoo'n gekheid prate, ja we zijn op reis... en heb ìk 'n gezicht voor 'n gezelschapjuffer?... 'k bin maar altijd 'n dood-gewone dienstmeid geweest en dat bin 'k nog... U bint hier in uw eige huis.’ En toen wat zachter, 't even tè erg voelend om 't te zeggen, maar dan weer bedenkend, dat 't juist zóó de beste manier

was, ja, de bèste manier...: ‘En meneer-zaliger... nou ja... ochgenebbisch... die leeft toch al 'n goeie twintig jaar niet meer.’ Maar zij schrikte van de uitwerking harer woorden, want de oude vrouw keerde zich met 'n ruk naar haar toe. Het gezicht rood van boosheid, de oogen gedilateerd en de schitterende pupillen haar star, hátend aanziende, de neusvleugels trillend en de mond herhaaldelijk even beef-openend zonder een geluid uittebrengen, stond zij zwaar op, krijsch-zeide dan eindelijk verontwaardigd en 't-nièt-kùnnende-vatten-verwonderd: ‘Wat 'n chòtspe... meneer-záliger... léèft niet meer... Jij slecht wijf, die met vreemde tegen me samespant... jij leelijk oud kreng, die 'k van de straat heb opgeraapt... is dàt je dank...’ En in een paroxysme van woede, het geluid nu overslaand in hoog gillen: ‘Uit m'n ooge, uit m'n ooge, eruit, erúit... Wàt, ga je niet... gá je niet als ìk 't zeg...’ En zij bleef haar 'n seconde in dreigende afwachting aanzien. Want Rika, even verlegen van den schrik en 't voelen harer onhandigheid, doch tevens in 't bijzijn van juffrouw Betsy hare flinkheid willende toonen en dat zíj wel wist hoe je met die menschen moest omgaan, zat haar met 'n strak, gesimuleerd-onverschrokken gezicht en slimloerende oogjes aan te kijken: nou zou ze zoo met háár narrischkat meepraten, en, terwijl ze de handen in de zijden zette, zei ze, scherp-hard en breed-gedegen sprekend, om eene onderbreking dadelijk te kunnen overschreeuwen: ‘Zóó... mot

ìk d'r uit?... Hóórt u es, 'k bin al in veel dienste geweest, maar zóó'n behandeling... We binne in 'n vreemd land en 'k bin geen cent rijk... Wor 'k door de pelisie opgepakt en in 'n cachot gegooid... Ken ú dat over uw hart brenge... dàt heb 'k niet van u gedacht...' Maar de oude vrouw werd door dat tegenspreken nog driftiger: 'Hóór me dat gemééne wìjf es án... ze hèt niet van mìjn gedácht, zíj hêt nièt van mìjn gedacht... Je moèt in 't cachot, daar hoor je thúis. En als je nou nièt d'r uit gaat, dan zal 'k je toch...' En woedend deed zij 'n paar passen, maar haar dochter greep haar bij den arm en zei snel tot Rika: 'Gaat u maar, gaat u nou maar.' En Rika, innerlijk blij dat ze heen kon gaan, maar wel merkend, dat zij op de juffrouw den indruk van onhandig te zijn had gemaakt, wilde dien nu uitwisschen door net te doen alsof ze nog altijd overtuigd was, dat ze juist zóó op de goeie weg met 'r was: als je 'r maar de tijd liet. En terwijl zij opstond scherp-fluisterde ze: 'Ù mot 't weten, juffer Betsy, maar u geeft veels te veel toe, me moet zoo zacht niet voor die mensche zijn.' Maar zij antwoordde ongeduldig: 'Ja, ja, gaat u nou maar.' Toen verliet Rika, na hare schouders te hebben opgehaald, terwijl ze in beter-weten de dunne lippen naar binnen boog, de oogen even sloot en de wenkbrauwen geringschattend en 't-opgevend omhoog trok, met zwaar-dreunenden stap, gebogen-en-toch-nog-kras-loopend, de kamer. De oude vrouw, haar naziende met den

heerschenden blik harer dwing-oogen, had 'n knikje van tevredenheid en triomf, ging dan weer zitten. Beiden bleven nu stil, de eene vol wrokgedachten nog, die echter snel verwarden en verwaasden, de andere, in een overwegen van wat nu te zeggen, aldoor nog hopend... Misschien, dat ze moeder langzamerhand het begrip, dat zij 'r dochter was, kon bijbrengen... Och God, als 't dan niet anders kon... als zij dan maar weer tijdelijk 'n beetje helderder was... 't was eve 'n troost... En je kon je inpraten... Maar 'n hartzeer was 't ook... Och maar was 't dan óók geen bìtter, bìtter verdriet, je moeder, in wie je altijd 'n heilige hadt gezien, en dat was ze, ja, dat wàs ze, allemaal van die ruwe woorden te hooren zegge, waarvan je niet eens vermoedde, dat zij ze ooit geweten had, waarvan je dacht, dat ze er ver boven stond... En ze stond d'r ook ver boven... De mond praatte onwillekeurig na wat 't geheugen 'ns had opgevangen en behouden had, onbewust en machinaal... -

De koelte uit den tuin raakte haar aan, hinderde haar, maar zij wilde de deur niet sluiten... Het weer was klaarder geworden en kou was voor moeder toch altijd beter dan warmte... En 't was toch ook góed hier... wat 'n geur kwam daar aan... vervroolijkend... luchtig... hoog-luchtig... toch weer droomerig en bedroevend... Och zoo stil te zitten denke hier en moeder dan goed... en moeder weer goed... - Op 't achtermuurtje van een zwartig-rood-dakige schuur was een vlam-

schijn 'lijk een reuzig bladgeraamte van licht, een verdroogd-blad van licht, vol lévende schittering... 't Zwart-schemerige, verdoezelde van den muur donsde, zwart-veerde tusschen de fijne, blinkende lichtaderen, licht-vezelen, pluizig, tusschen de gouddraad-tintelingen, 't goud-splinters-fonkelende van dat lichteblad, dat, bij 't verdorren, de essence van zijn kracht en glans in zijne nerven teruggetrokken had; 't was 'n wonder van licht, 'n wonder van ijle blinking, van ragge tinteling, het verglijdend vlam-glanzen maakte er vlugge vonkjes-huppeling in en die was als het wittende bewegen van 'n vlinder, die te vleugelen staat, snel, snel, met zijn witte vleugeltjes in 't donker op een vensterpost, en 't was fijner en liever dan dat...

Och God, Gij legt uw schittering over 't leven, hier en daar, en soms geeft Gij ons uw hulp maar Gij verlicht de àl-donkerte van 't leven niet... onze àrme, dònkere levens dragen een teeren schijn van uw Godsliefde... en dat is alles... Eeuwige, laat ons niet ondergaan in den nacht...

Zij keek geluidloos-schreiend op en zie, een nevel, als van bewegingloozen stoom, stond hoog onder den donkeren hemel, tusschen de boomen, een witte nevel tusschen de zwarte boomen... en zij droomde zoet-en-droevig... Ze voelde haar zitten en haar moeders zitten, ook zoo roerloos, uitziende, naar wat, naar wat... eene beel-

ding van hun stand-in-'t-leven tusschen al 't donkere, onbegrepene, vreemd-en-toch-eigen leed...

Algoede, ik ben bleek geworden van verlangen, gelijk David, uw gezalfde, van zich-zelf zong, en ik heb mij roerloos gesteld en naar U uitgezien, maar Gij hebt U niet tot mij gewend... ik wil berusten en roerloos op U wachten...

En zij was droevig in 't gezamenlijk-neernévelen harer gedachten tot ééne grijsheid van droeve mijmering, maar voelde toch ìeder van hen, afzònderlijk, iets liefs en zoets, weemoedig-zoet... Een regen, zonloos, is zoo, hij is grijs en maakt de dagen droevig, maar elke drùp: een klare pereling. En in dat zachte voelen kwam weer hoop, eene vreùgde-gedachte: Maar nee, nee... misschien... och Gòd, géèf 't... misschien hebt Gij al Uwe genade bewezen, terwijl ik morde... want Gij wilt ons onze kortzichtigheid en dwaasheid laten zien, opdat wij op U zullen betrouwen...

‘Moeder, móeder.’

‘Wat is dat, wie spreekt daar?’ vroeg de oude vrouw, geheel vergeten, dat er iemand bij haar was, zich verschrikt-haastig omwendend.

‘Ik moeder, ìk, schrik niet moetjelief,’ zei ze zacht en vleiend, haar gelaat ontspannend, de oogen open-glanzend van innigheid.

‘O, da's goed, U zorgt er wel voor, dat we vanavond kunnen afreizen... 't Wordt hier erg stil en vervelend... Zijn de koffers al ingepakt?’

‘Zeker, dié zijn al làng weg en in 'n kwartiertje gaan wij ook hier vandaan,’ zei ze slimmetjes

meêgaande. O, als God nu hielp... Zij had er niets van gezegd, dat ze haar ‘moeder’ noemde. O, o, als 't nu 'ns veranderde... Alleen dat ‘U’... En misschien had ze 't ook niet eens gemerkt, dàt ze 'r moeder noemde, of liet ze haar maar uit slimheid begaan... die mensche zijn allemaal ochgenebbisch zoo sluw als ze wat gedaan willen krijge... Nee, denk dat nou niet, denk dat nou niet en vertroùw, al tiftach picho lesoton...

En toen, in opperste spanning, beproevend het verdwenene weer terug te doen komen in dat arme hoofd: ‘Betsy is ook al angekleed, ze heeft 'r wit hoedje met veeren en 'r crême jurkje an.’

‘Betsy... Bètsy... wie is Bètsy?’ vroeg de oude vrouw, een zich-willen-herinneren in de star-kijkende oogen.

‘Nee, diè is goed: wie of Betsy is... Wil u me 'n beetje voor de mal houen?... Nou, weet u wat, lacht u me ook eris uit... Zal 'k vertelle wie of Betsy is...’ En, op 'n sprookjes-vertel-manier, terwijl zij haar moeders hand greep, en daar, bij elk met nadruk uitgesproken woord, kleine, streelende tikjes op gaf: ‘Betsy was een heel klein meisje, ze was erg stout en zoo'n drìftkopjè... Toen ging 'r moeder eens op 'n avond na' 'n soirée, en dat stoute kìnd, dat altìjd an 'r moeder hing, was toèn al erg boos en lastig omdat moeder wègging... en toen moeder weg wàs, stelde ze erg an en toen gaf een van de meiden, die óók driftig werd, 'r 'n dúw, en ze kwam met 'r hoofd door 'n glas terecht en haar

linker oog werd bezeerd... Toen werd ze na bèd gebracht, en ze lag daar erg te huile en kon niet in slaap gebracht worde... tot héél láát in de nácht, toén ging de deur open en kwam moéder binnen... Ze spròng op en vloog in 'r armen... Moeder wist nog van niks en schrikte erg, en zoende en paaide haar, toèn is ze ingeslape... En moeder, die 'n veel te gòeie moeder was, en zich vóór die tijd al bij dag en bij nacht geen rust gunde, om al de willetjes van Betsy te doen, ging van die tijd nóóit meer weg, zoolang Betsy klein was of ze nam 'r mee.' De oude vrouw, die, in ademlooze spanning, het gelaat verstrakt, de oogen als in ontzetting door de heftige emotie van het herinner-beginnen opengesperd, had toegeluisterd, zei, flauw-hijgend, met trillende lippen: 'Dat was met Betsy... die avond... 'k was... waar was 'k?'... En ze sloot haar lippen mummelend op elkaâr, richtte de oogen neerwaarts, lei na 'n even de magere, beverige hand op den mond. Dan zei ze zuchtend: 'Nee, 'k weet 't niet meer... 'k weet 't niet meer...' De dochter, de handen gevouwen, het gelaat bleek en als ingetrokken-vermagerd van de tot in de keel kloppende emotie, de oogen lichtend van hopen en nog-niet-opjuichen-dùrvende, aanstróómende-en-weer-deinzende blijdschap, zei: 'Bij de Deldens, moetjelief.' En ze greep 'r hand en hield die innig tusschen de hare geklemd, terwijl zij zich tot haar vooroverboog en 'r aanzag, 't hoofd bijna tegen de moederborst. Ze wilde met haar blik haar

dwingen gezond te worden, de redding uit haar wìllende oogen tot haar stúwen.

‘Bij de Deldens, bij de Deldens... 'k weet 't niet meer, 'k weet 't niet meer...’ Haar gelaat werd zacht van droefheid en ze maakte een dof gebaar van berusting met de linkerhand.

‘O,’ fluisterde de dochter weer, ‘en weet u niet meer, hoe u, als Betsy 's nachts niet slape kon, 'r bij u in bed nam, dan lag zij zoo tegen uw borst... en ze wou niet hebbe, dat u slape ging, voordat zij sliep... en weet u nog hoe ze zei... moetje u steekt als 'n toren bove me uit, als 'k opkijk zie 'k zoo uw gezicht bove me in 't nachtlicht... keek eve neer... uw gezicht is zoo raar en van onder zoo zwart... O zoo raar met gele vlekke... En dan lachte u en keek neer en zoende 'r, en telkens vroeg ze dan weer, slaapt u moe? En dan zei u: nee kind wees maar gerust, 'k gá niet slape.’

‘Ja... ja... 'k lag dan nog lang wakker, al nadat jij was ingeslape... 'k voelde je lijfje tegen me an... en dan dekte 'k nog 'ns je ruggetje toe... heel voorzichtig, dat je niet wakker zou worde... en 'k hiel me stil... 'k dorst me niet omkeere... en 'k werd soms zoo stijf en 't dee me pijn dat stillegge... maar 't was voor jou...’ En ze knikte 'n paar maal droevig bij de laatste woorden. De dochter begon plotseling te snikken. kón 't niet langer inhouden en ze zoende, zoende snikkend haar moeders hand... O wat is God groot en ál ontferming... In 'r dwaze onverstand dacht ze, dat

ze niet verhoord was toen haar hulp al naderde... Vergeef dat God en neem mijn blijdschap als 'n offer aan... Ik wou u wel omármen met mijn ármen en nóóit meer vàn u gaan... Och wat 'n zondige gedachten, vergeef dat, als waart Ge een mensch, zoo denk ik... Ze had ‘je’ gezegd, ‘je’ gezegd, ze wist dat zìj Betsy was... O, o, o... Haar borst was té vol van blijdschap... Rekkende armen van blijdschap sloegen in haar omhoog, monden van verlangen openden zich in haar, òpenden om blijdschap te drìnken... Wat 'n opluchting te kunnen huilen... Hare gedachten schitter-vallend in haar, gretig opgevangen, waren nu gelijk zomers een regen, hel-belicht: de zon dan, boven den kleurig-gesteenden boog van zijnen burcht-brug, strooit tintige zaadjes in den dagevijver, myriaden bekjes vangen ze op...

Maar na een pooze oververzadigd van vreugde, was zij bijna-machteloos-van-geluk, kwam er in haar gekalmd denken een teêr overwegen, hoezeer moeder al dat goeds verdiènde, hoe haar nóóit genoèg heil gebeuren kon, en dat was als eene geruststelling, dat 't wonder inderdaad gebeurd was...

Wat was ze altijd goed geweest, m'n lieve moeder... je zacht gezicht, ik wil aaien, zoenen je zacht gezicht. Nee, nee, nou niet te heftig zijn, 't zou kunnen hinderen... En ze bleef haar stil aanzien door hare tranen, de diepe, volle liefde in haar borst, haar hoofd...

... Zoo, later, later, als de dag zich nijgt en al

schittering heen is, komt er een zware geur, die van geen schittering meer weet, die licht en toch geen licht, een lichtende schaduw, wònderlijk, is... eene ìnne-ìnnigheid...

‘Waarom huil je kind?’ vroeg de moeder zacht. Er was alleen vriendelijkheid, geen teederheid of schrik in den toon. Het was of haar voelen al weer tot daar niet meer kon reiken.

‘Och moetje, da's niks, 'k heb gehuild van blijdschap omdat u nou weer beter ben door Gods hulp...’

‘Ja 'k ben niet goed geweest... Ik kan 't niet helpe, 'k kan 't niét helpe... Heb 'k erge dinge gedaan?’... vroeg zij, eene hulpeloosheid in oogen en in stem. ‘Och moètje, moètjeliéf, praat toch zoo niet, u doet nóóit iets wat niet goed is, u bent 'n goeie, lieve engel, en u weet niet hoe 'k u liefheb.’ En ze beet zich, 't geheele gezicht convulsief-trekkend, op de lippen om het huilen in te houden, maar schaarsche tranen drupten toch uit haar oogen. Doch dan kon ze hare wijde teederheid, hare medelijdende liefde niet meer stelpen in zich en ze sloeg hartstochtelijk 'r armen om haar moeder heen, zoende haar op oogen, wangen, mond, drukte haar vast, vàst aan zich. Maar de oude vrouw maakte zwakjes zich los, zei mat: ‘Nee, kind, maak me niet zoo warm... 'k ben zoo moe... zoo moe...’

‘O,’ zei de dochter, haar gauw loslatend en zich wat terugbuigend op haar stoel. Dan, in

angstig vorschen: ‘Hebt u hoofdpijn?’ Daar was ze altijd zoo bang voor...

‘Nee, maar 'k ben zoo licht in m'n hoofd.’ En ze wreef haar voorhoofd.

Wou moeder soms 'n beetje water hebben of 'n compres?

‘Nee kind, laat me eve gaan... laat me eve gaan... 'k ben zoo moe... praat eve niet,’ zei ze zenuwig en gejaagd. En met uiterste krachtsinspanning poogde ze zich te herinneren, wat ze wilde zeggen, telkens mompelend: ‘'k Weet 't niet meer... wat was 't... wat was 't,’ terwijl haar dochter 'r schromig en stil aankeek. Dan, na 'n poosje, zei ze, wilskrachtig opziende, maar al bijna dadelijk hakkelend: ‘Je bent altijd 'n goed kind geweest... 'k wil je nou zegge... want later... 'k kan 't niet helpe als 'k zoo ben... 'k voel 't ankomme... alles gaat dan door elkaâr in m'n hoofd...’ Toen hield ze op en begon te huilen. ‘Och 'k ben zoo ongelukkig,’ stamelde ze, ‘'k ben iedereen tot last... 'k weet nou al weer niet meer, wat 'k zegge wou...’ De dochter voelde hare borst van wee samenkrimpen. Dat oude, trekkende gezicht, waarover de tranen gleden en die arme, magere handen, die zich nu omhoog bewogen, om 't gezicht te bedekken. Och 't was niet aan te zien. ‘Och moetje, moetje, huil toch niet.’ En ze huilde zelf. Zij nam haar toen weer zachtkens in haar armen en fluisterde: ‘U bent me niet tot last, intégendeel, 'k kàn niet buiten u... Och moetje als u wist hoe 'k van u

hou...’ Ze zeide 't innig, aan haar oor, en zoende 'r op de wang. En de oude vrouw, zich losmakend, zei, nog nasnikkend: ‘Als 'k 'ns niet meer bij je ben, hoef je je niks an te trekken van 'n hard woord, dat je misschien tege me hebt gezegd als 'k zoo lastig was... 'k wéét 't niet... maar 'k wil 't maar zegge... 'k ben je alles mougel... en leef lang en gelukkig... je bent àltijd goéd voor me geweest...’

‘Maar moetjelief, u blijft bíj me, u blijft bíj me...’ Die toon van afscheidnemen deed van benauwenis haar adem stokken. Ze kreeg weer die angst, geweldig-sterk als wanhoop. En zij wilde die overschreeuwen, ook omdat ze zich bezòndigen zou door aan dat treurige toe te geven, na die gróóte genade, die ze pas ondervonden had. En haastig sprekend, zich-zelf weer blij willende praten: ‘Kòm, 't is nou jomtof, laten we nou blij zijn, u bent nou toch weer wat beter... en nou zult u zien, nou blijft u zoo.’

‘Wat... is 't jomtof... wat voor jomtof is dat dan wel?’ De vreemde vraag deed de dochter weer pijn. Maar ze zei opgeruimd: ‘'t Is seideravond, die hebt u toch ook altijd zoo plezierig gevonde... Dáárom heb 'k daar nog veel-jare-gewenscht.’

‘O, seideravond,’ zei de oude vrouw met leegen blik en aarzelend gelaat. ‘En moet ik hier blijven?’ vroeg ze onderworpen-en-belangstellend-uit-egoïsme. Dat uit-berekening-deemoedige en verholen-angstige deed de dochter huiveren van

ontroering. En ze zei innig, haar geheele zìel in haar stem willende leggen: ‘Maar moetjelíef, hoe komt u dáár nou toe... of u moèt hier blijve?... U bent toch de meesteres in huis... U hebt òns te zeggen, an David en de kindere, en mij, waar we moete gaan, maar wij toch ú niet...’ Maar de emotie en het vele spreken hadden 'n kwaad gevolg gehad. Klaarblijkelijk verwarde de oude vrouw 'tgeen zij-zelf en 'tgeen haar dochter gesproken had en ze zei, plots boos: ‘Nou ja, zooveel last zal je nou niet meer van me hebbe... Hou je mooie praatjes nou maar voor je.’ De dochter voelde als iets kouds, iets nederslaands geworpen worden op al die warme, uitdeinende innigheid in haar. Onwillekeurig richtte zij zich uit haar gebogen houding op, het gezicht plots droevig en strak, vouwde de handen in den schoot, drukte zich tegen de rugzijde van haar stoel en maakte zich in 'r gedachte heel klein en stil... Niet tegenspreken en niet opwinden... Néé, niet zegge: moeder, dat heb ìk toch niet gezegd; dat geeft nìks... Stil wachten tot 't van zelf weer vergeten was... God zou nu Zijne genade niet weer terugnemen... Dat was iets voorbijgaands, zij wist toch nog altijd, dat ze haar dochter was... Ze moest dankbaar zijn voor dit... Maar ze wilde nu toch innerlijk weer smeeken dat God vollédig herstel zou geven. Doch zij kon haar voelen zoo sterk en hoog niet meer opvoeren... Ze was òp, dóód-op... En 't bleef een teer, donker-dof gedachten-fluisteren in haar... Mijn

God, geef herstel, geef herstel... och 'k ben gebroken, 'k ben gebroken... 'k kan niet meer... 'k kan niet meer tot U smeeken... 't is zoo dof in m'n hoofd... en Gij kènt mijn vurig verlangen... In mijn zwijgen kent Gij mijn vragen en ik blijf aan U verbonden... Wat Gij doet is welgedaan... Ik vertrouw op U en 'k ben veilig, veilig in uw handen... Dan ging zij stil-berustend, eene zacht-dekkende omveiliging voelend, weer uitzien in den tuin. Maar opkijkend zag zij 't zitten harer moeder, en in de berustingsstemming, de afwezigheid van innig-voel-vermogen, na de heftige emotie, mijmerde 't in haar, loom-weemoedig, van dat moeder oud was... De natuur blijft toch de natuur... God kan toch om de smart van een mensch zijn eigen werk niet verstoren... En in Hèm is alles en er is geen scheiding... Alles hervindt zich in Zijn wijde goedheid... En je hebt niet te treuren en geen zorg te hebben voor wat van je heen gaat, want Hij heeft 't omvangen en draagt het en bewaart het naar Zijn goeien wil... Werp op de Heer uw last en Hij zal u onderhouden... Eeuwige dráág mij en geef de verheldering in mijn ziel, die zonder schrijnen en steken het leed doet dragen... 'k Ben zoo moe... en 't is alles zoo ijdel, zoo voor niets... Mocht 'k mij zoo aan U overgeven en als een kind van nìks meer wetend, slápen gaan.....

Och maar och, moedertje, moedertje, 'k wil de warmte van uw lijf, uw zachtheid voelen, zoolang u nog bij me bent...

‘Moeder, moé, mag 'k met m'n hoofd op uw schouder legge... Zoo... Héérlijk is dat...’ En ze sloot de oogen om inniger 't geluk te voelen. De moeder gaf geen antwoord, keek even ter zijde, uitdrukkingloos, zag dan weer onverschillig voor zich uit. Maar de dochter greep zacht hare hand, streelde, druk-aaiend, de vingers, de liéve vingers, een voor een en ze boog voorzichtig den arm onder den hare en betastte, in de vingertoppen de tintelende liefde, den lieven arm... och wat mager, wat oud... en de stof, de zoo bekend-aanvoelende stof, het inniggekende kleed bestreelde ze... Nee moetje, je màg niet weggaan van me, 'k kan niet buiten je... Zoet, zoet is mijn liefde voor je, je wéét nou weer niet, je ziét nou weer niet hoe 'k je liefheb... Hoe zal 'k 't drage, hoe zal 'k 't drage, als 'k me uw lief, lief gezicht herinner en 't niet meer zie in mijn huis... En toch zal 't komen, 't zal komen, 't zal 'r ééns zijn. - Hare oogen plots in-schrik-verwijd-geopend, staarde ze, staarde ze naar het eensklaps fèl-oplichtende, fèl-doorvoelde onvermijdelijke... Maar dan kwam er weder eene alles-ijdel-vindende berusting in haar: 't is 'n eeuwige wet... 't is 'n eeuwige wet... alles gaat voorbij, alles staat dwaas en gek in z'n schoonheid optekijken... Wat is de vreugde van al 't mooie, de liefheid van al 't teere... Nu is de avond er weer over de bloemen, dan komt weer de dag, en weer de avond en weer de dag, ze waren zoo goed en gewillig, dan zijn ze er niet meer... De bloemen

staan dwaas met hun geduld en hun schoonheid in elken avond en elken dag... De dood komt in die avonden en die dagen langzaam... dan ìs hij 'r en hij strijkt ze omver en bergt ze weg... En ze mijmerde... mijmerde...

Eene zwartheid van bladeren was er achter in den tuin. Een muur van zwartheid onder den witten stoom-nevel, maar er tegen waren witte bloemvlekken, bloemsneeuwballen tegen bladeren-muur, uitgespát, ertegen uitgeplàst. Zij zag 't en 't was eene ijdelheid, en ze voelde 't nu niet als straks hoe troostelijk 't is, dat 't zijnde in zich eene gelijkenis van 't verledene door het leven draagt en hoe weldoend de éénheid der dingen is.

En haar blik daalde droevig en zonder lust.

Het groote perk van hel-blinkende hyacinthen was dichtbij. Om 't donkere midden, een zwarte, diepe holte, en daarheen geneigd, stonden zij in een kring 'lijk witte schapen om een drinkput heen en velen hielden de hoofden tegen elkaar gedrukt; men ziet wel paarden in een stilstaand span zoo staan, droomend... Zij zag 't en zag 't toch niet, moedeloos lag haar hoofd, op den moeder-schouder steunend en na een poosje sloot zij de oogen stil... En over zich voelde zij den grooten donkeren nevel, die al hoofden neerbuigt en verbergt, daar weer anderen in hun plaats opleven in een zelfde machtelóóze ijdelheid en dwaasheid... 't Huifde zwart over haar en er was geen einde van gedachten in 't wijd-wijd-donkere te bereiken en ze sliep bijna in: een naspel van flauwe lichten in sluimernade-

ring vergleed in haar hoofd voor haar innerlijk gezicht... Dat duurde wel eene pooze. Dan ging voorzichtig en geruischloos de deur open en Rika, gebogen gedaantetje, kwam binnen. Ze bleef even gebukt staan, luifelde de hand boven de oogen om beter te kunnen onderscheiden. Dan zei ze scherp-zacht: ‘Juffrouw Bètsy.’ Zij hief langzaam het hoofd op, streek met eene gewoonte-beweging het haar glad, fluisterde dan knipper-oogend naar de deur kijkend: ‘Ja?’

‘Of u bove komt, u weet wel, die meneer Dijkmans, die semmenarist is bove,’ zei ze, nu harder met hare breed uitgedegen, resolute spraak.

‘Ja, 'k kom.’ En ze stond loom op.

‘Nô, wie geiht's?’ vroeg Rika vergeefs pogend haar stem te verzachten, en ze bleef afwachtend, de hand om de kruk, in de deuropening staan. Maar de dochter schudde, den vinger op den mond leggend, het hoofd, kneep de oogen, driftig, even dicht. En, terwijl ze zich vooroverboog, haar moeders hand grijpend: ‘Kom moetje, gaan we nou na' bove?... Dan gaan we héérlijk de seider geve.’

‘Ja,’ zei de oude vrouw, weer vergenoegd, en flauw-mummelend met de lippen, streek ze stram met de rechterhand haar zwart-zijden voorschoot glad, rees, steunend op haar dochter, omhoog. Die, dat bevige gebaar van de knokige, oude hand ziende, was droevig en toch ook licht-blij, zij voelde heftig dat innige weer: lieve, lieve moetje, die nog altijd ochgenebbisch netjes wil zijn, voor

mij hoef je niet netjes te zijn, mijn lieveling, ik heb je altijd lief, altijd lief... hoe je bent, dát zal je nooit, nóóit misse... - En zij bleef haar even zwijgend aanzien... Dan zei ze opgeruimd: ‘O, jij coquet moedertje... wat ben jíj nog coquet... kom es hiér, zal ìk u es mooi make... Zóó, uw mùtsje rechter... en uw bandeau zit 'n beetje diép... Zoo... En nou... Weet u nog wie me die broche gegeven hêt?... Nee?... Dòmme moetje... U-zèlf... ú-zelf...’

‘O ja... ja...’ zei ze, flauwtjes-glimlachend maar tevens tersluiks wantrouwig naar de deur kijkend.

‘Juíst... Daar hebt u 'n zóen... En die moet ú nou weer eres van ávond andoen.’ En ze maakte vlug de speld los, stak 'r voorzichtig op haar moeders borst, onder het halskraagje.

‘E... bij mijne jóre, das geiht goeht... Got wird's zoo lasse,’ mompelde Rika, gedempt-scherp. Ze liet de deur-kruk los en keek verheugd maar tevens beter-wetend-ironisch, perste onder den krommen, zich nu verbreedenden neus de dunne lippen op elkaâr, in 'n denken van: nô, zoolang zal me dalles dure... die brosj, die neemt nog 'n sof in. Maar de dochter zei: ‘Zie zoo, nou bent u netjes... en nou gaan we gearmd na' bove, en Rika is onze heraut, die gaat ons aankondige.’

‘Já... ìk ga na' bove.’ En met een in-haar-oud-zijn-kranig gebaar, nam ze gauw haar japon op, en ging, willende vlug zijn, zwaar-stampend, naar boven. Zij liepen langzaam, gearmd, de

schemer-kamer door. Maar voor een wandspiegel hield de dochter even stil, bracht met de vrije hand wat loshangende haren in 't kapsel terug. En tot haar moeder: ‘Nou, kijkt u ook eres... Niet netjes?’ De oude vrouw keek met eenigszins verwilderden en verschrikten blik in den spiegel, zei dan onverschillig en gejaagd: ‘Ja, ja.’ En haar dochter schrikte: in 'n spiegel zie je de trekken van 'n gezicht eerst duidelijk... Och, och... Zij drukte haar moeders arm inniger. Dan gingen ze weer voort. Doch voor de deur hield de oude vrouw even haar tred in. ‘Nou gaan we op reis, hè?’ vroeg ze, angstig-vorschend haar dochter aankijkend.

‘Wel nee, moetje... Op réis?... Mag me op jomtof reize?’

‘O,’ zei de oude vrouw en ze keek star voor zich uit, in gedachten. ‘Maar ná jomtof gaan we toch dadelijk?’ vroeg ze nu, vastbesloten-haar-wil-te-doen-gelden. ‘Zéker... Na Paasch gaan we.’ En ze voegde er innerlijk aan toe: naar alles goéds en gezòndheid en gelùk. Toen liet ze haar moeder los, liet haar voor zich de trap opgaan, achter 'r uitspreidend de armen tegen de muren: ze mocht 'ns struikelen. In den gang trad zij weer haastig naast haar, nam haar arm. Zoo kwamen ze de feestkamer binnen. ‘Dáár is groo'moe,’ zei Rika, die de deur openhield, op den zangerigen, tot blijdschap en bewondering uitnoodigenden toon, welken men aanslaat, om een schuchter kindje, dat in gezelschap wordt bin-

nengeleid, te paaien, en ze keek met 'r scherp, vel-over-been-gestrakt gezicht blij de anderen aan van wat-zeg-je-dáár-nou-van. De nichtjes en Stella stonden haastig op. De nichtjes hadden plots hunne gezichten verplechtigd maar kregen dan, in even-vlug-denken over de situatie, 'n kleur van verlegenheid en benauwdheid. Ze bleven stijf voor hunne stoelen staan, keken schuw naar de oude vrouw. Doch ziende, dat Stella onbevangen naar hare grootmoeder liep, keek de oudste, even raadplegend, de jongste aan. En ze deden 'n paar passen, in hunne strakke rechtlijnigheid, terwijl ze wat morrelden aan de japonnen, mompelden iets van ‘Gut jomtof,’ bogen stijfjes, maar tante noch de oude vrouw keek naar hen en ze hielden op 't zelfde oogenblik de buiging weer in, voelden zich weer zoo links: Rika stond met 'r scherpe oogjes hun aarzeling te beloeren. En de oudste vochtte onwillekeurig met 't tongpuntje de lippen, die waren droog geworden, ze was gloeiend-warm in haar hoofd, al hare gedachten waren weggevallen, 't roesde, roesde erin en ze voelde zich als leeg van alle zich-kunnen-bewust-worden staan in 't omme-licht, 't omme-vreemde-licht, in de duizele vonkentinteling van die kamer-en-menschen-vreemdheid, angstig dat iemand haar nu op dit oogenblik zou toespreken, ze zou niet kunnen antwoorden. Stella, het gezicht oneigenlijk-spotloos, de donkere oogen ernstig-vragend en medelijdend, gaf de oude vrouw de hand.

‘Gut jomtof, groo'ma, nog veel jaren,’ zei ze

zacht. Maar de grootmoeder maakte haar hand gauw los en zei gejaagd, verwilderd-angstig kijkend: ‘Dank u.’ Dan, willende lief zijn, in een vreezig-sluw pogen iedereen gunstig voor zich te stemmen, 'n gedwongen glimlachje op het blossige, benauwde gezicht: ‘Dat zijn zeker de jonge dames van 't hôtel?’

‘Welnee, moetje, da's toch Stella, uw klèinkind... mìjn dòchter... en dàt zijn de dochters van Eduard, uit Dièren...’ Zij sprak gedempt en haastig, wilde 't gesprek liefst zoo spoedig mogelijk doen ophouden... Want als iemand zou lachen, dat sneed haar door 't hart... En ze keek schuw op... De nichtjes maakten uit de verte weer 'n buiging, lispelden iets uit hun hoogrood gezicht...

‘Zóó... Hebt u zulke groote dochters?... Dan bent u toch al heel lang getrouwd,’ belangstelde de grootmoeder beleefd, onderwijl angstig naar alle kanten kijkend. ‘Ja, ja, moeder,’ zei de dochter gejaagd, zich op de lip bijtend... Och 't was ook 'n dwaasheid, wat ze God gevraagd had... de natuur wordt niet veranderd ter wille van een mensch.... En zacht haar moeder medetrekkend, liep ze door om in de andere kamer te gaan. Maar de oude vrouw, voelend de verandering van toon en dat men haar hier van daan wilde hebben, bleef plots wantrouwend staan. En iets wilds-van-opgejaagdheid in den blik, de onnut-geworden vriendelijkheid nu wèg uit het gelaat, dat plots verstrakte, vroeg ze met stem van

nog-ingehouden dreiging: ‘Waar breng je me na' toe?’

‘Wat is d'r moetje,’ zei de dochter, zich vooroverbuigend en haar innig-lievend aanziende. ‘Niet zoo báng zijn m'n lieveling... we gaan na' de voorkamer, bij Anne.’ En om haar gerust te stellen riep ze luid: ‘Anne, bê-je niet binne?’

‘Ja zeker ma, daar ben 'k.’ En zij hoorde haar opstaan. Maar de oude vrouw, herhaaldelijk grimmig het hoofd schuddend, de schitterende oog-ballen wild-schuw bewegend van vlug-te-overwegen-pogen, zei dreigend: ‘Nou, 'k zal zien... 'k zal zién... je kan me niét voor de mal houe, denk dàt maar niet.’ Maar Anna stond al in den ingang der kamer voor hen. Haar blank-rood gezicht was van glans-lachjes overlicht. Het was een sprankeling van lachjes: in de oogen; in de vouwtjes onder de bekerig-heffende leden, als eene glimming; in de wangen-kuiltjes, vijvertjes van lach-water; en het was ééne lach. En hare blanke, gladde handen grepen de oude magere hand, haar hoofd rekte zich in 'n zwellen van den hals wat achterover, boog dan weer vooruit, men ziet wel een vogel zoo doen als hij gaat kirren of fluiten, en ze sprak zacht uit haar rooden mond: ‘Dag groómoedertje, nog veel jare.’ En zij zoende haar. Dan week haar hoofd weer terug. En in hare soepele slankheid stond ze haar lievend te bekijken. Haar dunne arm boog gracelijk op van haar achterover-staand-lichaam-met-'t-vóórovere-hoofd en ze raakte speelsch met haar blanken wijsvinger de diamanten

broche aan ‘O wat mooi,’ zei ze, ‘groo'moedertje, wat is dat mooi.’ En weer de arm even-rijzend, streek ze 'r streelend langs een diepen rimpel op de wang, neeg het hoofd terzijde en zag haar vlei-lachend aan. ‘Dà's 'n lief meisje... da's Anne... ja, 'k wéét wel dat 't Anne is.’ En haar gezicht was plots ontspannen en zacht van oude goedheid. Zij lachte, voor zich kijkend, zonder geluid. De smartende, grauw-duistere zwoegersbuurten, de zwart-zwarte aan het eind der stad worden zóó ánders, plòts en héél anders, als het zonlicht ze bestrijkt of een weiland komt te zien, zijne reuken naar binnen stuwend. En Anna nam haar grootmoeders arm en zoo gingen ze gedrieën naar binnen, het oude vrouwtje oud-en-klein tusschen de beide rechtoppe vrouwefiguren, maar dadelijk bleven ze even staan, want de zwarte-gekleede-jas-gestalte van meneer Dijkmans boog diep, zoodat zijn blonde hoofd bijna botste tegen mevrouws borst, en uit zijn gedistingeerd-verlegen, door-langzaam-en-aarzelend-voelen-verlegen, gezicht sprak hij beschaafd en uitermate hoffelijk zijn wensch, terwijl zijn goede, innige oogen opglansden onder zijn hoog en breed, bij de slapen uitgebuild voorhoofd en zijn linker wang even scheef in de hoogte trok van 'n begroetingsglimlachje. En hij gaf 'r de hand, de hare lauw-drukkend. Mevrouw lachte welwillend tegen hem uit haar gezond, geposeerd gezicht, zei dat 't 'r plezier deed, dat hij hunne uitnoodiging aangenomen had. Hij lachte toen weer terug, de oogen ietwat verdofd en in de leden

eene vlugge trilling van vruchteloos-naar-'n-aardig-antwoord-zoeken in zijn langzaam werkend intellect. Hij kreeg een kleur. Dan, plots het gelaat ingetogen en alle uitdrukking, rimpels en vouwen van uitdrukking, eruit weggerekt, boog hij houterig voor de oude vrouw, raakte, in een zich-vreemdvoelen aan hare wezenheid en vrees voor iets verkeerds te doen, aarzelend, nauwelijks met de vingers beroerend, hare hand aan, lispelde: ‘Mevrouw...’ Zij, mummelend met de dunne bevige lippen, kreeg 'n zacht glimlachje op haar goedig, oud gezicht. ‘Ik feliciteer u,’ zei ze mat sprekend. En met 'n vriendelijk knikje, Anna's arm hartelijk tegen zich aan drukkend: ‘Ze is 'n lief meisje.’ Anne, wier gezicht koel-effen was geworden, toen meneer Dijkmans voor hen had gebogen, kreeg nu een blos, die tot zelfs het voorhoofd hevig roodde. Het bloed zoog zich snel in de huid omhoog, besláánde het aangezicht, gelijk de witte, wazende damp, omhoog-stijgend, het glas eener lamp beslaat, wanneer die wordt ontstoken, en in hare oogen kwam een uitdrukking als van smeeken-in-angst. Hare sereene zekerheid wankte plots in een duizeling. En ook de jonge man bloosde hevig, zijn gezicht werd dof-strak van schrik, zijn oogen zagen alles in 'n verwazing, eene verstrakking als van bloedstilstand stootte in één rùk door zijn' leden. In de plotse, alle denken en waarnemen door-breukende ontroering, door zijn aangeboren gemis aan gevatheid vruchteloos-pogend zijne gedachten te doen op-

leven, bleef hij, nu innerlijk-trillend, een gevoel van zwakte hem doorloomend, stijf, zonder een woord te kunnen zeggen, voor de vrouwen staan, het gezicht hulpeloos-dom als ware het intelligent-gedistingeerde, gelijk een masker, er van afgetrokken. Maar mevrouw, geheel onbevangen, slechts éventjes-denkend aan het kluchtig-ongerijmde der idée en glimlachend over de verlegenheid der jongelui, zei: ‘Nee, moe, dat is mijnheer Dijkmans... u weet wel... student op 't seminarium.’

‘O,’ zei de oude vrouw en ze scheen al niet meer te denken over hetgeen ze gezegd, of te voelen, dat ze zich vergist had. Zij draaide het hoofd naar alle richtingen en bekeek, nog altijd het zelfde vriendelijke glimlachje op 't gelaat, nieuwsgierig de kamer, als zag zij 'm voor 't eerst. En mevrouw zei, zich even-vooroverbuigend - ze wilde met moeder op de sofa gaan zitten - tot den onbeweeglijk voor hen staanden seminarist: ‘Pardon.’ Hij, met 'n paar vlugge, bijna huppelende pasjes liep haastig achteruit, terwijl hij weer boog, met de linkerhand een crapaud wegtrok en nauw' hoorbaar en gejaagd, ‘O! pardon mevrouw,’ zei. Nu, daar zij hem voorbijgingen, veranderde de uitdrukking van zijn gezicht in eene van, verbijsterd, pogen te denken en nadat zij hadden plaats genomen, zette ook hij zich neer in eene stram-snelle dubbelknakking zijner beenen onder zijn rechtlijnig-stijf blijvend bovenlijf. Hij dorst Anna niet aan te zien en kreeg

van terzijde, wazig-onduidelijk, het beeld der drie zittende met elkaâr pratende vrouwen in de weggedwongen oogen. Hij kalmeerde toen wat, en met 'n plotseling rukje het blossige hoofd op den langen hals rechtend, simuleer-beweginkje van flinkheid, zag hij even recht voor zich uit, opende dan, na even-vleugelen van de boven-leden, wijd de oogen, spitste den mond en zag gebrekkig-nagebootst-extatisch en diepzinnig-wijsgeerig-peilend naar de zoldering. Dan weer den blik, als in eene laatste, wijde overziening van het doordachte, neerdraaiend langzaam, perste hij de lippen aan den rechterkant hevig tezamen, zoodat de mondhoek een kuiltje werd in 't kussenende van de wang. Het gelaat had nu eene uitdrukking van tevreden, zelfvoldaan-náproevende peinzing, vreemd-gebroken, veronecht door het trillen der neusvleugels en 't nerveus-witte van den neus, en de gesimuleerde expressie werd spoedig geheel uitgewischt door het weer in opkomende verlegenheid befloerst-worden der oogen, 't oprekken-van-den-hals-om-lucht-te-krijgen, 't dan vooruit-puilen der onderlip. Maar plots viel het vraaggeluid van mevrouw in zijn hoofd: hoe of 't met z'n ouders ging en of 't 'm wel niet erg speet, dat-ie dit jaar niet over Paasch naar huis kon gaan. Nu gedwongen het gelaat naar hen te wenden, zag hij Anna's effen gezicht hem koel aankijken; hij bloosde weer en antwoordde met vele knikjes van zeer-verplicht-zijn-voor-de-vraag, zijne groote oogen blinkend en een gedis-

tingeerd glimlachje op zijn geëmpresseerd,
't-'n-eer-vindend-te-mogen-antwoorden-gezicht, dat 't hun God zij dank zéér goed ging en, och ja, hij had gaarne weer met Paasch naar huis gegaan, maar nu dat door verschillende omstandigheden niet mogelijk was... - En terwijl 't hem, in 'n verlegenheid om het complimentjes-zeggen wat hij ging doen, moeizaam viel te glimlachen, zijn gelaat krampachtig trekkend om den mond, zei hij, er dan ook erg blij meê te zijn, dat hij hier de seideravonden kon doorbrengen, z'n ouders waren 'r óók zoo blij meê, vader had 'm nog geschreven, meneer en mevrouw ook namens hem vriendelijk te bedanken, en dat hij nu gerust was, dat hij de jomtof goed zou doorbrengen. Mevrouw knikte, erkentelijk-voor-de-hulde-glimlachend, zei dan bij wijze van troost: ‘Nu, met Schewoes zult u toch wel na' huis gaan.’ Hij hóópte 't maar wist 't nog niet zeker. En zich er innerlijk over verwonderend, hoe hij nu zoo kalm was en zoo plots weer den conversatie-toon wist te pakken - hij hoorde zich-zelf als ware 't een ander spreken en zàg zijn eigen bewegen -: ‘'t Is ook 'n heele reis, naar Maastricht... als 't nu nog dichterbij was, dan ga je er éérder toe over, maar nu...’

‘Ja,’ zei mevrouw, nadenkend 't hoofd schuddend, ‘maar och voor 'n enkel keer... U moet 't r' toch maar es van zien te neme.’ En met een ópfronsen der wenkbrauwen en bevestigend-knikken van iets heel-nadrukkelijk-waarschuwends te willen zeggen:

‘En 't is beter voor uw stúdie ook, zoo'n beetje ontspanning.’

‘Ja zéker,’ antwoordde hij, ten teeken van instemming herhaaldelijk-knippend met de oogleden, terwijl hij even de inkrullende lippen vochtte. De oude vrouw, plots opkijkend, zei, met eene aandacht-inroepende beweging van de rechterhand: ‘Dan kan meneer met ons de weg uitgaan... als-ie op reis gaat... en da's plezieriger voor hem en Anna ook...’

‘Zeker, dat is ook zoo,’ zei mevrouw, terwijl ze de oude, lieve hand streelde, ‘da's 'n heel goed idée.’ De jonge man schrikte nu niet. Hij zag Anna even berustend-opzien, droevig, haar gezicht bleef sereen-koel, en ook mevrouw sprak haar moeder nu niet meer tegen. - En zich-zelf berustigend: 't Was toch ook 'n gekheid... iemand, die ochgenebbisch niet goed bij 't hoofd was... - Toen hoorde hij de grootmoeder weer iets van koffers zeggen op den toon van een ervaring-rijken oudere, die nadrukkelijk iets onderricht en terwijl de beide vrouwen zoo samen spraken, hem buiten het gesprek latend, glimlachte hij weg in gedroom: Stel je voor, als 't nou 'ns werkelik zoo was... hij met Anne... samen op reis... zij tegen z'n schouder leunend met 'r lieve hoofd... hij de arm om haar middel... zoo tegen 'm aan... en al de zoete bekentenissen hoe ze 'm lief had gekregen... en haar blozen te zien... en dat zij nu voor hem was en hij voor haar en dat alle andere menschen hun nu niets meer konden schelen, al keken ze nog zoo

vriendelijk... want alle menschen lachen tegen 'n verloofd paartje en zijn er vriendelijk tegen... maar zij met hun geluk goed in zich liéten ze lachen en hun nakijken... zij gingen weg en namen hun geluk méé... - Hij voelde eene stille, diep-diepe blijheid in zich, eene warmte, goed in zijn lijf besloten... - En wie weet, wie weet... misschien lag 't inderdaad in de toekomst... misschien was 't als... als... 'n voorteeken, wat zij gezegd had... misschien had ze iets gezien in 'n plotselinge helderheid, dat 't begin van 't werklijkheid-worden van z'n hopen was, zooals blinden ook hooren-en-zoo wat gewone menschen niet hooren... En de Romeinen! já, die dachten toch ook, dat 'n krankzinnige 'n profeet was... wie weet... - En hij voelde eene teederheid voor de oude vrouw, omdat ze dat gezegd had, en allerlei fantasieën van dat ze weer gezond zou worden en dan toch bij dàt idée zou blijven en haar invloed zou aanwenden... gingen door zijn hoofd... - O, als 't eens zoo was... als hij 'n gelukkig mensch werd... uit die temptaties verlost... en geen strijd... en 'n frischheid in z'n leven... O, God wat 'n gelùk, niet te omvatten, niet te begrijpen... - Hij drukte in verrukking de handen heftig tegen elkaâr, zag op met schitterende oogen, een verheerlijkt-stralend gezicht. En hij zag Anna. Zij keek met haar koel gelaat, haar stille oogen, hem aan. En hij voelde zich betrapt, bloosde, sloeg bedremmeld de oogen neer, terwijl zijn gezicht dom-van-innerlijke-verwardheid werd. Maar hij

zag nog, en voelde er pijn-lijk de beteekenis van, het even-kort-spottend omhoogrijzen harer wenkbrauwen, het trekken van den linker mondhoek... - Ze begreep het en ze lachte 'm uit... ze lachte 'm uit... - En hij dacht verder, terwijl het zeer deed in zijn borst en de droom-schitter in hem néér-grijsde: Och 't kán ook niet zijn... 't kan nóóit zijn... En och hoe lief was toch haar gezicht toen ze dat daar deed... - En toen zijn bedremmeld-zijn iets onwaardigs voelend, zich tot kalmte dwìngend, zag hij bedaard op en keek haar vast aan: dát was iets moois en iets heiligs in hem, hij hoefde zich er niet voor te schamen. Toen bloosde Anna, wendde met een voorhoofd-fronsen ongeduldig en boos den blik van hem af. Hij voelde eene doffe overdroeving: hij moest 't nu maar voor altijd in zich sluiten, en voor zìch houden... in 'n... in 'n... eenzame kou... alléén... alléén... En 't was ook goed zoo... ja 't was goed zoo... hij was 'r niet waardig... dat was 'n straf van God, die over hem kwam... viezerik, die hij was... die geen vrouw kon zien of-ie wilde haar lichaam, kreeg congestie van z'n lust, bezoedelde 'r met z'n oogen... Daarom, dáárom ook, gedroeg hij zich zoo ellendig, zoo viesnerveus... dorst hij bijna geen vrouw 'n hand te geven... Wat voor 'n ideé moest ze wel van 'm krijgen, van z'n blozen als 'n meisje... hij had geen manlijkheid, geen flinkheid meer in zich... hij was krachteloos, kapot gemaakt door dat vervloekte leven, dat vervloékte leven... - En door hem,

in schrijnende bitterheid en zelf-verachting, ging essence-herinnering van zijn dagelijksch denken en doen.

In de heete nachten vol zinnelijk begeeren, door de klamme dagen, waarin hij zijn vermoeid, aldoor strijdend lijf in z'n aangetrokken deftigheid en kalmte zag gaan, had hij altijd, altijd, 'n verlangen naar het vrouwelichaam en onder zijn strak gelaat van zedige ingetogenheid, in zijn zich-dwingen er niet aan te denken, zag hij toch, in 't tersluiks-even-blik-schuinen naar 'n meisje, de rondingen, het soepele en warme, om-in-de-armen-te-sluiten-héérlijke harer naaktheid. En tusschen dat voelen, dáártusschen was het héél-aparte, het vreemd-blanke verlangen naar Anna's teerheid, om haar lief tusschen zijne handen te nemen, en 'r te streelen over haar blonde haar en haar zachte wangen, en hij verlangde niets anders van haar... al dat andere was verre... En dàt zachte, dat voelde hij hèt goede in zich, daaraan hield hij zich vast: hij was toch niet geheel weggezonken... Als hij dan ook bij haar was voelde hij eerst recht goed iets moois, iets verlòssends, had weer zelfvertrouwen en zelfachting... Zij was het reddende, het alles-reinigende... als hij maar naar haar bleef opzien... En in 'n zich-trotsch voelen op het mooie, dat hij voor haar in zich had, was hij vrijer tegenover haar dan in 't bijzijn van andere vrouwen, voor wie hij zich schäámde. Want na de gloeiende nachten, in de nuchtere, bleeke dagen was de vreeselijke wroeging in

hem, wàlgde hem zijn zinnelijkheid als iets vies en onwaardigs, en toch hoe was 't begeerlijk, hoe begéérlijk... En dan kwam 't soms weer op, liet hem dan niet met rust, al was 't dag... Onder het gemoro-leeren, waarvoor zijn hoofd niet geschikt was, 't uren-lang zitten in de bedompte kamers, nadat hij 's morgens 'n mooi meisje had ontmoet, geraakte hij weg in 't bedroomen van wellustigheden, plotseling, absenteerde zich... Dan gekalmeerd, dof-nuchter, schokkerig in 't hoofd, dacht hij hoe alles anders kon zijn, zag hij weer het gezicht van Anna tusschen zijne handen, tegen zijn wang gedrukt, murmelde hij: lieveling, lieve schat... bande dan weer in wroeging de gedachte aan haar uit zich. En hij had ook wel weifelingen, aanvechtingen: Als-ie toch es ergens naar toe ging... De gedachte júichte dan even in hem. Maar hij dorst niet, dan was al die strijd van jaren voor niets, en had hij, die toch geen gaven had, niets, niéts meer in zich, wat hij kon achten, en die schànde, als hij betrapt werd, hij 'n seminarist, en dat hij voor zich-zelf, voor zich-zèlf voor altijd als 'n huichelaar zou staan... En dan... dat nieuwe... dat nieuwe... hij... met z'n linksheid... in zoo'n huis, waar 't bepaald erg vroolijk toeging... En in zijn vrees, dat men zijn denkvoelen merken zou, gedroeg hij zich overdreven-beleefd en vormelijk, in 'n zich-aan-gewend-hebben van allerlei poses en gelaatsuitdrukkingen, die zijn innerlijk moesten bedekken...

... O, 't was 'n martelleven... werd hij 'r toch uit verlost... o kòn dat... kon dat met Ànne... Maar zij was zoo rijk en zoo voornaam... Och hij was gek, gèk, om er aan te denken... 'n arme seminarist... Het moest maar dóódgaan in hem, mèt hem... kil... alleen... - Maar het gebeurende blies zijne nu vernevelende gedachten uit elkaâr. Zij hoorden de voordeur van buiten opensluiten. En mevrouw zei: ‘Daar is pa.’ Zij stond langzaam op, ging naar de achterkamer, maar bleef dan dadelijk weer even luisterend staan. Anna neeg haar hoofd naar den muur, om beter te hooren, keek dan vragend hare moeder aan.

‘Pa heeft iemand meegebracht,’ zei die met 'n glimlachje van stille blijdschap en trots, 'n oogsluiten van verwachting-verwezenlijkt, en toen knikte ze nog 'n paar maal: Ze had 't wel kunnen denken, dat deed David altijd... hij was zoo goed... - Maar Anna zag weifelend-ontevreden op, hare blonde wenkbrauwen licht-fronsend: ‘Ma, als dat maar niet zoo iets is als verléde jaar... die Pool!... dat was vréése lijk.’

‘Kind,’ antwoordde zij met gelaat en gebaar van terechtwijzing, ‘laat dat an pá over...’ En toen haar veelbeteekenend aanziende en den wijsvinger waarschuwend-schuddend: ‘Kol difchien jeisei wejeichoel.’ Anna berustte, liet haar halskettinkje tusschen duim en wijsvinger verglijden, lei dan stil 'r blonde hoofd op haar grootmoeders schouder. De moeder ging naar de andere kamer.

Juist de deuropening ingetreden, stond daar 'n

oud man, de rechterhand steunend op withouten kruk. Hij droeg een hardrooden kaftan, gelapt en uitgerafeld aan de zoomen en zoo lang, dat hij bijna den grond raakte; van boven geopend kwam daar een verschoten zijden onderkleed te zien, wit met kleurige bloempjes, gedeeltelijk bedekt door het flarden van een grijzen baard, verwilderd neergegroeid van de wangholten, uit het ingemagerde, heel bleeke gezicht met dunnen rechtlijnigen neus en kleinen mond. Bijna vlak boven de oogen, dof en uitdrukkingloos onder de zware, lage wenkbrauwen, was om 't hoofd een roode doek gewonden, 'lijk 'n tulband. In zijne armelijke kleeding, vol weelde-herinnering nog, stond zijne, de schoonheid, iets voorbijgegaans, gekend hebbende maar haar in 't droeve exiel niet meer gedenkende, verschijning, plooien-schaduw-doorveegd-rood en hier en daar rose-lichtglimming-besmijdigd, stìl. Hij hield het hoofd gebogen, onderworpen; al-het-zijne-bij-zich-hebbend, alleen-en-vreemd, in verwachtinglooze wachting, liet hij, zonder eene beweging, zonder op- of neer-zien, den tijd óver zich gaan tot iets met hem gedaan worden, iets met hem gebeuren zou. Toen hij de gastvrouw zag en zij hem groette, mompelde hij iets, dat ze niet verstond, zag haar even dof aan, omklemde zijn kruk vaster, hief hem van den grond. Zij trok gauw een stoel bij, wees hem vriendelijk, dat hij zou plaats nemen en hij liet zich er moe-zwaar en stijf in neerdalen, met een nauwelijks merkbaar knikje van dank, de oogen wezenloos starend. Zij

trad dan op haar man toe en hem onderzoekend aanziende, vroeg ze: ‘Gaat 't goed?’ Zijn scherp, bleek gelaat onder den hoogen hoed, boven de zwarte-jas-gestalte, keek vermoeid. De scherp-turende oogen achter de flauw-blikkerende brilleglazen, knipperden van vermoeidheid. Hij streek haastig-en-gedecideerd, in gewoonte-beweging met het middenlid van den gebogen wijsvinger, waartegen de duim, den zwaren, grijzenden knevel wat weg aan beide zijden, plukte dan nerveus in den baard, en de lippen vaster op elkaâr drukkend, zoodat de scherpe, dunne neus even omhoogpuntte, zei hij, terwijl hij mistroostig het hoofd schudde en met de schouders trok: ‘Nee... 'k ben niet erg goed... hoofdpijn... en koud.’ En even sloot hij de oogen bijna dicht, trok z'n overjas uit. ‘'k Zeg 't je ook altijd,’ zeide zij ontevreden-berispend, ‘je moét geen heele dag vaste.’

‘Nu, nú,’ antwoordde hij, 'n zwak-maar-vast-besloten, afwerend gebaar van dáárover-geen-dispuut met de rechterhand makend. Zij schudde, nu-maar-niet-meer-willende-tegenspreken, toch nog ontevreden en afkeurend 't hoofd. Toen, na 'n even, op 'n vragend-kijken van haar, terwijl hij zijn jas aan Rika overgaf, die ze naar buiten bracht, zei hij: ‘Och 'n schlemiel,’ en hij kreeg eene uitdrukking van zich-niet-uitspreken-willend leed op zijn gezicht-van-véél-onuitgesproken-gedachten-achter-zich, lichtte in-berusting-betreurend de hand op: ‘Een van de verjaagden van Damaskus...

z'n heele familie uitgemoord... was 'n rijk man... is nu model op de teekenakademie.'

'God... Gòd...' zei mevrouw, terwijl zij tersluiks den vreemdeling aankeek. Maar Eduardje kwam met 'n luidruchtig 'gut-jomtof' de kamer ingesprongen. Onder de glimmend-leeren klep van zijn petje van blauwe stof, vonkelden in zijn van-nature-bleek gezichtje zijn opgewonden-blije oogen. En hij zei: 'Dag moe,' terwijl hij zijne handen tegen haar buik vlakte en, 't hoofd achterover-omhoog, haar aankeek. Hij spitste den mond tot 'n zoen. Zij boog zich voorover. 'Dag kind,' zei ze heel zacht, kuste 'm, en ze nam z'n pet af, streek met een liefkoozend gebaar het haar van zijn voorhoofd naar achteren. 'Is 't mooi in schoel geweest?' vroeg ze dan glimlachend. 'Já, já,' antwoordde hij gretig, terwijl hij het hoofd neerrichtte en, de wenkbrauwen hoog opgetrokken, herhaaldelijk knikte. Maar dadelijk, zijn blik heendroomend zag hij naar iets, fel starend, zonder zien, eensklaps roerloos staande. 'Maar zeg eres, kind,' zei zijn moeder plots, 'zijn je hande niet nat of vòchtig... heeft 't daar straks niet gemotregend?... Je doet maar zoo ongegeneerd je hande tege me witte japon.'

'O nee, ma, 't was dróóg, toen we uit schoel kwamen.' En, terwijl hij zijne handen wegtrok en ze 'r, met de palmen omhoog, voorhield: 'Kijkt u maar, 'k heb schoone handen.' Ze gaf hem, glimlachend 'n tikje op de wang, zette 'm z'n pet weer op. Dan keek ze weer droevig naar den ouden

vreemde. Haar man, die peinzend hem aanstaarde, fluisterde, het hoofd weer oplichtend: ‘Hij is bijna heelemaal versuft.’ Eene ontroering wit-huiverde over zijn gezicht, de uitdrukking van vermoeidheid plots weggevaagd. En toen, de smart-extatische oogen ver-starend in 't bleek gelaat, liet hij zich, onbewust, de hand drukken door de nichtjes en Stella, die hem wenschten. ‘Noú,’ zei hij, òpwakend en diep uitzuchtend en hij gebaarde: laten we er maar niet verder over spreken... vroeg dan: ‘Hoe is 't met ma... is ma binnen?’

‘Ja,’ zei ze, schudde twijfelachtig het hoofd, trok lichtelijk de schouders op, en in droeve berusting rezen-en-daalden hare wenkbrauwen en oogleden. Hij vroeg dan of hij haar even gut-jomtof zou wenschen en zij zei van ja, dat hinderde in elk geval niets. Hij ging toen naar binnen en de jonge man kwam hem aarzelend tegemoet, wenschte hem, het gezicht uitgestreken en groot-oogig-kijkend van diepen eerbied en hoffelijkheid, díep-buigend, nog veel jaren. Hij, in zijn weinig-spreken, terwijl hij even met strak-gehouden vingers nauw' beroerend de hem toegestoken hand begleed, het strenge gelaat plots verweekelijkt en ver-goedig-vaderd door 'n welwillend lachje, terwijl zijne oogen, bij 't even-voorover-buigen van 't hoofd, over den brilrand heenkeken, zei kort en zacht: ‘Dank u.’ Een lach-klankje als 'n genoeglijk-knorren lag in 't stem-geluid. En na even, over het gezicht nog dezelfde vriendelijkheid, zijdelings tot Anna te hebben geknikt, boog hij zich voorover tot de

oude vrouw, greep hare hand. ‘Gùt-jomtof má,’ zei hij innig, en tersluiks-onderzoekend keek hij haar aan. ‘Nog véél jaren.’

‘Dank u,’ zei zij, hem verlegen aanziende, de blik angstig-verward. En ze trok gauw hare hand terug. Haar dochter was ook binnengekomen en, naast 'r man, toeziende-hoe-'t-gaan-zou, zei ze: ‘Dat is David, uw zoon David, moetje, me man.’

‘O,’ zei de oude vrouw, op 'n beleefdheidstoon van aangenaam-kennis-te-maken-zeggen, en ze stond op. Dan, aarzelend in 'n éven-oplichtend zelf-vreemd-voelen der vraag: ‘En... en... U gaat hier de seider geven?’

‘Zeker ma, en dan gaat u tusschen Betsy en mij zitten.’ En zich nu geheel oprichtend uit zijne gebogen houding keek hij haar in afwachting aan. Maar zij schudde heftig alle-tegenspraak-afsnijdend het hoofd.

‘Nee,’ zei ze, ‘dàt doe 'k niet.’ En terwijl ze zich oprichtte in hare volle lengte, hen strijdvaardig aanziende, merkten zij, dat ze weer iets wantrouwde maar 't niet wilde zeggen. Ze boog het hoofd achterover, sloeg de oogen neer en bekneep, peinzend, met duim en wijsvinger het halsvel. ‘'k Heb te veel hoofdpijn,’ zei ze dan aarzelend en gesimuleerd-goedig, ‘'t is daar zoo druk an die table d'hôte, laat u voor mij maar hier dekken.’

Zijn gezicht plots verstrakt van 't zoeken naar overredingswoorden en tevens vastbesloten van

't-toch-te-zullen-gedaan-krijgen, zag haar schoonzoon, terwijl hij de oogleden, schérp-vorschend de oogen ertusschen, ten halve dichtkneep, zijne vrouw aan, maar zij schudde nauw' merkbaar van neen. ‘Da's goed, da's goed, laat dat maar zoo gaan... de wíjn...,’ fluisterde ze haastig, achter hem voorbijloopend, opdat moeder het fluisteren niet merken zou. Hij, het gelaat even oplichtend van plots-begrijpen, schudde toch 't hoofd: ma kon toch niet alleen zitten, wie moest dan bij haar zitten? Maar mevrouw had haar besluit genomen: er was toch niks an te doen, je kon ma toch niet opwinde, en ze riep naar de achterkamer: ‘Rika, wilt u eve hier kome?’

‘Ja mevrouw,’ antwoordde zij scherp-en-krachtig. En ze stampte vlug-en-zwaar naar binnen. Toen zette ze hare handen in de zijden, keek resoluut rond met 'n blik van daar-bin-'k-nou en
als-d'r-weer-iets-an-de-hand-is-dan-bin-je-bij-mijn-an-'t-rechte-ketoor. ‘Rika’, zei mevrouw vriendelijk en heel luid sprekend, ‘ma is wat vermoeid en wil hier gedekt hebbe... wil u haar gezelschap houe... anders is 't zoo vervelend voor ma.’ En ze keek Rika slimmetjes aan: begrijp je me?

‘Zeker mevrouw,’ antwoordde zij, haar scherpe r's uitknarsend, terwijl ze energiek het hoofd schudde, ‘'k ga effe gauw hale...’ En ze smeet hare handen uit de zijden en stampte vlug weg. Mijnheer schudde het hoofd van dat 't toch niet goed was, dat Rika niet aan de seidertafel meê zou aanzitten, hief dan even de magere, bleeke

hand op, 'n berustingsgebaar, ging rechtop met zijn strammen gang naar achter. Mevrouw liep ook, zachtjes-drentelend, als toevallig, naar de andere kamer, maar eens achter den muur, die de beide vertrekken scheidde, liep ze hard Rika achterna, haalde haar, in den gang, in en fluisterde: ‘Brengt u ook 'n fleschje framboze-limonade mee... als ma wijn wil hebbe... begrijpt u... maar als ma niet vraagt, dan zegt u ook niks... maar geeft u haar vooral geen wijn, Rika, da's vergift voor haar... vóóral niet, hóór.’

‘No nee... 'k bin 'n kind... 'k zal 'r wèl wijn geve... dàs musst du mir vertseihle,’ snerpte ze, kraak-brekend het gedempt-geluidige.

‘S't, s't,’ fluisterde mevrouw angstig, den vinger op den mond leggend.

‘Och... das héért ze doch nit,’ zei ze, driftig het hoofd schuddend. En ze liep vlug heen, de gebalde handen aan de lange, magere armen heen en weer schommelend, terwijl de te-korte rokken haar om de beenen zwaaiden. Mevrouw glimlachte even; trad, zacht loopend, weer de kamer in, maar dan versnelde ze plots haar gang, ging haastig naar voren, in 'n denken van: eer 'k d'r an vergeet de deur binnen open zetten, anders wordt 't moe te warm.

* * *

In 't neêrgoudelende maar over de tafel blànkschitterende licht, in den de hoofden uit-blijdenden

bewustzijn-glans van nu eindelijk in het feest te zijn, zaten ze allen aan de lange tafel. De roode en blauwe bandjes van de hagadah-boekjes klapten open met 'n blad-geritsel, en 't was 'n lachen, zonder blijkende reden, over en weer tegen elkaâr, in de stille verheugenis van de bekend-ingedeelde bladzijden weer te lezen, 't weer als-nieuw-zien-en-toch-herkennen der naïeve prentjes onder 'n elkaâr-aangestoot en gegiegel van hoe-vin-je-dàt en hoe-vin-je-hèm... Stella, tusschen de twee nichtjes, zat, schalk-lachend en de meisjes aanstootend, te kijken naar haar vaders ernstig wezen. ‘Pa inspecteert de seiderschotel,’ fluisterde ze en spotte, zich vooroverbuigend, achter het handje, over 't smalle bruggetje, waarop Mozes met de kinderen Israëls uit Egypte toog: d'r konden geen twee menschen naast elkaâr loopen... En dan die kellners, die de wijzen in Bené-Berak bedienden... de banden hingen ze bij 't lijf... Stel je 'ns voor, zooiets bij Kras... Maar vooral de Egyptische toovenaars, hoe vìn je hoe die menschen d'r bij staan... ‘Precies kinderen... precies...’ En ze moest even ophouden, ze kon niet verder van lachen... ‘Precies 'n poep-in-de-broek.’ De nichtjes giegelden, vol van ingehouden joligheid, en ze haalden hunne zakdoeken voor den dag en snoten den neus, onderwijl schuin-oogend naar oom, de brunette angstig-fluisterend: ‘Hou op Stel', hou op, je pa kijkt.’ En Stella bracht plots haar gezicht in 'n ernstige plooi. Eduard, tusschen pa en ma, haar tegenover, zat

haar slim-glimlachend van pret-begeerigheid aan te kijken. Waarom lach je? vorschten zijne glinsterende oogen. Zij zag hem gemaakt-streng, met gefronste wenkbrauwen aan. Hij glimlachte ironisch van O-ja-verbéél-je-wat-dat-je-me-bang-kan-maken, en weer blink-vroegen zijne oogen. Ma, die over de hoofden der meisjes heen treur-droomig in de voorkamer gekeken had - moeder zat daar met zoo streng en aan-niets-deelnemend gezicht naast Rika, die, 'n zwarten, dikken, ijzeren bril op den havikneus en 't gelaat parmantig van erin-thuis-zijn, met hare oude, knoestige vingers in 't hagadahboekje bladerde - zag nu in 'n òpwaken naar Eduardje en, 'm aaiend, zei ze: ‘Geen kattekwaad uithale, jonge... ken je Mah-nischtanah wel goed?’ Hij schudde blij-heftig, zijn blinkende oogen verwijd, van ja en hij greep hare hand, die zij drukte en in de hare hield. Dan fluisterde hij: ‘Ìk heb niks gedaan; Stella stelt zoo an.’ Mevrouw zag even vermanend-knikkend naar de overzij. Maar Stella knijpoogde tegen 'r, lachte, en zij glimlachte toen ook, flauwtjes, keek weer in de andere kamer. En het dartele meisje, zich voorover buigend, neuriede zachtjes, over de tafel, tot Eduard:

‘Klikspaan,
Halve maan,
Je durft niet alleen naar bed toe gaan.’

Eduardje, vroolijk-tartend haar aanziende, stak z'n tong uit, ging dan even tersluiks nakijken of

hij zijn stukje goed kende. En Stella, samenzweerderig heen-en-weer-oogelend van nichtje Juultje naar nichtje Rebekka, vroeg: ‘Zeg... éte jullie dat bokkeneten?’ En ze wees naar de peterselie en den mierikwortel. De nichtjes knikten verwonderd ja van wat-hindert-'t. Maar zij schudde, de lippen vastbesloten op elkaâr persend, van neen: ‘Nee hoor,’ fluisterde ze, ‘da's geen spek voor mijn bek... kíjk.’ En ze haalde, frommelend onder den rand van 't tafellaken, een zakje voor den dag. ‘Daar gaat alles in,’ zei ze triomfantelijkmoedig. En ze stopte 't weer in haar japon-zak, en, erop slaande: ‘Daar zit-ie.’ De nichtjes proésten 't uit. Maar oom keek scherp door zijn brilleglazen en ze begonnen plots te hoesten, hoogrood het gezicht. Stella keek onschuldigjes-stil op.

De oude vreemdeling, aan de linkerzijde van mevrouw, de oogen dof-als-zonder-zien de tafel overziende, de handen over de borst gevouwen, zijn vermoed-duister denken en onbewust-wachten besloten in 't erom-gekiste van zijn lichaam, maakte na 'n pooze, heel langzaam de handen los van elkaâr en terwijl de linker onder het gebloemde onderkleed tastte, drukte hij den rechter arm plat tegen de borst, in 'n zich-willen-smal maken, 'n onbewust-vergoelijken van zijn breed-ellebogend bewegen. Hij trok langzaam een in perkament gebonden hagadah voor den dag, lei 'm dan voorzichtig en zacht op die, welke voor hem klaargelegd was, sloeg 'm open, boog toen, eene inscriptie op de titelpagina beziende,

diep het hoofd. Het waren slechts twee regels maar hij bleef er naar kijken, naar kijken, en langzaam bewoog zijne rechterhand er heen en gleed met den wijsvinger over de lijnen tot het einde, als een, die moeielijk leest en ‘bijwijst’ en dan weer terug en weer opnieuw. Allen merkten het op. En mevrouw zag over zijn schouder heen in 't boek, en 't mooie hebreeuwsche handschrift lezend, murmelde ze, zacht spellend, voor zich heen: ‘Nitténò... meièis... Rifko... bas... O, da's de naam... O! O! lebànglôh!’ Zij voelde haar gezicht huiltrekken, hare oogen werden vochtig. En haar arm stil achter Eduard ombuigend, stootte zij haar man aan. ‘Van z'n vrouw... genebbisch,’ fluisterde zij, hoofdwijzend naar de hagadah. De vader, even opziende, maakte 'n gebaar van hulpeloosheid, terwijl hij 't hoofd neêrboog in berusting... Er huiverde weêr snel eene witheid over zijn gelaat. De oude streek 'n paar maal, zacht-drukkend, over de bladzijde, als bestreelde hij 'r innig. Dan sloeg hij met eene tastende grijping van zijne langzame hand drie bladen om, en naar het Mah-nischtanah bleef hij zien, knikte 'n paar maal, in zich-zelf. En plots het glas wijn wat van zich schuivend, legde hij z'n beide handen òm de hagadah, drukte zoo den boekrand vast tegen zijn borst; stil bleef hij toen zitten, zonder beweging. Anna keek den oude met stil-wee-moedige oogen aan, dan neeg zij weer in gepeins het hoofd voorover en hare hand bestreelde den steel van haar glas, ze wiebelde het voorzichtig,

een ronde kring van licht deinde op het donkere, gelijk een kinderhoepel op 't water, en ze speelde zoo nog wat, half onbewust. Dan maakte zij 't zich gemakkelijk, steunde haar hoofd op 'r rechterhand en tegen den rug van den leuningstoel met kussens, die, met de open zijde naar haar vader, tusschen hen beiden stond, en waarin straks het aphikomen zou geborgen worden. Dicht bij haar, aan de korte zijde van de tafel, zat de keukenmeid, 'n bol-gelatige veertiger met papil-lotten-krulhaar. Zij had 'n hel-blauwe blouse aan met 'n zwaar-gouden horlogeketting, die 'n half mooi-versiersel-cirkeltje op 'r schuin-lezenarende borst maakte. Zeker-van-haar-zaak en zich-waardig-van-verantwoordelijkheid-voelend, keek ze nu en dan met scherp-scrutineerenden blik over de tafel en peinzend naar mevrouw, als vol van onbestemde zorg voor al die menschen, die door hùn-beije beregeerd en gevoed moesten worden, dat ze tevreje waren, en voor al die zaakjes, die die anderen zoo niet wisten, maar zíj moesten bedisselen, eer je kon zeggen, dat 't jomtof was, en: nou zìt 'k toch eres. En ze streek met de hand over haar schoot, strekte de beenen behaaglijk onder de tafel... As je de heele dag geen knié gebogen heb, en je kòmt tot zitte, - mènsch, dan voel je je eerst... Hare roode, dikke knuisten plompvingerden dan de blaadjes om: je vergeet toch van 't eene jaar op 't andere altijd 'n beetje hoe 't zakie in elkaâr zit... Om den hoek, aan de lange zijde tegenover Anna, zat de seminarist. Toen hij in de andere

kamer opstond, om aan tafel te gaan, was hij vastbesloten niet tegenover haar te gaan zitten. En dàt zou 't begin van z'n niet-meer-aan-haar-denken zijn. Hij zou zich in zich-zelf besluiten... Het zou wegsterven in 'n stille weening in hem... En hij had, onbewust, de begeerte naar 't zoete martelaar-zijn... Hij zou, stil in zich gekeerd, alles meêzeggen... En hij wilde heel vroom zijn, aan niets meer denkend dan aan de heilige studie, zich heelemaal eraan opofferen, dag-na-dag... en dan met-'n-goedig-wijs-gezicht-blij-zijn om z'n eigen deugd, en, zooals de oude menschen op de chewres, stil-tevreden alles overdenken, waarom dat woord zóó stond en niet zóó, zooals 't er toch eigenlijk behoorde te staan en dan te vinden, met veel voldoening, dat dàt weer jùist zoo was om d'r uit afteleiden... En daar die lichaamshouding, dat zich-gedragen hem, onbewust, verzinnelijking van eigen voorgenomen zich-in-zich-zelf terugtrekken en vroom berusten was, had hij 'n verlangen naar hun warm-in-elkaâr-geknuffeld-zitten, naar ook zoo met over-de-redeneering-vergenoegd-glimmende oogjes optekijken, telkens, stilglimlachend, bewonderend optekijken en dan weer neêr, zoo innig eigen met de gelige, beduimelde bladen... Maar eens in de kamer onder 'n boos denken van: nou-doe-'k-'t-toch, en daarna, in 'n zich-willen-bepraten, dat hij iets loffelijks deed: juìst vlak bij haar, de verleiding nièt ontvluchten, dàt is geen kunst, maar juìst... en je in bedwang houen - was hij toch tegenover haar gaan zitten... En

na 'n poosje geluk-mijmerde hij: O toch zoo'n heele avond haar vóór je te hebben, zoo vóór je... Héérlijk... Doch hij werd woedend op zich-zelf om zijne zwakte: hij wilde 't niet, wìlde, wìlde 't nièt, hij zou 'r niet aanzien en niet aan haar denken... Maar terwijl hij dit dacht, puntschichtte àchter dat denken, éven, gàuw weer weggedrukt en toch de uitdrukking van zijn gelaat, terwijl hij zich óók dáárvan bewust was, vervormend, de hoop-idée: misschien zal ze medelijden met me hebben, als ze me zoo treurig ziet... En hij zat nu met diepzinnig, uitgestreken en in-zijne-verbeelding-bleek-en-mager gezicht z'n hagadah te beturen. Anna's blik gleed nu en dan uitdrukkingloos over hem heen.

De vader stond nu op, en even met den scherpen blik van zijne ten halve dichtgeknepen oogen de tafel overziende, hief hij zijn beker op, om den eersten zegenwensch over den wijn uit te spreken. En allen rezen op, de hoofden, neergebogen, in de hagadah kijkend. Hij, in de plots hem innig aandoende gewaarwording van dat de tijd nu gevuld was, het uur der herdenking aangebroken, hield nerveus den boordevollen beker stijf vast, vreemd-bang, dat er een droppel storten zou, wazig-voelend: zóó was het heilige uur volgeloopen en in zijne volle schoonheid glanst 't op, spreek niet... beroer 't niet... 't is niet durend... zie 't zoo even aan. Dan sprak hij, in de stille blijdschap van zoo de zijnen weer na een jaar om zich te hebben, overzag hij ze allen, en

het roerloos-staan van den tijd had toen uit, hij zag hem bewegen, de omkoepeling van het feest neeg neer, neeg neer over hem in stille beveiliging. Hij voelde zich staan als onder zonnelicht geblaârte, dat toch schaduw gaf, eene helle blijdschap zon-fèlde er om heen. Een man zit zoo onder het neerrondende van een treuresch, door de openingen glijdt overal zonlicht, hij kijkt, uit lichte schaduw, den loùter-licht-tuin in... In 't klinkende, zich-malsch-heen-soepelende, dan weer plots kling-opblìnkende hebreeuwsch sprak hij 't uit met zijne wat gevoileerde stem: dat de Eeuwige, geloofd zij Hij, die hen uit alle volkeren had verkoren, boven elke natie verheven en door Zijne geboden geheiligd had, in Zijne groote liefde feestdagen ter verheuging had ingesteld en, onder hen, dit feest ter herdenking van den tocht uit Egypte, den tijd der bevrijding: want òns hebt Gij uit alle volkeren verkoren, en feestdagen, van Uwe Heiligheid belicht, doen deelachtig worden, tot vreugde en jubel. Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Israël en de feestdagen heiligt. En met nagenoeg gesmoorde stem sprak hij dan de dankbede: De Heer zij geprezen, die hem en de zijnen weder dezen tijd had doen bereiken. Zijn gezicht wit van emotie, zette hij zich en dronk, leunend op den linker arm. Want dìt is het symbool der vrijheid: een slaaf immers aan de tafel zijns meesters zit niet geleund. En allen dronken zoo, en door zijne ontroering bevangen, huilde mevrouw zacht, keek als beschaamd, haastig den zakdoek voor neus en

mond drukkend, in hare hagadah. Toen, terwij zijn gelaat weder het strenge, strakke, veel-achter-zich-verbergende werd, stond hij op en in een hoek der kamer deed hij de voorgeschreven handwassching, gaf dan ieder wat van de ‘bittere kruiden’, terwijl hij, zonder te spreken, Eduardje beduidde Rika's portie naar binnen te brengen. En even ontspande zijn gelaat zich weer tot den stillen glimlach van een, die in de eindelijk-gekomen vreugde het voorbije leed herdenkt, maar er niet over wil praten en liever al de zachte blijdschap ìn zich houdt. En voor hij at loofde hij den Eeuwige, den Schepper der aardvrucht.

Daarna, in de kijkstilte tusschen de hoofden, onder het stil-blije licht, terwijl Stella, hem, zonder dat hij 't merkte, star aanziende, de selderij onder den tafelrand in haar zakje wegmoffelde, schoof hij de gordijntjes van den sederschotel open en brak de helft der middelste matzòh af, borg ze tot aphikomen tusschen de naast hem liggende kussens. Zoo borgen de vaderen, gehaast, een stuk ongerezen brood, hunne eerste teerkost voor de lange reis in hun kleederen. En wel was het eene wijze beschikking Gods, dat zij zich hiermede moesten vergenoegen: opdat de nazaten voor immer erkennen zouden, dat de vaderen-zelf hunne verlossing niet hadden bewerkt - zij, wien de bevrijding zoo onverwachts kwam, dat zij niet eens voor voldoende voedsel konden zorgen - men herdenke dit dan ook aldus door eene symbolische daad, dat de kinderen zullen vragen en

leeren, om het eens weer aan hùnne kinderen over te geven...

Hij nam hierna het been van den schotel af en vriendelijk uitnoodigend den kring rondziende vatte hij den schotel van onderen vast. En aller handen strekten er zich naar uit. Rika verschoof in de voorkamer met een ruk haar stoel; 'r zwartijzeren bril wat naar beneden schuivend, zoodat zij er makkelijker over heen kon zien, stampelde ze gehaast naar binnen en haar arm tusschen nichtje Rebekka en Stella stekend, greep ook zij den schotel, gezamenlijk hieven zij hem, toonend, omhoog en zeiden in 't telkens kort-afbrekende, geluiden-botsende, klank-kláárheid-missende Chaldeeuwsch: ‘Dit is het brood der ellende, dat onze voorouders hebben gegeten in den lande Egypte. Ieder, die honger heeft, kome en ete. Ieder, die het noodig heeft, hij kome en viere het Paschen mede, dit jaar in den vreemde, het komend jaar in 't land van Israël. Dit jaar als knechten nog, het komend jaar als vrije mannen.’

Terwijl zij den schotel weer neerzetten, zag Anna even den vreemdeling aan, zijn gelaat was uitdrukkingloos-van-uitgeleefdheid, hij trok zijn arm weer voorzichtig terug, kromde 'm om de hagadah.

En Stella fluisterde: ‘Lekker gesmaakt, Rika?’

‘Noù, héérlik, juffer,’ snerpte ze terug van wat-zal-je-dááran-liege.

‘Hè,’ zei Stella, terwijl zij haar 'n kneepje in

den arm gaf, ‘zoo'n oud geitje houdt nog wel van 'n groen blaadje... ga jíj je gang maar.’

‘Ja.’ En ze lachte luid en hard op. Meneer keek 't-maar-goedig-door-de-vingers-ziende naar Stella, en 't jongste nichtje schudde lachend-afkeurend 't hoofd, drukte met den wijsvinger de lippen tegen elkaâr. Het keukenmeisje, opstaande in 't even-wachten der anderen, schonk wijn, roodend-stíjgend in de glazen, en wègzinkend in de bleek-blijvende bekers, terwijl Rika in zichzelf mompelde: ‘Wacht, 'k zal effe me glas hale.’ En na 't eerst te hebben gehouden in hare bevige hand meewarigde ze, 't neerzettend omdat ze anders zou storten: ‘Ja, dat binne de jare.’

‘Já, ouwe,’ zei Stella, ‘je wordt grijs.’

‘Och, juffer, wat zal 'k je zegge,’ onverschilligde zij berustend, ‘muierberg-blommetjes... dat binne muierbergblommetjes.’ En ze trampelde, haar glas voorzichtig met beide handen vasthoudend, weer naar binnen. Maar toen ze daar zat merkte mevrouw, dat haar moeder iets tegen 'r zei en Rika, de knoestige handen midden de beweging van het bril-rechtzetten plots stil-houdend tegen het hoofd, zich luisterend naar haar voorover boog, dan gedienstig-gauw met een hard-brouwend ‘Zéker mevrouw’ opsprong en weer naar binnen kwam geloopen. ‘Mevrouw wil wijn hebbe,’ kondigde ze bevelend aan, en zacht: ‘Wie ìch dan bin.’ De scherpe neus naar voren puntend, terwijl de oogjes sluw over den bril heengluurden, haalde ze uit 'r wijde rokzak 'n

fleschje frambozen-limonade voor den dag, ontkurkte 't, en, tot Stella, die haar een glas aanreikte, scherp-fluisterend: ‘Na... a becher muss ich habe... dan komt 's doch zoo nit te zien und 's is von obbe viel donkerder...’ En Stella, haar 'n oud-zilveren beker gevend: ‘U hebt 't maar voor 't zegge, zeer waarde juffrouw... wènscht u nòg wat?’

‘Na... noe geih ich widder ewek... mìt de wíjn.’ De vader, naar voren turend, ziende dat ze had plaats genomen en grootmoeder als tevredenpeinzend haar beker bestaarde, knikte vriendelijk tegen Eduard, streek hem even met ingehoudengebaar van zijne bleeke hand bemoedigend langs de wang. En 't jongetje blozend en als slikkend iets, wilde beginnen het Mah nischtanah te reciteeren, maar hij bleef, opkijkend, even wachten. Binnen was er iets als eene woordenwisseling. Rika zei eindelijk hard-op: ‘Gòtt beware mevrouw, u moet nou niet tooste... onder de seider tooste... Gòtt beware.’ Toen werd 't weer stil en op 'n wenk van ma begon hij maar, telkens een regel hebreeuwsch en dan vertalend: Waarom of deze avond zoo van andere verschilde, vroeg hij met z'n hoog stemmetje in 'n benepen voordracht-toon. Andere avonden at men immers naar verkiezing, gezuurd of ongezuurd brood, dezen avond alleen ongezuurd; andere avonden verschillende soorten groenten, dezen avond slechts bittere kruiden; andere avonden zat men leunend of niet geleund, dezen avond alleen geleund... De vreem-

deling had bij elk woord flauwtjes met 't hoofd geschud en, de oogen gesloten in 't doffe gelaat, was 't een geheim wat gedachten in hem ommegingen, maar toen 't kind met 'n even-heesch keelschrapen geëindigd had, opende hij weer de oogen en zag het lang, als verwonderd aan, draaide het hoofd dan weer weg, keek voor zich. De vader knikte tegen 't jongetje van dat 't heel goed was geweest, en de moeder, zijne hand weer grijpend, boog zich voorover en zoende 'm. En allen keken 'm vriendelijk aan, knepen de lippen bewonderend samen, lieten de oogen opschitteren van wat-wàs-dat-móói. Anna alleen zat stil te glimlachen, voorovergebogen, curieus kijkende, haar vader voorbij, naar zijn blij gezichtje. De vader antwoordde dan op den traditioneel-deunenden toon, terwijl allen weer in de boekjes keken en zachtjes meemurmelden: ‘Knechten zijn wij geweest bij Pharaö in Egypte en de Eeuwige onze God heeft ons vandaar gevoerd met sterke hand en uitgestrekten arm. Hadde de Heilige, gelooft zij Hij, onze voorouders niet uit Egypte geleid, zie: - wíj, onze kinderen en de kinderen onzer kinderen waren dienstbaar geweest aan Pharaö in Egypte. En al waren wij allen wijzen, allen diep-begrijpenden, allen grijsaards, allen wien de Torah als tot een organisch deel van hun verstand geworden is, het bléef ons een dure plicht van den tocht uit Egypte te verhalen, en hij die er veel van kan verhalen, doordat hij hem in zijne volle, rijke beteekenis begrijpt, dié alleen mag lofwaardig

heeten.’ En hij vertelde verder hoe alle die beroemde wijzen - en met name werden zij genoemd - die den geheelen paaschnacht tezamen zaten en met elkâar spraken over den vermaarden tocht, zóó opgingen in hunne blijdschap, dat de tijd verstreek en ze merkten 't niet, zoodat de discipelen tot hen kwamen en hun zeiden: Meesters, de hal van den ochtend staat volbouwd en gij hebt er de eenheid Gods nog niet in beleden, nu staat hij bleek en leeg... En hoe Eleazer ben Azarja zeide: Zie, vrienden, ik heb zooveel doorvoeld en overdacht, dat ik mij-zelf gelijk een zeventigjarige zie, maar ik mocht toch de verdienste niet verwerven de schoone waarheid te aanschouwen, die Ben Zoma zag, hij vond den verborgen zin van het gebod: gij zult àlle uwe levensdagen den tocht uit Egypte herdenken: dit herinneren maakt de vreugde blijer en verzoet het lijden en ten tijde van den Messias zal de heugenis van geleden leed de hoogste zaliging zijn. Maar eene genade, onvolprezen, onuitsprekelijk groot, was 't dat het goddelijk licht òns alleen, tusschen de andere duistere volken, zóó hel belichtte, wij waren midden de zwarte landen een glanzende stroom. En wij hadden dat heil toch niet verdiend, want eertijds waren onze vaderen afgodendienaars, en de Eèuwige deed hen genaken tot Zijn dienst. Immers, heeft Josua 't niet gezegd: Zoo spreekt de Eeuwige, de God Israëls: aan de overzijde des strooms hebben uwe vaderen immer gewoond. Terach de vader van Abraham en Nachor, en zij

dienden afgoden. Maar uw vader Abraham nàm Ik van de overzijde des strooms...

In het al warmer gloedende licht ging zijne stem gerust-langzaam en genotlijk midden de vast-beveiligende omtijding van het feest, in den kring der aandachtig-gebogen hoofden. Het licht was het smijdige en mollige, de menschen en dingen omdonzende, en ze houdend in de stille koestering zijner sprakelooze vreugde. Maar de stem verinnigde, als vertastbaarde zich, opgaande als een staaf met een onscherp, rondend einde in 't gedegene, zachte omme. En allen bogen zich dieper en voelden het ook in zich opgenotrijken: Geloofd zij de Genaderijke, die den tijd der ballingschap verkortte, Zijne gelofte Israël gestand deed, Hij, die tot Abraham zeide: Weet voorzeker, dat uw zaad òngelukkig-van-vreemdheid zal zijn in een land dat 't hunne niet is; men zal hen dienstbaar maken en verdrukken vierhonderd jaar, maar het volk, dat zij dienen zullen, zal Ik richten en zij zullen uittrekken met het begelukkende bezit van Godskennis, een ééuwigen eigendom... - En, terwijl allen de bekers hieven, zijne stem triomfantelijk willende opjuichen maar dan schok-vallend over glibberen van tranen gelijk een man over glibberig even-rol-bewegend grint: En dàt is het wat ons bijgestaan heeft, onze vaderen en ons, want niet slechts één wierp zich op ons, om ons te verdelgen maar in elk geslacht stonden onze haters op, maar de Heilige, geloofd zij Hij, heeft ons uit hunne hand verlost. Want

wíj zijn hulpeloos, en blind gaan wij door de tijden en hunne kenteringen. Gij weet het, onze God: toen onze vader op 't altaar lag, om U geofferd te worden en de engelen weenden om zijn jong leven, dat nu sterven ging, vielen van hun tranen in zijn adoreerende oogen en geheel zijn leven kon hij nauw' de wereld en hare verschijningen meer zien... En wij de zonen, - in onze oogen zijn de tranen, de brandende tranen van medelijdende liefde Uwer engelen en tijden neergedrupt, en wij gaan blind en worden gestooten en geslagen en neergeworpen en voortgejaagd, en kunnen geen uitkomst en geen hulpe zien, en voelen, vòelen, onze Gòd... Gij weet het, onze zuchten zijn door U geteld... en al ons zien is innegekeerd tot onze ziel en háár Godsliefde en haar gestadig branden... Onze zwarte stoet trekt de wereld door, uit onzen zwarten stoet slaan heerlijke stemmen op, die de volkeren onderrichten, wij zijn het verborgen en omhulde schoone, het immer gevende en nooit verarmende en wíj hebben de wereld der geesten bevrucht. En nochtans uit ons zelf zijn wij niets. Gij Heer, hebt ons zoo gemaakt. Er was geen tijd en er zal geen tijd ooit zijn, waarin Gij niet door ons iets groots zult doen verrichten. Maar er is geen licht, dat onze oogen kan verhelderen dan het licht der vlammenringmuur om Jerusalem, wanneer Gij, Eeuwige, onze stad op het einde der tijden zult herbouwen. Onze zwarte stoet zal optrekken, door de goede vlammen, de stad, de eeuwige in, en met ons alle

volkeren, ziende het groote wonder, hoe onze oogen zullen openbloeien in onze vreugde-gezichten, om te zien, te zièn, eindelijk, èindelijk, hoe nu de Godsliefde staat te branden in de wereld, zij die eertijds was in onze ziel alléén, in ons hulpeloos en moegeslagen lichaam. En met ons zullen alle volkeren zijn, aanbiddend...

Door zijne vervoering uit den traditioneel-zangerigen toon geraakt, ging hij verder als betoogde hij iets. Het was het relaas der vervolging in de grijze oudheid: Laban, Jakob achtervolgend, om hem en de zijnen te dooden maar door God in een droom daarvan teruggehouden en daarna de schildering van Jakobs komst in Egypte: de grijze herder, ten hove geleid door zijn zoon, dien hij dood had gedacht. Er is hem nu niets meer te wenschen overgelaten: hij voelt in zich de grootheid van zijn aan-God-verbonden-zijn; Jozefs hand is in de zijne; de begenadigde, de rijke-voor-eeuwig weet hij zich, en mild-van-geluk zegent hij den Pharaöon. En op 's konings vraag: hoevele zijn de jaren uws levens? herdenkt hij, antwoordend, dat 't booze jaren waren, jaren van omzwerving. Hij zegent daarna weer den koning en naar 't schoone, hem tot woon gegeven, land door zijn zoon geleid, vestigt hij zich daar met zijn kinderen en goed... Nog éénmaal, o, Gòd, zult Gij het zóó doen zijn, maar heerlijker en weidscher en blijer, in het afgebeden jaar van Uw komen. Aan het einde der tijden zult Gij Israël, aan de hand van Zijn Zoon den Messias-koning,

voeren het land, het goede in, maar vóór het binnentreden, zal hij, om U voor zijne redding te loven, zijn leed, zijne martelingen en zijn zwerven over de aarde herdenken en, zonder wrok, in 't bewustzijn van nu-alle-leed-voorbij en voor-eeuwig-zalig zegent hij de volkeren. Dan gaat hij henen met zijn lievelingszoon...

En het verhaal ging voort: Tegen de verdrukking in was door Gods beschikking het volk gegroeid, zooals er geschreven is: Gelijk de sprietjes op het veld, de ongetelden, heb Ik u wasdom en sieraad gegeven; uwe borsten werden vast, uw haar een ragge sprietsel, gelijk 't, zoo fijn, eene bloem niet heeft... en naakt en bloot had Ik u gevonden...

In de stille, niet heftige vervoeringen, in het rooder-goudelende, breeder-zegenende van den lager wiek-drijvenden avond, zat de seminarist te denken. Zijne vol-verzadigde hersens, in zijn bloed-zwaar, warm hoofd, hadden onbestemde voorstellingen van liefdesheerlijkheden. Het zoete hebreeuwsch, wellustig, geurde hem de reuken van velden en vrouwehaar toe en in zijne be-miste oogen maakte het licht eene bruinig-goudende gloeiïng: het leven was zoo mooi... zoo gèurig... en de lièfde... Anna, Anna, hoe heb 'k je lief... O, nou denk 'k toch weêr aan 'r, nou doe 'k 't toch weêr, 'k zal 't nóóit kunnen laten... O, God, ik kàn 't niet... En òch waaròm ook, waaròm ook... alles wat niet goed in me is, wordt goed als 'k haar zie... Je bent zoo slank

en zoo fijn... Ik wil je alleen even aaien... en dan weer stil zitten naast je en je ankijken... En altijd zoo fijntjes naast me... naast me en toch niet te dicht... dat het... dat het... koele niet warm wordt... dat 'k de effenheid, já de èffenheid van je, niet... niet... rèp... God zal 't geven in Zijne genade, Zijn wil is de àlbeheerschende... Als Híj 't wil... Je hoeft niet te doèn, niet te dènken... hoe 't kàn gebeuren... laat 't Hèm over... Hóór! In Zijne Majesteit kwam Hij, in Zijne Majesteit, de Àlmachtige, om Zijn volk te redden... En hij zeide 't mede, verheerlijkt en trotsch, voelend zich-zelf hoog-rijden-in-'t-gevolg-van-een-koning: ‘En Ik zal Egyptenland doorgaan, Ik en geen engel, en elken eerstgeborene slaan, Ik en geen serafijn, en over al de afgoden Egyptens zal Ik strafgerichten uitoefenen, Ik en geen gezant, Ik de Eeuwige, Ik en geen ander.’ En overstelpt van emotie boog hij zich voorover, perste onder de tafel, de armen strekkend, krampachtig de handen tegen elkaâr.

Maar het verhaal verliep in exegetische spitsvondigheden. Het verdorde. Langzaam kalmde 't in hem en, in de bekrompenheid van zijn intellect, al jaren eraan gewend in dergelijke dingen behagen te scheppen, ging hij, nu tevreden in de hoop, dat alles toch nog wel eens misschien door iets onvoorziens in orde komen zou, gezellig-meê-zeggen in 'n zich-trotsch-en-deftig-voelen, dat hij zoo goed de bronnen wist die met dat stuk in verband stonden. Maar de vertelling fleurde weer

op; nadat de hagadah de symbolen op den sederschotel verklaard had, vermaande zij, dat ieder jood, in welk geslacht ook, zich moest voorstellen, zelf onder de uit Egypte bevrijden te zijn geweest: ‘Daarom zijn wij dan ook verplicht te loven, te roemen, te verheffen, te zegenen, hoogheid toe te kennen en met liederen te prijzen Hem, die voor onze voorouders en ons al die wonderdaden heeft verricht, die ons heeft gevoerd van dienstbaarheid tot vrijheid, van smart tot vreugde, van treurenis ten feeste, van duisternis tot het licht en van slavernij tot verlossing. Dat wij nu zingen een nieuw lied voor Hem, Hallaloejôh.’ En toen kwam eene vreemd-schoone stem onder duizenden stemmen te herkennen, het ‘nieuwe lied,’ het oude, oude Halleil van David. Het kwam gelijk misschien komen zou een engel, die over de vast-schoone, als nimmer te schokken leden toch sidderingen van menschen-hartstocht had, en in de sereene, effen-zalige, als nimmer te troebelen oogen, toch, wònderlijk, vijveringen van menschelijke ontroering, openbrekende diepe klaarten, dan ver-rimpelend, dan ver-spiegelend weêr, want het was iets louter-menschelijks en niettemin iets eeuwigs, en het een werd niet door het ander uitgewischt, maar béide wáren er, ìn en naast elkaar en tezamen; het was in-alle-tijden-voorzeker-geweest en in-alle-komende-tijden-te-zijn; noch was 't een lied van denken en voelen, maar een denk-voelend lied, en 't was geen schittering en geur van klanken, zij 't ook met schittering

en geur van eigen, diepste wezenheid, maar de geluiden wáren schittering en geur, hadden die niet als eigenschap maar waren die zélve. En de feestenden voelden de stille huiveringen van emotie, de langs de armen, over den rug opvoelsprietende koude, die ijzig zich over de hersens strekt, en de een na den ander zag met glanzig-droomende oogen op en dacht aan den heerlijken god-mensch, wiens ziel zóó àlle zielen in zich had... Het ontslaakte eene drukkende benauwing toen het Halleil hier onderbroken werd - gelijk eertijds in Jerusalem door het brengen van 't paaschoffer - door het drinken van den tweeden beker wijns, ter herdenking van de volvoerde bevrijding uit de slavernij, en het eten der bittere kruiden met matzóh, en terwijl door de keukenmeid de tafel werd afgeruimd, om voor den maaltijd gedekt te worden, stonden allen even op in 'n behoefte-voelen de stijve ledematen te ontstrakken. De nichtjes, de gezichten hoogrood van eindelijk onbevangen geworden blijdschap, hadden zich bij de porte-brisée met Stella afgezonderd. ‘Wat zegt je pa dat mooi,’ zei de blondine, bewondering-opschitterend hare oogen.

‘Ja, zeker, pa krijgt beslist 'n stoel in de zevende hemel.’

‘Och kind,’ antwoordde zij afkeurend, maar ze glimlachte goedig. En de oudste gauw het hoofd vooroverbuigend, de blik spot-loerend, fluisterde: ‘Kijk 'ns Stel', meneer Dijkmans Anna zitten aankijken.’ Stella, omkijkend, zag den seminarist met

gezicht van stil geluk, als tijd en plaats vergeten, met oogen zacht-glanzend-van-gevoel Anna aanzien. Deze hief het gebogen hoofd op, sereen-kalm gleed haar blik over zijn gelaat, dan keek ze impassible over hem heen. Maar zij merkte, dat Stella haar aanzag, bloosde toch even, streek, om een gebaar te maken een los krulletje van haar de-Mérode-kapsel glad. Stella zag even droevig, trok dan berustend met de wenkbrauwen, zei: ‘Ja, hij kijkt al 't moois van 'r af.’ En toen, plots weer vroolijk, op jongensachtigen toon, met de vingers klappend: ‘En-ie heeft toch geen kans... geen kans voor 'n cent, meneertje.’

Terwijl nu de borden zacht neerklakten op de tafel sprak de vader met den ouden vreemdeling, daar deze geen andere taal dan Arabisch en Hebreeuwsch kende, in 't rabbijnsche idioom. Eduard keek den oude grootoogig-nieuwsgierig aan, 't aardig vindend zoo Hebreeuwsch als was 't Hollandsch te hooren spreken. De moeder verstond ook niet alles, maar medelijdend keek zij telkens van den grijsaard naar haar man, met de uitdrukking hunner gezichten meetreurend. Hoevele de jaren zijns levens waren, vroeg de vader. Het getal zijner jaren, antwoordde hij, was zeventig, En met Jakobs woorden: 't waren booze jaren. Dan, in zijne gewoonte van geen gesprek te voeren zonder aanhaling uit de Schriften, zeide hij als plichtmatig, terwijl zijn gezicht deelname-loos bleef, dat van Jakob, onzen vader staat geschreven: hij treurde te meer om het vermeende verlies van

Jozef, wijl hem geopenbaard was, dat, indien hij nooit een van zijne kinderen verloor, hij dit het bewijs kon achten, dat hij, na zijn dood, zelfs niet de poorten van Gehinom zoude zien, maar ik - en daar hij zijne hand tegen de borst drukte, brokkelde zijne stem nu toch weg - ìk heb àl mijn kinderen verloren en heb al vóór mijn dood Gehinom gezien... Er was toen even stilte van droef-mijmeren. En daarna sprak de vader van het Halleil, dat zij zoo juist gelezen hadden, en de vreemdeling verhaalde weer uit zijn dof, onveranderlijk gezicht, als om even terloops, uit gewoonte en zonder dat hij er bij dacht, zijn gastheer te believen, van het graf van David-den-koning, dat hij gezien had, van de Turksche wachten, het neir tomied en het kostbare tapijt, dat op bevel des sultans over den grafheuvel in 't gewelf van Ir David was gespreid. De vader vertaalde toen voor Eduard, terwijl hij hem over de wang streek, 't geen de oude gezegd had en daarna zaten ze weer stil, 't jongetje met zijne door-beelden-zien schitterend-en-toch-blikloos-gemaakte oogen verstarend. Dat duurde zoo een poosje en de vader keek, wat ongeduldig, naar de deur. Maar eindelijk werd het eten opgediend en hij kreeg eene glimming van bevrediging in de strenge, vorschende oogen, zei tot zijne vrouw van dat hij nu toch blij was iets te kunnen gaan eten, en dat 't 'n zéér lange teinis was, zoo van 's morgens 'n uur of zeven, waarop zij schouderophalend antwoordde, dat 't z'n eigen schuld was en dat hij best, waar-ie

toch zoo geen sterk gestel had, met 'n hàlven dag joutsé zou zijn geweest.

* * *

In den nu heet-rood geworden avond, in den kring der warme hoofden op de verzadigde lichamen om de tafel, klonk gedempt de voordracht-stem van den vader weer. Na het dankgebed voor den maaltijd dronken zij den derden beker ter herinnering aan Israëls opheffing door God uit zijne hulpeloosheid. De kamer-avond was volbloedig en oud, vet-en-zwaarlevend, gelijk een oud viveur, die overvuld en opgeblazen-dik van wijn en copieuse spijzen. Doch nu door Eduardje de deur geopend werd kwam een koelende tocht naar binnen, verhelderend even en, hier-en-daar, als kortstondigblankend het dik-wazige, 'lijk, bij 't instorten, klaar water het troebele. De hagadah riep nu den toorn Gods in over de volken, die Jakob verteerd en zijne heerlijke woning verwoest hebben en, herinnering aan de tijden der Ghetti, moest hierbij de deur geopend zijn, want Paschen, dat is de ‘Nacht der bewaring’ en om te getuigen van hun rotsvast vertrouwen in de onmiddellijk-beschermende nabijheid Gods, die in dien nacht alle kwaad afweert van Israël, openden de Joden hunne deuren en te midden hunner vijanden noemden zij zich het uitverkoren volk, baden om wraak voor den hoon den tempel aangedaan. In dien nacht kàn Israël geen kwaad wedervaren. De Eeuwige staat naast

zijn ‘Eerstgeboren Zoon,’ en, gelijk weleer over Mozes op den Sinai, dekt Hij over Israël Zijne hand, en het is veilig. Is Hij voorbijgetrokken, de glans Zijner verschijning spreidt licht door het geheele komende jaar en Israël oogt haar verlangend na door den licht-en-donkeren tijd: ‘Trek mij aan uit Uwe verte, opdat wij tot u kunnen komen uit al weerhoudenis.’ Hierna werd de deur weer gesloten. En gelijk een groot zanger, die even gerust heeft - het spreken der hoorders roesde in dien tusschentijd, ofschoon allen toch verlangden naar zijn herbeginnen en tersluiks naar hem keken - hief het Halleil weêr aan, begenadigend in zijn gullen rijkdom zegende het mild en spreidde zijne gerustheid en liefde, en de vader, in licht-vlugge heugenis van de ziekenkamers, waar hij, in de psalmen eene stem vindend om te smeeken, met hùnne woorden gebeden had, van de vreugden, die hij met hùn geluid had uitgejubeld en van de teere verheerlijkingen, waarin zij tot zijne eigen ziel háár liefden hadden gezeid, toonend-sprak ieder woord, zijne stem dàn teederend, dàn sterkend, haar voorzichtig, stijf in bedwang houdend, 'lijk een goudsmid, die pareltjes aan gouddraad rijgt, zijne handen. En toen het psalmen-lied verklonken was, nam het ‘Zielen van al wat leeft, prijst God den Heer,’ de verheerlijking over. Het sprak na het Halleil, gelijk een jongere aanheft onder de lievende oogkijking van den Meester, wanneer die zwijgt: De geest van al wat leeft prijze en roeme onzen Koning - Van eeuwigheid tot eeuwigheid

zíjt Gij God - Buiten U is niemand, die verlost en helpt - ...Maar in 't doorvoelen zijner onmacht, om den Eeuwige te prijzen, breekt de dichter zijn lofzang af: Ware onze mond zoo vol van zang als de zee, overrolde onze tong gejuich gelijk haar golven het strand beklotsen, wòlkten onze lippen lof, gelijk de schaal des hemels wierookend vuur en dampen, waren onze oogen lichtend als zon en maan, en onze handen vleugelen van adelaren, uitgespreid, voerend ons lichaam meê in onzer ziele stijgen, en onze voeten zoo luchtigjes-tredend en zoo vlug als die der hinde, - wij waren niet krachten-rijk genoeg, om U, onzen God en God onzer vaderen te danken -... En na de opsomming van de weldaden door God aan Israël bewezen, glansde de dichter nog eens zijne aandoening uit: ‘Daarom zullen alle onze leden, ons schoone lichaamswonder, en de geest en ziel, die Gij het ingeblazen hebt, danken en loven U, Uwe onderdanen zijn mijn goddelijke Koning. Elke mond danke U, elke tong zwere U getrouwheid, elke knie kromme zich voor U, en voor U alléén, en elk rechtopgaand wezen buige zich voor U, want Gij verlost de onderdrukten uit de hand der sterken, den arme en behoeftige uit de macht van zijn beroover... Wie kan zich voorstellen Uw Wezen, wie U benaderen, of wie zich rusten ten strijde tegen U...’ En dan, in een plechtig herdenken van den grooten Meester: ‘Gelijk David sprak: Prijs mijne ziel den Eeuwige

en geheel mijn innerlijk Zijn den naam Zijner Heiligheid!'

De hagadah ging nu verder met een gekunsteld gedicht en, in eene vrij-wording, zagen de oogen op, rekten de lijven zich omhoog. Stella fluisterde: 'Wat is 't warm, kan de deur niet 'n beetje open?' En ze keek vragend hare moeder aan. Deze, opziende, knikte weifelend, zei zacht over de tafel: 'Als 't pa maar niet tocht.' En ze tikte hem even, achter Eduard om, op den schouder: '''t Is hier zoo heet, zullen we de deur niet op 'n kier zette?' Hij wenkte met 'n onverschillig wenkbrauw-optrekken van ja. En Stella stond op, maakte 'm open. Oplevend in de frischte, keken ze nu allen, vriendelijk, naar de opening, waar de bekoelende lucht door-klaarde, en mevrouw, weer het hoofd afwendend, keek naar binnen. Maar plots, de oogen verwijd-ophèllend van fèllen schrik, de mond geopend, de neus verbreedend door het wijd-uitzetten der neusvleugels, en het geheele gelaat eensklaps verbleekt, als uitgerekt-ont-steld, sprong ze op: 'Gòd, moeder is 'r niet,' stootte 't, omhoog-schokkend uit hare borst, door den nauwelijks articuleerenden, verslapt-spierigen mond en met een duw van de knieën liep zij den stoel achteruit, hòlde naar binnen. Zij hoorde even een geschuif van stoelen achter zich... de ontsteltenis achter haar... even... weer wèg uit haar hoofd... Rika... oprichtend het in den slaap voorovergezonken lichaam... een verschrikt gezicht, in-schrik-ontwaken-verwìlderde oogen...

háát in haar... weer wèg... Moéder, moéder... O God! de stráátdeur open... Leeg de gracht, léég... moetje, moetje... O, God, God, help... hèlp... ìk ben 't alleen... iets uit me gerukt... me bòrst... Vóórt... eerst die korte hoek om... En zij hoorde het kreunen ìn zich en haar lippen kreunden dat als 'n echo na... Niets, niets in 't donker, 't onbarmhartige, ooglooze donker... De hemel hòl, leeg, dóód... 't water is zwart... O, als in 't wáter, in 't wáter... Moétje, moétje, liéve moetje... het zwarte water gaat gaat voort... àlles doof... ìk, ìk ben 't alleen... Maar ó, ó, Gòd! dié ziet... rèd haar, wees stil bij haar, in de onbarmhartige dingen zijt Gij, ongezien, maar zéker, zéker grijpend... Almachtige mijn betrouwen... Blijf achter me en voor me... Bewaar haar tot 'k kom... tot 'k kom... Weer terug de hoek om... Wat willen al die menschen... ìk ben 't, ìk... Och moetje, wat hebt u me angedaan... Als ze daar niet is... dadelijk sterven, wèg zijn... Laat me niet zien... Nù..... Moétje, moetje!... En zij lachte-en-snikte... Kon 'k m'n armen verlengen... afsluiten het water, mijn arm als 'n leuning... Nog 'n paar passen... daar ben 'k, daar bèn ik... Nou heb 'k u... Nou... heb 'k... u... En ze zei, hakkelend, snikkend: ‘Moetje... lieve... ling.’ Vast sloot ze 'r armen om haar heen...

‘O, bê-je daar, 'k bin maar vast vooruitgegaan,’ zei de moeder en draaide goedig-lachend het hoofd naar haar om. Maar zij antwoordde niet...

Zoo uw lieve rug tege me borst... zoo... ìnnig, ìnnig, ìn me... O, o... En haar hoofd voorovergebogen op haar moeders schouder, snikte ze 't uit, overstelpte haar met zoenen, niet wetend hoe al hare liefde en blijdschap uit te gieten... Dan, terwijl zij langzaam een arm terug trok, maar met 'r linker haar nog omkneld hield tot zij den rechter door haar arm geschakeld had, en daar ze zich verplaatste naar 'r moeders zijde, aldoor haar tegen zich houdend, gedrùkt, om de heerlijke aanraking niet te verbreken, niets ervan te laten verloren gaan, zag zij, haar gelaat en oogen van verrukking-glansen over-zònd, als tartend naar alle zijden in 'n zich-als-van-leedvermaak-verkneukelen, groeiend tot kinderlijk-hevig gelukvoelen en dankbaar-zijn: Ja hemel, wees maar zwart en leeg en kijk maar niet en voel maar niet, en water, ga maar voort in je wreedheid en blijf maar niet staan en hooren naar wie loopt te kermen... Mijn héérlijke God is je Heer... Hij overheerscht je allemaal... en niets kan je als Hij 't niet wil... Je bent gebònden in Zijn heerlijke handen... Ja hier hèb 'k me lieve moeder... Zoo... nou heb 'k 'r... doe nu wat... En zij boog het hoofd weer dieper voorover tot op haar moeders schouder, en, in zaligheid 'r wang tegen de hare drukkend, zoende ze haar telkens, keek dan weer naar 't héérlijk-machtelooze water, 't héérlijk-machteloos-machteloos-drèigende water... Omdat 't Gods wil niet was... in Zijn genade... Gelóófd en geprezen zij Hij in alle

eeuwigheid... Zijn heerschappij van geslacht tot geslacht in Zijn liefde... Hij redt uit ongeluk en dood... Overal is Hij nabij... Er ontgaat Hem niets, àlles is véilig bij Hem... Wij zijn allemaal tùsschen Zijn armen en Hij làcht naar ons... Hij is de liéve váder... Ik wil altijd bij Hem zijn en altijd naar Hem zien... Stil genot van Zijn lieve goedheid... Groote daden... iets... iets doén om heerlijk met Hem te zijn, dat Hij blíj is om me... Hij is groot, gróót en van alles de Kóning... Ìk ben blij in Zíjn grootheid, ik ben van Hem, ik hoor bij Hem... Àrm schèpseltje... Toch ben 'k trotsch op Zìjn grootheid en ik bèn niet arm, ik bèn niet arm... God, o, God, 'k weet 't niet... 'k kan 't niet... 'k kan 't niet zèggen... waar moet 'k 't láten... 'k ben zoo vol, zoo vol... 'k heb U zoo lief... alles in me is liefde, liefde voor U... alles weggesmòlten van liefde... O, o, dat Gij niet te omàrmen zijt door een schepsel... Stil maar liggen in zaligheid, opziende naar U... alles in me is zoo verruimd, zoo vrij, zoo licht... vòl van geluk... alles zoo zacht in me als gesmolten, gesmolten, zacht... och... En zoo heerlijk... zoo héérlijk...

... Eindelijk wendde zij zich langzaam om. ‘Kom moetje, nou gaan we na'huis, na'huís.’ En 't was als een bedwongen juiching, toen ze 't zei. Doch de moeder, tot haar opziende, vroeg: ‘O, gaan we dan nou niet op reis?’

‘Wel nee, moetje, 'k zei u daar straks toch al,

't is jomtof en me mag toch op jomtof niet reize.'

'O ja.' Ze lachte flauwtjes, vermoeid, om haar vergissing, in 'n zich-nu-maar-gerust-overgeven en ging tevreden meê. Ze scheen 't nu wel goed te vinden, dat ze niet op reis moest. Anna kwam den hoek om, in hare teêre slankte en beschermende-omkamering-behoevende fijnheid, door het wijd-opene, blinde, haar-vreemde, hen tegemoet. Teer jong was ze met haar blonde haar onder het onbewuste licht der lantarens in den ouden nacht. Zij keek als schromig en zei niets maar nam aarzelend-haastig den arm van de oude vrouw in den hare. Zoo schreden zij voort, en de dochter merkte wel éven menschfiguren op de gracht, uitkijkend, maar zij zàg toch alleen het huis, het huis, dat te wachten stond, om hen te beveiligen... Kòm... nou gauw naar het geruste huis... en moedertje goed in veiligheid gebracht... en het gevaar en 't woeste, 't leege héérlijk buitengesloten en haar gaan zitten aankijken en denken: nou heb 'k 'r weer, nou heb ik 'r weer... m'n arm 'n schut, 'n schùt om haar heen... 'Kom moetje, daar zijn we'r... Zoo... gaat u maar na'binne.' Zij maakte 'r arm gauw los en hare handen op haar moeders en Anna's schouders leggend, duwde ze hen zachtkens naar binnen, keek dan nog eenmaal heerlijk blij naar het zwarte buitene... Maar in plotse schrik-staring: Als 't nu gebeurd had... dat verschrìkkelijke water... 't had toch kùnnen gebeuren... God, o God!... néé gekkin, 't had niet kunnen gebeuren... Hij heeft 't niet gewild...

't Kòn dus niet gebeuren... En nou de deur heerlijk dicht en goed gesloten... Zwaar-drukkend wierp ze 'm in 't slot en, in eene onbewuste behoefte de nu gekomen beveiliging goed te voelen, strekte zij vastbesloten-haastig de hand omhoog, schoof met een ruk de knip dicht. Wàrm van geluk inwendig, voelde zij zich: Nou zijn we in huis en al 't nare is buiten... nou is 't voorbij... - De blije lichtheid van de kamer ontving haar, die zag zij en ook al het warme, vriendelijke van meubels en behang, maar ze zag niet de nog ontzette, beangste gezichten van allen, en, terwijl ze 'r moeders arm vaster drukte, zich weer voorover boog en haar zoende, zeide ze: ‘Noú moetje, da's beter dan buite, kijk 'ns al de lichte, wat blij... en kijk 'ns na' de seidertafel... en wij allemaal bij u... en daar was u zoo alleen in 't donker... Òch mijn schàt.’ En ze zoende haar weer. ‘Pas op, lieveling, daar staat 'n stoel... Zoo... Je mag je niet stóóten... Voorzichtig, de lieve voétjes... En nou gaat u meê na'binne, nou komt u naast me zitte en dan gaan we heerlijk met ons tweetjes zinge... dan zingt u ook weer meê, net zooals vroeger.’

‘Ja, ja.’ antwoordde de oude vrouw goedig.

‘Dáár is moeder weer, David,’ zei ze nu op den paaienden toon van overdreven-geuite blijheid, waarmeê men een kind binnenleidt. Maar in 't zien van haar mans bleek gelaat, zijne gedilateerde van-ontroering-opengeklaarde oogen en dat wittende huivering-trekken, dat ze zoo goed kende, smolt

weer innig de emotie in haar omhoog en hem met betraande oogen, diep-begrijpend aanziende, herhaalde ze nu plechtig, bij ieder woord het hoofd schuddend van: wij-kunnen-God-niet-genoeg-loven-en-danken: ‘Daar is moeder weer...’ En hij, de bleeke hand heffend, zei zacht; ‘Boróech Hascheim,’ boog het hoofd en zijne even-trillende neusvleugels werden plots rose aangevluchtigd. Hij voelde het huilen opscherpen naar zijn oogen. Maar hij bedwong zich, hief vastbesloten en sterk het hoofd op, en met zijn gedecideerd gewoontegebaar den knevel aan beide zijden weg strijkend ging hij met zijn strammen, in-'t-zien-verbeeld-dreunenden gang naar binnen. ‘Eduard,’ zei hij kort-bevelend, ‘ga jij daar weg, ga maar daar,’ en hij wees naar de plaats naast het keukenmeisje. Toen tot haar, wat vriendelijker: ‘Haalt u even een fauteuil hier?’ bleef dan, het lichaam ietwat voorovergebogen, de beide handen steunend op de tafel en het hoofd achterover-omhoog geheven, met de ten halve dichtgeknepen oogen vorschend naar voren zien, naar de nu binnentredende grootmoeder, terwijl 'n nauwelijks-glimlachen van innigheid zijn scherp, streng gelaat even verweekelijkte. Zij zetten zich nu allen weer om de tafel. In de naar binnen geblankte frischheid glansde luchtiger het licht, gebleekt tot een nuchterder blond, verjeugdigend den avond. Er kwam een weer-gaarne-blij-willen-zijn-na-het-gevaar op alle gezichten, eene dankbare vergenoegdheid en opgeruimdheid van de feest-

viering zoo in hare herboren jeugd te mogen beëindigen. Maar de dochter, nu eens gezeten, haar moeders hand in de hare houdend, voelde eene verzwakking, eene beving door hare handen en armen gaan, haar hoofd als hol worden en in dat holle gelijk harde punten, die schokkend tegen elkaâr botsten. Zij kon hare oogen bijna niet openhouden en er drukte dáár toch niets in haar voorhoofd, ze voelde 't vreemd-leeg, licht. Stella, ziende haar bleek worden, stond gauw op, om een glas water te geven, maar zij schudde haastig van neen: 't is niets; nam een teug wijn en leunde even het hoofd op de hand. Zij voelde zich toen krachtiger en vòller worden, de schokken in 't hoofd hielden op, ze keek geruststellend-lachend de tafel rond naar al de angstig-bedeesde gezichten, haar aanstarend en zei nog eens lachend tot haar, 'r verschrikt-aankijkenden man, dat 't gerùst niets was. Rika, op wie niemand erg had gehad, kwam toen, het hoofd deemoedig, schuin-voorover, de magere, pezige handen voor het zwart-zijden voorschoot, heel zacht uit de voorkamer geloopen, maar hoe beschaamd en deemoedig, ze kon toch het energisch-driftige, onwillekeurig beweeg van haar lichaam niet tegenhouden en de lintjes op haar mutsje schudden heen en weêr. Stella stootte de nichtjes aan, beet zich op de lippen om niet te lachen: Nou zat de bijdehande toch ook es in de klem. Rika, het oude gezicht roodig en beangst, drentelde zachtjes naar mevrouw en hare handen voor den buik op-elkaâr-klampend, zei ze nederig,

haar stem zacht schorrelend: ‘Seid mir mougel, juffer Betsy, seid mir mougel... 'n mensch is toch niet... è... geen...’

‘Peterselie-wortel, Rika,’ flapte Stella eruit, òpschuddend van 't lachen en allen lachten meê in een gretig aangrijpen van de gelegenheid om het pijnlijke gauw te doen voorbijgaan. En ook Rika, schuin naar haar kijkend, glimlachte flauwtjes, innerlijk heel dankbaar voor 't breken harer opantwoord-wachting. Mevrouw, even tegen de giegelende Stella afkeurend het hoofd schuddend, stak de oude vrouw de hand toe: ‘God heeft toch alles ten beste gekeerd, denkt u d'r maar niet meer an... d'r kan ons allemaal iets gebeure.’ En Anna, 'n heel flauw glimlachje om den mond, de tanden even vocht-wittend tusschen de roode lippen, trok 'n stoel voor haar bij, Eduard en 't keukenmeisje schikten nog wat naar elkaâr toe, toen nam ze plaats en na met bevende handen haar zwaar-ijzeren bril te hebben opgezet, sloeg ze haar hagadah open en keek, al-weer-er-overheen, parmantig en voor-alles-kant-en-klaar in 't mooie boekje. De vader zag nog even de tafel rond, hief dan plechtig op de oude melodie het lied aan. En allen zongen meê, de schuchtere vrouwenstemmen zich vlei-leunend en meegevoerd in de geluid-omarming van de sterke mannenzang. Het vreemde lied, zonder uitweiding, het verband telkens loslatend en weer hergrijpend, telkenmale met een of twee woorden den lof zingend van Gods eigenschappen, rolde al hooger en hooger,

de vonkende verrukkingsblokken zijner contemplatie, en het liep toch niet zwaar, maar spròng, luchtig, zoo luchtig als, verbeeld-gezien, een gems van bergtreê op bergtreê, 't gewei staat kronend en werend op zijn hoofd en hij heeft eene ontembare kracht en verlangen... En het lied roemde Gods macht en heerlijkheid, kende Hem de eeuwige heerschappij, de onuitsprekelijke eerbiedwaardigheid toe en het brak open in klaarten van eindelijke aanschouwing Zijner hoogste eigenschap, de barmhartigheid: met haar regeert Hij sterk en voor alle tijden in Zijn koninkrijk, dat 't Al, 't Oneindige is... De dochter hield vast de hand harer moeder in de hare, en zong, als streelend van innigheid de woorden, voor zij ze liet gaan, de moeder zacht-deunend mede, en zij zàg in opperst geluk-voelen, de woorden komen uit den lieven mond... Ja, Hij is de Barmhartige... En ze was dronken van liefde en dankbaarheid, zij zong tot haar stem brak in innerlijk snikken... Het lied was uit en opstaande, de gezichten ontroerd, wenschten zij elkaar het aloude, het immer bij alles terugkeerende Leschonoh haboöh biroescholojim. Toen wenkte de vader, dat de vierde beker wijns, die gedronken wordt ter viering van het alles-bekronende feit, dat Israël Gods uitverkoren volk werd, zou worden ingeschonken, en het keukenmeisje, het gezicht, in 'n omrimpeling der oogleden en, door het samenpersen der lippen, opzwellen der wangen, gemelijk-pijnlijk, wilde zich, hare uitgestrekte beenen met 'n paar stampgeluidjes intrekkend,

loom-oprichten. Maar Rika met 'n gedienstig-willen-zijn, en eene levendigheid van zich-zelf-kranig-vinden en die-jonge-mensche-tegeswoordig-hebbe-geen-fut-in-zich, sprong op, zei scherp: ‘Blijf m'r zitte, ìk zal 't wel doen,’ en met hare beide bevige handen de karaf vasthoudend, liep zij de tafel rond, schonk voorzichtig den wijn uit. ‘Toch niet gemorst mìt me bevende hande,’ zei ze vergenoegd-glimlachend tot Stella.

‘Ja, knappert, wie weet wat d'r nog van je groeit.’

‘Ja, ja, das glaub ich,’ antwoordde ze luid, kraak-lachend, dan, even nahoestend, trampelde zij weer naar haar plaats. En na den zegenwensch dronken zij weer, leunend op den linkerarm. Toen hief de vader het smeeklied voor den herbouw van den tempel aan: Dat is de hoog-puntende vlam van hopen en verlangen, door alle tijden brandend, waarnaar allen zich keeren telkens en telkens weer, in de vreugde en in 't leed, dat zijn de ten-hemel-strevende, gewelflooze-zuilen van begeerte, daar wemelt, kromt zich, lééft een volk tusschen, geslachten na geslachten leven dáár op, sterven dáár weg, en de stormen der tijden verweeren de zuilen en verdrijven de menschen niet... En de dochter, haar moeders hand in de hare, kreeg àl-berustigende gedachten: Wat dee 't d'r ook toe of moederlief nog lang of kort leefde... als haar uur gekomen is, is 't goed in Gods wil te berusten en niet te morren... Eéns komt de tijd, dat wij allen, àllen van de vier hoeken

der wereld verzameld worden, om naar Zion op te gaan, daar zullen wij allen ons weêrvinden, die elkaâr hebben liefgehad... lichamen zonder ziekte, zielen zonder leed... overal Gods eigen licht op ons... En wellustig denk-sprak zij de woorden: ‘De zon zal u niet meer zijn tot een licht des daags, noch tot een glans de maan u lichten, maar de Eeuwige zal u wezen tot een eeuwig licht, uw God uw pralend sieraad.’ Blijmoedig, nu verzoend met al gebeurlijkheden, zag zij haar moeder in 't oude, lieve gezicht, drukte innig haar hand, zeker van eindelijk alles overwinnend heil. En ze hoorde haar man de Chaldeeuwsche allegorie, het kinderlijk-naïeve en oud-wijze Chad Kadjo aanheffen. Dit, na alle opvaarten van hopen en verlangen, besluit de hagadah in koelte van zekerheid en vaste belofte. Het kwam, in zijne soberte, met de murmelende, eentonige sprake zijner refereinen, gelijk 'n oud man, die 'n blije boodschap brengt, hij siert niets op, de tijding-zelf is zoo mooi... Het beeldde de geschiedenis van Israël, telkens en telkens weer door een volk aangevallen, vaak overheerd, tot die natie op haar beurt door eene sterkere werd ten onder gebracht: Israël het arme lam, dat een vader voor twee gouden munten - Mozes en Aharon - in eigendom verkreeg, en nadat het lam door een roofdier is aangevallen en dat weer door een ander is gedood en zoo eene rij van natuurkrachten, dieren en menschen elkaar vernietigd hebben, tot eindelijk de engel des doods den laatste treft, verschijnt de Eeuwige in Zijne

Heerlijkheid en vernietigt den dood. Dit is het einde van alle lijden en worstelend door de persende weerhoudingen der tijden genaakt Israël langzaam, langzaam die verre schittering... Zoo is 't, dacht de dochter, en al zouden wij nu ook geen verdriet hebben, wij zouden toch niet gelukkig zijn in de vreemde landen en met de dood, die alles verstoort en bedroeft... God zal ons in één gave ons land en het eeuwige leven geven... en we zullen ons zoolang troosten... in onze hoop... in onze zékerheid... Moetje, moetjelièf... 't is maar 'n korte scheiding... - Ze kusten de hagadahboekjes en deden ze langzaam dicht... Nu was de avond voorbij, de mooie avond, en zij wenschten elkaâr nog eens: out meio schoniém. Om de tafel klonk het over en weêr. Dan stonden zij op. En de oude vreemdeling, zorgvuldig zijne hagadah in 't onderkleed bergend en dit nauwkeurig dichtvouwend over de borst, gaf den vader de hand, zei uit zijn dof gezicht: ‘Jischkoch’. Allen zagen naar hem, als schuchter, bogen. Hij knikte éven terug. Maar de vader stond haastig op, reikte hem zijn kruk, en geleidde hem naar buiten. Zij praatten daar nog even... Toen sloeg de voordeur dicht. Hij was weer heengegaan... De vader, teruggekomen, luisterde goedig-glimlachend naar de bedankjes van den seminarist. Die wenschte nog allen goede-nacht, en in zijn blossig, gegeneerd-hoffelijk gezicht glansden zijne groote oogen goedig, maar innerlijk verkromp hij van píjnende moedeloosheid. Anna

had hem onverschillig-haastig de hand gegeven... Nu ging hij weg uit de rijkdom en 't geluk naar z'n donkere kamer, de eenzaamheid, 't donker... 't alleene bed, waar je in huilen kon... Zooals ook die oude man... nou was die weer alleen in z'n ongeluk... De rijken en gelukkigen hebben 't geluk van te kunnen geven en de verdienste van 't geven... De armen en ongelukkigen hebben niéts, niéts, het is allemaal maar gegéven en geschònken en tíjdelijk... Zíj moeten met hùn lachende gezichten meêlachen...

Het gezin bleef nu nog even bij elkaâr. Zij zagen glimlachend naar Eduardje, die nachtleine fluisterde, en toen vreemd-blij-en-trots, omdat hij maar zoo'n klein stukje hoefde te bidden - want in den nacht der bewaring is 't overbodig God om bescherming van den weerloozen slaap te smeeken - naar zijne moeder sprong, zijn gezichtje ééne opgewondenheid van wijde-ruimten-voor-zich-ziende verbeelding: ‘Is God nu bij ons in hùis, de hééle nacht, maatje?’

‘Ja m'n lieveling, en in alle huize en je zal lekker slape.’ En lang keek ze hem aan, zag zijn blik onder den hare wegdroomen, en peinzend, haar arm om zijn hals houdend, dekte zij den beker van Elijohoe Hannowie dicht...

In de menschen-leege kamers, waarin de doode, toch wachtende dingen, onder het stil zijne schittering wevende licht, trad nu een blank, jong figuurtje, blij rondziende uit hare lichtheid van

katoenen japonnetje, wit voorschoot en tulen mutsje. Zij keek naar boven en voorzichtig den arm heffend draaide ze in de voorkamer het licht uit, ging dan naar de achterkamer, overzag met hare jonge, glanzende oogen de tafel, keek nog even achter zich, sloeg toen een hagadahboekje open. ‘Gut,’ murmelde ze, den wijsvinger in den mond, ‘wat 'n vreemde letters.’ En zij bladerde verder, las even het Hollandsch. ‘Hemeltje!’ zei ze toen luid, in uiterste verbazing, ‘dat staat van achtere naar vore.’ Maar ze schrikte van haar eigen stem, bloosde hevig, keek beangst-spiedend achter zich, en na gauw het boekje te hebben dichtgeslagen doofde zij het licht. Haar figuurtje was in de plotse duisternis merkbaar, gelijk een even-lichter plooitje in zwaar-donkere gordijnen. Toen zij de deur uitging, schemerde nog, vluchtig, licht naar binnen. Dan was alles overhuifd van den nacht, stil en vredig...

Juni - September 1903.

Van Voorheen.

Van Voorheen.

Zij zaten gezellig bij elkaar in de matige warmte van de zeurende kachel, gebogen over hunne bakken aan de zwartgelakte tafel, de bleeke schijn van het door de met een groen vocht gevulde ballonnen verkleurde licht, zonderling doende op de glimmende breedheid hunner genoeglijke gezichten. Schor-knarsend groefden zich de kerven in de kostbare steenen onder de kalme bewegingen der sterk-verlichte handen, werkend zonder haast. Nu en dan hielden zij op, in hunne behaaglijke zekerheid van 't ‘Ik verdien toch genoeg,’ zich achterover werpend tegen de schotten van het kamertje, de zwaar-gouden horlogeketting mat flonkerend in den schemer, buiten den stralenkring der ballonnen.

't Zou toch ook al te gek zijn 't je zoo druk te maken, as je met luieren genoeg verdiende om desnoods tien huishoudingen te onderhouden. Wat drommel! je was voor je plezier op de wereld en niet voor je verdriet!

In hunne lekkere gerustheid zagen zij met de

half-dichtgeknepen oogen, door den rook hunner seadleafs naar de groote steenen op de bakken: 'n paar honderd gulden verdienste voor anderhalven dag werk, 't was toch 'n fijn leventje!

En een dacht eventjes aan de ministers, de officieren, de bankiers, de doctoren, de advocaten en al die andere hooge oomes, die d'r nou toch waarachies minder goed aan toe waren dan hij, de zoon van een manufacturenventer, en in 'n seconde van helderziendheid zag hij zóó vóór zich dat schreeuwend-dwaze van het lot, dat hij lachte, stilletjes naar 't vuur van zijn sigaar kijkend, om zich zelf, om die lui en om heel dien gekken boel. Daar was ie nou in ééns neergeplakt in al dat geld! Nee! 't was me 'n lol!

Maar een ander, een klein, tenger mannetje met laag voorhoofd en scheeven neus maakte zich hevig boos. Daar zat me nou die verdomde Reindorp, die nog wel altijd het beste en 't mooiste goed had, maar altijd door te werken van den morgen tot den avond en soms van den avond tot den morgen, hij vrat je 't mooiste werk voor den neus weg. De oogen van het mannetje vonkten tusschen de roode leden en in eene uitbarsting van lang verkropte afgunst, het komisch figuurtje zich uitdijend tot eene parodie van den toorn:

‘Zeg, heb je nou nog niet uitgeploeterd, hou nou es eve op, je verdient toch genogg!’

Maar Reindorp, in zijne kalmte van goedigen kolossus, bleef werken, aandachtig zijne steenen bekijkend, het hoofd gebogen, bijna rakend den

ballon, den stierenek gespannen, soms bij het vlugge oppakken zijner stokken de armspieren zichtbaar wordende onder de zwellende mouw, de breede borst tegen het lood steunende; een reus wien ontelbare geslachten zwoegers eene kracht hadden nagelaten, waarmede hij verlegen was in zijn jongejuffrouwachtig omgaan met dat dure speelgoed. Nee, kwaad kregen ze'm nooit, moest ie ereis een 'n doodslag geven... in zijn drift. En met een glimlach: ‘Dat zeg jíj, maar Keetje zegt dat niet, laat 'k maar es te min naar 'r zin verdiene dan denkt ze d'r dadelijk 't kwaaie van; dan heb ik weer te veel gedronke en dan ben ik weer uit geweest. Nee, laat me dan maar liever 'n beetje meer werken. Zoo'n bord naar je hoofd te krijge is ook zoo lekker niet! Daar hêt ze 'n handje van.’

En hij stroopte met een bruuske beweging zijn linkermouw op en toonde een schrammetje in de laatste bataille opgeloopen. Het geheele atelier schaterde 't uit; 't was me met al dat toch 'n aardige vent waarmee je lachen kon!

Hij zelf wreef zich vergenoegd in de handen en gichelde zachtjes, zijne troebele dronkenmansoogjes knippende, gelukkig in zijn huiselijk gedoe zoo'n verzameling van komische scènes te hebben, waarmee hij de lui aan het lachen bracht, wanneer er zooals nu een storm dreigde los te barsten. In zijn onontwikkelden kop van slimmen boer spookte nog steeds dat woord van zijn vader, den manufacturen-venter op de dorpen, als iets,

waarin alle wijsheid was saamgevat: ‘Jaappie denk 'r om, 't is nog niet de domste man, die goed voor gek spelen kan!’ Met z'n manier van doen van jovialen vent die voor niemand 'n geheim had, die geen vlieg kwaad zou willen doen en d'r maar alles uitflapte was ie ze maar lekkertjes allemaal de baas af. Laten ze maar denke... hij wist wel wat ie deed. Met z'n vrouw, nee, dat lapte ie 'm goed... altijd maar die wonderwijze les in praktijk gebracht, as je je daar maar an hield, dan kwam alles wel op z'n pooten terecht: ze kon zoo hard tegen 'm schreeuwen als ze maar wou, haar zwarte oogen vuur schietend, haar heele lichaam verwrongen in 'n convulsie van drift, hem naar 't hoofd werpend wat er maar te grijpen viel, hij nam haar, als een veertje, met z'n gullen lach van man, die nooit kwaad werd in zijne armen en danste met haar door de kamer, haar zóó, eventjes, latende denken aan zijn reuzenkracht, als eene brutale dreiging van uit de verte; danste met haar tot ze weer begon te lachen en Marietje de meid er bij te pas moest komen om meneer bij z'n jaspanden vast te houden.

Dan had je de verzoening en trippelde ze met de paar honderd gulden, die hij haar in de hand stopte naar de linnenkast, om ze weg te bergen in het ijzeren trommeltje, een leger van papiertjes in- en uitpakkend, alles weer bekijkend, tellend, bevoelend de bankbiljetten of er geen dubbel zaten en dan maakte hij zich weg, in 'n ommezientje de trap af, ging er op uit met 'n paar vriendjes,

kleine aannemersbazen, die hij in de kroegen had leeren kennen, en ze legden hier aan en daar aan, en het twintigste smaakte nog lekkerder dan het negentiende onder de smoesjes der buffetjuffrouw, die toch met dat al, dat was nou juist 't aardigste d'r van, zoo'n fatsoenlijke meid was, die hoogstens, en dan voor hen alleen, 'n lachie over had.

Hij stond op, gestoord in zijne werktuiglijke beweging van steentje-opnemen, verstellen, kerven, doorslaan. Hij moest wat eten. Dat hield je staande onder al dat gedrink en gezwabber van dat hevige d'r-maar-op-los-leven. Ook was 't eene onafwijsbare behoefte van zijne zinnelijke natuur, dat eten als een dier, dat fijnmalen met zijne sterke kaken van bijna rauwe biefstuk, dat zich-zoo-krachtig-voelen, veel meer dan al die heertjes, die zoo voorzichtig leefden en die hij tusschen duim en wijsvinger den strot kon dichtknijpen; vaak had hij zóó veel, dat-ie zijn vest moest openmaken om es uit te blazen, dàt was lekker dan! Haastig ging hij naar een hoek van het atelier, waar hij eene heele inrichting van potjes en pannetjes had staan, zocht onder de vette kranten, wierp 'n haringkop en eenige afgeknauwde bokkingstaarten ter zijde en haalde 'n mooi stuk vleesch voor den dag, dat hij juist op een tinnen bordje wou leggen, om 't boven een der verstellichtjes te braden, toen hij merkte, dat het klontje boter van den vorigen dag overgehouden, nergens meer te vinden was en met wijsgeerig opgetrokken wenkbrauwen en een minachtenden blik naar de werk-

tafel: ‘Ik heb flinke meeëters naar 't schijnt, al heb ik geen lintworm!’ Maar er ging een luid geschreeuwd protest op: ‘Wat denk je wel, gierige jakhals, as we wat hebbe wille kenne we 't zelf wel betale, dan hebbe we jou niet noodig!’ Maar hij met tergende bedaardheid, zeer langzaam: ‘Nou ja, iemand uit te schelde is geen kunst, maar denk jullie niet, dat ik me d'r dik over maak, dà! jullie zulle je d'r gezond an gegete hebbe! Hier,’ tegen zijn leerjongen, ‘haal jij me maar voor twee cente boter in het winkeltje om de hoek, je weet wel, waar de krentebroodjes voor het raam legge.’ Maar deze, een klein, veertienjarig ventje met groote melancholieke oogen had daar niets geen zin in, hij had juist een grooten steen op een allerongenadigste manier kapot geslagen en spande zich met al de zenuwachtigheid van zijn te-vroeg-rijp persoontje in om hem weer goed te krijgen, maar 't mislukte gedurig, 't werd erger en erger, hij kreeg hevige congestie van den angst en zijne handen transpireerden zóó, dat zijne stokken hem, bij het krachtig stooten aan de leelijke zij, door de vingers gleden, telkens beproefde hij 't van een anderen kant, behoedzaam zijn stok in het verstellichtje stekend, om den steen te keeren in het cement, om zich heen ziende of iemand erg op zijne manoeuvres had, met zijne wilskracht van in 't nauw gebracht persoontje pogend zijn beweeglijk gezichtje effen te houden en maar meelachend over de aardigheden van de werklieden opdat

toch maar niemand merken zou, dat er iets niet in den haak met hem was. ‘Nee,’ loog hij brutaal, ‘ik kan nou niet gaan, meneer heeft al vanmorgen zoo angesteld, toen ik de deur van de woonkamer voorbijging. Zeg an meneer Reindorp, zei ie, dat ik dat heen-en-weer-geloop niet velen kan, als-ie wat hebben wil moet ie-zelf 't 's morgens meebrengen.’ ‘Dat lieg je,’ zei Reindorp. Maar het ventje hield vol, hardnekkig, in zijn angst: ‘U kan 't 'm zelf vragen.’ Nee, geen twintig paarden kregen 'm van z'n plaats af voor die steen weer in orde was, moest de baas es op 't idée komen om z'n stokken na te kijken terwijl ie weg was, hij wou d'r niet an denken. Was ie maar nooit bij dat ellendig vak gekomen! Maar Reindorp was woedend, woedend op die kwâjongens, die in hunne afgunst op z'n positie hem op alle mogelijke manieren hinderden en op dien gekken vent daar beneden, die van net zoo'n kom-af was als ie-zelf en zich nou verbeeldde de koning te zijn. ‘Kijke of ie me dat in me gezicht zal zegge, nou ga ik 't zelf hale,’ en hij stormde de trap af, stampende met zijne hakken op de treden, om nou ereis 'n ruzie uit te lokke en hem dan z'n vet te geve, dat ie van kwaadheid stikte! Maar hij kreeg berouw: waarom zou ie voor zoo'n malligheid z'n positie op 't spel zette... nee, maar altijd doen alsof je van al de gemeenheden niks merkte en maar de cente opstrijke tot je genoeg had, misschien kwam zoo'n vent later nog bij je om 'n beetje werk bedelen,

dán kon je 'em zegge wat je kwijt wou zijn, en die jonges boven wat zouen ze lache as ie de bons kreeg. - Nee, toch niet! lekker niet! En hij sloop voorzichtig de beneden-trappen af, luisterend of er een deur open ging... Het kleine mannetje boven had 'n idée: ‘Jonges as we eens z'n stokken wegstopten, dan zal je n-'m zien kijken, as ie niet werken kan.’ Maar de anderen wilden daar niet aan: ‘Ik bin bang voor 'em als ie kwaad is, ik kom d'r rond voor uit, hij kan je 'n ongeluk slaan zonder dat ie 't wil. Weet je nog hoe ie die dikke Bergers bij z'n rug te pakken nam en hem zoo, van de tafel-door-'t-schot-heen-drukte, in één bommedebom de zoldertrap af? Nee ik moet d'r niks van hebbe; an míjn lijf geen polonaise!’ Maar het was 't kleine mannetje niet uit te praten; zoo'n gelegenheid kwam niet licht weer en hij pakte Reindorp's stokken bij elkaar, hing ze in een touwtje aan den zolder, daar zou ie d'r juist 't minste erg in krijgen.

‘Stil! daar heb je 'm, nou weer gauw aan de bak, aan 't kerven alsof d'r niks gebeurd is en niet lache, hoor!’ En Reindorp kwam binnen met zijn plompen dreunenden gang van krachtmensch, niemand keek op, allen verdiept in hun werk. Slechts de leerjongen, opgelucht door de overweging, dat in 't eerstvolgende uur wel niemand onder den twist, die komen moest, aan hem zou denken, zat met 't gezicht in zijn boezelaar te proesten. Maar zijn baas merkte er niets van,

hij had weer 'n bovenste-beste bui, geheel opgaand in 't aanstaand genot, de mond half-geopend, een slimmen blik in de troebele oogjes, omdat-ie 't zoo mooi gelapt had: meneer beneden had niets gemerkt. En nu begon de gewichtige bewerking, de groote lap vleesch moest pasklaar gemaakt worden voor 't kleine bordje, werd met de vingers in elkaar gedrongen, maar telkens sprong-ie terug en dreigde hij in de vlam van het verstellicht te vallen, het bordje opwippend, scheutjes boter op de beaschte tafel vloeiend... Ha! dat eten! haastig werkte hij de stukken naar binnen, kauwend met open mond, smakkend, brommend van plezier, het hoofd schuddend van opgetogenheid. Zóó hadt je wat aan je geld! en hij haalde 'n fleschje rum voor den dag met 't schalk lachje van iemand, die zijn lievelingszondetje bekent en slurpte voorzichtig, als 'n fijnproever, onder de half-neergeslagen oogleden kijkend naar 't verminderende vocht..... maar hij kon toch wel onder de hand 'n steentje maken, de heele geschiedenis had 'em al zoo'n tijd gekost... die bliksemsche jongen, die nooit gaan wou! en hij tastte naar z'n stokken, waar waren die nou weer? en de anderen aanziende: ‘Jonges, niet van díe aardigheidjes, maak zooveel pretjes as je wilt, maar alles met je mond, hinder me niet in me werk.’ Ze keken hem aan, de oogen groot van verbazing: ‘Wat wou ie nou, niemand was aan z'n stokken geweest.’ Hij werd bleek onder de oogen, om den neus. Die genieperds, as ze dat nou nog uit 'n

pretje deden, maar 't was allemaal uit afgunst en nijd omdat-ie hun werk moest taxeeren en ze dan van meneer 'n standje kregen als d'r te min uitkwam. Eigenlijk was 't alles de schuld van dien rekel, als-ie niet weg had gemoet... En hij greep het jongetje bij den arm: ‘Jij moet me zegge waar ze zijn, je hadt ze niet magge late wegneme, maar je houdt van die lolletjes, hé?’ Maar het ventje dorst niets te verklappen, en dan was 't zoo gemeen, om nou, omdat je bang was voor die groote handen, de anderen te verraaien. Nee, hij wist 't niet, hij was net beneden, toen ze 't gedaan hadden. ‘Daar dan!’ en hij gaf hem een slag met de platte hand, voor den neus, een geweldigen slag, die het ventje deed huilen met zachte, gesmoorde snikjes, zich schamend. Zoo gingen tien minuten voorbij, Reindorp geen woord meer sprekend, zich niet bewegend, dreigend voor zich uitstarend, zijne keel heet en droog van drift, 'n gevoel van ledigheid in zijne borst, en eene begeerte om iets te breken. Maar hij bedwong zich in zijn angst voor het losbreken van dien duivel in hem, voor het razende, het niets-meer-ontziende van zijne uitgestroomde woede. Maar 't ging niet, nee, 't ging niet, de heele middag ging voorbij; nee, voor den duivel, hij altijd de dupe, het kalf waarmee ze alles doen konden; 't werd hem te machtig, hij sloeg met de vuist op de tafel, dat de ballonnen tegen elkander stootten en de steenen van de bakken sprongen. ‘Bij God, geef me me stokke of ik sla jullie 'n

hamer op je kop stuk!' Het bleeke mannetje wilde lachen maar er was iets in Reindorp's oogen, zoo iets wilds, dat hij nog nooit bij anderen van z'n slag gezien had, zoo héél vreemd, dat hij plotseling schrikte, opsprong van zijn stoel, de stokken haastig van den zolder rukte, ze op de tafel wierp, en de kolossus ging werken, zwijgend, met zenuwachtige trilling in de oogleden, en de ander, blijde, dat 't voorbij was, niet meer ziende dien vreemden blik, dat onbestemd-dreigende, bromde: 'Wat heb je je weer dik gemaakt!' Doch er kwam eene welkome afleiding. Een slijpersjongen bracht taartjes en pakte zich, na z'n kwartje gekregen te hebben, haastig weg, weer gauw naar de fabriek. Ze gingen er nu weer eens rustigjes voor zitten, in hunne gewoonte om elke gelegenheid aan te grijpen, om ereis af te zijn van dat gepeuter, want al hadt je nou mooi goed op, 't was toch niks geen mannenwerk, zoo'n groote vent met zoo'n klein steentje... je zenuwen gingen d'r op den duur kapot van. Maar een kleine dikke met een intelligent gezicht werd ongerust over de veiligheid van zijne taartjes: 'Grabbel d'r nou asjeblief niet zoo met je handen in, dat lust ik niet, laat iedereen fatsoenlijk nemen wat 'm toekomt en daarmee uit!'

Maar jawel, dàt kon je denken, de taartjes waren al weg. 'Wou Reindorp geen hebben?'

En hij, opschrikkend uit zijn gedachten-gewroet, vol wrok nog: 'Merci, voor je zoete vuiligheid, dat zijn me kerels, die taartjes eten, drink 'n borrel

voor je centen.’ Nou, ze bedankten d'r hartelijk voor; wat 'n buizer was ie toch! dat konden ze nou heelemaal niet snappen, hoe je zoo gek kon zijn op die jenever. De kleine dikke glimlachte over het verlies van zijne versnapering; met zijne timiditeit was hij toch maar nooit tegen die kwanten opgewassen. Verongelukt medisch student, bij het ‘vak’ gestopt om der gouden bergen wille, voelde hij zich nog altijd vreemd onder die menschen, zijne meerdere beschaving hem altijd weerhoudend van mee te doen, zich schamend voor zich zelf als hij ereis 'n woord eruit wou gooien.

Maar je moest toch ééns laten zien, dat je niet zoo'n doetje was en er viel hem iets in:

‘Zeg, geef me nou tenminste 't bakje, d'r zal nog wel room in zitten, dan heb ik tenminste iets voor m'n geld.’ En 't aannemend met lach-trekkingen op 't gezicht, draaide hij 't even heen en weer en wierp 't toen, met de open zijde van zich af, naar 't hoofd van zijn overbuur. Maar hij mikte te hoog en het bordpapieren bakje vloog verder, naar de kapstokken waar de jassen hingen, ze bombardeerend met roomklonten. Reindorp sprong op: potdome, daar hing z'n goeie winterjas van zeventig gulden die-ie nog geen tien keer had aangehad, en hij greep woest naar 't goed, zenuwachtig tastend: daar hadt je 't, och, och, daar hadt je 't, totaal naar de maan, je kon 'm weggooien, vol met dat stinkgoed van onder tot boven, en in zijn haast, om 't eraf te krijgen vóór het introk wreef hij 't met z'n handen, maar 't gaf vlekken,

leelijke vlekken op den mooien fluweelen kraag, op de wollige stof; hij steunde van de drift; die kwaaie aap, die beroerling met z'n fijne gezicht, alles met moedwil, met moedwil! Hij kon 't niet verkroppen in zijn medelijden met z'n lieve geld en hij werd razend, 't hijgde in zijne borst, 't wrong zich als een gloeddamp door zijne uitgedroogde keel, met een sprong was hij bij den jongen en hij greep hem bij den hals met een kracht, die een ijzeren staaf zou saamgeknepen hebben en de ander, de oogen verwijd van ontzetting, de handen uitgestrekt in doodsangst, om zich den geweldige van 't lijf te houden, zijn zintuigen duizendvoudig verscherpt in dat oogenblik, wetend dat ie stikte, dat ie stikte, dat die man hem dood maakte, ja, dóód dóód maakte, en geen klank kunnende uitbrengen... O, God! O, God! Maar ze vielen hem aan met z'n allen, den reus, zich vastklemmende aan zijn borst, aan zijn armen, met een hamer op zijn gesloten vuist slaande, met het gewicht hunner lichamen hem achterover sleepend, beukend op zijn hoofd, op zijn schouders, doch hij stond daar in het ledige, het niet-zijn van de reactie op zijn woede, zich doorgebonkt hebbende in zijn dronkemanskop, niet wetend meer wat hij daar nog in z'n vuist hield, tot de spanning zijner spieren verslapte: hij liet los, tuimelde achterover, voelde zich neerploffen in een hoek onder kraken van brekend glas en bruisen van uitstroomend water. En de anderen bewogen zich haastig, met wijde gebaren van ontzette menschen, om den

stoel, waar de jongen zat, vastgehouden door zijn aan de tafel bevestigd boezelaar, zijn doodsche gezicht met de gesloten oogen en de vooruitgezakte onderkaak scherp verlicht door de naakte, sidderende gasvlam.

Januari 1900.

De Schaakspelers.

De Schaakspelers.

Rika wilde 't rolgordijn neerlaten. De ondergaande zon boorde door de fijne sluiers van den avondmist den zieke haren brandgloed in 't gezicht. Rechtop zittend in het bed, de handen over elkander gevouwen op de rose sprei, staarde hij, met eene oneindige teederheid van bewonderen in zijn blik, naar den horizont, over de uitgestrekte tuinen met de sneeuw-boomen, roerloos staande, als in geluidloos verbeiden van het henentrekken der licht-majesteit. Hier en daar, in de verte, verlichte ramen met silhouetten van 'n gezellig intérieur op de gordijnen, hunne banaliteit van kleine zelfgenoegzaamheid even uitschijnend, dàn verloren, weggedrukt in de onbegrensdheid van het onbeweeglijk-grootsche. De oude was verzonken in een vreemd gedroom, hij had de duidelijke gewaarwording van nog eens in nauwkeurig denzelfden toestand te zijn geweest: de kamer, het zachtjes loopende meisje, het vergezicht daarbuiten en hijzelf te bed. Maar hoe eindigde het? Hoor! hij wist, dat ook dit er bij hoorde:

langzaam, sleepend sloeg de torenklok, het geluid lang na-trillend in de lucht. Maar het gebaar van Rika deed hem òpwaken. Hij bewoog zich heftig in zijn tegenzin van zich weer opgesloten te voelen in die naar de apotheek riekende kamer met het sufferig afgedraaid licht en de groene overgordijnen. ‘Neen, neen, laat nog niet 't gordijn neer, de avond is lang genoeg.’

En het jonge meisje zette zich weer naast zijn bed met de kalme berusting van eene ziekenverpleegster op haar mooi gezichtje. Hemeltje! wat lastig kon hij zijn, de oude man, in z'n overgevoeligheid, soms te keer gaand wanneer zij zijne kussens wilde opschudden en luid-schreeuwend, dat hij die overdreven zorgvuldigheid niet verdragen kon, maar zij bleef geduldig, vast besloten zich nooit boos te toonen, door de herinneringen harer kinderjaren verteederd voor dien ouden brommert. Voor twintig jaar, toen zij nog zoo'n dreumes was, had haar oom bij hare ouders z'n intrek genomen en haar heugde geen dag, dat zij niet een handvol bonbons en chocolade uit zijne jaszakken mocht opdelven, wanneer hij 's middags thuis kwam uit 't café; geen dag. dat hij niet met haar gespeeld had, zijn goedig, rood gezicht allerlei grimassen makend om haar pleizier te doen; slechts boos wanneer ze hem stoorde als hij studeerde voor het schaakbord. O! dat schaak, waarover hij nooit was uitgepraat, zijne heilige kunst, zijne groote liefde. En later toen zij reeds den trots op hare eerste lange jurk vergeten had,

riep hij haar soms, zijne kunstenaarsverrukking van iets moois gezien te hebben met haar willende deelen: ‘Kindje, als je nou eens leeren wou!’ en dan volgde er eene uiteenzetting van 'n ingewikkelde positie, van een mooi probleem, met drukke gebaren en fonkelende oogen gezegd. Doch zij had er nooit iets voor kunnen voelen, 't was haar te mathematisch, die bladen vol cijfers en lettertjes, die nauwkeurige analyses; neen, dat was niets voor haar. En hij werd soms ernstig boos om haar tegenzin, niet kunnend begrijpen, dat iemand, met gevoel voor letterkunde en muziek, zoo onverschillig kon blijven voor wat hij als eene van de meest verheven kunsten hartstochtelijk liefhad. Dan betoogde hij, haar op zijne vaderlijke manier onder de kin strijkend, dat die cijfers en lettertjes niets anders dan de techniek der kunst vertegenwoordigden, het voorhof van het heiligdom. Maar zij knikte dan lachend van ja en - liep weg, hem alleen latend met zijn enthousiasme en ongeduldig verlangen naar het café-uurtje, waar hij zijne vrienden, plaatselijke schaak-corypheeën zou treffen.

Het was nu duister in het vertrek geworden. De vuur-glorie aan den horizont was heen. De mist was thans een dichte dampenmassa; 'n enkele gele vonk staroogde in het grijze. En de zieke voelde al de zwarte melancholie, de heftige wanhoop over zich komen voor welke hij, die altijd van het eene uiterste in het andere gleed, vatbaar was. Och, was hij maar dood! hij kon 't niet uit-

staan, dat ziekengedoe om zich heen, al die fleschjes en potjes en die kamfer- en creolinelucht, hij haatte zichzelf, schold zich uit: ‘vervloekte ruïne, nutteloos meubel!’ Wat moest hij nu doen als daar die lamp weer brandde, tusschen de vier muren; o! vervelend, ellendig! om zichzelf kapot te maken! Hij, die zoo gewend was aan het bruyante leven in de café's... En hij had eene duidelijke voorstelling, hoe 't er op 't oogenblik uitzag in het gezellig zaaltje, waar zij 's middags bijeenkwamen: de slanke Kawalowsky met zijne onberispelijke, gekleede jas, zijn vertoon van juweelen ringen van rijken Pool, met zijn breed ontwikkeld voorhoofd, gerimpeld, boven den haviksneus, bij elken zet grijnzend en spottend, graag den Mephisto spelend. Hij kon hem somtijds haten, dien man van wien hij nooit 'n partij kon winnen, ofschoon hij meende nog wel een ietsje-sterker speler te zijn, hij liet zich altijd overbluffen, had bévue op bévue. Ah! beroerde vent, bijna had hij hem eens z'n kop koffie in het gezicht gegooid. Maar van Reenen was den Pool de baas af, altijd... alsof hij hem zoo zag zitten zijn goeien genialen Van Reenen met zijn hoog voorhoofd, loodrecht oprijzend boven de bijziende zwarte oogen, het stalen lorgnet op den fijnen rechten neus...

Ach! dat leven, dat nu weg was, weg, afgesneden, hij zou niet meer lachen daarginds met de jonge vrienden met wier jeugd hij zijn ouderdom van zeventig jaren blij-maakte. Nee, 't was

nu afgeloopen, misschien kwam hij nog een paar keer op straat en dan liep 't toch mis, op 'n goeien dag bleef hij dood voor hij drie kon tellen... een hartverlamming... hij wist 't wel: daar was niets aan te doen. En tot zoolang, wat 'n leven, dat gesukkel, die angst voor alleen van huis te gaan met die kille nabijheid van het onbekende, dreigende... Hij klemde de handen heftig voor zijn gezicht in zijne zware wanhoop, zijn geheele wezen in oproer tegen het noodlot, het onbeweeglijke, onverbiddelijke met de open steenen oogen. Zoo zat hij in de stilte, in de donkere kamer. Nu en dan rommelde een doorvallen van kolen in de kachel. Doch Rika merkte, dat de kussens geheel waren afgezakt. Als hij zich nu eens met eene plotselinge beweging achterover wierp kwam zijn hoofd op 't ijzer van het ledikant terecht. En voorzichtig begon zij ze op te trekken. Maar hij kon de aanraking niet dulden, werd hevig driftig: ‘Och, het bed lag zoo goed, dat eeuwigdurende gezanik! als ze hem alleen liet deed ze hem veel meer plezier!’ Doch zij ging voort zoo gauw mogelijk, met een gevoel alsof zij in eene stortbui liep, waar ze nu maar doorheen moest rennen; en hij wond zich nog meer op, wierp de kussens door elkaar, verweet haar, dat zij 't maar deed om te pronken met haar goedheid, keerde zich eindelijk onder 'n woedend gebrom met 't gezicht naar den muur.

Het meisje huilde zachtjes: als hem maar niets door haar schuld overkwam; de dokter had zoo

nadrukkelijk gezegd, dat hij elke hevige gemoedsbeweging vermijden moest. Doch de oude had, onder zijne uitbarsting, wel gedurig het klare begrip zijner onbillijkheid gehad, maar hij had geen weerstand kunnen bieden aan zijne zenuwen, aan de lust om in die orgie van razen en tieren zijn wanhoop te verdooven, en nu kreeg hij berouw, had 'n oneindig medelijden met zijn ‘kindje’, dat hij zoo had afgesnauwd, hij schold zich uit voor een ellendeling, aan wien alles verspild was. Zij moest 't hem toch werkelijk niet kwalijk nemen; hij was 'n oude egoïst, die maar altijd aan zichzelf dacht nu zijn tijd kwam om uit te stappen.

En zij, blijde, dat 't voorbij was, dat die zenuwcrisis zoo goed was afgeloopen, voelde zich verlicht, vol dankbaarheid, drukte een zoen op zijne vermagerde hand: neen zij was nooit boos op haar oompje.

Van zijne goede bui gebruik makend, liet ze 't gordijn neer, stak de lamp op. En hij, haren gedachtengang radende, glimlachte, liet haar begaan. Het vertrek met zijne ouderwetsche glimmend-mahoniehouten meubels was niet ongezellig, zoo onder het lamplicht gezien; maar die drankjeslucht - die was vreeselijk voor hem in zijne gevoeligheid voor geuren, die immer vage gedachten bij hem deden opkomen, flauwe herinneringen, hem in hevig-gevoelde stemmingen brachten. En hij klaagde weer, dat hij zich zoo verveelde... als ze maar had kunnen schaken!

‘Hé!’ riep ze lachend, ‘daar is het groote woord eruit, nee, beste oom, daar kan ik je niet aan helpen, overigens ben je niet erg galant: zich in mijn tegenwoordigheid te vervelen! Fi donc!’

Hij schudde het hoofd, dreigde haar met den vinger: ‘Nee, kind, dat is 't niet, je weet wel, dat je voor mij het liefste gezelschap bent, dat er maar bestaat, maar och 't zou zoo heerlijk zijn weer eens 'n partij te spelen!’

Hij klemde zich aan het denkbeeld vast; hij zag de stukken vóór zich staan, in slagorde, zij werden levend onder zijne handen; 't werden krijgers van vleesch en bloed; zijne torens: het zwaar geschut, dood en verderf brakend in het vijandelijk kamp, wanneer hij een open lijn kon forceeren; de koningin: het centrum van zijne legermacht, voorzichtig in het gevecht gebracht, als de voorposten-schermutseling was afgeloopen, langzaam voortdringend... 't was 't gebied, waar zich de strijd der intellecten zuiver voltrok, ongehinderd door toeval, 't eenige in het wijd heelal!

Maar het meisje lachte hem uit, tikte hem op de wang: ‘Oom, je bent onverbeterlijk, een aan het spel verslááfde stoùte man, hoor!’

‘Spel! verslaafd!’ riep hij uit, verontwaardigd, ‘dàt staat gelijk met blasphémie!’ en, in zijne vervoering, de woorden onderstreepend met heftig gebaar: ‘Heeft ooit een hooger kunstenaar geleefd dan Morphy, heeft ooit íemand zijne schoonheids-viziën heerlijker uitgezegd dan hij, in zijn s p e l !’

En hij verzonk weer in gedroom, een glimlachje zijn vervallen gelaat verhelderend: Ja, dat was 'n goed idée, 't waren toch aardige kerels, ze zouen 't hem niet weigeren. Zich tot zijn nichtje wendend: ‘Kindje, weet je wat ik doe, ik verzoek de jongens hier te komen!’

Zij sloeg de handen in elkaar van verbazing over dien inval: ‘Maar oom, hoe komt u erop, u kunt hier toch niemand ontvangen op 't oogenblik!’

‘Gekheid, kindje, mannen kijken daar niet naar, wees nou 'n goed meiske en stuur Mina even naar 't café, op z'n vlugst zijn ze dan toch eerst over een kwartier hier en je hebt dus den tijd, om alles weer zoo netjes mogelijk op te takelen.’

En zij, geroerd door die kinderlijk-groote vreugde van den ouden man, schitterend in zijne oogen, knikte toestemmend, schelde de meid. ‘Naar wie van de heeren moest ze nu eigenlijk vragen?’

‘Nu... Kawalowsky, Van Reenen en Roelofsen. Je moest maar liever de namen even opschrijven, anders heeft ze ze misschien vergeten voor ze aan het café komt.’ En tot zichzelf, zich verkneukelend: ‘Als ze nu alle drie komen kunnen we net 'n mooie consultatie-partij spelen!’

Hij zag nu alles veranderd, in zijne groote vreugde; de mahoniehouten meubels, glimmend onder het lamplicht, deden hem aan met 'n lekker gevoel van intimiteit en hij keek glimlachend naar zijn nichtje, druk aan het afstoffen, de fleschjes

en potjes van de tafel nemend, schikkend hier en daar met hare gezellige bedrijvigheid van jong huismoedertje. Nu mocht ze toch zeker wel zijn kussens even terecht leggen? ‘Ja, ja, zeker!’ en hij liet zich geduldig heen en weer duwen tot alles weer netjes lag, de rose sprei onder zijn gerimpelde handen, de kussens hem steunend in den rug. Eindelijk meende zij klaar te zijn, ze keek nog eens rond... nee, die was goed! daar had ze juist het voornaamste vergeten en ze zette vlug de beide schaakborden op de tafel, plaatste de mooie Staunton-stukken in slagorde, en lachend, tot haar oom: ‘O! kijk ereis oompie hoe snibbig de paarden elkaar al aankijken.’

Juist was ze gereed, toen er gescheld werd, ze ging gauw opendoen. De oude hoorde in de stilte van de kamer den klank van vroolijke mannenstemmen bij de voordeur en eventjes daartusschen, 't gemaakte hooge geluidje van het dienstmeisje. Hij glimlachte: daar waren die rakkers zeker met Mina meegegaan onder pretext van niet precies te weten waar het was. De voordeur kraakte open. Plotseling werd alles stil... natuurlijk! nu waren ze een-en-al deftigheid. Hij hoorde het hoffelijk gedoe in den gang. Dat scheen niet te eindigen. De Pool putte zich uit in beleefdheden. Eindelijk kwamen zij de trap op. Hij keek met stralend gezicht naar de deur...

‘Ah, Van Reenen!’

De jonge man stond op den drempel, de hoofden der beide anderen over zijne korte, vierkante ge-

stalte heen ziende, de frischheid der hevige koude op zijn lachend gezicht, maar hij maakte onwillekeurig eene beweging, iets droevigs huiverde over zijne trekken, die zieke-kamer-lucht had hem aangeraakt, een seconde voelde hij intens het verschil tusschen zijn jonge leven en dát... Maar hij herstelde zich, greep, zijn gewone flegma vergetend, driftig de hem toegestoken hand.

‘Zoo, meester, ouwe jongen, hoe maak je 't?’

De oude schudde treurig het hoofd, dankte hem met een blik vol genegenheid voor zijne komst. Dat was toch nog altijd de oude Van Reenen. Hij bleef hem meester noemen omdat hij de zetten van hem geleerd had, toen hij een ventje van achttien jaar was, ofschoon hij in de tien jaar, die sedert verloopen waren hem vér boven het hoofd was gegroeid... Geniale, goeie vent!

Kawalowsky en Roelofsen drukten hem de hand; de eerste, zich overal onmiddellijk op z'n plaats gevoelend, ging bij het bed zitten, de onberispelijke cylinder in de geganteerde linkerhand; de ander, een blonde kolossus, links, in die vreemde omgeving, blozend als een jong meisje, zocht instinctmatig, in zijne vrees van toevallig iets te zullen zeggen of doen, dat den zieke onaangenaam kon zijn, een meer verwijderd plaatsje.

De oude man gevoelde behoefte zich te verontschuldigen, dat hij hen had laten roepen, hij begreep wel, dat 't eene groote opoffering was uit 't gezellig café hierheen te komen. Maar Van Reenen viel hem in de rede:

‘Kom, kom! wat 'n dwaasheid, ik verzeker je, dat we al lang zonder uitnoodiging hier waren geweest, maar dan ben je bang, ongelegen te komen... geloof me, je hadt ons geen grooter plezier kunnen doen, overigens is 't daar zonder je ellendig saai: òf we moeten met een van die krukken gaan zitten knoeien òf een van ons drieën kan niet spelen; wij zijn nu eenmaal aan elkaar gewend, zoo'n tien jaar lang, dat is me 'n tijdje!’

De zieke knikte van ja, hij begreep dat - beter dan zij, in zijne eenzaamheid. En glimlachend: ‘Jelui hebt zeker al gesnapt, waarom ik je heb gevraagd... natuurlijk voor 'n partij schaak! Wat 'n egoïst, hé!’

‘Dat is 'n felicitatie waard,’ zei Kawalowsky met z'n air van cynicus, ‘zoolang je 'n egoïst bent, ben je kerngezond, ik zeg altijd: 'n altruïstische maatschappij en 'n altruïstisch mensch gaan allebei gauw dood.’

Geen van de drie nam zich de moeite te antwoorden, gewoon aan die uitvallen. Maar Roelofsen bemerkte met welk 'n uitdrukking van intens verlangen de zieke naar de schaakborden keek, hij voelde een oneindig medelijden over zich komen, zag plotseling in zijn geheelen omvang het lijden van dien man in zijne eenzaamheid en hij ergerde zich aan die hartelooze glimlachende beleefdheid van den Pool, aan zijne quasi-snedige gezegden, aan heel z'n modeplaat-achtige persoonlijkheid en met een bijtend accent:

‘Trek nu je handschoentjes uit, zet je hoogen

dop neer, allerchicste Kawalowsky, dan kunnen we spelen gaan, maar pas op, eer er 'n ongeluk gebeurt, de linkerhelft van je snor heeft 'n flauwte.'

Zij namen plaats aan de tafel, den zieke het vrije gezicht op de borden latend.

'Maar hoe moet dat nu eigenlijk,' vroeg Roelofsen, 'twee partijen of...?'

'Neen', zei Van Reenen, 'een partij in consultatie.' En den zieke vertrouwelijk aanstootend: 'wij samen hé? we zullen ze ereis opknappen! jullie tweeën past trouwens magnifiek bij elkaar: staat dat niet ergens, de wolf en het lam zullen te zamen grazen?'

De oude was in zijne nopjes met de schikking, hij had zich in langen tijd niet zoo gelukkig gevoeld; maar ze moesten wat gebruiken, cognac, bitter, 'n heete punch? Sigaren waren in het muurkastje daar boven de étagère.

Neen, ze bedankten, ze hadden pas gebruikt in het café. Maar Van Reenen begreep plotseling de begeerte van den zieke, weer eens 't koffiehuisleven om zich heen te zien, 'n paar uur geheel op te gaan in de illusie, dat hij gezond was, weer bij hen zat in het gezellig zaaltje, in den sigarendamp, met de glazen op de tafel en hij beweerde, dat hij wél trek in iets had en de anderen óók, maar die maakten maar complimenten, en hij schelde 't dienstmeisje, bestelde haar wat, om zoo getrouw mogelijk de werkelijkheid na te bootsen, op korten bevelenden toon, alsof hij een kellner voor had, de beide anderen hem verbaasd aan-

kijkend, niet wetend wat dat beduidde; en het meisje ging 't halen, verwonderd over de rare manier van doen van dien meneer, die op straat nog wel zoo aardig was.

Het spel begon, den oude lag de feestvreugde op 't gezicht, hij óók stak 'n sigaar op, dan kon hij helderder denken en daar zij wit hadden beraadslaagde hij met Van Reenen over de opening. Ja 'n Evans, dat gaf dikwijls 'n interessante vlugge partij, waar je mooie combinaties in maken kon; als de heeren het gambiet maar aannamen, anders was die zet met de b-pion erger dan nutteloos, maar ze waagden 't erop en de vijand was wel zoo vriendelijk de pion te nemen. De zieke begon er nu eerst recht schik in te krijgen; zijne magere wangen gloeiden van opgewondenheid.

Och! zijn jeugd! toen de materialistische methode nog niet op het schaak was toegepast, toen men schitterende, zij 't dan ook innerlijk-ongezonde combinaties maakte en den tegenstander versloeg op ridderlijker manier. Hij was een bekend Evans-speler geweest met zijne koene fantasie, zijne mooie ideeën, zijne onverwachte offers, die hem na eene serie van brillante zetten de overwinning verleenden. En in zijn meer dichterlijken dan mathematischen geest kwamen ook nu weder plannen op voor eene verpletterende attaque op den koningsvleugel, maar Van Reenen wilde niet: ‘Neen 't is verkeerd, te vroeg, wij zouden gekraakt worden als 'n noot! Kawalowsky en Roelofsen zijn veel te goeie spelers om er

zoo maar in te loopen. Wachten, geduldig wachten tot ze 'n foutje begaan en dan is 't tijd, dan moeten ze er an dood gaan, zonder genade!'

Daar hadt je 't weer, dacht de oude, die Van Reenen was zoo voorzichtig, zoo koel-berekenend, hij liet zich nooit verleiden tot een beslissenden aanval zonder zeker, absoluut zeker te zijn van 't succes, nooit iets wagend, zich vergenoegend met kleine voordeeltjes, die den vijand langzaam verzwakten; ja, dat was de nieuwe richting, ze kon beter zijn, maar de gloed der romantiek was er uit.

Stilzwijgend, elkaar door een wenk verstaande, speelden zij een half uur voort, maar na verloop van dien tijd was er klaarblijkelijk niet 't geringste voordeel behaald, de tegenpartij voorzag elk gevaar, toonde weer eene buitengewone strategische kennis.

De oude werd ongeduldig. Dat werd 'n partij van tien uur lang en 't draaide toch op remise uit. En hij fluisterde met Van Reenen, zijne oogen glinsterend, zijn gezicht verlícht door gedachten, demonstreerend met heftige gebaren: 'Nu maar d'r op of d'r onder.'

Maar deze gaf steeds hetzelfde antwoord: 'Dan gaan we dood, ouwe, daar gaan we an dood.' Doch eindelijk gaf hij toe, zich herinnerend, dat die opwinding den zieke wel eens schaden kon: 'Als je 't dan met alle geweld wilt, vooruit dan maar!'

De anderen begrepen, dat er na dit langdurig gefluister wel iets heel bijzonders komen moest. Zij keken Van Reenen strak aan, alsof zij zijne

gedachten wilden lezen, maar diens gelaat was effen, koel als immer, nu en dan slechts een optrekken van de linker wenkbrauw onder het denken.

‘Dat zal me 'n fameuse zet zijn, als die eens voor den dag komt,’ grijnsde de Pool.

‘Hou je mond, kruk!’ zei Van Reenen, ‘begin je weer te bluffen, moet je weer doodgedrukt worden zooals de vorige keer?!’

Zonder die twisten ging 't nu eenmaal niet, dat was altijd 't zelfde bij elke partij.

Eindelijk kwam de zet.

Ze keken er van op, dat was 'n gewoon valletje, dàt hadden ze van Van Reenen zeker niet verwacht; ha, ha! dacht hij dat ze daar in zouden loopen! maar wacht eens, misschien zat er nog iets anders achter en ze gingen denken, het voorhoofd gefronst, alle mogelijke varianten doorrekenend, tot het uiterste van hun analytisch vermogen gaande, maar Van Reenen wilde ze even kwaad maken:

‘Hé, jongens, drink je punch, hij wordt koud!’

De Pool bromde iets, voor hem bestond er op dat oogenblik niets anders dan al die veelvuldige mogelijkheden op het schaakbord; hij was geabsorbeerd in berekeningen, en met eene werktuigelijke beweging wierp hij zijne brandende sigaar in de punch en greep 't aschbakje om eruit te drinken. Ofschoon gewoon aan dergelijke vergissingen, zoowel van Kawalowsky als den oude, schaterden ze. De zieke slechts schudde afkeurend

't hoofd: onder schaak moet men geen pret maken, 't was ook niet fair den tegenstander zoo in de war te brengen.

De anderen waren 't intusschen eens geworden; 't was 'n valletje, niets meer, 't was nou 'n gewonnen partij. Maar Roelofsen had 'n grootmoedig idée: ‘Als we eens d'r inliepen en den ouwe lieten winnen?’ fluisterde hij. Ze keken Van Reenen aan met een veelzeggenden blik. En hij begreep, wenkte neen, als de zieke 't eens merkte, zou hij zich vreeselijk gekwetst gevoelen.

Van nu af begon de nederlaag, steeds beslister, steeds onafwendbaarder wordend. Wit moest zijne positie opgeven, de stukken werden ingemuurd. Alleen de witte looper kon nog wat heen en weer scharrelen op een der korte diagonalen; de verzwakte koninginne-vleugel kon het doorbreken der vijandelijke pionnen niet langer verhinderen. En Van Reenen, door zijne studie der beroemde Duitsche schaak-autoren, vaak, bijna onbewust, ertoe gebracht, Duitsche schaaktermen te gebruiken, zei:

‘Die Partie steht für Weiss verloren, ein' frische?’

Maar daar wilde de oude niets van weten: hij moest en hij zou hem winnen of tenminste remise maken, hij liet dat denkbeeld niet los. Zijne handen zenuwachtig trillend, iets benauwends voelend, beproefde hij allerlei kunstgrepen, doch er was niets meer aan te doen. Zwart bereikte met een zijner pionnen zegevierend de eerste linie; en de zieke boog zich heftig uit het bed, wierp driftig

zijn koning omver: hij had de partij opgegeven.

‘'n Nieuwe?’ vroeg Van Reenen weer.

‘Neen, neen,’ zei hij mismoedig, ‘ik ken er toch niks meer van.’ Doch eensklaps weer opgewekt sprekende: ‘maar als je me een pleizier wilt doen, speelt me dan de “Onsterfelijke Partij” voor, je weet wel: tusschen Anderssen en Kieseritzky; ik bezit tot mijn spijt geen werk waar-ie in staat.’

‘Ja, als ik me herinneren kan, graag, maar 't is gauwer gezegd dan gedaan, ik heb de partij in 'n goeie twee jaar niet gezien.’

En hij ging denken, pogend 't zich te binnen te brengen, met zijn buitengewoon voorstellingsvermogen beproevend te zien hoe 't was; die gave was zoo sterk bij hem ontwikkeld, dat hij zich bladen schrifts kon voorstellen, ze aflezen, en hij tikte met de hand tegen het voorhoofd, hij had 't!

De oude keek hem aan met een blik vol genegenheid, hij had hem lief om z'n superioriteit met de liefde van den kunstenaar voor het schoone. Langzaam begon Van Reenen te spelen, het scheen den oude in de diepe stilte alsof hem een hemel van geestelijk genieten werd geopend. Zijn fantastische geest, overspannen, in extase, borduurde de vlammend-roode bloemen van zijn verbeelden op dat, zich voor zijne oogen ontrollend, zilverweefsel van 'n onsterfelijk vernuft: Het schaakbord werd een klavier, door een der grootste meesters van alle tijden bespeeld, hij hoorde het

aanruischen van tonen, die wakker zongen de sluimerende in zijne borst en deze antwoordden ontstegen hem, vermengden zich, voerden gezamenlijk hem mede, in een teer gewaarworden van hoog-rein geluk...

Hij zag de partij het einde naderen en zijn gedroom werd harder, strenger: het schaakbord werd eene wereld; hij had de visie van een machtige, voortschrijdend met vorstelijk gebaar van gebiedend-opgeheven hand, alles week voor hem, verloor zich in het vage... en onder het voortschrijden zag hij op- noch neerwaarts, de oogen in het noodlot-gelaat starend met één blik - van supreeme kracht. Stil zat de oude, zonder te ademen, in zijn hoog-opgevoerd gevoel, in het getoover zijner teugellooze fantasie, met gevouwen handen, als biddend. 't Was geëindigd, hij meende een machtigen kreet te hooren galmen, de zegekreet van 't genie...

Kawalowsky ging aan het napleiten: hij was nog zoo zeker niet dat de partij na het drievoudig offer gewonnen was; en zij verdiepten zich in berekeningen, analyseerden, schiepen nieuwe posities, bestreden elkanders meening heftig, op luiden toon, zonder eenig begrip van tijd of omgeving meer te hebben, maar eindelijk sprong Van Reenen op:

‘Hoe laat zou 't wel zijn, jongens! al halfacht! nu moet ik toch weg,’ en zich haastig omwendende, greep hij met een vriendelijk lachje de hand van den zieke, die nog steeds in dezelfde houding

zat, het hoofd naar de tafel gewend, de handen gevouwen als biddend... maar hij kromp ineen van ontzetting, hij voelde eene marmer-koude en zich vooroverbuigend zag hij de gebroken oogen in het goedig oud gezicht, verstijfd in de extase, met het zachte glimlachje der verrukking om de bleeke lippen en hij viel neer voor het bed, snikkend om dien door vreugde omgebrachte in schoonheidsaanbidding gestorvene, snikkend om de verloren vriendschap, als een kind, met heftige zenuwschokken.

Januari 1900.

Ontgoocheling.

Ontgoocheling.

I.

In toestand van half-bewustzijn lag hij te bed, aan 't soezen, zich rekkend met wijd-uitgeslagen armen, dichtgeknepen vuisten, geeuwend, telkens weer indommelend in de lauwte van de donzen peluw en de wollen deken, het hoofd gedoken in een kuil der mollige kussens, waar 't nog nacht was. Buiten ruischte de regen met klagelijk-haastig gefluister van aarde-verlangen, raakte soms, stormgestuwd, het vensterglas als een getik van fijne naalden. In de gootpijp van de hoekkast klokte het water naar beneden: een gorgelgeluid van reuzenkelen. Grauw halflicht dampte naar binnen, filtreerend door de grijs-gele gordijn, óplevend bij de kozijnspijlen in een hel-valschen schijn, mistend om het knetterend olielichtje achter het ledekant met een versmoren van het krimpend vlam-lijfje, dat heftig zijne roode tengerte bewoog in laatsten stuiptrek.

Hard geklop van knokige vingers op de kamerdeur.

‘Jongeheér!... Jongeheér!... Hoort uwes me?’

‘Ja...’

‘Uwes ma vraagt of u benede kompt... 't is al bij-half-tién.’

‘Ja... kom daar.’

Hij luisterde even naar het aftrekkend geslof van de oude meid, had 'n flauw glimlachje van voldoening omdat-ie 'r afgepoeierd had en begroef weer zijn hoofd in het malsche kussenkuiltje, tusschen de steil-omhoogstekende punten. Hij voelde nu een intens genot omdat hij daar zoo lekker lag in zijn warme bed, in zijne intieme afgesloten kamers, hoorend het regen-ruischen daarbuiten en het water-klotsen in de gootpijp, dat hem niet kon bereiken, zich even-voorstellend het gejaagd getrippel van krom-gebogen zwarte figuurtjes met druipende parapluies en bleek-nijdige gezichtjes in de straat, op de zwart-glibberige keien, alles uitgewischt door, opgelost in het kille, koppige neergestroom van de najaarsbui; en hij voelde zich heerlijk bekruipen van 'n huiver-emotietje - emotietje van verwijfdheid, die hij niet in zich wist - bleef even stil-liggen met gesloten oogen...

Maar hij kón niet weer gaan soezen, hij was nu klaar-wakker en, zich op den rug wentelend, de armen kruisend over de borst, keek hij door de deuropening in zijn' studeerkamer: achter glazendeuren dof-kijken van gouden titels op witte ruggen, folianten, zwaar van geleerdheid, breed van eigenwaarde, netjes naast elkaar, met

glimvreugde van perkament op hun
geleerd-oud-mannetjes-gezichten-van-als-je-me-vraagt-kan-'k-je-wat-vertellen-! Op de tafel: 'n steenen tabakspot, geel menschengezicht met stomme groote kalfsoogen verdwaasd lachend; 'n goudsche pijp in 'n cuivre-poli aschpot; van Eeden's ‘Lied van de Smart’ opengeslagen; vuile glazen; het tafelkleed gevlekt van rooden wijn. Op den grond: ingetrapte asch; afgeknauwde sigarenendjes. Bah! alles van den vorigen avond, van zijn verjaardag. Poeh! wat 'n herrie! Hij vond 't lugubre in het vale morgenlicht, oók akelig van wanorde. Toch glimlachte hij genoeglijk om de fuif, die hij de lui gisteravond gegeven had. Zij hadden zich dol geamuseerd en het was heel netjes gebleven, binnen de perken. Nou ja... die Tersteeg, die kon je niet rekenen... zou-ie wel heelemaal normaal zijn?... Wat had-ie gezwijnjakt... Stomdronken had-ie zich over het tapijt gerold, had overgegeven... Hij, de gastheer, ha! ha! had 't met huiveringen van viesheid geredderd - want die meiden konden hun mond niet houen - de lui hadden zich doód-gelachen, in een kringetje om hem heen - hij neergehurkt - hadden 't verdraaid 'm 'n handje te helpen...

Om half drie hadden ze met vereende krachten meneer Henri naar beneden gesjouwd. Het licht in den corridor had-ie voor den aanbrekenden dag versleten, was gaan kraaien alsof d'r tien hanen in 'm zaten, hij in 'n pijnlijke angst, dat de ouwe zou komen kijken, och, niet om de zaak-zelf, maar

verbeel je: pa met 'n slaapmuts op en 'n blaker in z'n hand... De jonges zouen zich 'n bult gelachen hebben... En Henri... 't Had me 'n rare situatie geweest... Hij was blij dat 't niet gebeurd was.

Toch had Tersteeg talent... 'n toekomstige celebriteit misschien... Hoe hij gisteravond had voorgelezen uit Ellen, ondanks z'n houten stem; z'n oogen opvlammend van verrukking in z'n gelen Cesarskop, z'n lippend streélend de muziek van het Woord... Maar m'n Hemel, kón je nou geen talent zijn, al had je kórt-geknipte haren en handschoenen an en 'n speldje op je das, móest je d'r altijd zoo hagard uitzien, kón je nou ook niet es lachen als in 'n fashionable gezelschap 'n aardigheidje gezegd werd, al vond je 't niet zoo érg geestig, inplaats van altijd zoo'n gezicht van supreeme wereldverachting te zetten... Ráre kerel... geen savoir-vivre... maakte zich overal onmogelijk... Affijn, dat moest hij weten!...

Au!... wat kon je dat toch zeer-doen, dat op-de-rug-liggen. D'r zat zeker 'n plooi in 't laken... Hu! effentjes opwippen, dan kon je 't wel gladkrijgen... Nee, d'r zat geen plooi... Wat was dat toch, vreemd, dat-ie dat altijd had. Zou-ie soms iets... 'n begin van ziekte... zooals die arme van Someren? Och! wat 'n gekheid! Le malade imaginaire!... Wat had-ie toch 'n gekke dingen an zich... je moest ook niet zooveel naar die verhaaltjes luisteren, wat dee je d'r mee. Gelukkig dat-ie geen medicus was... hij zou

geen gerust uur gekend hebben... bah! wat 'n narigheid!

Ah! daar had je 'r weer. Haar botjes klapperden op de deur.

‘Jongeheér! bint uwes al bij-de-hand?’

‘Òf 'k, Mietje! tenminste, ze zeien 't altijd van me.’

Mietje snapte het antwoord niet recht maar 't was toch iets van ja, docht haar.

‘Wilt uwes dan effen anneme, d'r is 'n brief voor u, uwes ma zegt d'r staat spoed op.’

‘Nee Mie, dát kan 'k niet, schuif 'm maar onder de deur... ziezoo dank je wel.’

Even bedacht hij zich, wipte toen uit het bed, stond op 't mollig tapijt.

‘Héé!’ Eindelijk was-ie dan toch op, 't had moeite gekost. Van wie kwam die brief... raden... Nee, hij was d'r van niemand een te wachten. Zijn blik viel op de juchtleeren portefeuille, die hij gisteren gekregen had van zijn nichtje... van Jeannette, hunne in-elkaar-gestrengelde initialen, van binnen, geborduurd op rose zijde door háár... toch héél aardig, héél aardig... Hij had een welwillend lachje van beleefdelijk-apprecieeren, daarna, verleid door de eenzaamheid van zijne kamer, een ander lachje, dat ook de wenkbrauw-uiteinden omhoog deed gaan en onder de oogen rimpeltjes vouwde door uitzetting der koonen: een speelschwreed uitdrukkinkje van goedig spotten. En hij dacht weer aan den brief: stom! dat 'm dat niet dadelijk was ingevallen. Als-ie maar niet van

haar was, misschien ging zij niet naar concert vanmiddag. Och, Heere, wat 'n Zondag dan, waar moest-ie heen, alleen?... Coquette dat ze was! Haastig liep hij naar de deur met z'n vlugge huppelpasjes, z'n springgangetje, dat hem aangeboren was en dat hij later gecultiveerd had als 'n lief maniertje, 'n chic eigenaardigheidje, uiting van elegantie. Hé! de hanepooten van mevrouw van Anderseele. Hij vouwde open den brief, parfumloos, zwaar-streng papier van oude devote, las... Een wolk van ergernis trok over zijn gedistingeerd gezicht. O, ja! dát kon ze denken... dadelijk... d'r is haast bij! wel bedankt voor de kennisgeving! Zéker, door die modder heen naar zoo'n achterwijk... Hàrmsen kwam 'r zeggen, dat d'r geen eten is bij z'n benedenburen... man heeft longtering... worden 't huis uitgezet... Nom de Dieu! wie ìs Hármsen. Moest-ie soms al die namen in z'n hoofd houen!... Toen in een ópleven van herinnering: O ja, de schoenmaker... nou! maar hij ging nu níet, nee, nú niet! Hij verafschuwde op 't oogenblik, had een gevoel van niet-kunnen-zien die zwart-vuile, in den stortvloed verdronken, buurten met hunne loodsen van handel en zwoegen, hunne verflooze huisjes vol ellende. En hij werd boos omdat hij voelde dat hij móest en 't slecht zou zijn níet te gaan en tévens voelde, zeker wist, dat hij níet zou gaan... niet kón... ervan walgde... nu. Had ze den man niet 'n paar gulden kunnen meegeven!... Vervloekt gefemel van: rentmeester

Gods, niet-zonder-onderzoek-geven! Was-ie maar nooit bestuurder geworden van die liefdadigheidsvereeniging... maar hij had toen gedacht, dat 't wel es aardig was, zoo iets... Dat had je nou d'r van, nou was-ie, inéén, 't middelpunt van al dat gezanik... 'm zoo z'n stemming te bederven! Hij smeet den brief op de tafel, ging zijn toilet maken. Nu, terwijl hij zich aankleedde, ebde zijne ergernis, kwam 'n voorname kalmte over hem, een innig gevoel van zeer-verfijnd-zijn, een lief-aandoenlijk bewustzijn van correctheid. Dat steeg uit de onberispelijk-gebrocheerde overhemden, kleurde op van het snoezig bloemen- en vlindersgespeel op kostbare dassen, wasemde met fluweelig gestreel uit de laden der waschtafel in geurtjes van haarolie en brillantine. Schimmetjes van elegantie schenen door de kamer te zweven, koutend met spits-gepunte mondjes over lief-zoete onderwerpjes van héél teeder leven, hem gevend eene heerlijke sensatie van niet-onderworpen-zijn aan alledaagsche kleinburgerlijke opvattingen, van te hebben een zéér apart bezit, dat hij 't recht had te stellen boven al het andere, terugtetrekken van het andere, het grauwe, het vieze. Hij wist niet van waar het kwam, óók niet nauwkeurig wát eigenlijk was gekomen, maar 't was nu zeer effen, zeer luchtig geworden in zijn zieltje van kunstmatig opgekweekt menschje, zijn zieltje, dat nu weder was als een limpide vijvertje in een kneuterig parkje onder blauwen luchtkoepel van Italiaansch landschap. Even had een verdwaald

windje, dat daar niets te maken had, 't gerimpeld, doch dadelijk gladde het zich weer, spiegelde vriendelijk de keurige heesters, de gesnoeide netjes-stijve boomen. - En nu zijne boosheid was verdwenen ging hij op z'n optimistische, luchthartige manier denken: 't zou toch 'n onzin zijn... hij kón toch niet gaan... 't was nu al bij tiene, om half-elf had je de jonges misschien... je kon ze toch waarachies niet voor 'n dichte deur laten komen... Vanmiddag met Jeannette naar concert... en nou ja! geen eten... 't huis uitzetten... dat moesten ze hém vertellen, die lui wachten niet met je te roepen tot 't zoover is! als-ie ze vanavond bezocht had, zou Harmsen naar beneden komen, bij zijn buurtje, of-ie 't zoo hoorde:

'Nou Trijntje, hè je niks gekrege?'

'Niks gekrege?! Wa sal je daaraan jokke... Kaik!'

'Gô sal me liefhebbe, vier gulde! wie het 't gebroch, de ouwe mefrouw selvers?'

'Nee, die jonge snuiter, och je weet ommers wel... die kippige, die zoo koekeloert.'

'Soo, soo... Nou Trijntje, die was nie mis van murge, hé!'

'Nee, da hè je knap gedaan, hier hè je d'r ook 'n gulde van, je ken 't ook gebruike.'

Hij glimlachte om 't tooneeltje, stak eene rose parel op zijn zwarten geribd-zijden das, voer even met de vingertoppen over zijn snorretje, stopte den lastigen brief in z'n zak, daalde toen de trap naar de woonkamer af. Ma zat bij 't raam, triestig

kijkend naar 't néérgestraal, néérgestraal van den koppigen regen. Haar rechterhand plukte nerveus aan het omgebogen blad eener fraaie vingerplant, haar linker woelde ongedurig in de wollen franje der tochtlatten. Zij had een vermoeid-bleek gezicht van dame-van-de-groote-wereld, die 'n weinigje geblaseerd is. 'n Fijn lachtrekje van hoffelijk liefdoen was nog om de van ontstemming gecrispeerde lippen, hare fletsche oogen staarden in niets-zien tusschen de van zenuwachtige loomheid saamgetrokken leden maar zij straalde óp van teederheid toen ze haar zoon hoorde binnenkomen, wendde zich om, keek hem aan met 'n soort trotsche voldoening, zoende hem op 't voorhoofd. En hij met kalm-hartelijke belangstelling: ‘Morgen ma, goed geslapen... wat ziet u bleekjes... we waren misschien 'n beetje druk, hé? 't Is onwillekeurig wat laat geworden... maar als je zoo bij elkaar zit...’

‘Och nee, jonge, maak je maar niet ongerust, hoor, 't is niets als dat weer... O, dat drukt zoo... dat drukt me zoo op m'n hoofd... dat 'r niets bestaat, niets, voor die migraine.’

‘Hebt u uw stift dan niet bij u?’

‘Och, dat geeft niets... 't zal daar wel bedaren als de lucht wat optrekt.’

Zij keek nu, aandachtig, naar zijn ontbijten want elk zijner bewegingen was van belang, van éénig gewicht voor haar. Ware 't mogelijk geweest, zij zou zich niet één oogenblik van hem gescheiden hebben, maar dat ging nu eenmaal niet... Wat

was hij altijd lief voor haar, zoo geduldig... 't was zoo'n goeie jongen, zoo oppassend, zoo bedaard, zoo in-de-puntjes, héélemaal zonder neiging tot buitensporigheden... In z'n studie ook zoo regelmatig... nog nooit gedropen... Heere nee... de jongen had geen zenuwen... ze zeien dat hij pret maakte onder het examen... De tijdruimten tusschen de examens waren soms wel wat erg lang, maar och, daar had-ie gelijk aan, hij moest zich ontwikkelen, veelzijdig, met menschen omgaan... hij had toch geen haast, 't was immers maar alleen om den titel. Nee, zoo'n boekenworm moest hij niet worden, geen duffe geleerde met krommen rug en afhangende schouders, geen man die alleen over z'n vak wist te praten en, in gezelschap, zat als een hout met 'n jas eromheen. Zij had altijd haar best gedaan hem tot een man-van-de-wereld te maken, daarop steeds was zijne opvoeding gericht geweest - en hij wás 't nu, zij kon 't zichzelf niet genoegzaam zeggen en iedereen zei 't trouwens... ze waren dól op 'm, wilden hem overal bij hebben, anders deugde 't niet, soms was 't 'n bruiloft, 'n soirée, dan weer 'n lezing of 'n fancy-fair - wist zij wat al! - die hij moest leiden.... De arme jongen had 't eigenlijk té druk, maar 't hinderde 'm, Goddank, niet, an z'n gezondheid...

‘Ga je vanmiddag uit, Toon?’

‘Ja, ma, naar concert, 'k ga om 'n uur of twee Jeannette halen.’ Hij at met kleine hapjes, zachte kaakbeweginkjes, nipte geluidloos van z'n chocola;

toen, iets aangenaams willende zeggen: ‘Toe, gaat u ook es mee.’

‘Nee, nee jonge, da's geen weer voor me.’

‘Och in 'n rijtuig merkt u 'r zoo goed als niets van.’

‘Nee, zoo'n ouwe vrouw... 'k weet wel, da's maar 'n lastpost voor jongelui... 'k durf wedden Jeannette zou 't niet zoo erg aangenaam vinden,’ zei ze ondeugend lachend. Zij had de gewoonte zoo nu en dan een balletje op te gooien, zoo'n licht toespelinkje te maken, om eens te zien hoe 't er nu eigenlijk mee stond, tusschen die twee. Jeannette was 'n goeie partij. - Maar hij ging er niet op in, antwoordde droog: ‘O, ma, da's nou niet aardig, u weet toch heel goed hoe ze van u houdt.’

‘Ja... máar...’ zei ze schalk.

‘Ik begrijp u werkelijk niet... Die chocola is wat scherp, vindt u ook niet, zoo'n vreemde smaak.’

‘Ja 'r zit te veel vanille in... Blijf je me nu 'n beetje gezelschap houen?’

‘Nee, ma, 'k kan niet, 'k moet naar boven, 'n paar brieven schrijven, morgen heb 'k weer geen tijd.’

‘Ga je gang dan maar, jonge,’ zei ze met een zucht. Toen hij opstond en de kamer verliet werd haar gezicht weer loom-treurig. Zij ging weer kijken naar het neérgestraal van den regen, begon weer te tasten in de wol der tochtlatten, te plukken aan de bladeren der vingerplant met nerveuse ongedurigheid.

Boven liep hij heen-en-weer, boos over die toespelingen op Jeannette: hij begreep wel waar ma 't heen wou drijven... maar was ze-zelf dan nooit jong geweest! Konden die menschen niet begrijpen, dat-ie maar 'n beetje flirte... Wie dacht nou op zijn leeftijd al aan trouwen. Ma was niet kiesch! Korzelig liep hij af-en-aan door de nu opgeruimde kamer, waar niets meer kwetste zijn zin voor orde en correctheid. Op de tafel lag nog steeds het 'Lied van de Smart', opengeslagen, weende uit zijne heete tranen in den killen morgen, ongezien.

Plotseling voelde hij 'n licht tikje op den schouder, hij keerde zich, bijna verschrikt, om, hij had niemand hooren komen. 'Hé Henri!' En zijne gemelijkheid niet meester, zei hij stroef: 'Je hebt toch ráre manieren, kerel!'

'Pardon,' zei Henri met zijn bedaard, gerekt basgeluid, 'da's juist 'n heel precieuse uitvinding van me, waarop 'k nog patent moet nemen. Zie je, nou is de proef mislukt, je schrikken heeft 'm onzuiver gemaakt, maar als je nou met je gezicht naar de deur hadt gestaan, dan had 'k precies in 't eerste oogenblik op je ongeprepareerde tronie kunnen zien of je niet dacht: 'k wou dat die Henri naar den duivel liep, daar hé je 'm alwéer!'

'Ga nou maar zitten... je schijnt je speechmanie weer te hebben... nog katterig?'

'Geen denken aan, maar ápropos... 'n beetje de-beest-uitgehange gisteravond hé... tu ne m'en veux pas?'

‘Bè je gek!... maar hoe is 't verder van nacht afgeloopen?’

‘Afgeloopen? Als 'k je dát vertel... 'n lól gehad, 'n lól zooals nog nooit van m'n leven... Toen 'k al goed en wel te bed lag is die ouwe kerel, die boven mijn ledekant aan de muur hangt, je weet wel met z'n glas bier in de hand... die 'k gemoerd heb uit dat café'tje in de Plantage... nou die werd me inéén s levend, lachte, toastte, in één woord, hij viel me mee, ik heb nooit gedacht dat 'r zooveel geest in de ouwe man zat... Nou je begrijpt, hé, ik toen ook an de speech en we hebbe geláche!... Hij vertelde maar schuine moppen, d'r kwam geen end aan - met z'n lodderoogjes van ouwe liefhebber - en we hebbe jool gehad tot we niet meer konden en 't huis op stelten stond van 't gelach. Toen viel ik in slaap en hij hing vanmorgen weer stilletjes aan de muur... alsof d'r niks gebeurd was, zoo'n huichelaar, hé.’

‘Ja... 't moet verbazend interessant geweest zijn... 't spijt me...’

‘Zeg dat wél, je hebt d'r wat an verzuimd hoor. - Och maar doe me 'n plezier, sla dat boek dicht, 'k kan 't niet zién zóó'n boek open terwijl niemand 'r in leest... 't is me zoo pijnlijk alsof 'k 'n blinde, die meent dat d'r iemand bij 'm is, in 'n leege kamer hoor praten.’

‘Wat bè je toch 'n overdreven flip!’

‘De ideé is niet van mij, voor jaren heb 'k es ergens gelezen, dat de joden nooit 'n heilig boek

open laten liggen... dat heb 'k in me opgenomen, 'k vond 't zoo in-mooi van piëteit... maar zeg, van boeken gesproken, wil je me je Shakespeare leenen?'

'Zeg maar wát je hebben wilt.'

'Hamlet... die Othomar van Liparië heeft mij plotseling aan hem doen denken... Nou zal je misschien zeggen: waarom koop je geen Shakespeare? Vadertje ómdat 'k geen centen heb!'

'God, nee jonge, dat zeg 'k niet, krijg 'm maar uit de kast, daar staat-ie.'

'Nee, nee, ik met m'n onprecieze handen in jou precieze kast! Haal jij 'm d'r maar uit.'

Hij ging 't halen. Henri zag naar hem en er kwam eene uitdrukking van ergernis op zijn gezicht, de breed-overbrauwde oogen keken streng, ontevreden.

'Weet je nou dat ik je háát, je niet kan uitstaan op 't oogenblik!'

'Tjonge, tjonge, wat doe je me schrikken!'

'Als 'k dat trippelloopie van je zie, dan zie 'k zóó, inééns, je leegheid, je oppervlakkigheid, och, donnerwetter, hoe zal 'k 't zeggen, je nulliteit, dat 'k je wel es wakker zou willen rammelen, je es flink zou willen in de modder kwakken, dat dat vervloekte vernis van je - of bê je ènkel vernis - aan de straatsteenen bleef zitten.'

'Tjonge, tjonge, tjonge, wat heb je 't te pakke!'

'Ja, ik weet wel, je denkt nou in je-zelf: hij is weer dol, en zoo zouen d'r meer zeggen, maar ik wéét, ik vóél, dat 't is zooals ik zeg, dat is

voor mij de openbaring van je Zijn, dat is 'n onbewuste uiting van je dorheid, 'n productje van je leeg vormenleven. O! als de wetenschap eens zoover kwam, het onderling verband van al die schijnbare kleinigheden met de groote dingen van 't leven aan te toonen!... Nu is 't niet te bewijzen, maar d'r zijn menschen die dat alles zien en begrijpen bij intuïtie. Zalig, die hen gelooven, de anderen mogen zich ophangen!'

Antoon kwam voor hem staan, het boek in de hand, hij keek z'n vreemden vriend aan met 'n blik van vorschen én boosheid. Hij wilde 't geheim van de meerderheid van dien man lezen van zijn gezicht, wilde weten waaróm hij niet van hem áf-kon, waarin de aantrekkingskracht, die hem niet losliet, bestond, wilde weten, waarom hij van 'm hield en hem soms niet kon luchten, wilde weten waarom hij 'm nooit de-deur-gewezen had na zoo'n scène, die zich eenige malen per week herhaalde. En nú wist hij 't, plotseling, nu Henri lachte, goedig, om z'n boos gezicht. 't Was 't breed-nobel karakter, waarvan hij hield, het veelbelovend talent, dat hij waardeerde. Maar kon dan iemand, die dat karakter begreep, het talent bewonderde zonder nijd, een nul zijn? Of bewees juist dat afwezig-zijn van benijden zijn nulliteit? Moeten veelbeteekenende mannen elkaar dan altijd benijden; kan talent talent niet dulden naast zich? H'm... dat kan zijn, maar, tenminste zou een meerder- wel een minder-begaafde naast zich willen laten vegeteeren, in de, zijne egoïstische

vrees verdrijvende, meening: die reikt toch nooit tot mijn hoogte. Welnu, misschien was-ie wel zoo'n groot talent, onbewust, grooter dan Henri... ha! ha! verheel je, hij een groot talent, maar wacht even: op-stuk-van-zaak was hij dan toch dor, zooals Henri zei, want dan was hij immers egoïst en 'n egoïst is dor... zóó zeggen velen, maar anderen weer... och laat dat heele gephilosopheer naar den duivel loopen!... die jonge maakt je gek... daar had je alweer zijn invloed!

'Hier Henri, daar is 't boek, hou nou je mond en ga er maar van door, je maakt me ziek!'

'Nee ventje, 'k ga nou niet, 'k heb nou te groote lol... Zie je dat stille fatumgeweld van die zwaar-grauwe wolk boven het grijze huis, alsof zij 't néér wou drukken, met wetend-zien van onbewogen oogen, wachtend den tijd met statige zekerheid van Alvermogen - hoe vin je dat? maar hoor verder - zoo zal ik staan boven jòu, trouw van willen, groot van weten, tot vaneengereten vormenhulsel je ware Zijn laat zien. - 't Is 'n beetje in 't water gevallen, maar affijn.'

'Henri bé je nou gek of doe je maar zoo?'

'Maak je maar niet ongerust, nou ga 'k weer gewoon praten. Wat zijn je plannen voor vanmiddag, ga je weg?'

'Ja.'

'Alleen?'

'Nee... met Jeannette.'

'Ha! ha! ho! ho! hi! hi! Wanneer engageer je je?'

‘Henri schei dáármee uit! Moet je dan altijd, wanneer 'n jongen en 'n meisje sympathiseeren, aan iets anders dan vriendschap denken... rustre!’

‘Hoop maskeradevodden! met je contemplatieve liefde en je zuiver-geestelijke sympathie en al dat moois meer... ik geloof d'r geen woord van... maar je flirt, je bent 'n vlegel!’

‘Stik!’

‘Jullie zoudt zoo'n goed paar vormen, zoo goed elkaar aanvullen: zij het innige rijke gevoel, jij het koel nuchter verstand, noodig voor krentenwegen en geldbeleggen.’

‘Ik bid je, ga nu heen.’

‘Ja ja, 'k ga, 't wordt m'n tijd, maar denk aan wat 'k gezegd heb, dát meen ik werkelijk in vollen ernst; ze zou je tot 'n ander mensch maken... Nu vaarwel mijn edele heer gij ziet mij spoedig weer... wees daar maar zeker van, gauwer dan je lief is!’

‘Bonjour... tot ziens!’

Gelukkig! nu was-ie weg. Hij wierp zich in den schommelstoel, ging denken: Waarom wilden zij toch, dat hij zich zou engageeren... Zijn ma en Henri, die van elkaar niet wisten. Meenden zij nu werkelijk, dat hij, ongetrouwd, niets zou worden in 't leven, of was 't van ma gewoon-weg de goeie-partij-manie en van Henri 'n beetje gepraat óm iets te zeggen? Dít wist hij niet, maar wél, en dát bekende hij zich nu in de eenzaamheid, dat hij te zelfzuchtig-laf was om te trouwen, dat

hij bang was voor een band, die beknellen zou zijn egoïstisch willen... dáár zat 'm de kneep... Nee, 't was niets moois, misschien wel iets afschuwelijks, máár - een deel van 't Ik te offeren... 't was eene daad van macht, van daverende kracht, dát te wagen. En hij voelde 'n afkeer van zoo iets sterks, dat beduidde wég-zijn van lief- en zachtjes-voelen, van ongekreukte, koude elegantie. Toen maakte hij een gebaar, dat verder denken afsneed, greep ‘Aphrodite’, ging lezen, verloor zich allengs in sensatie van teeder geur-gestrengel opluwend uit plooi-gewaad van courtisanes, dronkin vervoerende verklanking van zinnelijkheidsverfijning eener wereld, die was.....

II.

Het was bij tweeën toen Antoon aan het huis van zijn oom kwam, stijf gebouw van Amsterdamsch patriciër, steenwording van deftigheid, huis van lang-narollende echo's in de corridors, waar adem van vervlogen tijden scheen te ruischen in half-licht van dof-kleurig-geschilderde boogramen, scheen te doortrillen de schemerstilte der hooggezolderde zalen. Pa en ma waren uit. Jeannette en de dame-van-gezelschap bevonden zich in den kleinen salon. Hij zag haar nu tot zich komen, 'r lief gezichtje vol jong verlangen, dat uitstraalde in vochtgloed van bruine oogen, rood-koraalde op volle lippen van sensueelen mond... En hij had

gedurende een oogenblik - hij wist niet waarom - een aandoeninkje van medelijden, maar 't fraaie voorhoofd, boven het fijne, rechte neusje, spreidde over het gelaat distinctie, die het andere beheerschte, de intelligente dame deed zien in het jonge meisje van gevoel en hij werd onwillekeurig weer de dandy die hij was, boog zich, had 'n paar geparfumeerde vleiwoordjes, gaf haar 'n teeder handdrukje. Toen hij zich oprichtte zag hij onder hare ten halve neergeslagen oogleden den vochtgloed als verdampt in bruin-gouden vuurgevonkel, de neusvleugels trillen; er schokte eene beroering over haar gezicht, scheen te doorsidderen haar slanke gestalte in 't eenvoudige grijze kleedje. Hij groette de dame-van-gezelschap. Deze, reeds bejaard, lang en mager, hoekig van teleurgestelde verwachtingen, rees statig op, neeg met haar stillen trots van aristocrate uit verarmd geslacht. Zij wachtte even, dan bemerkend, dat de jongelui zich bij den schoorsteen afzonderden, gedempt te spreken begonnen, nam zij haar boek, wilde lezen maar kon, door het geluid afgeleid, haar arm oud hoofd niet bij haar lectuur bepalen, hoorde onwillekeurig alles. Hij stond nu, den rug tegen den schoorsteenmantel, 't hoofd eenigszins voorovergebogen, de handen steunend in de vestzakjes.

Ze ging toch zeker in dien regen niet weg, 't was heusch geen weer, vroeg hij.

O, ja, zeker wel, daar gaf ze niet om, ze zou 'r niet van smelten.

‘Ja maar, 't is zoo'n natte kou, weet je, 't zal

je tegenvallen.’ En hij keek haar bezorgd aan met zijne ernstige, grijze oogen. Hij wist dat ze gek was op z'n ernst. Innig gelukkig gaf zij hem dien blik terug met de onverholen liefde-bewondering harer achttien jaren, met de streeling harer bruin-goudene oogen. O! zij had hem zoo lief, zoo onuitsprekelijk-lief, hij was zoo ernstig-goed, zoo edel... Zij voelde zich zoo gelukkig omdat hij zoo beslist haar meerdere was. Nu ja... zij had hem óók lief om z'n uiterlijk, ze vond 'm zoo manlijk-mooi... en dat snorretje... snoeperig!... één ding: ze zou wel gewenscht hebben, dat hij bruine oogen inplaats van grijze had, maar als hij zich over iets driftig maakte dan werden ze bruin... Och! waren ze maar al getrouwd... Zoo met-z'n-tweetjes in 'n coquet mooi huisje... 's Avonds zouden ze in haar boudoir zitten, in zoo'n nestje van zijde met intiem lamplicht, elkaar aanziende met lange blikken van opperst geluk... nooit moede van elkaar aan te zien. Zij meende zoo goed zijn héél-grootsch, diep-voelend karakter te begrijpen, - dat zich slechts zelden maar dan plotseling, heftig, uiten wou - als hij, verontwaardigd over iets, zijn flegma afschudde en met toornigen ruk zijn mooien kop in den nek wierp... Toch heerlijk met zulk een man door het leven te gaan... in hem te gelooven als in een god, dien je zág, die bij je, voor jóu alleen was. Zoo je te laten dragen door hem met opgave van eigen wil...

In de eerste élan harer fel-ópgegloeide physieke

driften had ze hem lief-gekregen, allengs echter had zich dat heet begeeren vermengd met een dweepend verlangen van haar zeer-innig-gevoelend, jong-vrouwelijk gemoed, veredeld door muziek en literatuur, naar iets verheven-menschelijks, 'n incarnatie van gevoels- en verstandsvoortreffelijkheden. En dat alles had ze door den goudmist van haar lichamelijk-begeeren in hem gezien. Toen werd die aanvankelijk zeer grove liefde eene aanbidding vol zaligheidsgedroom, vol zacht geluk, wijl zij dát had gevonden, dát haar toebehoorde. Van het bekoorlijk-naïeve, den rijkdom dier gevoelens had hij geen begrip. Hij redeneerde erover op zijne gewone goedig-luchthartige manier. Dat ze van 'm hield, verliefd op hem was: 't gaf 'm 'n lekkere gewaarwording, maar op-stuk-van-zaak was dat de gewone kalverliefde van meisjes op dien leeftijd... dat ging later weg... Zij-zelf zou dan lachen om 'r gedroom... 't zou haar niets hinderen... En omdat 't nou zoo aardig was zoo vertroeteld en vereerd te worden, had hij gezocht naar wát zij in hem zag en, 't ontdekt hebbend, was hij zeer verdienstelijk de rol van jongen man met nobele ideeën en rijk gevoelsleven gaan spelen. 't Was hem soms wel wat te lastig, te moeilijk, maar 't ging toch en 't was de moeite wel waard. Hij interesseerde zich in hare tegenwoordigheid voor dingen, die hij anders geen blik zou hebben waardig gekeurd, zeide 't eens te zijn met denkbeelden, welke hij eenvoudig-weg bespottelijk vond, en indien 't al eens 'n enkel keer bij hem

opkwam, dat zoo iets niet goed, ja erger dan dat: niet gentlemanlike was, dan bewees hij zich-zelf zeer vlug de ongegrondheid zulker bedenkingen en - hij bléef gentleman.

Want niet gaarne had hij die verhouding verbroken willen zien; 't was zoo'n heerlijk onderwerp om d'r over te philosopheeren met 'n cigarette tusschen je lippen - zoo'n naar parfum riekende Durham - in je schommelstoel en... misschien kwam 'r toch nog iets van... later... je kon van niks zeggen.

'Heb je al héél nauwkeurig de... portefeuille nagekeken?' vroeg Jeannette en ze bloosde.

'Zeker kind, hij is magnifiek.'

'Och nee... heb je niets gezien... gevonden?' Zij was bang dat hij boos zoude zijn om 't geen zij gedaan had... Hij was zoo streng... dacht zoo nobel over alles... Als hij 't maar niet ordinair, niet-dames-achtig van haar vond, dat ze 'r 'n krulletje van 'r haar had ingestopt... Zou-ie misschien maar doén alsof hij niets gezien had... om 'r te sparen?... Lieve jongen!... Maar hij had 't werkelijk niet gezien. Wat bedoelde ze? 't Was in elk geval beroerd, dat-ie 't niet wist: net of hij 't niet eens de moeite waard gevonden had haar cadeau in de hand te nemen... en hij zei weifelend, verlegen: 'Nee... wat dan? ik meen toch wel elk vakje te hebben opengemaakt.'

'Och je weet wel... je doet maar zoo... je bent 'r boos om, niet waar?'

‘Maar kindlief, op m'n eerewoord,’ zei hij met nadruk, ‘'k weet niet wat je bedoelt.’

Nee, als hij dàt zegt... dacht ze. ‘Nu jongen, als je thuiskomt, dan kijk je nog maar es héél goed, maar niet boos worden, hoor!’

‘Ik wor niet boos op jou,’ zei hij ernstig-teeder, ‘maar toe... zeg 't nu.’

‘Nee, nee, dat doe 'k niet.’

‘Toe...’

‘Nee.’

't Begon de oude dame te vervelen: ten eerste, stoorde 't haar lectuur en ten tweede, irriteerde haar die heele geschiedenis-zelf al sedert maanden. Daar liet me zoo'n gansje zich door die jongen voor de mal houen. Zij was óók zoo geweest... in 'r jeugd... vèr terug... Liefde... wat was liefde! Dat ventje had ondanks z'n drie en twintig jaar al heel wat meegemaakt... dié kende 't klappen van de zweep, beter dan menig ander van veertig... ja, dat dee 'm 't vele geld... Verliefd! Als ze arm was zou hij niet verliefd zijn, of dán zouden z'n ouders wel zorgen, dat die verliefdheid overging... Bah! huichelarij... de heele boel... waarom was niemand om haar gekomen?... Omdat zij geen geld had. Zij stond op, sloot met een driftig gebaar haar boek en ging heen, maar op den drempel keerde ze zich nog even om. Ze hield veel van Jeannette... 't was zoo'n goed kind... Zíj kon toch niet helpen... ‘Wil 'k Albert zeggen, dat je uitgaat?’ vroeg ze lief.

‘O wilt u zoo vriendelijk zijn... graag.’ Albert,

'n levendig ventje van veertien jaar, fungeerde altijd als begeleider zijner zuster. De ouders vonden 't niet passend de jongelui alleen te laten uitgaan. Ze hielden niet van dat op-z'n-Amerikaansch, men woonde nou eenmaal in Amsterdám. Zij waren nu alleen en Jeannette wilde iets zeggen, had haast 't te zeggen, want daar dadelijk had je Albert... Maar zij durfde niet, was weer bang, dat hij 't onvrouwelijk zou vinden, niet kiesch. En ze trok met haar vinger lijntjes over het tafelkleed, wendde zich om, verschikte iets aan 't haardstel, eindelijk, zóó, met 't gezicht van hem afgekeerd; besloot ze 't eruit-te-gooien, zoo gauw mogelijk. ‘Wanneer vraag je pa z'n toestemming?’ vroeg zij, hevig blozend.

Hij keek haar een oogenblik, verbluft, aan. De mogelijkheid van zoo'n vraag was wel ereis bij hem opgekomen, maar dan had hij de gedachte teruggestooten... wég... als iets erg-onpleizierigs, doch vóor den drempel van zijn bewustzijn was zij toch gebleven, bijwijlen had hij haar flauwbelijnden omtrek gezien, ze had gesluimerd in dat ziele-deel, waar indrukken zich schuilhouden voor het waarnemingsvermogen, stilletjes, alsof ze er niet zijn, tot nauwkeurig dezelfde of eene soortgelijke impressie, door heviger kracht gedreven, zóó door het bewustzijn schiet en bliksemt, dat het slaperig duister daarginds óplaait, van leven, met heftig bewegen van gedaanten in plotseling licht... En nu stond dat zóó vóór hem met drift van wìllen-gezien-worden, met ijzeren eisch van

doordacht te worden. Hij streek haastig met de hand over het voorhoofd. Had hij dat dan niet voorzien?... Hij meende er toch wel eens aan gedacht te hebben. O, ja! maar dan had hij 't verwijderd... wat moest hij nu zeggen? Geen schurk, nee... hij mocht geen schurk worden... een schùrk nee! Toen kwam de begeerte bij hem op om 't nu uittemaken, 'r te zeggen, dat ze 't te ernstig had opgevat... heel zacht... omzichtig. Als-ie dat deed... als-ie dat deed... Hij keek haar aan, hij voelde 'n groote angst, 'n zwarte angst, die plots op hem neerviel... Wie weet hoe ze 't zou opnemen... Als ze er nu es later niét om lachen zou... Zij had zoo'n vreemd karakter... zóó vreemd, zóó vreemd. Ze zag hem aan, naïef-vroolijk-vragend, niets vermoedend van wat er bij hem omging. Zij was zéker van hem, zéker... Als hij dat nu zou zeggen... dan zou ze niet meer zoo zijn... zoo jong... zoo blij... vol vertrouwen. Als-ie 't nou toch dee... tóch dee! Maar plotseling had hij eene hevig-oplichtende visie: hij-zelf staande met groote, vreezende oogen in bleek gezicht en stootend met een mes in iets dat achter hem was, een wezen van bloeiend leven, dat hij niet wílde zien en dat hij zoo... Nee hij kón 't niet doen, hij kón niet... maar wát dán, wát dán? Als hij nu iets zei... dan zou zij blíjven in de meening... ze zou wachten, zéker van hem, en haar liefde zou misschien nog inniger worden en als hij 't dan níet meende... dán was hij 'n schurk... 'n schúrk híj! ja, ja 'n schúrk! Dus:

hij moest 't zeggen én hij moest 't meenen... Dat andere, dát kón hij niet... néé... néé... Zoo werd je nou tot iets gebracht... En hij was bang, báng ervoor, hij had zich-zelf willen blijven z'n geheele leven... vrij... vrij... voor zich-zelf alleen, maar de noodzakelijkheid had hem nu gegrepen, zij dwong hem... Toen zeide hij met 'n mat glimlachje, aldus niet schokkend hare zekerheid, dat 't ééns gebeuren zou, maar 't nog zoo ver mogelijk verschuivend: ‘Maar lieveling, we zijn beide nog zoo jong, op z'n vroegst doe 'k eerst over 'n jaar m'n doctoraal.’

‘Nu, wat zou dat?’ vroeg zij teleurgesteld. ‘Van Ommeren heeft zich 'n paar weken na z'n candidaats' al geëngageerd.’

‘Och, kom, kun je die nou óók al rekenen.’ En hij trok minachtend de schouders op. ‘Die is 't nou heelemaal geen ernst met z'n studie.’

‘Hé! 'k dacht juist dat-ie zoo knap was, je vertelde me laatst, dat-ie cum laude?’...

Hij voelde 'n faux pas te hebben gemaakt, er gebeurde hem wel eens meer zoo iets. Met z'n luchthartige manier van doen hakte hij er maar op los, als hij in verlegenheid zat; zóó ook, wanneer hij 't in een woordenstrijd wat té benauwd kreeg, dichtte hij zijnen tegenstander maar eene eigenschap of het gemis eener eigenschap toe, om daardoor diens onbevoegdheid om te oordeelen te kunnen bewijzen, hem even af te maken. Over den aard van 'tgeen hij deed dacht hij in zoo'n geval nooit na.

‘Och...’ zei hij nu met een vaag gebaar, dat 't bestaan van allerlei leelijke van Ommeren'sche dingetjes deed vermoeden, zaakjes, waarover hij liever niet sprak. En toen met de vriendelijke en aandacht-inroepende gelaatsuitdrukking van bedachtzaam man, die iets gewichtigs zeggen gaat: ‘En dan, zie es eve... je begrijpt toch wel, dat ik hoogere aspiraties heb dan zoo'n doktertje-in-de-letteren te worden, die z'n leven lang grieksch en latijn aan 'n paar dozijn kwâjongens staat in te pompen... Ik wil náám maken en zóó als 'n burgerjongen 't zou moeten doen, zonder kruiwagen, door mijn talènt, maar daarvoor hoort studie, hé, dat begrijp je toch...

Zou je me niet graag groot zien, lieveling? Dan zou je nog meer van me houen, want je zou misschien 'n héél klein beetje trotsch op me zijn.’

O! ze kón hem niet méér liefhebben, dat bestond niet en wat nou dat naam-maken betrof: ze had liever 'r mannetje voor zich alleen. Ze was bang voor zoo'n beroemdheid: 't zou net zijn, of de heele wereld met loer-oogen in hun intiem huisje keek... nee, daar was ze niets op gesteld, zij met z'n tweetjes enne... enne... zei ze naïef. Toen bemerkend, dat zij hare innigste gedachten had uitgesproken in die laatste woorden sloeg ze lachend 'r handen voor 't roodend gezicht, om hare verlegenheid te verbergen, beloofde schertsend, dat ze 't hem wel schrijven zou hoe ze 't hebben wilde. En ernstig: ‘Werkelijk, als ik met je spreek, dan durf 'k je niet zoo te zeggen

hoe 'k je liefheb: je hebt zulke mooie strenge oogen, je denkt zoo veel nobeler, zoo veel hooger dan ik, maar, daar boven, in m'n eentje, dan durf ik, dan zit 'k wel es te lachen onder het schrijven over het booze gezicht dat je misschien trekt om al m'n zotternijen. Och, denk 'k dan, hij is toch weer goed op z'n klein gekkinnetje vóór 'k em spreek. Maar daarom,' besloot zij, hem coquet toeknikkend, 'moet je nu niet denken, dat 'k bang voor je ben, ventje!'

Juist kwam Albert binnen, hij was 'n flinkgebouwde jongen met guitig gezicht.

'Zoo Toontje,' zei hij tot z'n neef, 'toch gekome in dat weer, je valt me mee... Was 'k nog maar 'n beetje weggebleve, hé! jullie ware zoo gezelligies aan de vrij!'

'Jònge, wat ben je weer 'n mispunt,' zei Jeannette blozend.

'Kijk es hoe ze bloost!' riep hij in vervoering. 'Jeannette wat krijg je 'n kleur!'

'Je verbeeldt je nou heel aardig te zijn, niet? en je bent toch niks meer dan 'n brutaal kind... Als 'k jou was, zou 'k maar gauw mijn mond houen, anders kon 'k je wel es over m'n knie leggen, vat je?' dreigde Antoon meesterachtig.

'Poeh! je doet niks! heb jij maar niet zoo'n praats, als ik niet mee wil, kunne jullie ook thuisblijve!' Daartegen was niet veel intebrengen. Jeannette beproefde 't met zachtheid: 'Toe, Bert, wees nou niet zoo onhebbelik, trek nu je jas an, dan gaan we weg.'

‘Eérst de cigaretten, die Toon me verleden week beloofd heeft,’ zei hij tyranniek. Antoon wierp hem een vernietigenden blik toe maar op 'n wenk van Jeannette gaf hij hem 't pakje.

‘Bijzonder beleefd bê je niet,’ merkte 't ventje op, ‘men zegt asjeblief of zoo iets als men iemand wat overgeeft, maar - 'k hèb ze en dà's de hoofdzaak... Nou eentje opsteke, hè je 'n lucifer Toon?’ Toon antwoordde niet en Jeannette zei dat hij maar liever moest wachten tot ze op straat waren, anders rook de heele kamer naar dat gebrand-papier.

‘Gebrand papier!’... riep hij verontwaardigd. ‘Je parfum zal je bedoele, met je opgetrokke neussie!’ En hij ging zoeken, zag eindelijk 'n doosje op een hoektafeltje staan, stak z'n cigarette op, walmde er gejaagd op los, stormde toen de deur uit om zijn jas te halen.

‘Waar gaan we nu eigenlijk heen?’ vroeg Antoon.

‘Naar Artis.’

‘Naar Artis, heusch? In dat weer?’

‘God ja, in de zaal is 't heel gezellig... d'r zijn juist nu veel menschen.’ Zij hield dolveel van Artis, 't was haar als 'n onmisbaar deel van hare naaste omgeving. 't Had niet weinig tot de ontwikkeling van haar gevoelsleven bijgedragen. In den zomer kwam zij er elken middag. Als de zwoele avonden er waren zat zij dikwijls met pa en ma, voor de droomig-verlichte warande, op 't terras. Trillende, klagende geluidjes, nu en dan een flauwe nagalm van den daverenden donder

van een leeuw, drongen, over den vijver, door de dichte boschjes, uit verre diepten van den achtertuin, waar, in den vromen vrede der wakende boomenmassa's onder wijden hemel, zoovele elkander-vijandige wezens waren... stil... voor elkaar behoed... Zij kon dan zulke vreemde gedachten hebben vol vaag gelukkig-zijn. Zij had 't liefst dat pa en ma dan zeer weinig spraken. Door de ruiten van de concertzaal geel-vlekten de lichten van winkels in de Kerklaan. Voor het buffet, waar slechts één lamp brandde en 'n jong meisje een boek las, met lief gezichtje van stille aandacht, onder het droomlicht, drentelde Meier, de oude Hannoveraan vol deftige beleefdheid, 't eeuwig servet op den schouder naast-onder het roodwangig gezicht met bruine bakkebaarden... In den winter kwam ze er ook 'n enkel keer, goed in bont gepakt, doorliep op de helle sneeuwlaag den tuin van witte eenzaamheid, zag bijwijlen 'n hert, dat haar even aankeek met groote vragende oogen, schuw dier, dat wegvluchten wou, verschrikt, maar zij lokte 't dan met zoete woordjes, liet 't uit de hand eten, beschuitjes, en allengs werd 't vriendelijker, liet zich streelen over den ruigen nek, met zijn spitsen vochtigen snuit de laatste kruimels in-snuffelend. De knechten kenden haar alle, tikten beleefd aan hunne pet, gaven haar wortelen, pisang als ze soms voorraad te kort kwam. Ze voelde zich zoo geheel-thuis, bij die dieren waarvan zij zoo hield en die bedienden, die zoo vaderlijk-ongegeneerd-vriendelijk voor haar waren...

‘O! hoe vin-je die jóngen?’ vroeg ze nu plotseling.

‘Hoe 'k em vind! Hij moest es 'n flinke rammeling hebben... ik moest z'n broer zijn!’

‘Nee, nee... dát moes-je niét,’ zei ze schalklachend hare vochtig-glanzende oogen op hem gericht. ‘Zóó vind 'k 't veel beter.’

III.

Jeannette had gelijk, dacht Antoon, de concertzaal was propvol. Er kwam hun een' gezelligheid van warmte, 'n gegons van stemmen, geur van sigarendamp tegemoet. Zij liepen dóór, in de veranda kon 't zoo vreeselijk tochten als de deur open ging, kregen met moeite een plaatsje aan de straatzijde. De regen stroomde nog steeds daarbuiten in de verlaten Kerklaan, 'n enkel voorbijganger plas-stapte haastig voort, voorovergebogen zwart figuurtje op achtergrond van schuin-bewegende lijnen... 't Was hier heel gezellig, in de zaal... En niet te vroeg gekomen ook. Er waren nog maar twee nummers voor de pauze. Zij bleven stil zitten, zwijgend. Jeannette gevoelde zich inniggelukkig, zag naar de bonte menigte om zich heen, alles mooi en lief vindend in de overspanning heurer jonge vreugde van bij-hem-te-zijn. 'n Stokoude heer, met rimpelig, ingedroogd, begoudbrild gezicht, oogen van goedige voldoening en zacht glimlachje van vriendelijk waardeeren, zat omringd van z'n geheele familie, de kleinkinderen hem

tegenover. Je kon zoo zien: de menschen waren in-blij, dat de ouwe man zich eens had laten meetroonen, bewezen hem allerlei égards; de kleintjes, die niet zoo héél klein meer waren, vonden 't 'n groote gebeurtenis, keken hem aan: hoe zou groopa 't nou wel vinden... vertelden hem gedurig waarvoor dit of dat in de zaal diende, heel trotsch omdat zij élken Zondag meegingen en alles zoo goed wisten. Zij vond dat héérlijk van intieme huiselijkheid. Verder-op 'n kringetje meisjes van 'n jaar of dertien, veertien, zeer deftig en zachtjes pratend met kleine lipbeweginkjes, beproevend zich als volwassen dames te gedragen, maar eensklaps elkaar aanstootend, en giegelend achter hun voor den mond gedrukte zakdoekjes, guitige blikken werpend op eenige jongens van denzelfden leeftijd, die hen juist passeerden en met overdreven beleefdheidsvertoon hunne petten afrúkten. De achterste van 't troepje nam eventjes z'n kans waar, trok 'n meisje aan haar vlechten, over welk feit een vriendje, waarschijnlijk de jongste, sterk bloosde, zich schamend voor de menschen, die 't gezien hadden. Zij gingen voorbij, met de linksche doening hunner magere lichamen-in-den-groei zich tersluiks nog even omwendend. Ginds zat een heel klein ventje tusschen pa en ma, een groot glas melk voor zich, waarin het geen trek had, nu en dan sommige groepen fixeerend minuten lang, hardnekkig; de menschen knikten het manneke toe, als ze de groote onschuldige kijkers op zich gericht zagen, lachten om de ongegeneerde

uitdrukking van willen-weten in de kinderoogen. Pa en ma hadden er 'n dòl plezier in, verschikten nu 'n lintje dan weer 't dasje, zetten de baret wat schuiner. Over dat alles golfden met traag bewegen lichtblauwe sluierflarden van sigarenrook, opgelost om het podium in zeer dun genevel. Muziek ging als hoorbare gezelligheid door de zaal, heel gemoedelijk, zonder de gesprekken te storen, zonder zich op te dringen of weg te drukken al het andere met kracht van kunst, die heerscht... alléén - maar als 'n héél-goeie-bekende, die even inloopt, met de familie 'n praatje maakt bij de kachel, onder 'n kopje koffie.

Albert slurpte z'n vruchtenijs door 't rieten pijpje, hij was gèk met dat goedje, of 't d'r nou geen weer voor was, wat dee dàt 'r toe! Soms seinde hij geheimzinnige meededeelingen naar 't einde der zaal, waar 'n bende jonge oproermakers zat, die na elk nummer met handen en voeten èn stokken applaudisseerden dat alles ervan dreunde. Hij zat te wiebelen van verlangen om éven bij ze te gaan, lachte ondeugend tegen den surveillant, die streng en wantrouwend naar de manoeuvres der jongelui keek. Antoon mijmerde; eene uitdrukking van geluk op z'n kalm, gedistingeerd gezicht. Zou hij nu aan mij denken? vroeg Jeannette zich af. Zou hij mij nu zóó liefhebben als ik hem...? Nee, nee, zóó niet, dat kán niet, maar tóch heeft hij me lief... mij... mij... wat 'n geluk... Zie, onder al die menschen was zij - eene uitverkorene! O, die goedheid van God! Hij merkte,

dat zij hem aanzag, knikte haar vertrouwelijk toe met ongewone innigheid in zijn koel-grijze oogen. En zij voelde nu een óprijzen van vreugde-extase, een ópjubelen van dankbaarheid in haar jong, geloovig gemoed, een dràng om te danken... te danken met gefluister van nederigheid, met geklank van liefde, met tranen van zaligheid. In hare oogen lichtte, over haar expressief gezichtje sidderde eene vervoering. Maar zij ontwaakte... rijen menschen gingen haar voorbij; fragmenten van gesprekken, verklinkende lachjes, langzaam voortgeschuifel van voeten hoorde zij geluiden. Ook zij stonden op, om zich even te vertreden, naar de koffiezaal te gaan, maar bij de deur der veranda gekomen aarzelden zij. De regen bruiste neer nu als in woede, in eene uiterste krachtsinspanning om alles te verdrinken, weg te vagen. Het geheele terras, de boomen, de muziektent, scheen weggedoezeld, versmolten door het water. De vensters van de reeds verlichte koffiezaal glansden op door den sluier: 'n hoekje van goed-afgesloten kamer-beveiliging. In de verte, bijna niet te onderscheiden van de zwarte lucht en de loovermassa om den vijver, somberde de koningszaal, en hoekte, duidelijker, de vestibule met vensters van zwarte eenzaamheid, meegesleurd, losgerukt van het andere door den neerstroomenden nacht. Toch gingen zij er door, op een drafje, 't was maar 'n klein eindje. Zij zagen Meier tegen het hek van het buffet geleund, slaperig door de bijna ledige zaal kijkend, zijn eeuwig servet in de hand. Hen hoo-

rend trok hij haastig de tochtdeur open, een flauw glimlachje van herkennen glimde om zijne lippen, tusschen de bruine bakkebaarden, hij uitte een beleefd: ‘Dak menheir, juffro’ met z'n eenigszins schorre stem en duitsch accent, bleef even om hen heen draaien met stramme beenbeweginkjes van lijder aan rheumatisme, ging toen weer leunen tegen het hek, slaperig-strak vóór zich kijkend. Zij doorliepen de zaal. Er zaten slechts vier oude heeren aan de leestafel zooals elken middag, in die klok, druk disputeerend met heesche oude stemmetjes, achter hunne half-om-halfjes, citroentjes-met-suiker en stapels kranten, volkomen onverschillig voor het concert, waarvan zij geen noot gehoord hadden. Een stopte met oneindige voorzichtigheid-van-bevende-handen 'n beschuitje in 'n sigarenzakje, borg het langzaam in den binnenzak van zijn jas, voor 'n hondje thuis. Jeannette keek even door de vleugeldeuren in de vestibule, zag flauw de omtrekken der trappen, die naar de bovenzalen leidden, glimplekjes op het koper der balustrade in den schemer, griezelde een oogenblik toen zij zich voorstelde hoe 't er boven wel uitzag in het duister: vage fantastische vormen van doode dieren, hier en daar 'n glinstering van vreemde oogen; door de hooge ramen zonder gordijnen zichtbaar de looden hemel vol tranen-droefheid; krakende geluidjes, alsof zich iets bewoog, voortkruipend op de kille museum-lucht onder het hooge gewelf, neertikkend van de galerijen, waar men niets onderscheiden kon...

Zij wendde zich haastig om, rilde, nam, lachend om zich-zelf, plaats, had 'n plotselinge trek in 'n héété kop chocolade. Antoon was een-en-al beminnelijkheid, hij praatte nu voortdurend, zeer geestig, met gedistingeerd geluid, dwong zich nu en dan bezield te zijn, ernstige meeningen vol noblesse te uiten, met 'n zekere handigheid hare gedachten radend, een zin, dien zij afgebroken had voleindend, terwijl zijn gelaat dan uitstraalde het genot van haar begrepen te hebben. Hij was nu reeds weer geheel verzoend met den nieuwen toestand, waarin hij zich sedert een uur geplaatst zag. Onderweg en daareven in de concertzaal had hij er over nagedacht. Zijne verbintenis met Jeannette was thans een fait accompli - een gentleman wilde hij blijven. En na dit te hebben vastgesteld was hij door zijn egoïsme ertoe gedrongen geworden 't zaakje nu eens ter dege van alle kanten te bekijken, óm het mooi te kunnen vinden. Dit was hem niet moeilijk gevallen. Zijne zelfzucht verzette zich slechts zóólang tegen iets, dat haar vijandig scheen te zijn, als het kon afgeweerd worden, doch bleek dat onmogelijk dan steigerde de tegenstand niet tot die hardnekkige, tragische worsteling van hartstochtelijke naturen met 't overmachtige maar hield geheel op en zijne luchthartigheid redeneerde dan al het hinderlijke, knellende weg. Het aanvankelijk verfoeide werd dan begeerenswaardig, zelfs onontbeerlijk. Hij behoorde tot die menschen die ímmer gelukkig zijn, gelijkmatig-luchtig-gelukkig.

Als je d'res goed over nadacht, had hij tot zich-zelf gezegd, was 't toch 'n lief ding, zóó op-de-handen-gedragen, vereerd te worden met zóó'n enthousiasme; hij ging 'n leven van liefkoozing te gemoet, hij zou gaan in zoet-lieven droom van teederheid, die hem omwikkelen zou met eene streeling van blanke, warme armen. Waarom had hij 'r nu eigenlijk 'n hekel an gehad...? Dat kon niet écht in hem geweest zijn, niet uit hemzelf geboren... Iets vreemds moest zich in hem hebben genesteld, zich hebben uitgedijd... Juist! hij herinnerde 't zich nu ook, dàt was 't: die Bulwer'sche adellijke-schurken-figuur, die Lord Lilburne met z'n cynisme, zijn egoïstisch: ‘Have as few ties as possible!’ Dát had hem zoo geimponeerd... voor jaren, had hij willen imiteeren, en dát had zich zoo vergroot in, zich meester gemaakt van hem, dat hij 't gevoeld, of liever: niet gevoeld had, alsof 't iets van hemzelf was, een noodwendig gevolg van zijn temperament, welks bestaan hij niet eens had opgemerkt, maar dat onbewust hem had doen denken en handelen... Gek toch, hé... dat zoo'n scheppinkje van niet-eens zoo'n buitengewoon-groot talent zóóveel kon teweegbrengen... Ja! dát was 't... Als je jong bent wil je alles naäpen en dan wordt 't je tot 'n tweede natuur... En wat zouen ze allemaal blij zijn, de heele familie... ma... en wat zou Henri wel zeggen... dié had 't toch wel goed ingezien... O ja, zéker, ze zouen allen in-de-wolken-zijn, hem liefhebben om z'n besluit. Hij

voelde zich nu zeer gelukkig, meende, in 't rose gedroom zijner gestreelde eigenliefde, dat hij Jeannette liefhad.

Nou ja, ze was wel 'n beetje overdreven, maar dat zou wel langzamerhand verminderen en tot zoolang moest-ie maar geduld hebben...

Hij had haar nu gaarne in zijn armen willen drukken, haar zoenen op haar rood-lippigen mond, om dien ommisten vuurgloed te zien van oogen, die verdoffen, zwijmen van verrukking. Hij voelde eene begeerte even aanteraken haar blank handje, dat zich streelend over de mof bewoog, maar zelfs dit was niet mogelijk want Albert geheel opgaand in 't genot van de eene cigarette na de andere in rook te veranderen, zat nu stilletjesvoldaan op z'n stoel, verliet hen geen oogenblik. Toen zag hij een wattenpluisje op haar mantel, wilde 't er afnemen, maar met eene bijna onmerkbare beweging weerde zij hem af, gedreven door eene instinctmatig-kuische vrees voor eene aanraking, die 'r altijd 't bloed naar het hoofd joeg, het lichaam huiveren deed. Hij zag haar verwonderd-glimlachend aan, begreep niet. Zij bloosde hevig om dien vragenden blik. En dàt gaf hem plotseling het klaar besef van haar niet geheel te kennen, van te grof bewerktuigd te zijn om iets zeer schoons van etherische fijnheid, welks aanwezigheid in haar hij nu vermoedde, duidelijk waartenemen. 't Was eene onaangename, vernederende gewaarwording. Hij begon te praten over allerlei alledaagsche onderwerpjes maar het wilde

niet recht meer vlotten en na een kwartiertje stonden zij op, keerden terug naar de concertzaal. De regen had opgehouden. In de zaal dampte een warme lucht, was 'n zwak gezoem van stemmen, huppelden lichte geluidjes van beleefde lachjes, was eene hooggestegen gezelligheid van geanimeerde bijeenkomst die àfloopt. Hemel! wat was die tijd omgevlogen, het voorlaatste nummer was al gedaan... en... hé! dát was interessant: nu kwam de ‘Sang an Aegir,’ de compositie van den duitschen keizer, die zij nog niet gehoord hadden. Het werd plotseling zeer stil in de zaal, ieder luisterde aandachtig tot de laatste toon vervluchtigd was... Geen hand roerde zich, niemand applaudisseerde. Ja toch: in 't midden der zaal stond plotseling op een blonde Hercules, typig-duitsch, de leeuwenkop rood van opwinding, met zijne reuzengestalte de menigte als 't ware beheerschend, applaudisseerend met geluid-geweld van nerveus samengeslagen handen, toornige blikken schietend op de onbewogen menschenmassa. Er klonken onderdrukte spotlachjes, óók eventjes, handgeklap van gemoedelijke luidjes, die medelijden hadden. Toen ging hij zitten, trotsch-kalm, voldaan voor zich starend.

‘Flink, hé! vin-je ook niet?’ vroeg Jeannette. H'm... hij vond 't bespottelijk, 'n waanzinnige vent... hoe kon 't nou iemand in z'n bol krijgen om zich zoo kwaad te maken omdat de in-het-water-gevallen compositie van z'n keizer was. Bah! Ridicuul zich zoo aan te stellen... En daar had

je 't weer: door al wat overdreven was voelde zij zich aangetrokken... Hij moest 'r nou toch es even laten zien, dat hij niet zoo dacht.

'Och,' zei hij, 'je weet misschien niet... ik ben nou eenmaal cosmopoliet in merg en been, 'k kan zooveel niet voelen voor zoo'n sterk-ontwikkeld nationaliteitsgevoel, 't is toch maar allemaal gekheid, waarvan niemand individueel iets meent, de luidjes winden elkaar op, schreeuwen elkaar maar na.' Zij zweeg; hij begreep haar niet, zij vond de daad-op-zich-zelf zoo ridderlijk, zoo moedig; aan de drijfveer had zij niet gedacht.

'Willen we nu opstappen?' vroeg hij. 'We zullen maar niet op de traditioneele marsch wachten, als de menschen eens opstaan is d'r geen doorkomen an.'

Zij stemde toe. Bij den uitgang bleef hij nog even staan, om 'n sigaar op te steken, na haar glimlachend verlof gevraagd te hebben en, terwijl hij zijn koker kreeg, voelde hij daarnaast een papier, herinnerde zich eensklaps den brief van mevrouw van Anderseele... Als-ie nú es ging... het regende niet meer... met Jeannette... he ja! dát was 'n idée... 't Was 'n fatsoenlijke-arme buurt, heel interessant voor iemand, die zoo iets nog nooit gezien had. Hij was nieuwsgierig hoe ze 't vinden zou.

'Jeannette,' zei hij, 'je weet toch, 'k ben penningmeester van "Hulp der Armen," nu moet 'k naar 'n paar luidjes... es onderzoeke... Heb je zin d'r ook es 'n kijkje te nemen?... Dan ga 'k

nu meteen, máár je moet niet opzien tegen 'n beetje modder.'

Zij keek verbaasd op: vreemd, dat haar zoo iets nog nooit in de gedachte was gekomen... 't moest toch wel interessant zijn... Zij werd plotseling zeer nieuwsgierig, zei levendig:

'Hè ja, graag, is 't ver?'

'Och nee, 'n kwartiertje als we flink doorstappe. Vóór half-zes bê je thuis, dóen?'

'Ja... da's vroeg genoeg, en avant dan maar!'

Terwijl zij nu haastig voortliepen over de hoekige keien en het zwarte glibberige asphalt, door de bijna geheel verlaten straten, onder den grauwen hemel van verschuivende wolkgevaarten, leefde eene groote blijdschap in haar op, vond zij dezen tocht een heerlijk slot van dien heerlijken middag. 't Was zoo romantisch met hem daarheen te gaan, naar die arme menschen, naar zoo'n achterbuurt, die er bepaald zeer schilderachtig-vervallen zou uitzien, die opdoemde in hare verbeelding als 'n plaatje uit 'n oude fransche roman: aan den eenen kant van 't steegje de armoedige maar zindelijke huisjes, waaruit, door de reten der neergelaten gordijnen, licht van Zondagsch rustgenot scheen, intiem-kleine huisjes van fatsoenlijke eerlijke armen, tevreden in hun lot, niet meer begeerend; aan de andere zijde 'n lange lange tuinmuur, waarlangs zij zouden voortloopen, haastig, naar het nederig stulpke, om daar als reddende engelen te verschijnen en vreugdetranen te weenen om de dankbaar-

heid, de extatische dankbaarheid der geholpenen. Of zij hem al zóó zag staan: de goede luidjes afweerend, geen dank verlangend, hen moed insprekend met bewogen stem; zij, als van rechtswege, deelend in zijn geluk van welgedaan te hebben, zij, z'n toekomstig vrouwtje, wie dat dierbaar wezen met z'n schat aan noblesse en innig gevoel toebehoorde voor altijd... voor de eeuwigheid... Dan zouden zij het huisje uitgaan, overstelpt door zegenwenschen.., misschien wel één schalk, ondeugend wenschje erbij... zouen ze dát maar zeggen! Zij neuriede van vroolijke opgewondenheid. Antoon zeide, dat ze er nu haast waren, nog één straat en dan de eerste steeg links. Nu 't reeds zoo nabij was kwam de gedachte bij haar op, dat hare kleeding, haar bont die arme menschen wel eens kon kwetsen, maar hij beweerde, dat 't gekheid was, dat ze daar niet eens aan dachten: m'n hemel, die menschen wisten ook dat d'r standen waren, zouden zelfs niet begeeren in hún stand te leven evenmin als hij er ooit aan denken zou, om bijvoorbeeld: czaar van Rusland te worden... God, nee! wat was dat overdreven! Nu hield hij stil, de ingang der steeg was tegenover de hel-verlichte étalage van een fietsen-magazijn. Albert wilde niet mee, hij zou wel hier op ze wachten, en hij posteerde zich voor den winkel, naar de uitgestalde heerlijkheden kijkend...

Zij gingen de steeg in, Jeannette zag nieuwsgierig om zich heen, 't was niet zooals zij 't zich had voorgesteld. In de verte zag zij een klein

bruggetje, waar ééne lantaren brandde met rossen gloed van door den wind heen en weer geslingerde gasvlam. Aan weerszijden van het hobbelig, modderig wegje treurden zwarte smalle huisjes in de nacht-droefheid hunner gapende deuropeningen, hunner doodsche vensters, waarin hier en daar kistplanken, inplaats van ruiten, waren gespijkerd. Links geel-lichtte het raam van een kruidenierswinkeltje, achter beduimelde glazen lagen onooglijke stukjes kaas, rollen drop en roode suikerballetjes aan elkaar geplakt in een vieze klont, op oude kranten. Aan de toonbank zat, onder een dof-suffig-brandende petroleumlamp, een vrouw in paarsch jak, haar vermoeid, verwaarloosd gezicht steunend op de linkerhand, starend met idiote hardnekkigheid van slaperige oogen naar 't geglim van 'n afgebrokkeld stukje zink op de bank. 'n Endje verder stonden hoekig-zwaar verwlooze loodsen, de deuren van groote hangsloten voorzien en voor de kleine pakhuisraampjes hekwerk van ronde ijzerstaven; tegen de muren gedrukt, reeksen karren, scheef-liggend, rustend aan eene zijde op het uiteinde der as met slechts één wiel; gezicht neerdrukkend-somber van verlatenheid in 't troosteloos zwart van den nacht en het nog steeds uit de goten afstroomend water. Twee mannen kwamen nader, met elkaar pratend, ze bleven even stilstaan, de een trok z'n kameraad met vriendschappelijk gebaar aan een knoop van z'n boezeroen, toen liepen zij weer voort en hen voorbijgaand hoorde Jeannette den aangesprokene

hartelijk lachen en antwoorden met guitige vroolijkheid in z'n schorre ventersstem: ‘Soo sal je alles uitsterven as 't waar is!’ Er ging haar een rilling door de leden, haastiger liep zij verder. Antoon scheen niets gehoord te hebben.

Weer doemden nu op zwarte huisjes met gele oplichting van bewasemde ramen, met uitdampingen van gebrekkige petroleumlampen, versmorenden stank van kachelrook. Door bij-staande deuren en de vensters zag zij snel-voorbijgaande interieurtjes: 'n haveloos kamertje waarin twee mannen en 'n vrouw zaten te slapen, de hoofden voorover op de tafel; het licht van de aan bruingerookte zoldering hangende lamp goud-plekkend op het blonde haar der vrouw, zwart-glimmend op de koppen der beide mannen. Tusschen hen 'n dofgrijs tinnen drinkkruik, hoog-uitstekend boven de zwaar-neergezonken hoofden. In een kelder at 'n man met gulzige mondbewegingen aan wit-geschuurde tafel, op den grond stoeiden eenige kinderen bijna naakt, 'n vrouw met bleek, vermoeid gezicht wiesch, vlak naast hem, luiers in 'n tobbe. 'n Twintig passen verder, voor eene openstaande deur, babbelden twee meisjes, lachend. Zij meende iets vreemds te zien in het gezicht der voorste, keek nauwkeuriger, huiverde toen van afgrijzen: de neus was ten halve verteerd door een abces en de arme raakte in de onschuld harer onwetendheid het zieke lid aan met de hand, greep toen die harer vriendin om haar opmerkzaam te maken op 't voorbijgaand paar. Jeannette hoorde

hen, achter zich, weer lachen, iets zeggen, dat ze niet begreep. Nu keek zij strak op het plaveisel.,. wilde niets meer zien. Zij wálgde van 't geen zij gezien had, ze had nooit gedacht dat dat alles zóó bestaan kon: die onbewustheid van ziekte-gevaar, die viesheid, geheel het vreemde leven, dat eene nachtmerrie scheen. En in haar werd plotseling geboren, stond streng, groot en verwijtend de vreeselijke zekerheid, dat armoede iets anders was dan zij gedacht had, dat die menschen - o God! waren dat menschen als zij! - níet tevreden, níet gelukkig waren, niet kónden zijn, dáár, saamgedrongen in hunne krotten, in de uitwaseming hunner onreine lijven, in de verwaarloozing, noodzakelijk gevolg van hun dompend zwoeg-leven, waarin als eenige ontspanning, een verzinken in looden slaap op muffe bedden en harde vloeren in de petroleumstank hunner walmende lampen. Beelden uit het aangename, het zonnig-lieve in haar leven, stegen in haar op, verwekkend een nameloos wee. Dat kwam als eene schokkende schudding harer ziel, eene aandonderende aanklacht, als een bewust-worden van onbewust-gepleegde zonde. En de smart van dit haar thans omringend armenleven plofte op haar neer van alle zijden, doordrong haar in eene verwildering van denken en voelen. Die smart scheen de háre te worden, mede te gaan, boven haar, in de grauwe wolkgevaarten; naast haar, in het duister langs de gevels der zwarte huisjes; te sidderen in vreemde roep- en gil-geluiden door de lange, donkere steeg.

Zij voelde eene drukking, eene angst van vaaggevoelen, dat er iets onzichtbaar-machtigs naast haar ging, haar leidend, en er iets aannaderde uit de verte, om haar te halen... meetetrekken. En zij werd plotseling zeer lucide, had eensklaps het stellige weten, dat er iets stond te gebeuren, iets werd geboren op dézen oogenblik, in déze straat, haar-zelf betreffend, dat het onzichtbaar-machtige, naast haar schrijdend, de fataliteit was, haar tot zich trekkend met gluipend slangen-geweld van nauwelijks merkbaar maar onverbiddelijk willen. En om zichzelf te overtuigen, dat dit alles slechts verbeelding was en zij de macht bezat haar eigen wil te doen gelden, zich niet behoefde te laten medeslepen, wendde ze zich om, deed een paar passen in de richting der straat, maar op datzelfde oogenblik verdween plotseling het vreemde drukkende gevoel, scheen haar de zonderlinge gewaarwording, die zij zooeven ondervonden had, in 't licht van haar nu bevrijd verstand, een zotheid. Zij voelde zich weer zeer gewoon worden, en zei tot Antoon, die haar vroeg, waarom zij omkeerde, dat ze wilde zien of Albert nog voor het fietsenmagazijn stond. De vrees zich belachelijk te maken weerhield haar hem de waarheid te zeggen. Nu waren zij op het bruggetje, in het waaiende, roode licht der lantaren. Diep onder de brug strekte zich een donker water uit, klotsend tegen fundamenten van pakhuizen, die schenen opterijzen, met de strakke blindheid hunner zwarte luiken, als ommuurde geheimenissen uit verborgen ver-affe diepte.

Even bleef Jeannette staan, mijmer-starend naar dat nachtgezicht in het zwarte Zwijgen, toen liep zij weer voort het steegje in, dat nu een sterke kromming maakte en een koker van steenen muren vormde, waarin de verdofte klank van het waterklotsen flauw doordrong. Met verdubbelde kracht kwam nu weder de vreemde drukking, het benauwend gevoel van daareven in haar op. Dat geheimzinnige scheen nu in dien doffen klank eene stem gevonden te hebben, die naast haar voortruischte, eentonig, geduldig, met onuitroeibare volharding, als openbaring van het ontastbaar-dwingende, dat haar begeleidde, niet kón, niet mócht verlaten. Zij lachte, hard, om dat verschrikkelijk geluid te overstemmen. Antoon vroeg verbaasd waarom zij zoo'n pret had. Ze wilde thans hem de waarheid zeggen maar deed het weer niet. Iets in zijn gezicht, dat zij in deze omgeving en gemoedstoestand opmerkte, vroeger nooit gezien had, dat zij vaag begreep te beduiden: afwezigheid van diep gevoel, deed haar geheel verzwijgen, 't geen zij toch niet duidelijk onder woorden had kunnen brengen.

‘Och,’ zei ze, ‘er viel me iets in.’ Zwijgend liepen ze 'n poosje voort, tot Antoon stilhield. ‘Ziezoo, daar moet 't zijn,’ zeide hij. Zij stonden voor een sterk-voorover-hellend huisje. Uit den kelder, waar een voddenbewaarplaats scheen te zijn, steeg een vunzige lucht van natte lompen, het onderhuisje zag er doodsch uit, de deur was gesloten, 't leek verlaten, maar door de scheeve

raampjes van de hoogste verdieping drong rossig licht, en de trapdeur stond open. Antoon ging naar binnen, riep luid: ‘Harmsè, Harmsè!’ En zich tot Jeannette wendend: ‘Je gaat toch mee naar boven?... Je hoeft niet bang voor de trap te zijn, 'k zal je wel steunen... 't is heel interessant.’

In de vrees voor het komende, die nu zwaar op haar woog, had zij gaarne willen zeggen, dat ze niet ging, en die man maar even beneden moest komen, maar tegelijkertijd werd die angst zoo hevig, dat ze erdoor voortgedreven werd, in stijgende begeerte om zekerheid te hebben, te wéten, al was 't nog zoo verschrikkelijk, liever dan dat vermoeden, die vage dreiging... In het portaaltje verscheen nu een man, een klein lampje in de hand. Zijn oud doorgroefd gezicht, met ringbaard, kijkend over het flikkerend lichtje heen. En Antoon bemerkend, riep hij: ‘O! bint uwes 't meheer!... Wacht uwes effetjes, 'k kom na benede.’

‘Nee, nee, Harmse, blijf maar, ik kom boven, ik heb iemand meegebracht.’

Zij stegen de trap op. Antoon ging achter haar: als ze eens mocht uitglijden, de afgesleten treden waren glibberig; maar zij liep flink, in haast om te zien... of nu werkelijk iets gebeuren zou... Doch plotseling rilde zij: roode plekken gloeiden op van het flauw-belicht zwart der treden, toen een groote plas... 't Bonsde nu als eene verschrikking in haar hoofd, dat 't bloed was, en in de opgewondenheid harer vrees, die thans als eene

obsessie haar beknelde, haar den adem benam, dacht zij er niet even aan, dat 't van eene neusbloeding kon zijn of iets dergelijks. 't Was ontzettend... dat was 't begin... scheen den weg te wijzen naar dat onbekende... Een oogenblik werd zij duizelig, doch ze herstelde zich, vlóóg de trappen op, om te wéten, te wéten... Eindelijk stond zij in het portaal, met vreemde en als van schrik verwijde oogen in donkerrood gezicht, voor Harmsen.

'Hé, meheer,' zei deze verbaasd, 'het uwes 'n juffer meegebroch?'

'Ja, Harmse, wat zou dat, wor je meisjesschuw op je ouwe jaren,' antwoordde Antoon lachend, 'kom, laat ons maar binnen en vertel de juffrouw es wat van je schoenenzaak.' En tot Jeannette: 'Die oolijke snuiter, weet je, is 'n soort toovenaar: van de ouwe sloffen, die-ie op straat vindt, maakt-ie weer nieuwe, niet waar Harmse, ouwe jonge?' Door den schertsenden toon van haar neef kwam Jeannette weer een weinig tot zichzelf. Zij vond 't wel vreemd, dat hij een man met grijzen baard oolijke snuiter en ouwe jongen noemde, maar misschien namen die menschen dat niet kwalijk, hielden ze juist van die familiariteit... God, ze wist toch van niets... Nee, maar in elk geval, dát was toch zeker niet kiesch: die man te laten vertellen van z'n armoede om haar te amuseeren... zoo iets vernederends... dat had ze niet van Antoon verwacht... Wat was dát!... Was zij 't die zoo dacht... niet kiésch, iets wat

híj deed?... En zij voelde nu plotseling weer die geheimzinnige vrees, maar thans duidelijker: voor eene verandering in haar denken en voelen, waarvan zij 't begin vaag zag in het feit, dat zij iets, wat hij gezegd had, afkeurde... En toch wás 't zoo... En zij herhaalde, hardnekkig, in zich-zelve: niet kiesch, niet kiesch!

Harmsen lachte ook niet, keek droevig, woelde, verlegen, met den duim in den kop van zijn kort pijpje, dat hij eerbiedig uit den mond genomen had.

'Nee, meheer, dat zal niet gaan, kan de júffer niet na binne late.'

'Zoo! waarom, wat is er dan?'

'Ja,' zei hij met plotseling veranderde hard klinkende stem, 'míjn schuld is 't niet wat d'r gebeurd is, 'k heb d'r genog voor geloope, hèt uwes die brief van mevrouw van Anderseel niet gekrege, van murge?'

'Jawel, zeker.'

'Nou 't was wáár... wat mevrouw u geschreven hêt en als u had gekommen, had 't misschien niet zoo geloope... Affijn, 'k zal 't uwes maar ineens vertelle... 't Is me 'n verduveld schorem die opzichters van die huissies, as je nog met de eigenaars zelvers te doen had... nou 'k geleuf, dat zou 'n slok op 'n borrel schelen... Die kwam dan van murge, 't is 'n stuk timmerman die dat bereddert en zei - ie had 'm al half staan - dat-ie ze d'r uit zou late blikseme, de heele keet, as-ie om elf uur geen geld had. Nou zei 'k, je doet niks, op Zondag hou je je handjes thuis! Zoo,

zeit-ie, dat zelle we zien, 'k ga niet weg voor dat 'k 't geld heb, zeit-ie. Nou, toen 't nou elf uur was en uwes nog al maar niet kwam, zei 'k tegen Rooie Kees hiernaast, de scharesliep, meneer komt niet, en die dronke vuillik zat daar benede maar te schreeuwe, ie-was zoo vet, dat-ie haast op z'n beenen niet staan kon, nou toen zei 'k: as 't dan toch mot, of 't dan morge of vandaag is, zei 'k, dan zelle we maar die stakkerd met z'n kapotte longe niet in die herrie late legge, morge wordt-ie toch met de pelissie 't huis uitgezet, neem jij dan maar, zei 'k, de vrouw met twee kinders en ik twee kinders met de zieke zoolang, nou dat vond Kees goed maar toen 'k 'm nou na bove droeg begon-ie me inéén te brake, bloed meheer! zulke dikke stukke. Nee, al wor 'k nou ook duizend jare oud, dát zal ik nooit vergete, hij kronkelde zich in m'n arme als 'n slang, 'k had moeite 'm te houe, en och! stumperd, ie was zoo licht als 'n veer; maar dat was van de benauwdheid, eer d'r zoo'n golf uit was, 't stróómde over z'n lijf, kijkt uwes maar es op de trap. Toen 'k eindelijk bove was lag-ie als 'n dooie, ie was op, en zoo leit-ie nou al 'n zes ure lang, 'k ben hard-bang, dat-ie de nacht niet haalt. Of dat nou is gekomme van de azzetasie en 't spiktakel, óf van dat gure weer, dat-ie toch effetjes moet gevoeld hebbe toen 'k 'm 't huis uitdroeg, dát weet 'k niet, máár....' En toen, opgewonden door zijn verhaal van het ijselijke, dat hij dien dag beleefd had, een haat voelend oplaaien tegen die voorname

lui daar, tegen dien meneer, die zoo genoegelijk gelachen had, 'm had willen laten vertellen van z'n geploeter, alsof 't 'n pretje was, zei hij wreed: ‘Ja, juffer, nou kan je ereissies zien hoe we 't hebbe, wilt uwes nou nog naar binnen gaan?’

Jeannette antwoordde niet; wat bedoelde die man met z'n 't is mijn schuld niet, als u waart gekomen?... Mijn God, mijn God! was dit alles, al dat vreeselijke dan zijn schuld?... O! was dit het dreigende gevaar, dat zij had voelen aankomen, ging 't nu instorten haar mooi paleis van vereering en liefde! Maar misschien had hij toch geen schuld... een misverstand... Stil! Hoor! nu zeide Antoon iets, 't scheen haar dat hij sprak met 'n gemaakte stem, die vreemd klonk hier, in het berookt portaal, in de vunzige lucht; een salon-geluidje, waar geen gevoel in klonk. ‘Kom, kom, Harmse,’ hoorde zij hem zeggen, ‘je ziet 't bepaald veel te donker in, je bent nou 'n beetje van streek en daarom zal 'k maar doen alsof ik je verwijten niet gehoord heb, hier is vijf gulden, 'k kom van de week nog wel es an.... Vandaag kón 'k niet eerder... bovendien, 'k dacht...’ Toen zweeg hij.

O, God! Inplaats van zich te verontschuldigen zei-ie dat hij 't niet kwalijk nam! maakte hij gebruik van zijne meerderheid om... O! nu wàs 't er, nu ging 't instorten... maar nu niet laf zijn, niet laf zijn... hooren! zien! tot zij alles wist. Alles ging toch zooals 't móest, daar was geen ontkomen aan. En zacht, maar kort en streng

vroeg zij: ‘Je kón niet?!’ Waarop hij, een weinig verlegen maar kalm: ‘Welnee... vanmorgen moest 'k op Tersteeg wachten, die zou bij me komen en van middag waren wij immers naar concert, wannéér had 'k nu kunnen gaan?!’

Zij zag hem aan met eene uitdrukking van ontzetting in de groote bruine oogen: Dát was hij? Hij had 't bericht ontvangen, dat iemand zou worden op straat gezet... een longlijder... en hij kón niet, omdat hij 'n vriend verwachtte... naar concert moest! En hij vertelde haar dit, kalm, alsof 't heel natuurlijk was! Zonder, ook maar even, het afgrijselijke erin te voelen! O! vreeselijk! vreeselijk! 't Kneep haar de keel dicht... Plotseling begon zij te snikken, hevig, om de verbrijzeling van haar innig gelooven, om dien val van het aangebedene in haar.

Antoon keek woedend Harmsen aan. Hij trad op Jeannette toe, greep hare hand, zei zacht overredend: ‘Kom lieveling, ga nu mee, 't spijt me... 'k dacht niet, dat 't je zóó zou aangrijpen.’ Maar met eene plotseling opstijgende drift, eene weergevonden energie rukte zij zich los. ‘Te veel aangrijpen!... ja, ja, dat begrijp 'k, dan had je 't natuurlijk niet gedaan!... Men mág niet voelen, men moet zich blind en doof houden, zich niet laten storen in z'n gemakkelijk leventje... O, dat men leven kan dag in dag uit en niks van dat alles vermoeden en duizende malen het woord armoede zeggen kan en hooren zeggen zonder er eenig begrip van te hebben van wat 't eigenlijk

is, maar nu wil ik weten wat 't is. 't Is 'n onrecht, dat wij niet méélijden, dat wij leven in plezier en ons tevreden stellen met 't napraten van woorden, die we niet begrijpen..., nee, niet begrijpen!' herhaalde zij heftig. En zij had eene onweerstaanbare behoefte om te zijn in die kamer..., bij den stervende. 't Was haar alsof zij boete moest doen voor iets... Zij wilde zichzelf pijnigen, zóó, dat de indruk, dien zij zou ontvangen, nooit zou uitgewischt worden, haar altijd dwingen zou te volbrengen, 't geen zij nu als de plicht in een menschenleven zag. Voor zij haar konden tegenhouden had zij zich vlug tusschen Harmsen en 't schot doorgewrongen, de deur opengeworpen, was de kamer binnengetreden. 't Was 'n ruim maar zeer laag vertrek. De jaren-oude bruin-gele verf scheen te glimmen van de smoorhitte, die optrilde uit de roestige kachel. In 't halfdonker van de bedstee zag zij, ten deele beschaduwd, een was-bleek, zeer smal en lang gezicht op groene, geruite kussens. Voor het bed zat 'n meisje van 'n jaar of twaalf, die met biddende, wanhopige uitdrukking in de oogen, staarde op den muur. Haar nu van ingehouden tranen verwrongen gezichtje was vreemd onder het goudblond haar, waarover eene lichtvreugde glansde. Verbaasd keek zij naar de binnenkomende, had 'n blosje van verlegenheid, stond haastig op, streek haar jurkje glad. 'Lief, lief kind,' zei Jeannette in 'n snik. Toen ging zij naar 't bed. Nimmer had zij gedacht iets dergelijks te kunnen zien zonder te

bezwijmen. De zieke staarde recht-voor-zich, onbewegelijk; van het midden der onderlip vielen regelmatig droppeltjes bloedig schuim en uit den rechter mondhoek vloeide onverpoosd een rood straaltje, dat een plasje vormde in 'n kuiltje der beddetijk. Het gezicht had niets levend-menschelijks meer, was reeds uitgerekt en ingezonken als dat van een lijk; de adem ging zacht, nu en dan even ophoudend alsof zich iets omhoog-rochelde dat den doortocht belemmerde, dan trilde er eene vluchtige convulsie over de oogleden, over het witte gelaat, flitste eensklaps eene angst door de starende oogen, maar telkens overwon weder het leven, de ademhaling zachtzuchtte opnieuw, versneld. Zij vermande zich een der tengere handen te vatten en, met eene stem van oneindigen weedom, vroeg zij: ‘Kan 'k u met iets helpen, iets voor u doen?’ Maar de kranke antwoordde niet, maakte geen beweging. Zij lei de hand weer voorzichtig neer. ‘Vader hoort niks, hij hoort niks meer. O, O,’ zei het kind met hartstochtelijke droefheid. ‘Hij ziet me an of 'k 'n vreemde bin en an moeder ook, net of we 'm niks meer kunnen schelen.’ En zij snikte, driftig, de schouders omhoog-schokkend naar het neergebogen hoofd, de oogen beglinsterd door tranen, haar jurkje verkreukelend onder het zenuwig geknijp harer vingers. Jeannette trok haar naar zich toe, zij voelde zulk een machtigen wil om te troosten, dat ze zeker was 't te kunnen.

‘Vader wordt wel weer beter, liefje,’ fluisterde

ze, ‘we zullen nu goed voor hem zorgen... kom, probeer nu 'n beetje bedaard te zijn, hé, wil je? Als vader je zou hooren, zou 't hem veel verdriet doen.’ Harmsen en Antoon stonden in het midden der kamer. Op 't gezicht van den ouden man lichtte eene vreemde blijdschap: de opgetogenheid waarmede men ziet naar het boven-alles-verlangde, dat men nooit gedacht had te aanschouwen. Zijne bitterheid was weg. 't Was hem eene openbaring, op zijn hoogen leeftijd, dat er onder den ‘rijkdom’ nog zúlke menschen waren. Altijd had hij tot hen opgezien als tot hoogere wezens. 't Waren menschen en toch geen menschen. In zijne jeugd had hij zich voorgehouden, dat hij nederig moest zijn, liefst zich een beetje onnoozel voordoen, lachen om kwetsende aardigheidjes, overdreven dankbaar wezen aan die gelukkige schepsels, die, als in beschermende wolken, hoog boven hem, voorbijtrokken en zoo nu en dan iets lieten vallen van hun heil. Maar ofschoon, in z'n jeugd, hij die dankbaarheid, dat zich-minder-gevoelen had voorgewend, op rijper leeftijd was hij innig overtuigd, dat hij minder wás, dat de rijken wel degelijk eene hoogere soort wezens waren, zij lievelingen Gods, hij een verstootene, zij de zonen, hij niets dan de knecht. En nu wankelde, stortte neer die overtuiging in hem... Gelijk een zaligmaking kwam over hem het bewustzijn, dat hij een mensch was als zij en dit jonge meisje hem als zoodanig beschouwde. Nee... dat juffertje liet níets vallen van 'n hoogte maar zij gáf, met liefde zich

zelf geheel.... En 't was echt, hoor! ze huilde.

Antoon werd 't zaakje te tragisch. Stom ook van 'em, dat-ie 'r meegenomen had... maar wie kon nou ook denken, dat zoo'n geschiedenis, die alle dagen voorviel haar zóó zou aanpakken.... Hij had 'r 'n mooi amusement bezorgd! En ze begreep natuurlijk niet, dat alles die menschen hun eigen schuld was. Moest zoo'n teringlijder trouwen, moesten die menschen, over 't algemeen trouwen, zonder ook maar iets, dat léék op 'n broodwinning te hebben! Er moest 'n wet komen, die zoo iets verbood! En bijna driftig, trad hij naar 't bed, zei gemelijk: 'Kom Jeannette, ga je nu mee, je kan toch niet de heele avond hier blijven, voor die menschen zal ik wel zorgen.'

Maar zij sloeg zelfs de oogen niet op, drukte het kind vaster aan zich en antwoordde koel, snijdend: 'Och, als 't je te laat wordt voor het diner, geneer je dan niet.... Albert is immers wel voldoende geleide.' Hij keek haar 'n oogenblik verbluft aan. Wat! zoo sprak zij tot hém, haar afgod! Was zij 't zelfde meisje van daar straks, die tot hem had opgezien met een vereering...? Haar gezicht scheen hem nu ook vreemd: 't was of eene groote kalmte, een uitdrukking van wilskracht gekomen was in de plaats van dien gloed van hopen, verlangen en liefde, die 't zoo langen tijd ontstraald had en nu was uitgedoofd. Ja, 't was 'n stommiteit van 'm, maar affijn, over 'n paar uur zou ze 't wel vergeten zijn. En hij wilde opnieuw 'n poging wagen... toen hij iemand

haastig de trap hoorde opkomen; het werd hem eensklaps zeer onaangenaam te moede, eene vrees, die hij zichzelf niet wilde bekennen deed hem naar de deur zien, vol ongerustheid. Eene vrouw kwam binnen, een nog jonge vrouw, wier gezicht vergeeld was door ontbering en ongeluk, het zwarte haar, als losgerukt door nerveus woelende handen, hing verward om het hoofd; de donkere oogen keken met eene uitdrukking van scherp-opmerken door de kamer, alles met één blik van angst doorpriemend: het bed met den zieltogenden man, de heer en dame, Harmsen, die, schuw, haar aankeek, en zij scheen alles te begrijpen, óók, dat het nu te laat was voor hulp, want er laaide eene woede in hare zwarte oogen, haar geel gezicht rood-leefde óp, plotseling. Zij zette zich schrap, hare handen op de breede heupen. Jawel! nou zou ze nog op de koop toe dankie motte zeggen nou ie sterve ging door hùn schuld, ja, verdomme, door hùn schuld! Nee, dat verdraaide ze! En een haat, een woeste haat borrelde, scheurde in haar om dat staan daar van die fijne meneer met z'n mooie jassie en dat poppige juffie met 'r bont, die nóu zoo lief en zoo sentemeteel was... Die haat rommelde door hare borst, voelde zij drukken, inwendig, tegen te-nauwe wanden van haar hoofd, woelen in haar bloed, door hare armen, naar de trillende, knijpende handen en zij schold hen, jouwde hen uit, geen acht slaande op haar stervenden man. Als vette klompen modder, als puntige steen in stukken splinterend spatterde

haar haat door de kamer. Krakende vloeken, afgrijselijke verbindingen van afgrijselijkheden, siste, gilde zij hun naar het hoofd met eene stem, die alles deed trillen, die bonsde en boorde, sneed en reet, geslepen tot naald-scherpte in 't paroxysme dier niet-meer-menschelijke woede. Harmsen poogde haar tot bedaren te brengen, in zijn medelijden met het jonge meisje, dat zoo iets niet verdiend had... ze was toch zoo goed... En meenend, dat geld nu welsprekender zou zijn dan woorden, stootte hij haar aan, stopte 'r de vijf gulden in de hand, die Antoon hem gegeven had. Maar de aanraking van dat geld maakte haar razend, razend bij het denkbeeld, dat zij nou nog dankie zou moeten zeggen... Hij had 't niet meer noodig...! Zij smeet het vér van zich, dat het rinkelend over den grond rolde met een blij metaal-klankgehuppel, vreemd scheurend door het stemgeweld van smartgeboren toorn, en zij brulde, hoonlachend, van 'n vreugde, dat zij die lui zoo haar haat in 't gezicht kon spuwen, ze nou zóó es de waarheid kon zeggen.

Maar dan, als in eene plotselinge verteedering, eene eindelijk-gekomen, volledige ontslaking van opgekropt verdriet en diep-besloten wrok, brak een stroom van tranen uit haar oogen; zij tuimelde naar de tafel, hield zich daaraan vast, staarde naar het bed, het gezicht verwrongen, de mond geopend, de neusvleugels, wijd-trillend, opgelicht door hijgende ademstooten. En thans kwam zij tot bezinning, zag zij slechts haar man,

verdween al het andere, rees voor haar op het visioen van haar huwelijksleven, in al zijne details, scherp omlijnd: hunne machtige hoop, het jong vertrouwen, dat 't wel beter worden zou; gekrakeel, altijd voortkomend uit gebrek, uit armoede, anders zouen zij nóóit getwist hebben; daarna vlijmde de zekerheid door haar heen, dat 't nu uit was, 't onmogelijke zou gebeuren, hij zou sterven... sterven... zoo jong! Hij zou wèg zijn, wèg... onmogelijk, onmogelijk! Dat kòn niet zijn, daar zou een wonder gebeuren. O! als hij nu maar hooren zou, maar even spreken, dan zou ze 'm vasthouden met woorden, dan mocht hij z'n oogen niet sluiten, z'n hand niet uit de hare nemen, opdat het leven niet heen zou gaan. Háre oogen zouden den glans in de zijne houden, háár hand de levenswarmte in zijne hand. Zij liet zich vallen voor het bed, keek hem aan, drukte toen, wild, haar hoofd op zijn borst, sloeg het weer achterover, heftig, met de wilskracht der wanhoop hem aanroepend: ‘Jan, Jan, och hoor me, vader, nog één maal.’ Doch er kwam geen ander antwoord, geen beweging dan de sneller, steeds sneller ruischende ademhaling, een tragische betuiging van onmacht. En zij kroop voor het bed, drukte zich tegen de planken der bedstede, kreunend, uitstootend schorre keelgeluiden, waarin gierde de woordelooze smart... Jeannette liep zacht naar de deur, 't was haar in dat laatste half uur, alsof zij een ander mensch was geworden. Krachten, die zij nooit in zich vermoed had, waren nu groot-opgestaan in haar.

Zij had naar de uitstorting van razenden haat dier vrouw gehoord met eene onderwerping... met gesloten oogen; had in zichzelf herhaald: zoo is 't goed, 't is verdiend. Zij had geen angst gevoeld, slechts een oneindig medelijden, eene heftig-opdringende begeerte om te helpen, om weg te vagen het leed, te verzoenen, voor die vrouw eene zuster zijn, maar nu stond voor haar het Onherstelbare... hier was de muur, die niet te overschrijden viel. Dat vreeselijke, verkillende gevoel der menschelijke onmacht, viel op haar, de plotselinge zekerheid, dat, in haar geheel leven, zij nooit zou kunnen tot stand brengen, volmaakt, 't geen zij wilde doen, dat er immer een grens zou zijn, te verschuiven door kracht noch door gebeden. - Dit kon zij niet langer zien... zij zou 't besterven. Bij de deur wenkte zij Harmsen, fluisterde: ‘Meneer Harmse, zorgt u voor alles... morgen kom 'k terug.’

Harmsen begreep, dat hij voor dit meisje niet onnoozel, niet gemaakt-dom of overdreven dankbaar behoefde te zijn. Hij greep haar hand, schudde die heftig en zei warm: ‘Dank juffie, God zegen je.’ Toen daalde zij, gevolgd door Antoon, de trap af. Zij liepen zwijgend door de straat. Op de steenen glinsterde als git het slijk, aan den hemel dreven nog steeds, statig, de wolkgevaarten. Weer zag zij 't bruggetje met 't zelfde door den wind heen-en-weer-geslagen, rood-walmende licht; daarna de zwarte smalle huisjes, de man zat nog steeds aan de witgeschuurde tafel, hij at niet meer,

scheen te peinzen, de armen over de borst gekruisd, de vrouw, met gemelijk gezicht, stond te wasschen aan de tobbe, met dezelfde werktuigelijke beweging de luiers over het waschbord schurend; verder-op sliepen de beide mannen en de vrouw, in dezelfde houding, alsof zij versteend waren op hunne plaatsen, de hoofden zwaarneergezonken op de tafel...

Zij voelde het als iets ontzettends, de onverstoorbaarheid van én het doode én het levende, dat maar bleef zooals 't was, onverschillig. O! de geheele natuur, het geheele menschdom had nu moeten weenen om die smart, welke zij gezien had: die moest getrild hebben tot naar de verste uiteinden der wereld. Maar het Al was gevoelloos, dood! De wereld ging onder in een grauwen vloed van onmacht, in een nacht van niet-weten, een zwarten nacht. Benauwend, verlammend was die gewaarwording van alléen-te-zijn, nu ze voor 't eerst bij haar opkwam, ontzettend, te beseffen, dat ieder individu alleen staat, door oneindige ruimten van zijn broeder gescheiden, de roode vuurbraking zijner smart door een ander gezien als een vonkje, de zilver-blanke schittering zijner vreugde, als vaag nevelen-grijs. Wie weet hoevelen, in die huisjes, nu baden, in uitersten nood, om iemand, die komen, helpen zou, en - zij ging voorbij, haar wezen gloeiend van verlangen om te troosten, te lenigen, eene zuster voor die armen te zijn... zij ging voorbij en zij wisten het niet en háár was hun leed-geleef verborgen. Waarom

kon zij nu niet zién door de muren heen... O, die onmacht! dat niet-weten! Zij zag haar neef aan: hem had zij ook nooit begrepen, hij, zeker, haar evenmin... Hoe zou dat ook mogelijk zijn geweest? Een uur geleden had zij zichzelf niet gekend. Zij wist nu, dat ze zijn meerdere was. Als bij het plotselinge, scheurende licht eener ontploffing had zij zijn karakter doorzien: zijne oppervlakkigheid, zijne gemaaktheid, zijne gevoelloosheid. Zelfs zijn gelaat vond ze zoo mannelijk-schoon niet meer: de bezieling, de gloed van het verheven denk-voelen, welke zij had meenen te zien in zijne trekken, die hem voor haar tot den eenig-liefdewaardige hadden gemaakt, moest zij erkennen als nooit bestaan te hebben. En nu verwonderde zij zich over haar helder-zien, over het zoo spoorloos verdwijnen harer liefde en, bovenal, over het feit, dat zij dit niet betreurde. Was het wijl dat persoonlijk leed verzonken lag in het smart-voelen om de groote lijdende menschheid, wier weedom zij voelde trillen, gesmoord, in de duisternis der steeg, even zich uitschreeuwen in het rood-walmende licht, dat zich puntte naar den hemel en steeds neergeslagen werd door den wind?... Haar liefde scheen te zijn verdrongen door iets van grootscher natuur: een machtige begeerte om te begrijpen, te weten, ten einde te kunnen helpen. En het werd zeer vredig in haar onder het lente-licht van het komend leven, waarin zij goed zou zijn...

Eindelijk traden zij de steeg uit. Albert stond

nog steeds, cigaretten rookend, voor het fietsen-magazijn, zei dat hij blij was meneer en mevrouw eindelijk terug te zien en ging, plagend, tusschen hen beide loopen. Antoon keek tersluiks naar Jeannette: Ja, hij had 't wel gedacht, ze was alweer gekalmeerd... Och natuurlijk, ze was te verstandig om hem aansprakelijk te stellen voor... ze zou ook wel begrijpen, dat men zich niet heelemaal voor die menschen kon opofferen, dan kon je d'r wel elken dag voor klaar staan... En dat 't hun eigen schuld was... Aldus zichzelf geruststellend liep hij, opgeruimd, voort tot zij Jeannette's woning bereikten. Albert ging na 'n vluchtig bonsoir naar binnen. Hij greep haar hand, vroeg, haar teeder aanziende: ‘Zien we elkaar nog vanavond bij de van Somerens?’

Zij huiverde: kon hij nu dááraan denken! Onderdrukte met moeite een gebaar van afkeer, zei kort: ‘Neen... bonsoir neef’ en verdween achter de tochtdeur van den corridor. Even bleef hij staan, als versuft, trippelde dan de stoep af, mompelend: ‘Vreemd meisje... toch 'n coquette... je weet nóóit hoe je 't met 'r hebt.’ Sloeg toen den weg naar huis in, loopend met z'n huppelpasjes, uiting van elegantie, in de blanke kalmte der breede, voorname gracht.

MAART 1900.

Zoon van het Oude Volk.

Zoon van het Oude Volk.

In de kamer-stilte van den laten avond scheen het licht bezield te zijn, knikjes te geven aan de dingen, die zich hooger beurden onder zijne bevloeiïng, over het hoofd van den oude heen, die roerloos zat. Het vertrek beeldde uit een tijddroom, wezenlijkheid geworden, en zóó machtig, dat de tijdswerkelijkheid verstorven was, hier, en niet geloofd werd te zijn in het fel-leven der groote stad. In de verborgenheid der beschuttende muren, door de afstanden van vele eeuwen had het Verleden zijne nog warm-levende hand gestoken en verdreven den schijn van het Heden uit der dingen wezen. Verwaasd en ten deele in nachtschaûwen vervloeid rees de droom in den diepen uitbouw der kamer, waar, ontgaande het hel-glanzen van het licht, het groen-zijden voorhangsel der Heilige Arke vervaagde achter den almemmor, even-heffend zijne koperen letters, als glinsteringen van half-geloken oogen wegschuilend voor een stralenbron. In de hooge boekenkasten, waar de zwaar-lederen ruggen der folianten de

streeling der goudene lampeschijnen ondergingen, stond, klaarder al, het gezicht met grooter wil om werkelijkheid te worden. Maar in het aanschijn van den oude, die las met stille liefde in een boek met oud-vergeelde bladen, de droom was opgegaan in tastbaar leven, vreemd-in-den-tijd, doch grootherrezen met torsch-kracht van steenen bogen uit den dood der gegane jaren en welvend zich over den vloed van het komend en gaande Zijn. En de wisselinglooze stilte, die het eindigheidsbegrip scheen uit te sluiten, schonk dit leven een aspect van onvergankelijkheid.

Doch plotseling scheurde door de kamerwanden en de aandachtssfeer, waarin, verheerlijkt, de oude zat, een schril geluid, dat, in de gangruimte opgestegen, langzaam vertrilde als 'n damp, die al hooger en hooger kringt en eindelijk verdwijnt. De grijsaard luisterde: wie kon dat zijn, die nu, zoo laat, bij hem kwam? Hij lei de handen, die, over elkaar gevouwen, wit-geblonken hadden onder het licht op zwarten tafelrand, op de armen van z'n stoel en wendde zich naar de deur. Zijn imposant gelaat had 'n vragende uitdrukking verkregen. De wenkbrauwen trokken samen boven de donkere oogen, in ontstemdheid over gevreesde storing. Van de trappen slofte een moede tred, schuurde over de marmeren steenen naar de voordeur... Er borst een stroom van straatgeluiden in, die 't vertrek vervulden als met een wind... een oogenblik dit, dan was weer alles stil. Slechts

nauw merkbaar gefluister zoemde in de gang. Toen werd de deur geopend en, onaangediend, trad binnen een man met rood, bezweet gezicht, de oogen groot en vragend als van angst-overspanning, in de hand reistasch en parapluie, ze meevoerend in de kamer, de onberispelijke kleeding verkreukeld en bestoft, op zijn geheele wezen een treurigheid van ontredderde elegantie.

‘Hé... jíj hier!’ riep de oude, die, haastig opgesprongen, den bezoeker aanzag met verbazingsblikken.

‘Ja... oom.’ Hij plofte, loom, neer in een stoel, als hadden onwillekeurig z'n knieën zich gebogen, liet glippen reistasch en parapluie, welker vallen op het dik tapijt bijna niet werd gehoord. Zwaar hing weer de stilte in de kamer, het licht sidder-leefde alleen, als voor 't eerst geluid, dat nu zou komen... Even kraakte een kast.

‘Is d'r iets gebeurd...? Hanna... de kinderen...?’ vroeg angstig de oude man.

‘Zijn goed... hun gezondheid is goed.’ Hij zat nu voorovergebogen, ziende naar omlaag op de knijpende handen, terwijl hij zich heftig drukte in den stoel, als in eene begeerte zich klein, heel klein te maken.

‘Wat dan... wat is 't dan... d'r is iets niet in orde met je...’

De man boog dieper zich, drukte de handen tegen de oogen met drift-gebaar en fluisterde, den klank persend tusschen de lippen: ‘'k Ben failliet’.

Op de trekken van den grijsaard grauwde een felle schrik. De mond geopend bleef verstard in het ontzetting-uitdrukken gedurende eene wijle, waarin alle leven scheen geëindigd. Doch dan ontwrongen zich hem woorden, terwijl eensklaps rood-gloeiden zijne wangen: ‘Failliet...’

‘Ja... 'k bid u... vraag niets... 'k wou dat 'k dóód was!’ Die wensch schokte uit hem gelijk een krijtend bidden. 't Was alsof 'n wanhoop voor zijn oogen vlamde in de duisternis zijner handen. De oude trad op hem toe en pogend hem te berustigen met 'n gebaar, zei hij met nadruk:

‘Zeg dàt niet... dàt is erger dan alles... dàt is zonde... en hier! Wor nou eerst bedaard, je ziet, 'k ben ook bedaard... en als je kalm bent, dan zal je me wel vertellen... Neem je de tijd...’ Toen zette hij zich weer voor het oud-vergeelde boek... Er ging hem eene denkens-warreling door het hoofd. Hij voelde zwaar de dreuning zijner dravende gedachten, die holden teugelloos: Failliet... failliet... Mijn God! hoe kón dat... alles was zoo mooi gegaan... sinds-ie begonnen was... hoe kwam dat zoo ineens... Misschien overdreef hij wel... Hij had 'm te zeer in weelde opgevoed, de jongen liet zich gauw ter neer slaan... Het kon misschien nog wel geplooid worden... 't Hing d'r van af... Hoe groot was de omvang wel... Maar als 't nou werkelijk waar was... de helft van z'n vermogen zat er in... weg uit 't huis, 't ouwe huis... wat moest 'r van 'm worden... Terug in 't leven dat 'm vreemd

geworden was...? Mijn God, 'k schrei tot U, laat 't niet zoo zijn, niet zoo zijn... hij heeft nog niet gesproken... dat ik niet hoore het onherstelbare... Egoïst, egoïst! Vijftig jaren van gewijde studie, van hartstocht-beheerschen en zelfbeproeving en dit is de vrucht... hij moest zich schamen, ouwe dwaas die-ie was... Zíjn jòng leven dat is erger, z'n vrouw en z'n kinderen... Ik bid voor hém, Eeuwige, ik bid voor hém... Is hetgeen gebeurd is onherstelbaar voor U... 'n Dwaas was hij, 'n dwaas, zou de aard en de loop der dingen voor hem veranderd worden... Waarom niet... God kan 'n wonder doen en 't met den schijn van 't logisch-noodzakelijke en natuurlijke bedekken... Er staat geschreven: hij die voor een ander bidt, zal 't eerst geholpen worden... Egoïst, ellendige egoïst... Och, z'n gedachten verwarden zich... hij zondigde... hij wilde niet meer denken... Dat God dee wat goed is in z'n oogen... Nu zou hij stil zijn... wachten... gedachteloos... als verstijfd...

't Was nu in 't vertrek alsof geen stoot van het zwaar voorwaarts-raderend leven dit droom-leven had geraakt, alsof geen scherpe klank de stilte had beroerd, die hing als het zwijgen in diepe schaduwige lanen waar geen wandelaar is. Beide mannen zaten nu, bewegingloos, hun denken in zich besloten, in beiden groote vrees, die krijschte met hooge stem ìn hunne ziel en niet rusten wou. En het verleden-leven, dat over hen zich welfde, was als een steen geboogte, strak-kalm neerziend

op de aangestoken kruitlont, die er onder smeult, strak-kalm of 't zoo door de eeuwen heen zou staan en niet verbrijzeld worden zou - 't naaste oogenblik...

Doch eindelijk bewoog de oude zich, zag op... Wat tijd was er verloopen sinds hij zoo wachtte en niet had willen denken, hopen, bidden, en toch gedacht, gehoopt, gebeden had. Voor hem, tegen het donker behangsel, zat, als een vorm van zwart, waaruit opschenen de witte vlakken der handen, die 't gezicht verborgen, de wanhoopsfiguur, ineengedoken. Hij voelde zóó hoe in dien mensch de smartgedachten woelden, en steigerde eene begeerte om niet-te-zijn en als eene loomheid opkwam het willen-opgeven van den strijd, dat hij niet durfde spreken, bevreesd al dit ontzettende duidelijk te hooren, en te zien in het gezicht, dat misschien een pijn-masker wezen zou. Maar moest 't niet? Misschien viel 'r nog te helpen, minstens te troosten... Zóó in die doffe wanhoop mocht hij 'm toch niet laten... Hoe had hij nog aan zichzelf kunnen denken... Was-ie niet zoo goed als z'n eigen kind... de zoon van z'n gestorven zuster... Hij was wel altijd 'n braaf mensch geweest, had hem ook steeds 'n liefde betoond, die anders geen kinderlooze mag verwachten... Een zoon zou niet meer voor hem geweest zijn... Hij scheen wel niet voor 't geluk bestemd... zoo vroeg z'n ouders al verloren... Misschien had-ie wel altijd 't gemis, van z'n moeder vooral, diep gevoeld en nu... nu zeker... En toch 't was gelukkig dat

ze 'r niet meer was, dat ze 'm zoo niet zag... Het was wel z'n dure plicht 'n vader voor hem te zijn, zoolang God hem 't leven schonk... en met de zachtheid van 'n moeder... Hoe zou-ie nou beginnen, wat moest-ie zeggen...?

‘Kindlief, beste jonge, wil je nou niet eve met me spreken... Wat je nou dènkt, zèg dat tegen me... zijn we niet één...? Je doet me zoo'n verdriet als je meent, dat 'k niet zoo met je mee kan voelen als jij-zelf voelt... Of denk je dat 'k streng zal zijn... Kindlief, 'k ben 'n ouwe man... 'k Weet... 'k Weet...’

Er voer een trilling als 'n snik door de donkere gestalte, doch antwoord kwam er niet.

‘Jonge, wil je nou zoo de nacht ingaan, de lange nacht, alleen met je verdriet... Schaam je je voor mij...? Wat 'n dwaasheid... Ben 'k meer dan jij...? Zou niet gezondigd zijn in 'n leven van zeventig... zéventig jaren!’

‘Nee, nee!’ antwoordde hij nu driftig, rukkend woest de handen van 't gezicht. ‘Trek uzelf niet neer om mij op te trekken... Ik ben 'n ellendeling, 'n schurk... Och, u weet dat niet... 't komt door speculatie... 'k Heb gelden moeten opnemen... 'k Dacht zeker, dat ze wel rijzen zouen... en waarvoor had 'k 't noodig...! Ik heb m'n geluk verschopt... Ik heb niet willen doordenken over de gevolgen... 'k Heb de gedachten weggeslágen... Zooals iemand zich bedrinkt voor-ie 'n moord begaat... En nou... nou denk 'k,

dènk 'k. Nou zal 'k me verwenschen en vervloeken tot 'k dood ben... O God, God, wás 'k maar dood... van alles af.'

Maar de oude, met de onbewust geëxalteerde taal van een, die àltijd, van den morgen tot den avond en vaak van den avond tot den morgen, den bijbel en talmoed bestudeert:

'M'n arm kind, je spreekt weer harde woorden... maar God zal niet hooren naar wat je nu zegt in de bitterheid van je ziel... Als 'n roode wolk omgeeft je nu je zonde en je ziet 't blank niet van je rein-doorleefde jaren en denkt: je bent 'n gevallene, die niet weer opstaan zal. Maar ik zal je nu zeggen wie je bent en ik zal je nu laten zien wat je vóór dit gedaan hebt. Toen je van jongen, man begon te worden, dacht 'k wat verdienste zal hij zich verwerven als ik hem altijd leid en niet de gelegenheid tot zelfstandig handelen open stel...? Ik zal me nu minder met hem bezig houden, hem de vrije beschikking over geld geven... doen alsof 'k niets zie, maar inderdaad goed opletten welken weg hij nu zal inslaan... Maar toen 'k zag, dat je niet veranderde en grooter werd in mensch-zijn... Mijn jònge wat 'n vreugde heb 'k toen door jou gehad. Ik heb je toen zien groeien in 't volle leven, onbeschut; het slechte en lage, dat in je wou dringen, zag 'k zich verliezen, onmachtig, in 't goeie van je gezonde denken. Wat zou m'n ouderdom anders zijn geweest als 'k jou niet had gehad... leeg... doelloos. Je bent 'n kind voor mij geweest... Je hebt

me altijd als 'n vader geëerbiedigd, me duizendvoudig vergolden wat 'k voor jou gedaan heb, wat 'k verplicht was te doen, anders zou 'k 'n monster geweest zijn... Laat dat nu ìn je komen en denk niet, dat 'k maar wat zeg om je te troosten, want 'k wil 't bezweren dat 't waarheid is... Ik wil je zeggen, dat jij in je jeugd al, zóó geleefd hebt als een ander, maar hartstochtloos en gedwongen, leeft in hoogen ouderdom... dat je wel met je-zelf moet gestreden hebben als 'n mán... Iemand als jij valt niet voor goed, héèft de kracht om zich weer op te richten... Keer je niet van 't leven af... 't leven is de vriend van hem die 't weet te dragen... 't Kan nog mooi en helder voor je zijn nog vele, vele jaren... je staat pas aan 't begin. Ik zeg 't je, gelóóf me toch: er gaat een groot erbarmen door het schijnbaar harde leven... Er zijn onzichtbare handen, die redden, steunen... 'k Weet wel, dit is naturen als de jouë eigen: in de vreugde weten zij dat-ie kort zal duren, in 't verdriet gelooven ze dat 't eeuwig is, dan willen ze zich begraven in de nacht en hun tranen drinken en zoolang leed voelen tot 't wordt als 'n stil verheugen... Niets blijft, alles vervormt zich, verbetert zich, als men 't maar den tijd geeft en geduld heeft...'

'Oom u bent geen mensch... zooals ik... Uw woorden gaan over me heen, 'k voel ze niet... Als 'k in me zie, zie 'k niets van al dat moois... Ben 'k nu pal gestaan in de verzoeking...? De ééne keer dat 'k had kunnen toonen... heb 'k 't

niet gedaan... Ik ben nu 'n schurk geworden, 'n heel gewone schurk en u de idealist, de heilige begrijpt dat niet... dat is allemaal heel natuurlijk... Och, och, als 'k er aan denk... hoe we hier wel samen zaten... Waarom is me alles nou zoo vreemd... 'n Mensch moest geen geheugen hebben.'

''n Mensch geen geheugen hebben? Eens zal de herinnering je 'n bron van troost zijn, dan zal je denken aan nu en in je-zelf zeggen: mijn oom was een streng man, die strenge begrippen over 't leven had en nochtans stootte hij me toen niet van zich af, maar troostte me en gaf me weer zelfvertrouwen. Zeker was 'k toen zoo verdorven niet als 'k dacht... En dwáze jonge, meen je nou werkelijk dat 'k te hoog sta om die dingen te begrijpen en dat 'k 'n heilige ben...? Daar straks, toen ik 't zoo plotseling hoorde, dacht de heilige 't eerst aan zichzelf...! Nee... geloof me, 'k ben niet meer dan 'n mensch, je gelijke, niks, niks meer. Kom, laten we nu es kijken... Is er werkelijk niets meer aan te doen...? 'k Geloof daar zoo gauw niet an...'

'Oom, 'k bid u, leg me niet weer op de pijnbank. Ik heb dagen en nachten met rekenen doorgebracht tot ik d'r suf van was en me alles danste voor de oogen. Gisternacht, in m'n kantoor wou 'k mezelf wijs maken, dat 'k krankzinnig was... Iemand, die zóó iets zonder noodzaak dee, moést toch wel krankzinnig zijn... en ik heb me zoo opgewonden, dat 'k werkelijk één oogenblik de

zaligheid had van me weg te voelen in 'n nevel van waanzinnige gedachten... Maar 't kwam in me op, dat iemand, die weet en blij is dat-ie gek is, toch niet gek kan zijn en aan die eene logische gedachte haakten zich weer andere vast, tot alles weer in vreeselijke helderheid voor me stond... Nee, daar is niks an te doen... Tonnen bedraagt het passief... Maar dat is mijn zaak... U gaat 't niks an... al dat smerige... 'k bén nog niet failliet... morgen... morgen eerst... nu nog niet... nu beschik 'k nog... U heb 'k gesauveerd.'

'Mij gesauveerd...?!'

'Om Godswil, oom, hou stil, vraag niet meer... 't is alles goed zoo, 't is recht... hier heb 'k 't meegebracht... Zoo vond 'k 't beter... hier, daar is 't...'

Haastig greep hij 'n pakket uit den binnenzak van zijn jas, stond op, legde 't op de tafel, liep weer terug, als wankelend onder zwaar-drukkende gedachten en viel loom-zwak weer op z'n stoel, niet willend zien zijn oom en bang voor 'tgeen hij nu zou hooren. De oude staarde ontzet naar 't papieren pakje, dat brutaal wit-glansde onder de lamp en een verstoring scheen van 't wazig droom-leven der kamer. Met eene bijna onwillekeurige beweging verwijderde hij 't van 't boek, waarin hij had gelezen.

'Dat is geld... dat is geld...' zei hij hakkelend, 'gestolen van de andere crediteuren.'

'Hou op, oom, hou op. U weet dat niet...

U hoéft dat niet te weten... mórgen ben 'k eerst failliet... denk niet te ver... ìk doe dat...'

'Stil, Jacob, stil, kom niet als 'n verzoeker tot me, dat geld... neem 't weg... onmiddellijk... neem 't weg.'

'Luister nu, oom, bedaard, en beslis dan. Als u 't niet neemt, dan ga 'k als 'n wanhopige uit uw huis, dan zal me de gedachte vervolgen, dat 'k u, m'n weldoener, arm heb gemaakt... dat 'k verdoemd zal staan voor mezelf in alle tijden... dan wil 'k niet meer leven. Laad dit niet op me, dat 'k 't ongeluk over u heb gebracht... Laad dit niet op uzelf... want 'k kan die gedachte niet verdragen... Denk daar wel om... Ik dreig niet, maar 'k zeg zooals 't is.'

'Je wéét niet wat je zegt... Als 'k door dat geld voor betrekkelijke armoede gevrijwaard wordt, dan mag jij je 'r niet mee vleien dit bewerkt te hebben, maar de menschen wien 't toekwam hebben dat dan gedaan en zelfs dié hebben daarmee geen goeie daad verricht, want die daad hebben ze niet gewild... Integendeel, ze zouen me vervloeken als ze 't wisten. Dìt zijn dus de gevolgen: wij beiden worden schurken van de laagste soort en jij koopt je met je schijnbare weldaad geen voldoening, want je offert jezelf niet op - 't is immers jou geld niet meer - maar alleen het eeuwig-knagende bewustzijn, dat jij niet alléén 'n misdaad hebt begaan maar ook 'n ander die haast 't einde bereikt had tot je medeplichtige hebt gemaakt en 'n lang leven, waarin

hij ten minste gepóógd had goed te zijn, ellendig en verloren heb doen worden... Wil je dat...?'

'M'n God, m'n God! U maakt me razend, u bent geen mensch... zoo zou 'n mensch met gevoel niet spreken... Onbarmhartig is 't... Waar zal 'k nou heen... Wat moet 'k doen... Hebt u dan niets geen medelijden met me... U bent slécht... slécht... me zoo 't laatste te ontnemen... U bent 'n egoïst... 'n egoïst hoor, die zelf goed wil blijven al valt 'n ander daardoor ook in de diepste hel...! Goed! Goed! Wàt is goed...! Alles wankelt en laat los, zeg me nu wat 'k grijpen moet nou in m'n nood... De een is goed en de ander slecht, en beiden uit egoïsme... En u spreekt met vastheid en gerustheid, alsof voor u alles zéker is... Ha, ha! denkt u nou werkelijk te kennen het absolute goed, dat u zoo alles weegt en toetst en zoo beslist aanneemt of verwerpt... Gelooft u nou inderdaad dè maatstaf te hebben...? En als dat niet zoo is, martel me dan niet en zit niet alles kalm te ontleden, alsof 't u niet aanging...'

'Ja, m'n arm kind, 'k geloof dat vast.'

De ander schokte nu plotseling van zenuwsnikken. Met de handen saamgeknepen in den schoot onderging z'n lijf verkrimpingen van smart. Den oude scheen de kamer van die wanhoop te geluiden, want de matte, verdoofde klank van 't gekreun doorsidderde de ruimte als van alle zijden komend. Schuw keek hij in den uitbouw waar het groenzijden voorhangsel der Arke in de schaduwen ver-

vaagde en het flauw-belicht droomleven zijn zachten zweef-tred ging. In plotseling zich opdringende gepeinzen klemde zich zijne lippen nu opeen en werden zijne oogen verdiept van zoekende gedachten: 't Was hopeloos... als hij 't andere deel van z'n vermogen offerde, zou 't toch niet baten... De jongen was nou heelemaal buiten-zichzelf... 't Was wel goed dat huilen... misschien werd-ie wel kalmer... Maar wat dan te zeggen om 'm te troosten als-ie daar wat bedaard was...? Hij begreep 't maar al te goed: met philosophie kom je bij geldeischers niet te recht... Maar - op de ruïne van 't oude kon 'n nieuw gebouw verrijzen, dát moest-ie 'm duidelijk, tastbaar maken... dat hij voelen zou dat het leven voortging en, mits goed geleid, zichzelf herstelde... en dat hij nu de grens van z'n trachten nog niet had bereikt... dat er maar één werkelijke grens was: de dood. Nou werd-ie rustiger... hoe verdriet 'n mensch veroudert, arme jongen, z'n wangen waren als kuilen... Wat-ie misdreven had, hij boette 't zwaar... Onzalige speelzucht... Wel moest-ie buiten zichzelf zijn als hij zooals daareven tot hém sprak... Toch was er misschien wel 'n kern van juistheid in 'tgeen hij had gezegd... Waren zijn deugden en gebreken wel algemeen-menschelijk, of had hij door zijn streng-godsdienstig leven zijn elken-dag-zich-toetsen-en-verbeteren zichzelf zóó onder tucht gesteld, dat het gewoon-menschelijk-misdrijven maar ook 't gevoels-goed-doen uit hem niet meer kon komen, maar dat alles, alles geregeerd werd

door de rede, die vóór elke daad vroeg: wil de Touroh dit of niet? Ja... zóó was 't... zoo... maar ook dan immers bleef zijn denken en voelen menschelijk, ja, werd al menschelijker, niet in den gewonen, maar voor hem, hoogsten zin, want, voor hem de Touro zijnde openbaring van het Hoogste Zijn, dus óók Natuur, bleef hij, gehoorzamend aan die Natuur, een echte mensch, vrij van wanstaltigheden... O, nou ging hij spreken... arme jongen... zou-ie zich schamen over z'n drift... Als-ie maar niet die vreeselijke gedachte had... aan zelfmoord... dát was 't groot gevaar...

Nu rees hij op uit het schaduwige der donkere muur, trad in den lichtkring der lamp, eene kalme vastberadenheid strakte z'n gezicht. Zijn oom de hand toestekend, zei hij zacht:

'U vergeeft me wel, niet waar... 'k wist niet wat 'k zei... 'k ga nu heen... geloof me, 'k eer u en acht u meer dan 'k ooit kan zeggen... Wees niet verbitterd op me, blijf van me houen, zooals vroeger... God gave dat 'k ook zoo was als u... maar wat kan 'k er nou nog an doen... alles is voorbij... 't is gebeurd... vaarwel... Wat 'k nog zeggen wou... nee... 'k heb niets meer te zeggen... Wat beeft u nou... Goeie, beste oom, u bent goed voor me geweest, goed, hoor, altijd... och, maak u nou niet overstuur... zoo... zoo... Ja... dat geld zal 'k meenemen... Nou... adieu...' En hij wilde zich naar de deur wenden, maar de oude greep z'n arm en zei gebiedend:

'Nee... zoo laat 'k je niet gaan... kom hier dat

'k je gezicht kan zien... Nu heb ík nog wat te zeggen. Ik doorzie je plannen, ik zie de lafheid in je oogen... je zou me willen omhelzen... voor 't laatst! maar je durft niet om geen vermoedens op te wekken... ik zié je begeerte om van alles af te zijn, maar weet nu wel, dat zoo je dat doet, dan zal je nagedachtenis vervloekt zijn, zelfs je kinderen zullen met weerzin je naam noemen, zich schamend om den vader, die niets anders, niets meer was dan een moordenaar. Elke herinnering aan je zal 'k snijden uit m'n hart, en denken: je moeder heeft geen zoon gehad. De kamer, waar je geslapen, de plaatsen waar je gezeten hebt, zal 'k mijden als was 'r 'n pest; de seforim, waaruit 'k met je geleerd heb, zullen niet meer onder m'n oogen komen... ik zal ze niet meer aanraken, omdat zoo'n ellendeling ze heeft aangeraakt. Je naam zal een gruwel zijn in m'n ooren en in m'n tefilloh zal hij niet herdacht worden. Voor mij zal 't zijn als had je nooit bestaan. Vol is de wereld van 't geween, dat is om de gestorvenen - wie zal jou beweenen...? Als 'n misgeboorte, waarom niemand treurt, zal je zijn heengegaan... Je plaats in 't heelal, in 't wereldplan zal je tot in de eeuwigheid niet meer kennen'.

Van sidderingen bevangen stond hij nu, verslagen, voor den ouden man, die, met de drift van een ziener, wijdgebarend had gesproken in zijn sprake-van-den-bijbel, welke om en in hem alle de dagen van zijn leven was geweest. Maar dan verzachtten zich de trekken van den grijsaard en, teeder,

vervolgde hij: ‘Kom tot inkeer, m'n kind, 'k heb je zoo lief, volg m'n raad en zie hoe God je weer helpen zal. Zet die dwaze trots van je af. Dat wat jou nu overkomt is zoo dikwijls gebeurd. De menschen zullen je verachtelijk aanzien? Laat ze 't doen. Zij zijn dan de minsten. Je zult dan in je zelf zeggen: ik zal sterk zijn en 'k zal dat alles geduldig dragen tot ik mijn fout weer zooveel mogelijk goed heb gemaakt. Kijk es, 'k heb 'n plannetje: als de zaken in Parijs geschikt zijn dan kom je met je vrouw en kinderen bij mij en je richt met m'n overgebleven kapitaal 'n nieuwe zaak op, hier in Amsterdam. Dat is ook beter, in 't goeie, ouwe Amsterdam, daar had je nooit vandaan moeten gaan... En we blijven bij elkaar en als me tijd es komt dan heb 'k je bij me... daar was 'k wel es bang voor, al heb 'k 't nooit gezegd... Zoo komt alles nog terecht, zie je 't nou?’

Zwaar ademhalend staarde de jonge man voor zich, toen greep hij bruusk het hoofd van zijn oom met beide handen en zoende hem op het voorhoofd, hartstochtelijk. De oude maakte zich glimlachend los, en zei tevreden: ‘Zoo, jonge, nou bê-je weer de ouwe. Zijn nou die muizenissen weg?’

‘Och weg... ja weg... och mijn God...’ kreunde hij in een weer opheftigen van wroegingsmart, en toen: ‘Maar 'k dánk u, 'k dánk u, 'k kan u daar nooit genoeg voor danken... O! als u wist...’

‘Ik wéét 't... ik ken je beter dan je-zelf.’

‘Dus u gelooft nog in me... en u doet 't niet alleen uit medelijden... en u veracht me niet?’

‘Nee m'n jongen, als 'k nou nog iemand om 'n dwaling, zelfs om 'n misdrijf zou verachten, dan was m'n leven verspild, dan zou 't beter zijn dat 'k nooit geleefd had... maar zeg es als je je nou kalm genoeg voelt en je wilt van-nacht nog terug, dan mag je nu wel gaan.’

‘Ja oom 't moet zoo gàuw mogelijk... O, 't is zoo verschrikkelijk... al die menschen... die gezichten... was 't maar al voorbij, was 't maar al voorbij!’

‘Moed, jonge, moed.’ Toen scheidden zij met 'n handdruk. De oude deed hem uitgeleide tot de voordeur, keerde dan terug in 't vertrek, zette zich weer aan de tafel, onder de lamp. In zware gepeinzen overgingen hem de uren van den nacht: Hij had een menschenleven gered... Hij zou hem nu altijd bij zich hebben... Toch was 't wel hinderlijk 'n ouwe man in huis... Hij zou z'n best doen ze zoo weinig mogelijk last te veroorzaken... máár - hij werd elken dag 'n daggie ouder en 't was niet aangenaam te zien, dat je de menschen tot overlast was... Maar affijn... daar was nou eenmaal niets aan te doen. 't Ouwe leven moet wijken voor 't jonge... 't Eene geslacht gaat en 't andere komt... Als hij maar tot 't einde z'n verstand mocht behouen... want kindsch te zijn... en afhankelijk van anderen... Even snorde schor de pendule, tikte doordringend dan de tweede

ure af. De oude streek zich over het voorhoofd, opende weer 't boek en ging lezen. De stilte scheen nu nog verdiept te zijn, daar de nacht zich zwaar gelegd had op het fel-jagend leven, buiten. Hier waakte echter het Verleden met den schijn der eeuwigheid op zich. Het licht knikte tegen de dingen, die zachtjes opglimden onder zijne bevloeiïng. Rondom, aan de muren, stonden schaduwen, 'lijk wachten, roerloos stil.

MEI 1900.

De Verloofden.

De Verloofden.

Arie zat, peinzend, voor de tafel, keek, zonder te zien, met eenigszins dichtgeknepen oogen in het zachte licht der met 'n porceleinen kap gedekte, voor hem staande petroleumlamp. Eene rossige haarvlok, die zijn, schijnbaar vluchtend, voorhoofd overluifelde, raakte bijna het heete glas. Doch hij merkte er niets van, zijn blauwe droomersoogen staarden maar... veronbewegelijkt door het gedachten-bewegen: gottegot, wat was-ie toch 'n stomme ezel... en hij wou toch zoo graag ook wat beteekenen... Jawel, wil maar als je zoo'n stomkop bent!... Daar had je ook al de ongelijkheid... En hij dee toch zóó z'n best... Bijvoorbeeld: als-ie nou zoo'n troep fransche woorden van buiten moest leeren, dan dráái de z'n hoofd 'm om, en dán moesten ze 't 'm door elkaar vragen, noú, dan waren ze an 't goeie kantoor... Werd 't in eens léég in z'n hoofd... léég... En als-ie dan opkeek naar 't plafond of neerkeek op 't vloerzeil, dan was 't wel net of-ie door de verlegenheid en de angst scherper alles zag, want-ie

merkte dan bijvoorbeeld, dat 'r 'n dooie vlieg tegen 't wit stukadoorswerk zat of dat 'r 'n klein, zwart draadje lee naast zijn voeten op een van de groene ruiten van 't vloerzeil... en hij ging dan daarover denken... idioot... alsof 't iets heel gewichtigs was... Maar dan kwam weer plotseling als met 'n ruk de gedachte aan die fransche woorden en merkte-ie dat-ie 'r niks meer van wist... z'n hoofd één ledig was... nee toch niet heelemaal... 't Was of d'r iets in roezemoesde... Je kon 't waarachies niet beter vergelijken dan met 'n blad wit papier, waarop niet één leesbaar woord stond, maar vól van zich druk bewegende zigzaglijntjes. O, zoo druk, alsof ze iets zochten... zochten, en elkaar achterna liepen en over elkaar heensprongen... 't Was ongelukkig... En als-ie dan z'n aanstaande zwager, met wie hij leerde, aankeek, dan voelde-ie, dat die in zich-zelf dacht: wat is die jongen 'n ezel, met zoo'n hoofd kan je muren inslaan!... Die had medelijden met 'm, dat kon-ie an alles merken, ofschoon-ie 'm dikwijls uitschold om z'n stommiteiten... maar dat dee-ie dan expres om 'm niet te laten merken, dát-ie medelijden met 'm had, want 't was 'n beste flip... Maar hij wist 't tóch... 't Is beroerd als de menschen medelijden met je hebben... En als-ie zich nou heelemaal niet ontwikkelde... nóu... wat dán? Dan was-ie zoo'n ongelukssnijer, die 'n steentje kon maken en daarmee uit... Zoo'n stuk vee, dat niet meetelt, dat d'r goed voor is, om in 't ootje te worden genomen, maar dat maar dadelijk z'n bek moest

houen, als de jongens 't hebben over de Partij en over de Bond en over coöperatie en al die dingen, waaran-ie zoo graag zou willen meehelpen... och zoo graag... Nou ja, je hoeft nou ook allemaal geen generaals te zijn en ze wisten d'r geen van alle zoo erg veel van, maar weet je: die hadden d'r tenminste slag van om te doen alsóf ze d'r iets van wisten... Maar dat wilde hij niet... Waarvoor je grooter voor te doen dan je bent?... Ga d'r 'n broodje bij de bakker voor halen!... Nou ja, doe me 'n plezier... 'n mensch hoeft toch zichzelf niet voor de mal te houen... hij liet 't nou ook niet, omdat-ie zoo'n heilig boontje was, maar-ie was 'r te verstandig voor, já, dáár was-ie te verstandig voor, want 't is niet lekker zoo op je vingers getikt te worden en met 'n mond-vol-tanden te zitten en 'n kop-als-vuur... Gottegot, wat was de wereld toch 'n rare boel... je had d'r zooveel van die schreeuwers, overal... Verlede z'n dokter nog... Zou je zegge: 'n dòkter!... was met 'm gaan praten over de nieuwe ideeën... Nou, díe vond maar alles goed zooals 't was... en met 'n praats!... En hij wist d'r niks van, absoluut niks, je kon zuiver zien, hij praatte maar wat, voornaampies-zeker, omdat-ie ‘de dokter’ was... Nee, waarachies, hij was de eenige ezel niet... 't Geeft je 'n heele opluchting, als je ziet, dat d'r van die lui ook bij zúlke menschen zitten... je voelt je dan zoo klein niet meer... Bliksem!... Zoo of zoo was-ie met z'n hoofd tegen de gloeiende kap terecht gekomme...

Was Jaap nou nog niet klaar met dat corrigeeren van die thema's?... Effe zoo onder de kaprand kijken... Zoo kon-ie net z'n hand zien met 't blauwe potlood... Jonge, jonge, wat schrapte-ie weer... hij was wat te wachten... Ja, die speelde soms tegen 'm op alsof-ie 'n kind van 'n jaar of tien voor had, maar wat je van 'n ander hinderde, dat hinderde je van hém níet... 't Was zoo'n goeie vent en hij meende d'r toch niks van, van al z'n spektakel... Maar-ie kon d'r soms zóó'n ernstig smoel bij zetten, om je d'r in te laten loopen, dat je tóch kwaad werd... Vreemd als je zoo'n hand alleen zag... aardig om nou uit die bewegingen op te maken wat Jaap nou dacht... Poeh! wat dee-ie driftig... Daar aanstonds zou nou hand en potlood met 'n ruk in de hoogte gaan en kwam-ie zelf achter de lamp van daan, en dan kreeg je 'n paar go'dome's of zoo iets, dat de kamer d'r van dreunde...

Uit het keukentje achter de kamer lauwden zeepsop-geuren, kwam 'n geklikklak van 't vaatwerk, waarop het middagmaal was gebruikt, en dat nu werd schoongemaakt door zijne verloofde, en hij dacht verder: Jonge, jonge, wat waren ze toch allemaal-met-mekaar 'n armeluiszootje. Je kon d'r nou wel om lache en pret mee make als je op de winkel was, en 't was goed ook dat je dat kon... Maar zat je thuis in je eentje en dacht je na, dan lachte je niet meer... Hoe lang was-ie nou al geëngageerd?... Nou... bepaald toch al 'n twee jaar... ja, met Maart was 't twee jaar...

En 't werd als-maar slechter... Waarom ze nou nog geëngageerd bleven, dat wist-ie waarachies zelf niet en zij evenmin... Trouwen... nóu... je kon net zoo goed in 't water springen... maar ze waren nog betrekkelijk jong... 't Kón toch veranderen... Je bleef nog altijd hopen... 't Was toch waarachies niks overdrevens wat ze verlangden... Was 't dan ook geen schande, dat 'n werkman-met-handen-an-z'n-lijf, en vlug, geen cent kon verdienen en zoo in 't land moest loopen... Toen-ie zich geëngageerd had was 't beter, gotja, geen vergelijk. Maar nou... 't was de pottebank in... Ze scheen haast klaar te zijn met 't vatewassche... dan konne ze daar 'n loopie gaan maken... En Jaap, waar hield die nou?... O, aan 't laatste blad... Nou kon-ie zich in postuur zetten...

Zijne verloofde kwam binnen, op haar linkerarm 'n stapel borden, met de rechter de op 'n kier staande deur openduwend. Haar verhit gezicht, als door den waterdamp nog omwademd, onder het blonde door vochtaanslag beglinsterde haar, wendde zich even, ontevreden-kijkend, naar de tafel. De zeepsopgeur nu scherper door de kamer drong als wolkte hij op van den hel-witten stapel glans-steen en de erom klammende roode wasch-handen.

'Bê je klaar d'r mee?' vroeg hij, loom-opstaande en, met zijn droomersoogen, haar vragend aanziende.

'Nou... jij bint toch nog bezig,' zei ze met 'n knikje van haar blonde hoofd naar de tafel.

‘Nee, 'k g'loof, hij is d'r al, niet schobbert?’

‘Ja... overmaken, hoor, d'r zitten weer meer fouten dan woorden in... Je neemt me toch niet kwalijk: je lijkt wel 'n héél klèin beetje op 'n heele gróóte ezel.’

‘Nou, ja, dat weet-ie nou al lang,’ zei 't meisje, blij, dat ze eens aanleiding had hare ergernis te luchten over al dat onpractische geleer:... 't bracht toch geen cent in... nou zál je zoo'n beetje 'n vreemde taal kenne plappere... nô! En, daar ze moeizaam den stapel in de kast duwde, eenigszins kortademig sprekend: ‘Of-ie nou fransch kent of-ie kent 't niet, als je geen geld hebt, hé je geen geld... Hoeveel krijg jíj 'r voor per kraat, voor je mooie fransch?’

‘'k Weet 't niet, 't staat nog niet in 't bondstarief,’ grappigde hij.

‘Kibbele jullie nou niet... wandel je met ons mee, Jaap.’ vroeg Arie.

‘Ja, maar niet lang, 'k moet naar vergadering.’ ‘Nô nee! had 'k 't niet gedacht... hij moet weer na' vergadering... jullie hebt geen andere zorg,’ snibbigde 't meisje. ‘Dat je niet gek word van al dat gevergader en gezanik, dàt begrijp 'k niet.’

‘Het individu alleen kan níks,’ beweerde Arie, voorzichtig-langzaam sprekend, om niet iets geks te zeggen, zijne verwijde oogen starend naar iets vers... naar die avond in Januari, toen die spreker dat zoo goed had gezegd... die had dat zoo verduiveld goed uitgedrukt... hoe was dat nog weer?... O, ja! En nu hij 't had, heel snel ver-

volgend, 't eruit gooiend vóór hij 't weer kwijt werd: ‘De massa, de vereende krachten, die moeten 't...’

‘Hou nou maar je mond!’ viel Jaap hem in de rede, afblufferig. ‘Had je thema maar beter gemaakt... de mássa!... verbeel je je soms, dat de massa zich d'r voor te doen zal maken, dat jij trouwen kan?... Hoor me daar es an: individu... massa... vereende krachten... U zégt, meneer?!... Als je 'm zoo hoorde zou je niet zeggen, dat-ie zoo'n eend was!’

Arie lachte, láchte, zijne blauwe droomersoogen nu geheel betraand van 't lachen, zijn mond vreeselijk wijd onder zijn te langen neus; als immer bij dergelijke uitvallen erg in z'n schik. Vaag voelde hij, onder dien ruw-schertsenden toon van zijn zwager, een genegenheid van verbitterden mensch, die 't maar steeds voor anderen én zich-zelf verbergen wil, dat hij van anderen houdt. En juist wijl hij 't zoo vaag slechts gevoelde en zijn verstand die vreemd-verholen sympathie niet had kunnen ontleden, deed ze hem als iets vereerends aan: Die jongen was toch meer dan zij allemaal bij mekaar... je kon niet wijs uit 'm worden... hij had 'n kóp, hóór... je voelde dat d'r iets in 'm was, wat in jou niet zat, waarvan je heelemaal geen begrip had en daarom kon je nóóit recht wijs uit 'm worden, maar hij uit jou wel... àsjeblief! ‘Je hebt 'n broer, Fie,’ lach-hikte hij nu. ‘als je d'r zoo eentje hebt dan bin-je d'r niet zónder... nóu... zal je zien: daar anstonds begint-ie weer met jou.’

‘Nee,’ zei Jaap, ‘'k begin met niemand, maar dat wil ik jullie nog wel zeggen: jullie huwelijk had al lang áf moeten zijn, zíj moest 't laten afgaan, omdat je zoo'n eend bent en jíj, omdat je an zoo'n onverstandige vrouw, die jou wil hebben toch niks hebt, én jullie kunt toch nooit trouwen... mét of zónder fransch.’ Ditmaal lachte Arie niet. Zijne blauwe, diepliggende oogen, onder het dikke voorhoofdsbeen, keken plotseling pijnlijk-peinzend en heel z'n gezicht: de geopende mond en de lange, rechte neus en 't smalle voorhoofd onder 't diep-ingegroeide hoofdhaar, dat als 'n luifel vooruitstak, had nu iets kameelachtig-doms, scherper uitkomend door de pijnlijke uitdrukking van het willen-begrijpen onder 't moeizame denken. Langzaam bewoog hij zijne eeltbultige diamant-snijdershanden voor het gelaat, uitspreidend de lange vingers 'lijk het geraamte van een waaier, onbewust allerlei grijpbewegingen makend, als om vasttehouden de vluchtige gedachte, de gedachte, die niet staan bleef om zich van alle kanten te laten bekijken, maar wég was, eer hij 't wist, hem ontglipte: Vreemd is 't, beroerd, als daar zoo inééns, brutaal-weg, uit 'n ander z'n mond komt rollen zoo'n waarheid, die je niet wilt kennen en die je verjaagt met 'n harde lach en met effe-hoog-op-spreken of met 't zingen van 'n deuntje, als-ie zoo effe in je-zelf naar boven komt... als je 'm van 'n ander hoort, dan is 't je net of je nou veel duidelijker ziet dat 't zoo is, en je kan d'r dan gewoon-weg niks tegen-inbrengen... Nee maar,

nou leek-ie wel gek!... kende-ie Jaap nou nóg niet?... Met die jonge kon je toch nooit 'n ernstig woord spreken... die maakte met alles 'n pretje... Kijk 'm daar nou zitte lache... En daar stond hij nou nog wel beteuterd van... Hij werd toch nooit wijzer, liep d'r elk oogenblik in, liet zich beduwelen zooveel ze maar wilden... Nee, maar dat was 't niet... waar wou-ie nou nog weer over denken!... O, ja! over z'n huwelijk: waarom of daar wel niks van zou komme... ja juist... nou! en áls híj dat nou in pret zei... op stuk van zaak bleef 't toch maar ernst, daar kon je donder op zegge... Affijn, d'r kon 'm te minste niemand verwijten, dat-ie z'n best niet dee... hij blokte en blokte... je kon niet weten d'r kón es iets geschikts komme: een of ander baantje en dan was-ie te minste klaar... As je 't naging: gottegot! nou moest-ie nog op z'n vierentwintigste jaar na' iets anders zoeken... Nou kén je je vak... nou, zég d'r nou wat van... Nee, maar hij was ook te laat begonnen met zich op iets toe te legge... Maar je kop draait je ook om bij al dat gezanik, dat je soms hebt... Moet je 'n vader hebbe, die de kaapsche-tijd had meegemaakt en d'r niks meer van over had dan de herinnering, die zei doodeenvoudig, dat je loog als je na 'n heele week werk met zes gulden na' huis kwam... Jawél, hij wou hém wel eris op 'n winkel zien zitten an dát goed... Wat beroerd was de boel toch ingericht: Jaap spotte dikwijls: hij deugde alleen voor snijer, was zelfs 'n snijers-

genie, maar voor iets anders was-ie te stom... óók goed! Maar waarom was 'r dan geen plaats voor 'm in de wereld, als-ie toch z'n werk, wat-ie geleerd had, goed dee... als de beste...

En eensklaps had hij nu weer dien fellen haat tegen, die groote woede over de maatschappelijke orde van zijn tijd, die hem bond, hem niet liet werken, hem tot 'n overtollig iets maakte en 'm zijn deel aan het leven onthield. En die orde belichaamde zich voor hem in een klasse, welke hij zag in zijn haat-verbeelden als een monster, dat hem treiterde, 'm uitjouwde: klein mannetje met je groote wil en je drift... ik máál wat om je!... spartel zoo niet, ik heb je goed vast, daar lig je!...

En hij, met z'n arme hoofd, waarin de gedachten dooreenwarrelden, soms tezamen naar voren stormden en tierden en kreten, dan weer plotseling wégvielen, vervluchtigden, een blank, een ledig achterlieten, hij had nu weer geheel vergeten, dat z'n zwager maar geschertst had, en dat hij ‘er niet in mocht loopen,’ en hij snauwde, eensklaps uitbarstend: ‘Spot d'r maar mee... je bent net zoo'n arme rot als ik... Doe maar net of je d'r buiten staat, wor géén lid van de Partij... Verbeel je je soms 'n meneer te zijn... Wat zal je dáára liege!... Als je 't dan zoo'n mooie boel vind... noú... waarom verdien jíj dan niks?... Je bint toch zoo'n piet!’

Maar Jaap antwoordde niet, zat kalmpjes z'n sigaar te rooken, glimlachte, zag den ander even aan met het kalm-wachtend, gedistingeerd studie-

gezicht van 'n geleerde, die bezig is proeven te nemen: Als je 't wou kon je die jongen elk oogenblik z'n binnenst buiten keeren... vaatje buskruit... 't Was toch jammer, dood-jammer, dat-ie zoo niks geen kop had... Op stuk van zaak toch 'n érg óngelukkig mensch...

En als van zelf ging hij nu denken over z'n eigen persoonlijkheid, vergeleek. En hij had 'n flauw glimlachje van zich-gelukkig-voelen in zijne superioriteit en rijken aanleg. Maar dadelijk daarna als een spot-verkillen over zijn gesloten-intelligent gelaat gleed, eene zelf-bespotting, die, dra verweekelijkt tot 'n moedeloos-verachten, uittreurde in een wenkbrauw-trekken boven de nu strak-geloken oogen: Wat dee 't d'r ook toe of je kop hebt of niet... 't blijft alles toch 'tzelfde... De omstandigheden, 't geluk, dàt is 't... anders niks... Hij zat daar toch maar midden in 'n wereld, die de zijne niet was, speelde de bon-vivant, de grof-d'r-op-los-lever, alleen maar om zelf niet te weten wie-d-ie was... Zoo ging z'n jeugd voorbij... 'n Beetje literatuur, muziek en dat, nu en dan, evetjes-voelen, dat-ie iets in zich had... iets superieurs... dat-ie kon laten uitschitteren, áls-ie eens zou willen... dat was wel z'n eigen, heel diep verborgen, geniet- en kern-leven... Maar wié zal dat dan ook maar zoo blootleggen op de straat... zonder eenig doel... Wie zal zich laten belachen door al die menschen... Hij niet!... Hij geloofde nou wel, dat-ie 't wel es 'n beetje te ver dreef: hij speelde té erg de cynicus, die

alles minnetjes en alles belachelijk en niks beter vond dan zelf maar zooveel te genieten als 't kon en de anderen te laten stikken... Maar, o! doe dat ereis niet... Dat is immers de muur, die je om je zelf trekt... Elken dag moest je je opnieuw vermoorden... Pas op als je 't níet dee... Dan drong het leven op je aan in al z'n verschrikkelijkheid... want 't leven wàs zoo verschrikkelijk... van al die menschen om 'm heen... Dan was er geen redding voor je, dan móest je 't ondergaan met al de kracht van je voelvermogen... Nee, dát wou-ie niet, want dan zou-ie geen gelukkig oogenblik meer hebben. Zou-ie d'r eeuwig-en-immer an móeten denken en dan zou-ie zich onmogelijk maken, onder die menschies. Want hij kon d'r niet over mijmeren zooals de anderen: klagend-zeurend onder 't behagelijk knauwen op hun sigaar en 't drinken van hun koppie koffie en 't tersluiks-kijken op elkaars bakken of de een niet 'n steentje meer had afgemaakt dan de ander... Groote God! hij zou d'r waarachies niet gezelligies over kunnen praten met pret-woordjes en voetstootjes en knikjes van kwaadsprekende, spitskinnige ouwe wijffies, maar hij zou 'r onder lijden, om huilen, zooals zij misschien, héél misschien bij 't sterven van vrouw of kind... En dat mócht niet... Dan zouen immers de menschen op hun voorhoofd wijzen: dat-ie rijp was voor Meerenberg!... Kalmpies, bedaard blijven, dan maar liever in Godsnaam over je gevoel heen kijken, alsof 't niet bestond... zoolang 't ging... en 't

neerdrukken, wég, als 't bovenkwam... 't Café-leven over je heen laten walmen en krijschen met stemmen, dik, en lichten, fel, en klaterende kleuren, en vroolijk zijn... O! de vuile leugen, die hij-zelf was, als-ie daar zat pret te maken met de jonges, met z'n ellebogen op de tafel, z'n gezicht, loomslaperig-hangend over z'n pot bier... hij wist zoo goed hoe-d-ie dan d'r uitzag: jolige vent, uitgefuifde meiden-liefhebber... Of als-ie daar met z'n gehuicheld suf-goedig smoel zat te luisteren naar hun breed-uit ge-be-re-de-neer... báh! báh! O, z'n innerlijke woede en z'n lust om ze es óp te schúdden uit hun niet en te doorsláán met zijn gevoel... Z'n lijden, z'n walging, als-ie ze daar hoorde praten, nabauwend wat ze ergens gehoord hadden met gek-wijze gebaartjes, in dié omgeving, over de hoogste dingen van 't leven, onder-de-hand knipoogies makend tegen de buffet-juffrouw met 'r geverfd, veil-lachend bakkes; of, behagelijk, ruw-guitig-lijzigend: ‘Wat hèt dat mensch 'n borste, jonge, jonge,’ of plotseling met zoo'n ernst: ‘Wat 'n consumptie, 't is zonde van 't geld, ze schijne d'r wel in gepist te hebbe.’ En dán ging 't weer door over het allerinnigste en allergewichtigste... Je kon zoo zien, ze wisten niet beter... En hoe ze dan keken, als 't 'm es 'n enkel keer té machtig werd en-ie ze in de maling nam, zich toch nog altijd meester, en koel-geestig doende...

Dan zagen ze 'm zoo goedig-geduldig an, in hun verwonderde oogen 'n uitdrukking van half-

begrijpen: ga je gang maar ventje, we worre niet kwaad, je meent 't toch zoo erg niet... En dan werd 't eerst ellendig voor hem: kreeg hij meêlij met ze om dat tragische van hun maar half bewuste zijn en walgde-ie van zich-zelf: Hij die zich-zelf verkrachtte... wat wás-ie en wat déé-ie en wat dúrfde-ie? Hij, de slaaf van z'n egoïstisch verlangen naar 'n lollig leventje... En toch hij wilde niet anders, nee, nooit, nooit zou-ie anders willen... Maar o! wat beroerd je zoo te voelen als 'n man die langzaam zinkt, én te weten, dat je de kracht hebt een steun te grijpen en weer te rijzen, en 't toch niet te kúnnen doen, niet te wíllen doen... Ja, wie weet... wát was 't: niet kunnen of niet willen?... Vooruit maar! maar mee naar omlaag... Wat dee 't d'r ook toe!... Maar toch, hij leefde toch niet heelemaal nutteloos, hij gaf hun les, als 't te pas kwam en nam ook deel an de vakbeweging... O ja! hij moest zich nou nog op de koop toe wijs gaan maken, dat-ie wat waard was voor de maatschappij... Och, hang je nou, lamling, klein ventje!...

En door zijne herinneringen als verzwakt, en vol van een ziekelijk-weeken weemoed, had hij nu eene gevoelsoverstelping, daar hij opkeek naar zijn zwager: arme domme mensch, die zoo graag wou en niet kon... Kijk hoe-ie daar nou stond met z'n goedig, onnoozel gezicht, zich er langzamerhand van bewust wordend, dat-ie zich even boos had gemaakt om niet, flauw glimlachend om z'n eigen onnoozelheid... 't Was om d'r ziek-van-

medelijden van te worden, als je zag hoe al die menschen 't overmachtige leven wilden dwingen hun hun deel te geven en ze maar niet ophielden te gelooven, dat ze 't nog wel es krijgen zouden en de tijen toch eens móesten veranderen, zich al maar vastklampend aan 't denkbeeld van ook getrouwd te zijn en 'n ‘eigen huishouden’ te hebben, onbewust-walgend van hun onvruchtbaar en leeg vrijgezellen-bestaan; en hoe zij met oogen, wijd-open van naïeve verwondering en beginnende boosheid aanzagen het leven, dat 't hun, kalmweg, niet toestond, zooals kinderen 'n moeder aanzien, die hun 't speelgoed afneemt; eerst verbaasd: waarom wil moeder niet dat ze dat hebben... dan boosjes-schreiend, wijl zij de noodzakelijkheid der weigering niet inzien... Arme groote kinderen, óók om hun echt-jong-menschelijk verlangen om te simuleeren, om hun begeerte zich ‘groot te houen’ voor elkaar, ophangend mooi geborduurde gordijntjes om het schamel binnenkamersche van hun werkelijk zijn niet te laten zien... Och hun klein gedoe, om welks kleinheid je kon huilen... Als ze 's avonds, op de wandel, elkaar ontmoetten, vooral de jonggetrouwde lui, de mannen in hun goeie jassen, de vrouwen met hun goedkoop-opgedirkte japonnetjes en hoeden-met-veeren à la Hirsch, laat-avond bij het nachtlicht geknutseld, dan had je daar 'n allerliefst gekeuvel van wederzijds bewonderen, alsof ze heelemaal geen zorg hadden, en niet wandelden om 't lamplicht te sparen en bij hun thuiskomst niet weemoedig lachen

zouen om de jammerlijke comedie, die ze straks hadden gespeeld... Maar de mannen, die deeën toch 'n beetje anders... Door hun samenzijn op winkels meer van elkaars omstandigheden afwetend dan de vrouwen wel bekend was, zich wel wat schamend over dat verstoppertje-spelen, dat ze nutteloos wisten, begonnen ze dan meestal een eenigszins ernstiger gesprek, 'n beetje klagend, maar zóó, dat je meenen zou, dat zij 't nog zoo erg niet hadden... O, nee!... natuúrlijk niet... 't Was zoo'n glimlachend-bluffend-klagen waar je niet de echte, diepe stem van hun zwaar zielsverdriet uit hoorde maar het zeurig-schertsend-lamenteerend geluidje van 'n schatrijk beursman, wie 't die dag niet zoo was meegeloopen als-ie wel had gedacht... En hadden ze elkaar verlaten, dan kwam 't kwaadsprekend-napleiten, dan glimlachten niet meer, maar strakten zich de gezichten, bepraatten ze lang-en-breed hoe of 't gódsménschemógelik was dat die menschen dát doen konden en dáármee rond konden komen, en zeurden ze nog 'n beetje en kwamen tot de conclusie dat andermans boeken zijn duister te lezen, en liepen zwijgend verder, al maar d'r over peinzend, ‘dat die menschen dan toch nog wat geld van zich-zelf moesten hebben’ en hoe ze dan d'r an waren gekomme... Zoo bedotte de een de' ander... Klein, kléin-wriemelend gedoe... vooral als je daarachter zag opdoemen hun grauwe leven, dat hun werkelijke leven was, dat samenstel van teleurgesteld hopen en binnenkamersch ver-

twijfelen en nachtelijk zorgen, dat, onafwendbaar zich uitbreidde, hen omwikkelde, niet losliet... Het belachte wat hun opgedirkt, geverfd en geblanket schijn-leven, saamgeflanst, om elkaar voor de mal te houen... Nee, het beláchte hen niet, hun grauwe leven láchte niet, maar het was om en tusschen hunne geaffecteerde gezichten, en hun schertsende stemmetjes klonken er vreemd in, en de fleurige strikjes, waarmee ze hun leed bekleurden, leken kinderachtig-geknoeid en dwaas-onmachtig-opdringerig, gelijk kunstlichten ontstoken op de straten in den valen, hen wégdrukkenden schemer, afzijgend van den al-ál-over-koep'lenden grijzen hemel, van waaronder geen ontkomen is... O! O! O! Wat was-ie 'n gek!... Daar had je 't weer, daar kwam 't weer boven, dat weeke in 'm, wég, wég d'r mee, d'r is toch niks an te doen... hij werd d'r waarachies nog dichterlijk ook van... Pótdome, dié is goed!

Maar een gilletje van zijn zuster schrik-door-priemde plotseling z'n denken, deed hem 'lijk een ontwakende, diep-ademhalend, als verwilderdvragend opzien. Zij had zich bij 't steken van 'n broche op 'r keurs in 'n vinger geprikt, en daar ze wist, dat je van zoo'n prik met 'n koperen speld bloedvergiftiging kon krijgen en je daar in de laatste tijd zoo allemachies-veel van hoorde, kneep zij den vinger nu uit alle macht, haar frisch gezichtje bloedrood van inspanning, de lippen, binnenwaarts omgebogen op elkaar geperst.

‘Bloeit 't?’ vroeg Arie, en hij nam 'r hand

voorzichtig in de zijne, bekeek 't kleine, roode vlekje, zei luchtig: ‘Och, da's niks, geef hier, laat mijn 't d'r effe opsteke, je bint ook zoo wild!’

Zij, steeds nog haar vinger angstig-bekijkend, liet hem begaan, haar 'r manteltje aangeven, dat hij geduldig vasthield, hier en daar, al wachtend, 'n pluisje afnemend, met z'n doening van man, die d'r weet, dat je niet zoo makkelijk an je plunje komt. Maar ze scheen er nog niet gerust op te zijn, dat de vinger genoeg gebloed had, en kneep en drukte...

‘Kom Fie, wees nou toch zoo gek niet... van 'n speldeprik zoo'n drukkie te make!’ zei hij eindelijk, ietwat knorrig. ‘Hier... nee, je gaat verkeerd, hiér is 't armsgat... úpsa! Effe de poffe d'r onder stoppe?’ En merkend dat ze glimlachte: ‘O, heeten 't geen poffe?... Nou wát 't dan zijn.’

Zij hadden beiden, in hunne manier van doen, een bezadigdheid van sedert lang getrouwde lui, die weten wat er in de wereld te koop is en wier, zich wellicht vroeger in zoete woordjes en gestolen zoentjes geuit hebbende liefde, door de inwerking van al hetgeen zij ondervonden hebben, veranderd is in een bedaardjes-van-elkaar-houden van praktische menschjes, die, omdat ze elkander zoo goed kennen, 'n goeien kijk hebben op elkaars aangelegenheden en maar altijd verstandigjes daarover praten. Vaak samen berekenend met hoeveel per week ze 't wel zouden kunnen ‘doen’, als de tijen nou toch ereis beter werden en je aan

trouwen kon denken - 't zou toch zóó niet blijven - dan weer plannend hóe ze hun huishoudentje zouen inrichten; soms op 'n verkooping, 'n kast, stoelen, 'n tafel of iets dergelijks koopend, wanneer ze 't er goed over eens waren, dat 't nergens voor minder geld te krijgen was, ‘'n spótkoopie!’ en ‘'t nog geregeld nieuw leek’ - want je moet niet van die halfsleetsche vodden hebbe: die loope alléén - bevielen ze elkaar hoe langer hoe beter, hij, 'n enkel keer, in 'n bui van jongensachtige verliefdheid, die nog wel eens boven kwam in zijne droomersnatuur vol vaaggevoelde jeugd-verlangens, 't zakelijk gesprek een weinig opvroolijkend door 'n ondeugend toespelinkje op de waarschijnlijk niet uitblijvende kinderen, die al hunne mooie berekeningen in de war zouden sturen. Dit was wel 't eenige pretje van dien aard, dat hij zich veroorloofde. Zijne zinnelijkheid elders bevredigend, steeds tamelijk los geleefd hebbend, gevoelde hij niet de minste lust, dubbelzinnige dingetjes te zeggen. En in eene begeerte om toch vooral te toonen, dat hij een ‘bewust-arbeider’ was, bewees hij zelfs zijne verloofde een ietwat overdreven eerbied. Gelijk wel vaak een, die dikwijls geplaagd en bespot wordt, verstroeft, zich in zich-zelf terugtrekt en trotscher doet dan hij aanvankelijk geneigd was, zoo hij, die meende te zijn een door de maatschappij geminachte, nu mooier poogde te leven dan in zijn aard lag: De kapitalisten moesten zien, dat ze niet meer die slampampels van vroeger waren en

dat ze eigenwaarde hadden en wel bliksemsgoed wisten dat ze ménschen waren, zoo fatsoenlijk als zij durfden denken... noú!

Zij, met 'r nuchteren blik van praktisch persoontje, dat ook al moest meêwerken om den mond open te houden, beu van haar dag-an-dag-zitten-prikken, bevreesd voor 't 'n-ouwejongejuffrouw-worden, en zich-zelf reeds, in 'r pessimistische oogenblikken, ziende zitten, diep-in-de-dertig, nog altijd op zoo'n naaiwinkel, met 'n troep van die jonge katjes om 'r heen, die 'r in de maling namen omdat ze zoo'n ‘veteraan’ was, en wier geschreeuw en gelach en gezing ze dan niet zou kunnen verdragen - gut, ze had d'r zooveel van die ouwe meiden bijgewoond! - zij had 'm wat graaag genomen toen-ie om 'r gekomen was, asjeblief! 't Was 'n meevallertje geweest, dat wás 't, want in haar wereld-wijsheid had zij immer gedacht, dat meisjes-zonder-'n-cent d'r maar op moeten rekenen nooit te trouwen. En nou was 't toch gebeurd. Zij had 'n lekkere gewaarwording van trotsche zelf-voldoening en óók van opluchting omdat die naaiwinkel-hantise nu wég was. Als zeer kalm en niet-sensueel persoontje, geheel vrij van ‘romantische jonge-meisjes-ideeën,’ was ze er al zeer mee tevreden, dat-ie 'n ‘fatsoenlijk’ voorkomen had, en kwam 't haar geen oogenblik in de gedachte hem eenigszins anders te wenschen dan hij was: met 'n ietwat knapper gezicht of verliefder en minder koud-eerbiedig. En daar zij onder zijn droomersuiterlijk de aanwezigheid van

een hardnekkig-vasthoudend karakter raadde, dat door tegenwerking des te sterker tot het doordrijven van eigen meeningen geprikkeld werd, paste ze wel op hem te dwarsboomen in 't uiten van zijne politieke overtuiging, waarover hij in één enthousiasme van-den-morgen-tot-den-avond-sprak, getroostte ze zich zelfs, met hem, 's avonds naar vergaderingen te gaan, waar zij geduldigjes naast hem zat, schijnbaar luisterend naar den redenaar, maar inderdaad op 'r dooie gemak bepeinzend al de plannetjes, die ze had om 'm vooruit te helpen en aldus hun huwelijk te bespoedigen; soms, op 'n verrukt-vragenden blik van hem: of ze 't niet mooi vond, opgetogen-bevestigend-knikkend, of van ter zijde bespiedend met 'n gevoel: half-vroolijkheid-half-medelijden, hoe, onder het ingespannen pogen om den redenaar te volgen, zijn goedig-dom gezicht pijnlijk vertrok als dat van iemand, die hevige hoofdpijn heeft, dan zich weer ontspande tot 'n spoedig vervluchtigend glimlachje van voldoening en genieten, als-ie 't begrepen had, en hoe hij dan onbewust instemmendknikte als om den spreker zijn tevredenheid te betuigen. Maar ze moest 'm wel eens even storen, 'm aan z'n mouw trekken: wanneer zijn' handen die waaiervormige beweging maakten, naar iets schenen te grijpen: naar de vluchtende gedachte... bevreesd als ze was, dat de menschen er om zouen lachen. En hij dan opkijkend, eerst niet wetend wat ze bedoelde, snapte 't eindelijk, verlegen-lachte, vouwde de handen samen op zijn knieën... Jawél,

'm zoo wat toe te geven, dát was wel, meende ze, de goeie manier om meer invloed op 'm te krijgen en 'm d'r langzamerhand toe te brengen meer an z'n eigenbelang te denken... Soms zei ze dan ook wel zoo iets, als straks over zijn fransche-taal-les, dat in-eens blootlei 'r geheele klein-praktische denkwijze: Nou ja, wat gaf dat ook of je talen kende... je kon d'r de straten mee beleggen met correspondentjes en boekhouertjes... d'r ware d'r volop van, die voor 'n paar honderd gulden per jaar hun vingers króm schreven... Probéér maar es op 'n kantoor te komme... en àls je d'r nou kwam... noú... wat dan nog?... Nee, daar was niks mee te meer... Hij moest iets hebben, waarmee-ie dádelijk wat kon verdienen... Wat had je dááraan... En mischien eerst nog volontair spelen ook... Nou!...

Nadat ze nu, peuterend met 'n haarspeld, er in geslaagd was haar linker handschoen dicht te knoopen, 'm wringend om 'r uitzwellend polsvleesch, en 'm driftig weer had uitgetrokken, omdat 't haar inviel, dat ze al eens gewasschen waren met benzine, en ze dus toch niet de rechter kon aandoen op 't wondje - daar kon je eerst recht bloedvergiftiging van krijgen - en ze toch óók niet met één handschoen kon loopen as 'n heer - en nadat Jaap had verzekerd, dat hij de lamp wel zou ‘uitdoen,’ als ze de boventrap, die zoo'n beroerde draai had, voorbij waren, omdat-ie Arie, die d'r nog maar niet goed op gewend was, 't kamerschijnsel wou laten, gingen ze naar beneden,

maar ze hadden de voordeur nog niet bereikt of Jaap was al weer bij hen... Nou, die had ook niet lang noodig om z'n toilet te maken... maar-ie zag me d'r ook na' uit... altijd met de kraag van z'n overjas in de hoogte en z'n handen begraven in z'n zakken en z'n hoed diep in z'n kop... rare snoeshaan... die kon 't nou heelemaal niet schelen hoe-d-ie d'r uitzag...

Maar buiten bleven zij even, als verwonderd, staan, diep-ademhalend, vreemd-heerlijk omvangen door de onverwachte zwoelte van den avond, plots vervuld van vaag-lieve voel-denkingen, als waren zij wel even, o, zoo luchtig en eventjes maar, huiver-doortrild van het allerverborgenst-schoone en 't meest-etherisch-teedere, dat in wijde werelden was, daar zij nu, afgekomen van hun duf, lampbelicht kamertje, naar buiten waren getreden en - zij hadden 't niet vermoed na den buiïgen dag - roken daar de lente... de eerste lente, in 't omhullend-donk're van den avond... binnenluwend hunne ziel met 'r bloemkleurschijnseltjes - éven gezien - 'r geurklankjes - éven gehoord. Zóó intense gewaarwording van wondervage droom-omvlijing: tuinen, licht, blónd licht, jeugd-weer-komst - en toch maar even, héél even maar - dat hun Zijn, zwaar van duister - plots - licht werd van licht... En Arie, zijn droomersoogen nu warmer beglansd, geen beter woord vindend, om zijn vreemd mooi-voelen te uiten, zei: ‘Watte weer... hê!’ En bewonderend perste hij de naar voren komende onderlip boogvormig omhoog,

schudde 'n paar maal 't hoofd. De beide anderen spraken niet. Jaap, wel verwonderd, dat zijn droefgeestige gedachten zoo eensklaps weggevaagd waren, voelde 't nu een heerlijk geluk te leven, zoo gezond-sterk te zijn, die breede borst te hebben, waar de lucht in stróómde, poogde, verfijnd-genotzuchtig, even, te vergeefs, in zijne smart-stemming van straks te komen, was dan blij dat 't níet kon, gaf zich geheel over aan de voorjaarswereld: O, nou niets anders doen dan langzaam en als willoos je laten voortgaan op je záchttredende voeten; en próevend-ademhalen, streelend-teugend, alsof je drinkt heel kostbaren wijn; en zien... zíen... de hemel... het water... die wijde verte... al dat mooie...

Zij waren nu op de Weesperzijde, liepen die langzaam af in de richting van de Hoogesluis. Onder den hemel, bevacht met diep-blauwe, wollige pluimwolken, die niet bewogen en waartusschen plekten, hél-dagend, heel-líchtblauwe zilverachtige kleuren, met 'n enkele ster lijk 'n geel-gouden moesje op 't dik-wollige, lag, nauw-rimpelend, het water, in 't midden een' groenachtige donkerte, aan den kant bruinig getint. Maar aan de overzijde glans-leefde 't in weerspiegeling der tallooze lichten op den Amsteldijk. In het bijna-roerloos-kalme schenen die licht-weerkaatsingen loodrecht te staan, de water-massa omhekkend met vlammende staven: rood-koperen, geel-goudene, groen-zilveren met één hard-roode ertusschen. Bijwijlen echter, als 'n voorbij-schaduwend schuitje beweging bracht,

veranderden zij van voorkomen, schenen ze, in 't watergekring, rijk-bekleurde slangen, toornig-rechtop op spitse staarten staande in een onmachtig-woedend-zich-kronkelen om den oever te bestijgen... Vóór hen de Hoogesluis op gouden pijlers in 't water stond geheid: wonderpijlers met over-elkaar-schuivende gouden ringen, op-en-afloopend, staag op-en-af in 't daar-gelijkmatige stroom-gebeef. Daar waar zij nu stonden was het schoonheids-gezicht naar alle de drie zijden ééne volmaakte heerlijkheid. Al verder gaande overschoof 't zwart van 't paviljoen 't lichtgetoover onder de sluis, maar achter hen en aan hun linkerzijde de zienersdroom-weelde steeds rijker werd, totdat, links, door lichtschaarste op dit gedeelte van den Dijk, het water een nacht-verloren zwijg-vlakte werd, en achter hen, door den te-groot-worden-den afstand, de staven al kleiner en kleiner werden en, eindelijk ingekrompen tot ballen, geheel schuilgingen achter het langzaam-aandrijvende zwart der stoompont, die, bijna vereenzelvigd met de waterdonkerte, haar lichtjes als los liet zweven tegen het diep-blauwe van den hemel. En Jaap nu voor zich kijkend, naar links, zag den Paleis-toren opdoemen, plomp-zwart, vlák-plekkend op het uitgekarteld zilverachtige van de lucht, de ronding zijner wanden verdoezeld in den nacht...

Maar Arie, in wien 'n stemming spoedig vervluchtigde, nieuwsgierig naar de huizen keek, glurend in de verlichte kamer-intérieurs, die rood-lichtten en bleek-geelden of ook wel teer-blauw-

wit kwijnden door de franje der neergelaten gordijnen of de open ruimte der opgeschoven ramen met 'n opgeglim van gepolitoerde meubelplekjes en rood-gestip van sigaren en 'n eventjes-snoezig-kijken van popperig-zilveren theegerei, als wilden ze wel, voor 'n enkel keer, verstolen, hunne goed-afgesloten, huisselijk-kalme weelde laten uit-glimlachen in den lentenacht, die zoo vredig en zoo goed was. Met 'n gevoel van flauwtjes-benijden in zich, bleef hij nu plotseling stilstaan, en, Jaap aanstootend, zei-ie treurig-grappig: ‘Die maakt ook geen tachtig-vier, wát?!’ En hij wees op een heer, die lekker-behagelijk-slaperig zat te kijken in 'n krant voor 'n hoog-opgeschoven raam op de tweede verdieping van een heerenhuis. Van het binnenkamersche slechts zichtbaar - een verfijnd-geurige distinctie-omwazing - 't met dof goud bewerkt plafond, het bovengedeelte der grijze porte-brisée, glimmende spijlen van donker-houtige kasten en 'n driearmige lichtkroon met rood-zijden kappen, van waaronder, vreemd-teer een rose gloed ging bedroomen zijn weldoorvoed, wat-zit-ik-hier-op-m'n-dooie-gemak-gezicht. Als een, door 'n harden wek-stoot uit den slaap geraakt, zoo Jaap, door die woorden uit zijne bewonderende aanschouwing gerukt, eene onbestemde gemelijkheid in zich voelde, die gauw groeide tot 'n bitse ergernis, toen hij besefte weer in 't bewust-zijn van het zorgelijk leven te zijn geworpen: alsof de duivel d'r achter zat, als je d'r evetjes niet an dacht, kwam d'r weer zoo iets... Zoo'n

beroerde eend, die voor niks anders oogen had en bij alles denken moest an die rommel... En nu plots een geheel ander mensch, zei hij ruwdriftig, in den winkeltoon vervallend: ‘Och, zit toch go'dome niet eeuwig-en-immer te donderen over dat pestvak, laat 't zièk-legge als je niet op de winkel bent.’

Heftig bewoog hij 't hoofd, als wilde hij elke gedachte er aan van zich afschudden. Maar jawel! dat ging niet. Er kwam nu een heel gesprek. Fie, met 'r jong-energiek gezicht van katje-om-niet-zonder-handschoenen-aantepakken, snibbig en wel 'n beetje haal-óverig vooruitgestoken, zou 't 'm nou es viérkant zeggen, dat zij 'r maling an had, an die uitvallen: Dàt was geen manier van doen, zich met niks 't hoofd te breken, zooals hij dee... 's Morgens zit meneer in z'n boeken te rommelen, op-z'n-elf-en-dertig, als 'n grand-sinjeur en 's middags gaat-ie na 't café biljarten, altijd zóólang als z'n geld duurde en-ie had waarachies ook geen paar miljoen op de zolder legge... Hij mocht d'r ook wel es an gaan denke iets anders an te pakke... Arie zou gek zijn als-ie zich an die afsnauwerijen van hem stoorde, díe dacht nou wèl na over z'n ellendige toestand... Als hij nou geen harsens voor zoo iets had, daarom mocht 'n ander ze wel hebbe!... Zij wist te minste wèl, dat ze d'r hártelijk voor zou bedanke, voor zoo'n man, die maar alles an de lap liet hange... 'n Mooie boel... Nô!...

Jaap, al gekalmeerd, antwoordde niet. In zijn

weer berustigd denken vond hij nu wel dat zij eigenlijk gelijk had: hij wou toch zoo graag, dat de menschen natuurlijk waren, en nou verveelde 't 'm weer, dat z'n zwager zoo natuurlijk was en maar altijd bij de minste aanleiding z'n hart luchtte. Hij scheen ook wel niet te weten wát-ie wou... En in een kinderlijk-machteloos, diep smart-en-weer-zin-voelen verontschuldigde hij zich bij zich-zelf: Maar gottegot, je werd ook heelemaal abnormaal onder al dat gedonder... hij wou dat iedereen 'm met rust liet al was 't maar om zichzelf optevreten van verkniezing als-ie maar dat zeurend geklaag en gewauwel en klein gebenijd van anderen niet moest aanhooren... Hij was er mìsselijk van... mìsselijk van de hééle boel...

Maar Arie, in z'n schik, omdat Fie zoo flink z'n partij had opgenomen, er nog niet genoeg van had, wilde ook wel graag wat zeggen, in 'n half-onbewust-begeeren om nou ereis heel mooi te doen. Bovendien hij zat vól van gedachten over die zaken, alleen dàt was beroerd: als-ie ze noodig had, dan liepen ze weg... Gauw spreken: ging ook niet altijd op... Maar affijn: ze ware toch entre-nous. En nadrukkelijk-bevestigend zei hij: ‘Of 'k d'r an denk?... 'k Bin d'r geen menuut zonder... je mag me gloove... 'k Leg d'r soms heele nachten wakker van, dat 'k in me-zelf denk: gottegot, waar mot dat na tòe... We zijn toch niet geëngageerd om nóóit te trouwe... God gaf dat 'k maar iets wist wat 'k an kon pakke... maar d'r is niks!... d'r is niks... 't Doet me zeer an

me hart als 'k daar zoo onze meubeltjes zie ingepakt staan, bij jullie bove... 'k Denk dikwels: wìe weet of we ze ooit zulle gebruike... Jij hebt goed spreke... Je bint nou eenmaal 'n onverschillige flip èn je bint 'n klover, ás je werkt verdien je nog wat, maar wij... Of we wérke, of we niét werke!... als we 'n halve week gewerkt hebbe, kenne we weer 'n heele week gaan rondisten... dan verdiene we geen cent... en as 't goed gaat komme d'r dan nog 'n paar steentjes na te rondiste óók en dan kan je weer middenin je werk ophoue... alsof je voor de lol zit... Ne ja, dat weet je toch even goed als ik... Doe me nou 'n plezier! Heb nou maar géén zorg!... Maar 'k zal je wat vertelle...' En in een behoefte, om de persoon, met wien hij sprak, dicht bij zich te hebben, ging hij naast Jaap loopen, greep diens arm. Zoo was 't hem net, alsof hij zijne gedachten er beter kon laten uitglijden, ze zoo, zachtjes-aan, met minder inspanning in den ander kon laten overgaan. En z'n mond dicht bij 't oor van zijn hoorder, en vér weg, blikloos-kijkend, herhaalde hij: 'Ik zal je wat vertelle... als 't zoo doorgaat... hóór je wat 'k je zég?... Als 't zoo doorgaat komme we nog allemaal bij de bedeeling terecht... 'k maak d'r geen prèt mee... En als je 't nou toch nagaat, ìs dat dan niet iets verschrikkelijks?... 'k Bin niet tròtsch... op wàt zou 'k tròtsch zijn... op me mooi gezicht?... Maar zie je daartoe te moete komme, as je 'n wèrkman bint... want niet om wat te zegge - maar dat weet je toch ook -

waar heb 'k nog ooit nièt bevalle?'... Maar nu plotseling voelend, dat hij afdwaalde, even wachtend als zocht hij naar iets, boog hij zich nog dichter tot Jaap, vervolgde toen: 'Maar wat 'k je zeggen wou, jóu begrijp 'k niet... Als me 'n mond opedoet om 'n ernstig woord te spreken, dan sta jij dadelik klaar met 'n hou je bek of zoo iets... Nou ja, zie je, 'k stoor me d'r niet an, 'k wéét nou eenmaal hoe of jij bestaat, maar 't is niet angenaam vooral niet als d'r anderen bij zijn... Ik heb 't al dikwels tegen Fietje gezegd... we lache d'r wat om, zie je, je meent d'r toch niks van, 't is zoo'n soort aardigheid van je, want als je werkelik zoo onverschillig zou zijn als je je voordoet, dan was je 'n gek en dat bin je nièt, je hebt meer verstand dan ik heb, dat wéét ik, ik bin niks tegen je, dat weet 'k óók... Maar je gedraagt je d'r niet na... Inplaats dat je me raad geeft om vooruit te komme in de wereld, doe je net alsof alles maar 'n pretje is... En je weet 'k hóór na raad en als d'r wat te leeren of te doen valt, dan sta 'k d'r voor klaar, zoo goed als 'k 't kan... Denk daar 's over...' Toen zweeg hij, scheen natedenken, streek 'n paar maal met de hand over 't voorhoofd en ging weer naast z'n meisje loopen, blij dat-ie 't 'm es gezegd had... Hij keek Fie aan en ze hadden eventjes 'n nauwelijks merkbaar glimlachje, een oogknippen van verstandhouding.

En Jaap, geroerd door die naïeve onderworpenheid en dat vrijmoedig erkennen zijner min-

derheid van dien goedigen lobbes, die zoo gauw tot 'n ander opzag; door het tragische in dien mensch, die zooveel wou en zoo weinig kon en zich maar niet uit 't veld liet slaan, zei zacht: ‘Maar, gekke jonge, begrijp je dan niet, dat als 'k wat doen kon, ik 't al lang gedaan zou hebben... Je vooruithelpen. je raad geven... wie helpt me zelf... Kan 'k iets an m'n eigen positie veranderen?... En juist omdat 'k d'r niks an doen kan, kan 'k dat gezeur niet hooren... Waarvoor dient 't?... Je vergalt je d'r ieder oogenblik van je leven mee... voor niks...’ En hij zweeg in den weemoed van zijn zich-onmachtig-voelen, om iets wegtenemen van de treurigheid, die hij nu zag op dat droomerig-berustend gezicht van z'n zwager. Herinnerde zich plotseling hoe die jongen vroeger was... jaren terug... zag-ie 'm weer op winkels zitten: 'n bluffer met 'n bruyante vroolijkheid, de heele dag schuine moppen vertellend, besmoezend de vieze bijzonderheidjes zijner galante avontuurtjes; vol van 'n onuitstaanbare verwaandheid, omdat-ie zoo'n goeie snijer was... die, potdome ja, net even goed als 't snijen wel álles zou kenne als-ie maar wóu... máár de heele rommel kon 'm zeggen-hoe-laat-of-'t-was, al die dingen waren toch maar gekkigheid: goed voor die kantoorpatsertjes en studentjes en die konne 'm de-maat-neme!...

En nu wat 'n verandering! En niet bij hem alleen, bij de meesten. Je kon zeggen wat je wou, de vakbeweging had 'n boel goed gedaan... Ze

waren gaan inzien, dat d'r nog zooveel an ontbrak an hun mensch-zijn, en dat 't niet voldoende was de meiden achterna te loopen en zestig-ponders met één hand te tillen... Ja, ja, de tijen veranderen wat... je begint oud te worden, jonge... En hij dacht nu aan de vergadering, die hij straks zou bijwonen: dat ware toch allemaal lui, die zich-zelf ontwikkeld hadden... Nou ja, 't was d'r wel soms om d'r zeeziek van te worden, als ze zoo ‘parlementair’ wilden zijn... En dan hun ellenlange redevoeringen met van die boekenwoorden, en hun kleingeestig gekibbel en gechicaneer over dit of dat salaris... Maar affijn: je kon niet met kousen en schoenen teg'lijk naar bed gaan... 't Was al heel mooi zoo en je ging van ze houden, omdat ze zoo wilden... O! waarom kon-ie niet altijd zoo denken als nu, in 't berustigende van den lenteavond... Waarom moest-ie ze soms heel anders zien, in z'n buiën van diepe melancholie, waarin hij alles nutteloos vond en niet de moeite waard... Dán zag-ie dat kleingeestige, dat beuzelachtige als het alleressentiëelste van hun wezen, en dat andere, dat jonge, krachtige als 'n lossen schijn, over hen geworpen door hun leiders... Alles hing maar van je stemming af, hóe je de wereld zag... En je mag d'r over philosopheeren en je mag je-zelf twintig maal zeggen, dat je je beter beheerschen moet - je blijft die je bent. Die vergadering van avond kon-ie nou ook wel missen als kiespijn... 't Was d'r veel te mooi weer voor... Maar affijn, je

moest wel dikwijls vergaderen, anders hield je de solidariteit d'r niet in... O, ja! 't was goed ook, dat 'm dat nou inviel... Arie was beter met die dingen op de hoogte... Je had d'r toch eeuwig-en-immer 't meeste gedonder mee, met die thuis-werkers: dan weer 'n leerling... en dan weer onderkruiperij... dat was 'n pest... Want je kon die lui niet zoo narijen, die knoeiden maar raak in hun eentje. ‘Arie, hoor's effe.’ En hij tikte 'm op den schouder. Maar de ander merkte niets, luisterde ingespannen naar 't geen Fie 'm vertelde: Ze was vandaag bij Fanny geweest, in de nieuwe woning, in de Swammerdamstraat... Och ja, hij wist toch wel?... 'r nicht, die met 'n stoffeerder getrouwd was... Nou, die sloegen zich d'r nog wel door, al had-ie géén vaste betrekking meer, want hij kreeg nog wel van die kleine karweitjes waar iets an overschoot, en de kinderen spijkerden ook al wat bij. Hun oudste was op kantoor in 'n manufacturen-magazijn en bracht toch elke week pront z'n acht gulden mee na huis, waarvan-ie drie voor zich-zelf hield... gotja, dat mocht zoo'n jongen toch wel hebben, ie moest toch knappies voor den dag komme, en de ander was bij zoo'n melk-maatschappij, waar-ie vijf verdiende... Beste kindere... Nou maar dat dee 'r nou ein'lik niet toe, waar ze maar op neer wou komme: Fanny had 't zóó'n jammer gevonden, dat ze nog maar als niet an trouwen konden denken: Zij had 't eerste bovenhuis en nou was boven haar nog 'n étage leeg, 't had toch zóó geschikt geweest, als zij dat nou hadden

kunnen huren, want God! familie met elkaar, had ze gezegd, 't had dan net zoo goed als 'n vrij bovenhuis geweest, terwijl ze nou niet wist wié ze boven d'r kreeg... daar kon je maar geen last mee hebbe!... En ze was d'r na heel wat omheen-gedraai rondweg voor uit gekomme, dat ze nou maar niet begrijpen kon, waarom ze niet tot trouwe konde kome; als Arie werkte, had ze gezegd, verdiende-ie toch in één week meer dan haar man in drie!... Nou, daar had ze maar niks op geantwoord: je komt toch niet bij de mensche op visite, om ruzie te make, en dát had d'r dan van gekomme... Wat zei je me van zóó iets!... Zíj zou nou voor geen géld zoo iets willen zegge, maar as ze 'n valderappes voor had gehad - weet je wat díe had gezegd?... ‘Als je dan denkt dat we 't zoo goed hebbe, nou dan: over 't einde van je jare!’... Arie knikte 'n paar maal van ja, hoorde eindelijk wat Jaap hem vroeg en had toen plotseling eene uitbarsting van verontwaardiging; òf-ie d'r van wist! Hij zou 't denken! En hij begon te vertellen van 'n paar meisjes, snijdstertjes, die door hun' ouders ‘geëxploiteerd’ werden. Telkens hield hij even op, keek Jaap aan met verbazingsblikken van: hoe kan zoo iets bestaan?... Wat zeg je dáárvan!... In zijne door het geheugen-doorzoeken verdofte oogen nu en dan een óplichtende wrok, als van iemand die zich persoonlijk beleedigd voelt en den smaad onmachtig-weerstandloos-moet dragen. O! die bloedzuigers, die pooiers... dat moesten ouers verbeelden!... Om 'n uur of

acht 's morgens, op z'n laatst, zaten ze al voor de bak en om half-een 's avonds kon je nòg 't licht op de werktafel zien branden... 's Zomers of winters, dat kon ze nou net niks verdomme, dat ging maar door; maar papa nam zich d'r wel 'n makkelik leventje van... Kon je 's morgens voor de deur zien wandele met 'n pijp in z'n hoofd, en 's middags zat-ie te kaarte in café... 't Was me 'n ridder, hoor, mot je niet afvege... En nou hadden ze liefst nog maar 'n paar leerlingen d'r bij angenomen, zate ze daar met 'n heel stel, die voor 'n schijntje werkten... Och, die meisjes hun schuld was 't niet, die gingen d'r zelf bij de grond in - ja, je kon daar gezond bij blijve! - maar 't was dat oue stuipegezicht, diè was 't!... En hij was nu op z'n stokpaardje, draafde door: Laat nou maar iedereen volkomen individuëele vrijheid!... Nou zie je wat ze dan deden: Zich-zelf kapotmaken en de loonen bederven en 'n ander 't brood uit de mond stelen. In zijne verontwaardiging niet voelend die zenuwachtig-makende vrees van elk oogenblik den draad zijner gedachten te kunnen kwijt zijn, reeg hij zonder aarzeling de klachten, beschuldigingen en ideeën aan elkaar, heftiglijk gebarend. Nu, na de Amstel te hebben afgeloopen, stonden zij stil voor 't huis, waar de vergadering werd gehouden. Jaap teuterde nog even, niet kunnend besluiten naar binnen te gaan. Arie's woorden kletterden zijn ooren voorbij. Hij had 'n flauwe glimlach: wat kon die jonge toch opvliege... Hij was nu zoo heerlijk kalm...

Wat 'n weer! Wat 'n weer! En dat gezicht over 't water... die verte... Ze mochten zeggen wat ze wilden... Amsterdam was toch 'n mooie stad... Nou, maar 't moest d'r toch van komen... En met 'n bonsoir ging hij naar binnen. Zij drentelden de Amstelstraat in, arm-in-arm, moe-kijkend naar de menschen, die voorbijgingen, nu en dan even stilstaand voor de lichtfleurige winkels, plots óplevend van belangstelling voor 'n manufacturen-uitverkoop: 'n wónder is 't, hoe konne ze 't d'r voor doen! Zije dassen voor 'n kwartje, ze hingen d'r bij dozijnen, groene, blauwe, hardroode, maar vooral groene, in 't scherpgeel-rood gaslicht hun kleur-marteling uitkrijschend... Nou, ja 't waren wel vodden, als je ze 'n week had kon je ze weggooien, maar je was d'r toch 'n paar dagen mooi mee, voor je kwartje... Nô, goedkóóp of nièt, hij moest d'r nou niks van hebbe; 'n kwartje is 'n kwartje... Toch plezierig langs de weg met zoo'n boel menschen. En daar in die café's op 't Rembrandtplein: alsof je al midden in de zomer was! En ze hadden uitroepjes van verwondering: ‘Wat 'n volk! Wat 'n volk!’ Zou je nou zegge, dat 't zoo'n slechte tijd was als je die café's zoo vol zag!’

Ie is goed! Hij wou 'r wel wijzer hebben, 'n stad als Amsterdam! d'r zijn altijd nog genoeg lui, bij wie 't d'r an zit, en behalve, behalve... Hij wou wel de duizende hebbe: de lui die d'r zate en die geen tien gulden meer rijk ware... Nam ze portie?... Nou! òf ze! En Arie had 'n

plotselinge herinnering, zag zich-zelf weer, járen geleden, met die lange Ulders, 's avonds om 'n uur of tien, als ze van de winkel kwamen, 'n partijtje rollen bij Mast. Van die had je ook niks meer gehoord... Misschien was-ie daar nou wel voor z'n kop geblaze, in de Transvaal... Je kon d'r wat van zegge... Misschien hoorde je nog wel op 'n goeie dag, dat-ie importeur was geworde, in Londen... Nee, dat kon nou niet meer... die tije binne gewéést... toen-ie weg was gegaan - 't was toen ook in 't voorjaar geweest, ja, net zooals nou - had-ie getrakteerd - of-ie 't nog zoo zag - daar in 't café'tje bij de Munt... Donker, donker stond die toren daar, zoo hoog-alleen in z'n donkerte, de dagen lengden toch nog maar niet, je kon zoo geen bliksem van de wijzerplaat zien... konne ze daar nou geen electrisch licht om make?... De stad gaf toch geld genoeg uit, ásjeblief.. O, God! daar had je Sem! daar kwam-ie de Kalverstraat uit. Kijk, 'm es schuive, met z'n hande in z'n zakke. Wat 'n kerel was 't toch! Wat 'n kérel! Geregeld 'n olifant. Op de winkel noemde ze 'm 't dikke zwijn, hi, hi... Hij was 'n beetje ijzere-hein, driftig, maar toch 'n goeie flip... Als je 'm maar flink anschreeuwde dan was-ie gauw stil... Hij was geen pats waard met al z'n dikte en lengte, en met al dat, als je es met hem worstelde, voor de aardigheid, dan kon je 'm maar niet onder krijge... Je kon 'm gewoonweg niet tille, zoo'n blok! Hij moest 'm es effe wenke, hooren of-ie meneer gesproken

had in die tijd en of d'r vooruitzicht was... Hij mocht wel oppassen, dat-ie zich niet versprak en 'm bij z'n winkelnaampies noemde... O gottegot, dan zou je 'm zien opvliege, en 't kwam ook niet te pas... natuurlijk niet: wat op de winkel gebeurde moest op de winkel blijven... En juist toen Fie 'm een duwtje gaf met 'n: ‘Hé, daar hè je Sem alléén, zou z'n vrouw niet goed zijn?’ nam deze beleefd z'n hoed af. Arie opgaand in zijne nieuwsgierigheid, vergat terug te groeten, wenkte hem, 't hoofd achterover buigend en de wenkbrauwen boven de zwaar-dichtkleppende oogleden omhoog trekkend, bij hem te komen, knikte dan, glimlachend, bevestigend op 't handgebaar van Sem: Of-ie 'm moest spreken? Zij lummelden elkander met loomheidspasjes tegemoet, op hun gezicht eene beleefdheidsuitdrukking van: kijk dat 's nou toch aardig. ‘Bonsoir juffrouw, hoe maakt u 't?... Zoo Arie,’ zei de reus, den ander de hand toestekend. In z'n zwart costuum, met zijn gladgeschoren, vetbollig gezicht onder breed-berande deukhoed. zag hij er predikantdeftig uit. Arie, hem de hand drukkend, begon al dadelijk met: ‘Bê je nog in die tijd...’ Maar Fie, wetend hoe de ander zich gekwetst kon gevoelen door kleinigheden, viel hem haastig in de rede, vroeg lief: ‘Hoe is 't met uw vrouw en 't kind?’

‘Nou, dank u, 't is nou weer in orde, maar verlede week kon 't wel beter...’

‘Zoo?!’

‘Ja... 'n beetje misselijk en krampe,’ zei hij, verdrietig-dicht-knijpend zijne kleine oogjes, diepliggend in 't vleezige van z'n gezicht, ‘'k weet nog niet recht wat 't was... misschien was d'r iets in 't ete... En dan moet je met zoo'n kind zitte, die legt maar te schreeuwe... stoort zich an niks,’ glimlachte hij nu, erg in z'n schik met zijn nu acht maanden oud vaderschap: got-ja 't was toch lekker 'n kind te hebbe, maar je moet 't niet in je handen neme, 't was zoo iets weeks.

‘Ja, dat zal wel waar zijn,’ zei Fie afwezigkijkend. Maar de ander, dit niet bemerkend, blij er over te kunnen spreken met zijn bruyant temperament van volbloedigen kolossus, dat immer behoefte had zich te uiten, weidde er over uit: ‘Ja, dat was me 'n heele geschiedenis... en me schoonmoeder kon niet bij me komme, die was zelf niet goed... moest ìk wel met 't kind omspringe... maar 'k bin blij, dat 'k 'r nou weer van af bin: daar hêt 'n man geen hande voor, ten minste ìk niet... 'k bin zoo bang...’ En hij maakte 'n knijpbeweging: zoo'n wurm, wat kan dat velen?... Toen plotseling met eene voldoening op zijn breed-glimmend gezicht: ‘Maar nou moet u zien; hoe aardig, dat heb 'k juist voor 'n paar dagen gemerkt... of ein'lik áárdig is 't niet... zoo vréémd, weet u: is z'n hooffie, z'n achterhooffie naar één kant gegroeid... 't loopt schuin... begrijpt u niet?... Ja, hoe zal 'k 't u uitlegge... die pùnt, die zit niet in 't midde... Nou 'k bin dadelik na de dokter gegaan maar-ie

zei, dat 't d'r nou te laat voor was... in de heele-eerste dagen misschien... máár 't hindert niks... 'k zeg tege me vrouw: dát heb jij nou niet gemerkt... Nou, zei ze, kan je dan op álles ooge hebbe? En dat is waar, hoor, dat is waar... Als je zoo'n heele tijd niks te doen hebt, dan zie je eerst wat zoo'n vrouw doet, d'r komt wat kijken in 'n huishouden... jonge, jonge...' Hij sprak zeer luide, druk gebarend, een-en-al beweging. En Fie knikte 'n paar maal krachtig-beamend. Zij hield wel van dat huishouden. Met Arie had ze 'r 'n kraamvisite gemaakt. Zij was 'n lief vrouwtje, 'n beetje stil-bedeesd-klein naast haar man, zoo groot, zoo breed, met z'n luide stem en z'n groote handen, die zulke breede gebaren maakten. Alsof ze haar nog zoo zag zitten, in 'r zwart-zijden kleed, den rug naar 't venster gekeerd, tusschen haar man en moeder, haar gezicht nog ietwat bleek, nu en dan glimlachend om den drukken reus, die de honneurs waarnam. De alcoof-deuren stonden wijd-open en uit den hoek, waar je de witte wiegesprei zag, kwamen soms schreeuwtjes. Dan was er een algemeen geglimlach, de gesprekken staakten even en ieder keek naar de alcoof...

En door hare herinneringen verteederd, luisterde zij nu weer belangstellend naar 'tgeen Sem vertelde, blijde een blik te kunnen slaan in dat huiselijk leven, dat zoo geleek op de toekomst, die ze voor zich-zelf droomde... O, ja, Arie zou vast even goed voor haar zijn...

Sem, willend verklaren hoe-ie daar zoo alleen kwam te loopen - de menschen dachten zoo gauw kwaad - verhaalde nu: dat z'n vrouw met àlle geweld had willen hebben, dat-ie 'n loopie zou gaan maken, 't was niet goed voor 'm, dat de-heele-dag-thuis-zitten-suffen, had ze gezegd... Zij kon niet weg, ze had zooveel met 't kind te doen, en d'r is altijd wat te verstellen en te knutselen... Hij had 't eerst niet willen doen maar ze had zóó aangehouen... En ein'lik was-ie blij, dat-ie nou effe op straat was, want als je zoo thuis zat, dan dacht je veel te veel... véél te veel... En overdag an dat klein te zitte peutere, dat was ook niet alles, dan moch je 's avonds wel effe de lucht in...

Of-ie dan werkte? vroeg Arie verbaasd.

'Wèrken! ja 't is wèrken!' antwoordde hij, verachtelijk de onderlip even oppersend en de oogen sluitend, ''k Zit d'r maar halve dagen an... honderd-vier, jà, dat's wat voor mijn!... 't Is dan ook ein'lik werk van me vrouw, van Rikkers... je weet wel: voor wie ze gewerkt hêt toen ze nog meisje was.'

'Gottegot, wat je al niet neme moet, tegenwoordig... Of je dát hebt of je hebt niks, nô,' meende Arie. Maar de ander protesteerde nu, verontwaardigd-verwonderd-kijkend, al half berouwgevoelend, verteld te hebben, dat hij, de grofsnijer, zulk klein maakte: 'Waaròm?... Die zève gulde, die je d'r mee verdient, zijn die ook niet meegenome?... 'n half ei is toch beter dan 'n leege dop.'

‘Dàt is zoo,’ zei Arie, met 'n treurig gezicht, wijs-kijkend. Zij wandelden nu de Kalverstraat in. En Sem, den ander even van ter zijde aankijkend, toen hij, opgehouden door het gedrang, 'n paar passen was achtergebleven, voelde zich plotseling overtuigd, dat Arie daar niks mee bedoeld had gotnee, hij had 't niet gezegd uit jaloerschheid, omdat hij wèl werk had en hij nièt... Dat had je anders nog wel... En hij zeur-praatte vertrouwelijk verder: Als dat grappie nog lang duurde, dan wist-ie compleet niet wat-ie moest beginnen... 't Geld groeit je toch niet op de rug... Je geef maar uit, want je moet toch ete, maar d'r komt geen cent in... Als die paar spaarcente opwaren - nou wat dan?... Hij was nou wat blij, dat-ie altijd zuinig geleefd had... Ze hadden 'm wel es uitgelachen, omdat-ie zoo op 'n dubbeltje keek - hij bedoelde Arie daar niet mee, dat wist-ie wel beter, maar zooveel andere - Wat had-ie nou moete beginne, as-ie heelemaal niks had gehad... De kraam had ook veel geld verslonde... Als je vreemde over de vloer hebt!... dat zal niet gedócht worde!... Maar Arie begon plots onbedaarlijk te lachen en Sem zweeg even, verwonderd, keek 'm aan; toen begrijpend, lachte hij ook, gegeneerd: kijk me nou daar es an... die Arie was toch geregeld 'n groot kind... Toen z'n vrouw bevallen was moest ze natuurlijk 'n boel versterkende middelen hebben, en die baker was waarachies ook niet tevrede als je 'r 's middags zoo'n flintertje vleesch gaf, wat je weg kon blaze...

nou, toen had-ie gedacht, als 't d'r dan toch moet zijn, dan zal 'k te minste meepooien... En-ie voelde zich heel gelukkig in die tijd, hij met z'n buitengewone vlugheid verdiende genoeg en met z'n vrouw was alles goed afgeloopen... Maar wat was nou z'n ongeluk... Altijd as-ie zoo'n goeie bui had, dan flapte-d-ie d'r alles uit... Wat-ie gegète had en wat-ie gedrònke had, en al die dingen meer. En daar stond me dat groote kind van 'n Arie nou nog om te lachen!... Fie keek, verlegenblozend, voor zich naar 't plaveisel, had 't onaangenaam gevoel van op 't oogenblik te veel te zijn: Zij waren bepaald door een of ander woord herinnerd geworden aan iets uit hun jongenstijd, dat zij niet weten mocht... Waarom keek Sem anders zoo verlegen?...

Maar deze, het onaangename van de situatie voelend, zei gemaakt-luchtigjes: ‘'k Zal u maar vertelle, juffrouw, waarom Arie zoo'n pret hêt... anders denkt u nog wonderwat.’ Zij keek haastig op, schudde driftig van neen. Maar hij vervolgde: ‘U begrijpt, indertijd moest m'n vrouw versterkende middelen hebben... en ik... nou ja, 'k kan nog al goed ete, heb ik d'r natuurlijk ook zoo'n beetje m'n best an gedaan... dàt is nou alles!’

‘Hij hêt 'n béétje z'n best gedaan, 't kind!’ gierde Arie, 't maar niet kunnend verzwijgen ofschoon hij wist, dat Sem d'r érg kwaad over zou zijn... ‘Hij hêt z'n best gedaan! je méént 't... 's morgens drie of vier groote koppe chocola, en 's middags vier of vijf borde erwtesoep, behalve,

behalve, dat begrijp je, dat's maar 'n stááltje!'

'Gòttegòttegòt!' zei Sem, wat hêt-ie 'n prèt, wat hét-ie 'n pret. Jóu kop doet míjn zeer...'

''k Mag 't wel zien,' vergoelijkte Fie, 'dat menschen zoo goed kenne ete.'

'Natuurlijk,' beaamde hij, 'dat's 'n teeken, dat ze gezond zijn!'

't Gesprek staakte nu even, terwijl zij naar rechts overstaken: je kon je eigen woorden niet verstaan als je tegen de stroom inliep. Arie lachte nog eventjes uit, en Sem bij zich-zelf dacht, dat-ie 't 'm wel zou inpeperen, z'n onbeschoftheid, als ze weer bij mekaar zaten op de winkel... o gòttegòt!... op de winkel... over vijfentwintig jaar misschien... En hij vervolgde, zich weer tot Fie wendend: 'Weet u wat 't erge d'r van is... In 'n andere tijd... as je bij dié geen werk hebt, heb je bij die, maar nou loop je overal met je kop tegen de muur. De menschen kijken je an of je gek bint als je om werk komt vragen!' En zich plotseling herinnerend, met 'n lach: 'Moet je hoore, Arie, wat me gisteren gebeurd is... Louis had me verteld, dat d'r bij Moppes werk was... 'k denk: weet je wat, 't is wel 'n gekheid, maar wat kan me gebeúre... 'k Ga d'r na toe... Affijn, daar kom 'k daar, komt meneer voor 't loket: U wenscht? - Affijn, 'k zeg daar m'n gewoon smoessie. - Zoo, zegt-ie, bint u snijer? Zoo. - En-ie krabt zich achter z'n oor... è, denk 'k, dat gaat goed, hij staat zich te minste te bedenke... En wat maakt u? - 'k Denk bij me-zelf, als 'k 'm nou

de waarheid zeg, dat 'k grof en sorteering snij, dan krijg 'k heelemaal geen werk, 'k zal maar zegge, dat 'k klein maak. - Zoo kléin? Bij wie hebt u dan 't laatst gewerkt? - Bij meneer Van Straten, meneer. - Daar wordt toch zoo geen klein gemaakt? - Nee, meneer, maar ik bin d'r de laatste. - Jà... zeit-ie, dan spijt 't me... als u nou sorteering had gemaakt, dan had 'k misschien wel wat voor u gehad... maar nou... 't spijt me, meneer!... Nou kan je denke hoe wóedend of 'k was! 'k Had me-zelf wel 'n slág voor me kop kenne geve... Maar affijn, 't was d'r eens uit, 'k kon 't niet weer inslikke... Ja... Dat is mijn gebeurd!' En hij smakte met de lippen, bleef eventjes voor 'n winkel staan, gedachteloos-lui naar de étalage kijkend, toen, plotseling: 'O, ja! je moet 't compliment van Louis hebbe.'

Maar Arie, zich nu weer herinnerend, vroeg nieuwsgierig: 'Bin je nog in de laatste tijd op de winkel geweest?'

'O, ja! dat zou 'k je heelemaal vergete te vertelle,' antwoordde hij rad, 'Bram is in agenture gegaan, meneer hêt 't me verteld.'

'Jawel, je méént 't!... Gottegot, wat 'n gezicht om ergens te komme... z'n gezicht is al 'n niet!' Zij giegelden, herinnerden zich allerlei winkel-pretjes, die ze met 'm beleefd hadden, waarop ze elkaar opmerkzaam maakten, knipoogend, en door geheimzinnige glimlachjes aanvullend 't geen ze, omdat Fie tegenwoordig was, verzwegen: 'Weet je dát nog? En wat-ie toén gezegd hêt?... óf-ie

'm toen op z'n vessie hêt gespogen!' Och, 't was zoo'n verwaande kwast... Ze wouen 'm wel zien, hoe-ie nou met z'n hooge borst de magazijnen binnen kwam... met z'n hoed in de hand, en de menschen vroeg met z'n diepe bas: 'Hebt u wat noodig? Al m'n goederen zijn van de beste qualiteit... doe alléén voor uiterst soliede huizen.' As-ie maar es ergens uitgedonderd werd... dat zou z'n ingebeeldheid 'n beetje geneze... Wat-ie nou dee, God, daar was niks op te zegge... Sem vond 't wat flink... Maar je kon d'r geen staat op make, op wat-ie zei... In 't begin van de vorige week had-ie 'm ontmoet... 'O!' had-ie met z'n inbeelding weer gezegd, ''t gaat heel aardig... 'k bin best tevreden...' Maar twee dagen later, toen-ie 'm weer ontmoet had, toen was-ie vergete geweest wat-ie eerst verteld had, en toen zei-ie, dat 't erg slecht ging en dat-ie de vorige week geen vijftig cent verdiend had!... Wat had-ie 'm toen geveegd! Fie - als eene galming van zin-looze klanken doorging 'r dit haar-niet-belangend gepraat - bepeinsde de mogelijkheid van: dat Arie zoo iets zou kenne krijge... en dat 't toch te minste te probeere zou zijn... Zoo goed als 'n ander 't kon moest hij 't toch ook kenne... En nu hoorde zij, hoe Sem, weer op die agentuur-geschiedenis terugkomend, beweerde: dat 't ein'lik volstrekt geen kunst was, dat Bram dat gekregen had: 't was van familie, die d'r in dee... want je kreeg zoo iets niet als je geen familie had... En wat bracht 't op?...

't Was alleen goed om de mensche te late zien, dat je iets anders kón anpakke en voor sigarecente...

Kleintjes en zich-zelf als uitwisschend, tusschen hen beiden loopend, voelde zij al de jaloezie, die zich, voorzichtigjes-fijntjes, in hunne woorden uitte, raadde zij dien in hen aanwezigen, hun nauw bewusten, drang om zich-zelf te bewijzen, dat je d'r niks an verloor als je zoo iets niét had. Zij glimlachten van genoegen in hun zich-behaaglijk-gevoelen onder 't gemoedelijk-vriendschappelijk over-den-hekel-halen: Nee, dat was óok niks, op stuk van zaak zei en de mensche maar: twaalf ambachte, dertien ongelukke... Je kwam toch nooit van 't vak af... en áls 't ging was 't toch nog 't beste... Maar Arie kwam plotseling weer op dat éénig-belangrijke terug, vroeg: ‘Nou maar, wat zei meneer, is d'r vooruitzicht?’

‘Ja, àchteruitzicht: in de tuine,’ lachte de ander, de schouders optrekkend, dan, bréédsprakig van gewichtigheids-bewustzijn en heel-verstandig-beredeneerd-willen-wezen, vervolgde hij: ‘Waarom bin 'k gegáán?... Je wil verántwoord wezen... Meneer was niet thuis, maar de jongeneer die zat op kantoor... nou got-ie was wat vriendlik: “ga zitte”... en “wil je 'n sigaar hebbe?”... ìk 'n sigaar genome, en bin 'k toch zeker 'n half uurtje met 'm zitte smoeze... over 't wéér en over de óórlog en over 't geslépe... hij scheen zich ook dood te vervelen... 'k gloof hij was blij dat d'r iemand kwam... Maar wèrk?!... O, God! geen denke án... je kan ge-

rust zegge: in 't eerste halfjaar niet... Nou wéét je je sof...'

Arie schudde 'n paar maal 't hoofd. Zijn gezicht weer samengetrokken als dat van iemand, die pijn heeft, staarde hij even voor zich uit, den blik gericht op 't plaveisel. In het half-licht der straatruimte voor de gesloten winkels vreemd-bleek zijn gelaat scheen, verdoodscht door het neergeslagene der breede, bleeke oogleden en 't als bij een lijk uitgerekte van den te langen, witten neus. Hij voelde nu hoe in hem ophette eene groote heftigheid, die door-rossigde zijn mist-wazig denken, en na even tevergeefs gepoogd te hebben zich te bedwingen, barste hij plotseling uit: Dat was allemaal de schuld van dat vervloekte kapitalisme, om die paar rijke poene nog 'n paar miljoen meer in hun zakke te late glije. Stikken moesten ze d'r in!... 't Heele zootje moest opgehangen worden!... Daarvoor moesten duizende menschen honger lijen. Verdomme! Sem zei 't volkomen met 'm eens te zijn, 't was schándelik dat d'r zoo'n kliek bestaan kon waaraan alles maar opgeofferd, maar 't was de schuld van die menschen niet... Zou hij 'm es wat vertelle, hé? Als zij zoo rijk waren zouen ze precies 't zelfde doen,... 't Was de schuld van 't stelsel, dàt moest weg... Fie luisterde niet meer, dacht weer over het agentuur: Als ze 'm es stuurde bij d'r oom, die in comestibles was, misschien kon-ie wel voor die reizen of zoo iets, dat was nog zoo slecht niet, voor 'n begin... Ze zou 't 'm daar wel an z'n verstand zien te

brengen as Sem daar weg was... Met stilzitten kwam je niet vooruit... Als zíj 'n man was... nóu! Zíj zou zich d'r wel doorheen slaan...

Zij kwamen nu op den Dam, en Sem vond dat 't z'n tijd was om naar huis te gaan... Z'n vrouw zou niet weten waar-ie bleef... Nee nee, hij ging niet mee de Nieuwendijk op, hij ging zoo-de-Hoogstraten-door na-huis... Of-ie dan asjeblief vooral niet vergeten wou de complimenten an z'n vrouw te doen? vroeg Fie. Hij hoopte 't waartenemen, phraseerde hij beleefd, maar waarom kwam ze-zelf ze niet es brengen! Toevallig had z'n vrouw nog van-de-week gezegd: ‘Die Arie met z'n meisje, die zie je heelemaal niet meer.’ Nou ze beloofde 't vast, ze kon nog niet precies zegge wanneer, maar over 'n paar weken zouen ze toch es anloope... Ze wou toch zoo graag dat snoezige poppie ook weer es zien... Groeide 't goed? Nou, òf 't... 't was al een heele beer! En nadat ze nog eventjes tegenover elkaar geteuterd hadden, zei Sem eindelijk, handjes-gevend: ‘Nou goeie navond, juffrouw, geeft u asjeblief de complimente an Jaap... Arie... 'k zal maar zegge tot weerziens op de winkel... bonsoir!’ En heup-wiegelend zijn zwaar lichaam drentelde hij weg, in de richting van de Hoogstraat.

‘Toch 'n goeie vent,’ zei Arie hem naoogend, en 'n paar keer, de vooruitgestoken lippen op elkaar geperst, waardeerend-bevestigend-knikkend.

‘'t Is maar de vraag wat je goed wilt noemen... mijn roddelt-ie te veel,’ snibbigde Fie, 'n beetje driftig.

‘Waarom?... Je bedoelt wat-ie zei op Bram?... Daar hêt-ie g'lijk mee!’...

‘G'lijk mee!... Iedereen zal wel z'n foute hebbe... Hij mag d'r nou veel of weinig mee verdiene, hij pakt te minste wat an... wat doen jullie?’...

‘Hoe kan je nou zoo gek redeneere, Fie!... Je hebt toch van Sem ook gehoord, dat-ie familie hêt, en die hebben wíj niét... En dan moet je niet zoo alle woorden op 'n goudschaaltje legge...’ En na een kort zwijgen van weifeling, met 'n vertrouwelijk gebaar en 'n glimlach van herinnering op slimheidsgezicht: ‘Ze legge op de winkel altijd met mekaar overhoop... 't Zijn allebei 'n paar ijzere-heine, maar op 'n verschillende manier.’

‘Nou ja, dat gaat mijn ook niks an... Zal me zòrg zijn... We hebbe genoeg met ons-zelf te doen... Weet je wat me daar inviel... maar nou moet je niet dadelijk opstuive en nee zegge... jij moest toch eres ook zoo iets probeere...

Wie... ìk? Bij wìe en wàt. Ze hebbe me noodig... voor krijn te raspele!’

‘Draaf niet zoo dóór... Ga morge es bij m'n oom... Zal Jaap je een brieffie meegeve. Misschien já kan-ie je an iets helpe.’ Maar Arie schudde energiek van neen: Nee, daar bedankte-ie hartelik voor... Als-ie van z'n vak afging, dat de menschen zeien: Arie doet wat anders, dan moest 't zijn voor iets rechtschapes... 'n vaste betrekking of zoo iets maar niet zoo'n armoedig gescharrel winkel-uit-en-winkel-in. En heel diep in hem was weer

die oude weerzin: waarom moest-ie nou af van dat vak, waarin-ie zoo uitblonk en bij iets anders gaan, waar-ie heelemaal geen verstand van had en, tien tegen een, nooit krijgen zou? Hij zocht naar allerlei uitvluchten... Eindelijk beweerde hij 'n beetje hakkelend nog, onderwijl pogend betere redenen voor zijn niet-willen te vinden, dat Fie zich maar niet moest verbeelden, dat 'r oom, omdat-ie nou zoo vrienlik was als-ie 'n enkel keer bij ze thuis kwam, d'r maar dadelik klaar voor zou staan, om hem in z'n zaak te nemen... Dat wist ze nog niet! dat verschil als je de mensche an hun portemenee komt of ze iets vraagt waarmee ze 'n beetje last hebbe... Dàn: als je wel met iets begon, dan zou je altijd zien, kwam d'r middenin werk, alsof er zoo de duwel mee speelde, en dan ging je d'r natuurlik weer van af, en had je de patroon in z'n zak gespeeld in plaats van in je eige: had híj nieuwe klante gekrege en jìj zag geen cent commissie meer... Já... als je iets vast kon krijge... dàt was wat anders, dan bleef je d'r bij, al kwam d'r tien maal werk, daar wachtte-ie liever op... Nee, zoo'n agentuur-gescharrel, dat was wérk'lik niks, daar kon ze gerust op zijn... Maar Fie zei, dat ze d'r heelemaal niet gerust op was, en wat kon-ie d'r bij verliezen? Hij verzuimde nou toch niks. Als-ie dát dee, dan liep daarom die kans om 'n vaste betrekking te krijge toch niet weg... Angenome nou dat 'r oom 't niet dee... nou... wat dan nog?... Z'n gang was toch geen doktersgang...

In zijn wrevel van niets te kunnen vinden, waarmee hij dat alles afdoende weerleggen kon, voelde hij eene bloedstijging naar 't hoofd, een lust om brutaalweg te zeggen, dat-ie 't niet wilde, niet wilde, dat-ie 't verdòmde en daarmee uit... een lust om met één ruk dat geklets van zich af te gooien... Maar hij bedwong zich, zei alleen, heftig: ‘Als jij je iets in 't hoofd hebt gehaald dan móét 't d'r door... 'k zit toch niet stil... 'k g'lóóf dat 'k m'n best doe om iets te leere... maar jij, je ziet niet verder dan je neus lang is... Als je kans ziet om vandaag 'n cent te verdiene dan zou je voor die ééne cent de kans willen weggooien, om morgen honderd gulde te krijge... Alles kan toch niet in-één gaan... Dat eeuwige geklets, denk je dat 't iemand ook niet gaat vervele... 't Is toch mijn schuld niet, dat de boel zoo beroerd is. 't Is heel gemakkelik te zegge: doe dit of doe dat... Wacht maar es tot je d'r zelf voor zou staan... Zullen we kijke!...’

Zij, in hare diep-geweten superioriteit, werd niet boos: Die jonge was nou eenmaal zoo en met zachtheid kreeg je toch alles van 'm gedaan, als z'n drift voorbij was... Intuïtief voelde ze, dat indien ze 'm sprak over zijn plichten jegens haar, zijn meisje, hij dadelijk volgzaam en gedwee zou worden. En zij deed dat nu, in haar zeker meerderheidsbewustzijn geheel zonder verlegenheid, onbevangen: Had-ie d'r wel an gedacht, dat 't heel iets anders was verloofd te zijn dan als je nog enkele-jonge bint. Dán kon je kieschkeurig

zijn en zegge: dàt doe 'k niet en dàt bevalt me niet... Maar als je an trouwe dacht, moest je dan niet alles anpakke wat je maar 'n beetje kans gaf op 'n fatsoenlik stuk brood... Als 't dan tóch niet ging... geen mensch kon daaran wat doen... niemand die z'n vijf zinnen bij mekaar had, zou 'm daar 'n verwijt van kunne make... Maar als m'n nìks dee... Had 'n meisje niet 't recht van 'r toekomstige man te verlange, dat-ie àlles, àlles probeerde om z'n brood te verdiene... kon ze anders achting voor 'm hebbe?...

Arie zweeg; dàt, zóó ronduit gezegd, had hij niet verwacht, hij was verbluft: Hemel! hoe had ze de moed, hoe geneerde ze zich niet... Alsof ze d'r heelemaal niet bij betrokken was en niet voor 'r eigen belang opkwam, zoo sprak ze... En hij keek op, boos, wou zeggen, dat-ie dat niet van 'r gedacht had, of zoo iets, en dat-ie van niemand noodig had te leeren, wat z'n plicht was, maar hij zag hare oogen zoo helder-onbevreesd-willend en kalm-openhartig op hem gericht, dat-ie plotseling voelde welk een overweldigend meerderheidsbewustzijn in haar was en welk een vastbeslotenheid om àlles te zeggen, hij mocht 't zoo leelijk van 'r vinden als-ie maar wou. En hij boog weer 't hoofd in 't bittere weten zijner zwakte.

Wilde ze 'm nou wat zegge?... Maar-ie moest vooral niet boos worre... Hij moest d'r altijd bij denke, als ze zoo iets zei, dat ze 't om z'n bestwil dee... En dat zij 'm mócht de waarheid zegge... als je van elkaar hield dan sprak dat

van zelf... Wist-ie wel waarom-ie fransch leerde?... Maar niet boos worre, hoor! niet boos worre... Hij leerde fransch-en-zoo, alleen maar om te kenne zegge dat-ie 't dee, om verantwoord te wezen: juist om d'r vrij van te wezen iets te doen, waardoor-ie onder de mensche moest komme... Bij dat leeren zag alleen Jaap de foute die-ie maakte, maar bij iets anders zouen de vréémde menschen ze zien en dáárvoor was-ie bang... Hij was bleu en-ie durfde niet, daarom stelde-ie maar als uit iets te probeere, daarom was dàt niet goed genoeg en dàt niet goed genoeg en dan zat-ie maar te droome, dat d'r een of ander wonder moest gebeure, d'r iets uit de lucht zou komen valle... en zoolang maar leeren met Jaap, daar zag toch niemand wat van en daar kon-ie zich achter verschuile: hij dee toch z'n best!... En misschien werd dan 't vak wel beter in die tijd, dan was-ie meteen van al dat gezanik af... Laat-ie nou maar es de waarheid zegge of 't niet zoo was... Hij moest zich dwinge meer zelfvertrouwen te hebben en zich niet altijd zoo min voele... Op-stuk-van-zaak hoefde-ie zich toch niet te schamen als-ie 'ns wat minder vlug begreep dan 'n ander... Daar werd je mee gebore, 't was niemand z'n eige schuld als-ie 'n goeie kop had...

Nu zweeg ze, keek 'm van terzijde aan. Hij, nog steeds loopend met gebogen hoofd, kleurde hevig... Hij voelde een adem-stokken-van-schrik: Ja 't wàs zoo, 't wàs zoo, wat had ze 'm doorzien... Hij was niks, nìks... Had-ie Sem maar

niet ontmoet... Die moest dat ook vertelle... nô! Maar hij begreep iets te moeten zeggen. En hij protesteerde flauwtjes, zonder op te zien: Nee, ze mocht in 'n heele boel dingen gelijk hebben, maar dàt was niet zoo, dáár vergiste ze zich in...

‘Nou 't kàn zijn, 'k kan d'r natuurlijk geen eed op doen,’ zei zij tevreden met den indruk, dien zij op hem genaakt had en nu weer iets willend toegeven, ‘maar je zal nou toch wel inzien, dat 't zoo niet langer gaat... Toe, doe dat nou 's morge, je zal zien dat 'k gelijk heb... 't Zal je meevalle... Ja?... Al doe je 't nou maar alleen, om míjn plezier te doen...’

Hij, steeds nog denzelfden weerzin voelend, maar tevens dúidelijk inziende dat 't moest, en óók begeerig te toonen, dat-ie niet die lamling was, waarvoor ze 'm wel scheen te houen, antwoordde met 'n schouder-optrekken en 'n wijsópbogen van de wenkbrauwen: ‘Nou weet je wat, dan zal 'k 't doen, wérkelik om joú 'n plezier te doen, want je zal zíen, 't geeft toch niks!’ Zij knikte goedkeurend-beter-wetend van: nóu doe je's verstandig en je zal wel zien of 't niks geeft!...

In 't avondlijk-eenzame van 't wijd-leeg-uitgebreide tusschen de geheimend-peinzende huizen zij beiden nu stonden, en 't krachtig-recht-ópgaande hunner jonge lijven, en 't even-ópklinken van hun lachen, en 't geglim van hare donkere oogen in 't statiglijk-wakende licht der alleenzame lantaren, en 't gebaren zijner handen, waarover schaduwen

vluchtig-plekkend vergleden, dit alles als een voorspellen van ééns-aanschrijdenden dag in 't roerloos-nachtlijke was; zij reeds waren de komst van 't nog-zwakkelijk-strevende midden het breed-zwaar-berustende... Tegen de flauw-belichte voordeur leunend, in een loom-uitstellen van 't naar binnen-gaan, heur hoofd ten halve verzonken in 't kussen-mollige zijner schaduw, 'r jong beglimlacht gezicht warm-opschemerend, zij te luisteren stond naar Arie's liefs... Ze voelde zich nu zoo gelukkig-hoopvol gestemd; wie weet of nou niet van morgen af alles veranderen zou, dat ze zouen kunnen trouwen en niks meer met dat vak te maken zouen hebben... Wat was-ie toch 'n goeie jongen en wat hield-ie van 'r... Mooi was dat toch en heerlijk was dat zoo iemand te hebben... Alles was mooi zoo... Bij dag was 't niet zoo mooi... dan had je 't geroezemoes en 't felle licht en overal tusschen-door 't geld, 't geld, 't vervloekte geld... Alles was nu zoo mooi: de diep-blauwe hemel van vredige rust en 't gele stillevende licht achter de lantaarn-ruitjes, en de huizen, waarin de menschen zaten, stil-bij-elkaar, en 'r Arie met z'n liefheid en z'n eerbied...

Boven hen een raam werd opgeschoven. Schurend geweldde 't door het geluidlooze. Zij zagen op: Was vader al thuis? Hij had ze zeker gehoord... Ja, daar kwam z'n hoofd door de opening. De goudsche pijp witte uit het donkere gezicht. Bij iederen haal er een heerlijkheid van roode rasgedoofde zweef-vonkjes uit den omgekeerden,

doploozen kop door het zwarte zwierde. Arie hand-wuifde 'n goeie-navend, riep naar boven: ‘Zoo ouwe bakkebaard... Fijn weer, hé... Voor zoo'n leventje zal je niet dood zijn... daar zóó voor 'n raam te zitte als 'n kootsin... met je pijp in je hoofd... wàt?’

‘Às 'n kootsin?... Bìn 'k d'r dan geen... je komt hier om me te beleedige gloof 'k... nò!’ grappig-rasp-stemde 't gemaakt-verontwaardigd naar beneden. Die ouwe had toch altijd 'n goeie bui, gelukkig mensch! dacht Arie. En, opgeheven zijn pijnlijk-droomerig gelaat, vreemd-bleek in 't weifellicht, riep hij terug: ‘Komt u nog 'n beetje hier op de stoep, 't is waarachies fijn hier!’

‘Dànk je wel. Pas-kaas-gegete... 'k Bin blij dat 'k zit... Kom jij na bove 'n dammetje make.’

‘O, ja, dàt moet me nog overkòmme... 'k maak tegeswoordig genog dam: elke middag vast, Kalverstraat-Dam, Dam-Kalverstraat.’

‘Nô, dan blijf je maar... je bint 'n kommiekige gijn-pretmaker, dat bin je.’

Het voorkomen der nachtstraat nu gansch veranderd scheen door het stemmenlawaai. Niet meer stil-leefde 't licht in trouwelijk waken - 'n zielloos vlammetje 't nu was in 'n gewone gaslantaren, een dood ding van ijzer en glas, dat niets weet en niets voelt. En de huizen niet meer geheimend-bepeinsden in stille aandacht gewichtige zaken - gevoellooze bouwsels van hout-en-steen stonden ze nu plomp aan den grond gehecht... Maar de hemel, hooggeheven boven àl-geluid en

àl-leven, ver-heenziend over het schreien en lachen en wroeten en werken en denken en slapen der menschjes - de hemel nog immer was: eene eenzaam-hooge Ziel, eene eeuwige Majesteit, die wacht... en wacht... in roerelooze wijsheid op 'tgeen niemand weet en niemand hoort naderen...

Arie ging naar huis, hij voelde zich zóó moede: je werd moeër van al dat slenteren en niks-doen dan je werd van werken. ‘Nou nacht Fie, slaap lekker en droom van me, dan zie je te minste wat moois,’ lachte hij en zoende haar op de lippen.

‘Nacht jonge... 'k zal d'r voor zorge, hoor!’ schertste ze terug. En langzaam trad ze, ruggelings de deur openduwend, naar binnen. Nog keek hij, loom-heengaand, 'n paar maal om, wuifde met zijne schaduwig-zwarte hand, zag de hare, bleekwit, om de belichte deurpost teruggroeten. En, zich herinnerend, schreeuwde hij naar boven: ‘Nacht vader.’

‘Goeienacht,’ gebaarde de duistere hand met 't witte pijpje. 'n Spikkeling van vonkjes verstierf in 't donker. 't Hoofd dook met 'n bukking naar binnen.

Arie, zich opwrikkend uit zijn loomheid, beende nu haastig voort. Hem snel achterna schoot zijn schaduw, gluiperig-schuin, als in een dreiging van op te rijzen en 'm aan te vallen in de eenzame straat. Maar plots bleef hij staan, werd-ie daar niet geroepen?... Ja... ‘Arie, Arie!’ klonk 't helder... Hij keerde zich om... Waarachies, daar kwam Fie anloopen... Zij hijgde van den vluggen gang.

‘Hoor es effe, Arie... denk je d'r an morge effe te komme... voor 't brieffie?’ hijg-vroeg ze, hem aankijkend met 'r dwing-oogen.

‘O, ja,’ zei hij, zich tegen 't voorhoofd tikkend, zijn gezicht plotseling versomberd... hij had 't heelemaal vergeten, natúúrlijk kwam-ie... 'n-man-'n-man-'n-woord-'n-woord.

‘Goed... kom dan om 'n uur of elf as je wilt, eerder is Jaap toch niet op... 'k zal 't an vader zegge dat-ie 't 'm zegt, want 'k bin dan al natuurlik na-de-winkel,’ praatte zij gejaagd, overluid denkend.

‘Nou da's goed... kom 'k om elf uur.’

‘Nou dan nacht jonge... nàcht...’ En ze was al weer weg. Achter zich hoorde hij met een korten slag de deur in 't slot vallen. 't Geluid bracht plotseling een zwaar eenzaamheidsgevoel op hem. Haastiger liep hij voort: Nou maar doorstappen en niet denken an al dat gedonder... morgen tijds genoeg... nou slapen gaan... Als-ie nou maar niemand meer optrof, hij had 'n veel te kwaaie bui... Hé, die meneer-van-straks zat niet meer voor 't raam... die zit nou in de tuin of gotweet lag-ie al te maffe... wat 'n leventje, wat 'n leventje!... ie was goéd! Nô nee, ie zou d'r nog zitte... Wou-ie 'm soms stijf op z'n stoel late plakke, hi hi! Toch 'n belazerde geschiedenis morge, as-ie 't nou goed naging. Hij had altijd zoo'n beetje grootsch-gedaan tegen die oom, en die had 'm altijd, dat wist-ie bliksemsgoed, zoo beleefd behandeld, omdat-ie zoo'n vlug werkman was en zoo'n boel geld verdiende en

Fie 'n goeie partij an 'm dee, en nou moest-ie met hangende pootjes bij 'm kome en netjes vrage: Oom - ja hóe zou-ie 'm ein'lik noeme, nou: oom of meneer? Dat wist-ie waarachies zelf niet, nou affijn, hij zou maar oom zegge, da's altijd meer eige - oom kent u me ook inplooijeere? Of-ie al zóó z'n smoel zag van: Zoo praatjesmakertje, hê jíj dat noodig, dàt had 'k niet gedacht... Nee, go'dome hij déé 't niet... hij déé 't niet... d'r zou 'm morge wel een of ander smoessie invalle, waarom-ie 't niet dee... Jawèl, wat zou-ie daaran liege!... Fie zou 't toch niet gloove, wàt-ie vertelde... En hij had 't nou eens beloofd... pèst! Vráág wat of-ie d'r mee te make had... potdome, hij kende z'n vak toch!... O, gottegot! hei je 't in de gate, hij wou d'r niet an denke nou, en-ie dee niet anders! wat 'n kòp, wat 'n kòp... Nou maar waarom zou-ie d'r niet an denke?... Altijd die lafheid van 'm. Hij zou d'r nou júist wèl an denke... Hij moest zich dat afwenne, dat moest 'r uit!... En nou kon-ie 't ook juist beter dan morge as-ie d'r voor stond... nou in die stilte... Nou eres flink zijn! Kon-ie d'r nog van af?... Nee, nee, nee! Nou dan was d'r toch niet langer over te dondere... Dan moest-ie 't doen en daarmee uit! Maar o! wat 'n sof! wat 'n sof... Als je je eerst zoo grootsch hebt gehouen en voor zoo vol bint angezien en je moet dan zóó komme... Wat zou die 'm uitlache, in z'n vuissie, wat zou-ie 'm uitlache... Nô, moest-ie zich overheen zette!... 't Ware buitengewone tijen; waren de tijen niet

zoo dan had-ie 'm heelemaal niet noodig, dat zou-ie 'm vierkant zegge as-ie iets an 'm merkte... Ho, ho! je gaat de verkante-keer uit, stomme eend... as je op de gracht moet zijn, hoef je toch al de Amstels niet af!... Wat was-ie weer an 't suffen... Dat mocht-ie zich wel afwenne, as-ie in 'n andere zaak kwam, asjeblief... Och, och! as-ie d'r maar tegen opgewassen was, anders zou je wat beleven... En hij, die d'r niet an gewend was, hij zou zich de eerste dage doodgeneere... Zoo winkels-in-en-uit-te-gaan-snorre... 'n pèst was 't, 'n pèst!... Nô! d'r was nou niks meer an te doen, hou je bek nou maar! zooals 't gaan mot, gaat 't toch!...

In eene neerdrukking zijner wrevel-gedachten, met een néér-stampenden stap liep hij voort, voorbij de dwaas-boven-den-grond-staande, spook-levende, uitgemergelde boomlijken en de huizen met vast-gesloten gelaten, koud-belichtplekt hier en daar, niet-voelend, als menschengezichten, de oogen geloken, in stillen, luidloozen nacht onder geruchtlooze straling der eenzame kaars... - liep hij voort over de brug, door 't eind druktestraat - voor hèm nu een scherpe schrilheid 'lijk 't plots-opflitsen van een vlam in donkere kamer - vol uitslaand licht-lawaai van winkel-ramen, opdringerig als 'n brutaal markt-handel-geschreeuw... voorbij op-stoep-gezeten vrouwen met vette redeneerstemmen en smijdige handgebaren... - kwam hij weer, den hoek omgaande, in 't inniger-zijn van het nachtlijk zwijgen, langs tengerjonge boompjes van armoed-grachten, staande in

'n bescheidenheid van zich-willend-verbergen vreezen voor het bonkige leven om hun teere jeugd, langs huizen, donker, in een strak-zien van stroeve leed-versteening... - stapte dan eindelijk op het tichelsteenen trottoirtje voor zijn huis, keek nog even, wijl hij met geruischloos-draaiende sleutel de deur opende, naar waar licht-uitvloeisels der straat op het doodsch-eenzame brugbegin vlekten, neeg-trad naar binnen, de deur van zich houdend en ongeduldiglijk schuddend den sleutel uit het slot. Maar plotseling bleef hij staan in het portaaltje, bukte, en tastte voor zich op den grond: onder zijn rechter voet eene zachte kraakritseling was als van papier... Maar hij voelde niets... misschien was 't wel onder de mat. En gauw streek hij een lucifer op, nieuwsgierig. Puntig rood-geelde 't vlammetje boven de bruinige vloermat... Ja, daar lag 't, dicht bij de eerste trede, die even verschuivend-belicht werd onder de zich donker-hol opwendende trap. 't Was een briefkaart, de zwarte letters scherp-lijnend op het geel, in het vluchtige licht... 'n briefkaart voor hem... Haastig greep hij 'r, wegwerpend het met-afbrandende vlamstokje, dat schroeide zijn vingers, en 'r al maar naar kijkend in den schemer, 'r draaiend heen en weer, liep hij weer de straat op, naar de lantaarn... las... zijne bleeke oogleden breed-neergeslagen, zijn gelaat pijnlijk-trekkend onder het bepeinzend-ontcijferen. Achter hem loom-draaide de deur zacht dicht tot op 'n kier. Eindelijk klaar, hief hij 't hoofd op, een blijde verrassing be-lachte

zijn gezicht, en terwijl hij zich nu weder langzaam wendde naar 't huis, klaarde iets zegevierends uit zijne droomersoogen op, dat was als een lichting van scherpzinnigheid... Het koortsig-haastige scheen nu van hem geweken voor stil-tevreden-zijn... Langzaam trad hij naar binnen, liep zachtjes, vol van lichte blijheid, de donkere trappen op.. Gelukkig! nou was-ie ineens van dat gezanik af... Wat was dat daar uit de wolke komme valle... Weer werk... Gelukkig weer werk... Nou zit-ie morge weer kalmpies voor z'n bak en als-ie d'r an dacht, wat-ie anders morge had moete doen, dan kon-ie zich verkneukelen van plezier... Wat 'n gelukkie, wat 'n gelukkie!... Ze sliepen waarachies al: hij hoorde 't snurken van zijn vader... Nou speet 't 'm wel, hij had ze zoo graag verteld, dat-ie werk had... 't Is toch buitengewoon in zoo'n tijd... buitengewoon! Voorzichtig liep hij nu door den bovengang; tastend met zachtberoerende vingertoppen, drukte hij geluidloos de deur van zijn kamertje open, grabbelde naar 'n eindje kaars... Even opsteken en nog evetjes lezen... Ja... of-ie morgen om 'n uur of tien op de winkel kwam, maar 't was maar 'n bagatel... Als-ie iets had hoefde-ie zich niet te geneere... Nô, wat 't was, was 't, teminste was-ie daarvan af nou, van dat gezanik met Fietje 'r oom. Vlug begon hij zich te ontkleeden, vaag-peinzend, elk kleedingstuk onbewust gewoonte-bekijkend als 'n man altijd proper en precies, maar in z'n vriendelijk-onbestemd, wolk-wazig denken scheurde

plotseling iets, kwam tusschen het wijkende opgerezen, heel beslist en scherp-omlijnd, iets zoo vreugd-bedervends, dat hij eensklaps stil stond als door een schok, en, tegen de tafel leunend, keek hij met half-dichtgeknepen, als naar een vèrre verte starende, oogen in het tenger, trillend en droomend-wiegelend kaarslicht: och, wat gaf 't nou ein'lik, wat gaf 't nou, zoo'n bagatel werk, 't was maar uitstel van executie... Over 'n paar weke had je nou weer 't zelfde... Hij was effe blij geweest met 'n dooie musch... 't Had misschien beter geweest als dat nou maar niet had gekomme... 't Was toch niks... Já, 't hàd beter geweest, dan had-ie nou niet anders gewete... Hij was nou al zoo flink besloten bij zich-zelf... en dan had-ie 't morge gedaan, en nou begon weer dat niet-weten-wat-je-doen-moet in hem, 'n paar weken lang... En wie weet, wie weet... misschien had 't nou juist goed geweest, juist morge... 't lot sprong zoo raar met de menschen om. Misschien was 't nou juist 'n groot ongeluk voor heel z'n volgend leven, dat-ie dat werk gekregen had... 't Was net of 'n hand je terughield als je wel van dat vak af wou... Affijn, hoe je je legt, leg je je niet goed... 't Is 'n sòf, 'n sòf, 'n sòf... Je hoeft niet te dénke en niet te doén, m'n weet tòch niks en m'n is tòch niks en m'n is blìnd!... Je weet niet wat je geluk of je ongeluk is... Slapen, slapen, van niks meer weten, dat is 't beste... ja, slapen, zoo wèg, in 't donker. En sneller ontkleedde hij zich, wierp nu alles achteloos op 'n stoel in

zijn wrevel-haast en onverschilligheid-voor-alles, kneep dan het plots-schrikkende droom-licht met zijn cement-verbrande vingers dood, wierp zich in bed; slapen, dat was nog 't eenige en 't beste... niet te weten, dat je zoo'n vod bint, en nooit, ja nóóit weer wakker worden... Zoo stil te slapen... in 't donker... alleen.

SEPTEMBER, 1900.

Japie.

Japie.

Alomme had de vreugde nu plotseling uit. Gelijk 't zwaar, al-overdekkend, vast gesloten aanrukken van dichte gelederen in zwart, blokkig vierkant over blonde akkers, was het aanvaren der zwartige wolken geweest over den wijden, zonverlichten hemel. ‘Of 't ware alleen door hunne zwaarte, hadden ze met hunne donkere stompheid doorgedrùkt alle de bleek-gulden zonnegazen van 't nog zomersche najaar, alle de zonnebuisjes, zich naar onder verbreedend, waarin het voortgolfde van licht-atoompjes, zich uitstortend tot plasjes, in droppeltjes, op de bladeren, de huizen, de steenen en het stille water van de gracht, daar ze wiebelden als waar’ er 'n zilverpoeiertje gestrooid, nu zich dichtend tot blinkende vlakken, dan plots gedeeld in huppelende sterretjes en puntjes. De verdroevende overhuiving was eensklaps gekomen voor een dadelijk-geweldig-gerezen wind. 't Was 'n verschrikkende somber-wording, gelijk wanneer men plots een dag-landschap door zwarte glazen ziet.

Daarna, de wind als in een storting henen, stonden de wolk-duinen, hoog-overheerschend de bouwsels, onverwrikbaar-stil, aaneengeschouderd; over-tusschen de neerbochtende en opstrevende valleien nevelen als opgekruld zeeschuim, van waterige schijnen gelig belicht, gestold. De huizen, hun licht-lach nu kwijt, verstroefd leken in dofdroef vreezen. Maar de toren, klaar en koel tegen de duistere luchten, stond slank en martiaal in zijne grijze, harde rusting het geweld te wachten op den hoogen kop.

In 't pakhuis, waar de twee aan het dicht-timmeren van de kisten waren, die weg moesten met den trein van halfzeven, was 't geweest als onderschepte eensklaps iets het licht, dat door de poort viel. Zij hadden zich omgekeerd in 'n verbazing: God, wat 'n weer, wat zeg je me dáárvan! En Piet had gezegd: ‘Da' wordt me 'n sabbessie voor je op die manier.’ Japie had niets geantwoord, denk-mopperend, dat je dat toch maar week-in-week-uit had, of 't zoo most zijn, de gojim hadde altijd mooi weer op Zondag... maar affijn... hij had toch vrij... Doch nu zich vervelend, alleen in den zijgang waar, achter, de stapels duisternis opgetast lagen, riep hij, moeite doende zich verstaanbaar te maken: ‘Verdomd as 'k rech zien kan in die kist.’

‘Dan mot je 't ruike... kéirel.’ Hoofd en bovenlichaam in z'n kist gebukt hoorde Japie de afschepende antwoordstem maar flauw. Zijn kort, dik lijf van stevig joggie hing, in tweeën gevouwen,

over den rand, de beenen schommelend voor de buitenzij, nu en dan even tikkend met de laars-punten tegen 't hout, of de voeten achteruit-omhoog buigend wen het bovenlijf dieper de kist in reikte, terwijl de handen woelden op den tast in 't stroo en de porceleinen poppen omwikkelden. Het einde van den hard-leeren broekriem stak stijf omhoog uit den oud-koperen gesp, die in de vuil-vale schijnen, sijpelend door het getralied boogvenstertje, als beslagen geelde. Telkens treiterend door de strootjes, die hij dan driftig neersloeg, in neus en ooren gekiteld, voelde hij nu al zwaarder worden het hoofd van ingeloopen bloed, tè zwaar dan dat hij 't langer kon harden; zijne wangen leken 'm weggezakt en opgezwollen naar de koonen, en zijn oogen voel-zag hij bloederig en suf-kijkend als die van een dronkeman. Met hand-duwen en zwaaien van de beenen werkte hij zich omhoog, sprong-daalde met de voeten op den vloer, en, na in 'n paar ademstooten te hebben uitgehijgd, vraag-schreeuwde hij, in 'n verlangen om even te teuteren, naar binnen: ‘Wat hei je daar gezeg, Piet? 'k ken je niet verstaan, as 'k in die kist leg.’ En starend op den bodem, de mond open, stond hij op 't antwoord te wachten. ‘Da' je 't dan maar ruike mot as je 't nie' sien ken,’ zei Piet, breed-nadrukkelijk-sprekend in 'n door-gewoonte-verflauwd gewaarwordinkje van schik, dat-ie 'm dat expres nog es vroeg.

‘Och verrek nou,’ bromde Japie, even-glimlachend en half-onbewust nabootsend 't accent

van den ander, dat hij wel aardig: zoo manlijk en stevig vond: ‘Da'voor mot 'k 'm nog es vrage.’ En hij keerde zich naar de schragen aan z'n rechterzijde, nam er 'n paar stolpjes, dof en grijzig van stof, af. Maar midden het weder-omkeeren, bleef hij plots stilstaan, dacht even, zei toen, als verlof-vragend aan den ander: ‘Zeg 'k steek 't licht op, 'k kan geen flikker meer zien.’

‘Bê je bedonderd, je blijft d'r mit je poote van af, wou je d'r nou al heelegaar winter van make.’

‘Nô maar 'k ga nou an de stollepies, as d'r nou een na de verdommenis gaat’... zeurde hij, peins-kijkend, en, al wachtend, de bovenlip bewrijvend.

‘Hé?... Nou... Weet je wat, laat die kist dan maar staan, k'm hier, ken je me helpe de merreke d'r opzette, breng de verf maar mee, die staat d'r in 't hoekie, achter 't leertje.’ Japie schoof gewillig de stolpjes weer op hun plaats en liep naar 't einde van den gang, waar de schaduwen hem gansch overschoven, de mat-gelende riemgesp en de zijranden van 't witte boezelaar het laatst zichtbaar.

‘'k Voel niks.’

‘Och-heere-jésis-nog-'n-toe, in 't hoékie, achter 't léértje, seg 'k je... as je mit je hand tusschen de sporte voelt... heije-n-'t?...

‘Ja... òch, verdòmme, d'r grijp 'k net in de verf.’ Diep-ademhalend stond hij op, kwam weer in 't lichtere, den verfpot in de linkerhand, de rechter bekijkend, dan afwisschend aan z'n broekspijp.

‘Da' mot je nie om gefe, as de Heere ons oordeelt sijn we allegaar swart va' de sonde. K'm nou, as je nog lang teutert ke'je-n-'m wel smeere.’ En hij haalde z'n horloge uit, liep naar de poort om te zien. Ietwat voorovergebogen z'n blondbruin hoofd boven de breede, middelmatig-groote, stoere gestalte, stond hij jong-krachtig en nog-een-lang-leven-voor-zich-hebbend in den angstigen, stervenden dag. Japie sjok-trad middelerwijl ontevreden-kijkend uit den zijgang. ‘Wat zal je dáára liege as 't al zoo laat is,’ verweet hij spijtig op 'n toon van was-'t-maar-waar. ‘Sóó,’ zei Piet, lichtelijk uitdagend, wijl hij zich omkeerde en weer naar de kisten liep, ‘wa' denk jij dan hoe laat of 't is?’

‘Effetjes vier.’

‘Op je hart... doe d'r nog maar 'n uur op.’

‘Ja, je méént 't...’ En met plots opgevroolijkt gezicht keek hij den ander vast aan: Verneukte-ie 'm niet? Maar Piet z'n wenkbrauwen optrekkend, zoodat zijne oogen even zich verwijdden, zei boos: ‘Daar, kijk dan zelf verswarste nar,’ en hij hield 'm 't horloge voor.

‘Addènòm.’ Hij glimlachte van pret-verrassing. ‘Over vijve, over vijve’.... Dan met 'n smak den verfpot op de dichtstbije kist zettend, heesch hij zich, de handen steunend op den rand, telkens omhoog en sprong naar beneden, onderwijl schokafgebroken zingend: ‘Nou gane we na huis en late jou strekke... nou gane we... na huis... ho, ho’... Maar de ander zei voldaantjes en met

begrijplachend gezicht naar buiten kijkend: ‘Wacht maar 'n beetje, je krijgt daar nèt de bui op je kop.’ En 't Joodsch jargon gebrekkiglijk imiteerend: ‘Je magge wel oppasse, Japieleeb, asdatte je nie de gebensde kurresaussemàngele en vijge laat nat worre, en die fijne zoep, doe maar de rame dich, anders spat d'r nog watte in,... maar dàt bezweer 'k je asdatte je me nie gane mit je nieuwe pakkie in die rege, en jij ook Saretje met je witte bloeze... de deite groeie me nie op me rug... às je 't lef het, sal 'k je a pats gefe van over Simme en over Jossef.’

‘Hoe sterref je me af voor van avond,’ zei Japie, vriendelijk-opgeruimd weder-schertsend, terwijl hij zich weer even opheesch en neersprong. Dan, in eene loome draling, keken beiden zwijgend met gelaten flauw-beglimlacht van 't even-in-herinnering-weer-genieten-hunner-gezegden naar het buitene. Enkele droppen begonnen te vallen als korreltjes uit een zeeft, die langzaam bewogen wordt. 't Leek de aanvang eener wee-ontslaking, die niet langer vertragen kòn en toch nog niet volledig gebeurde. De luchten verdonkerden hunne dreiging, in opperste spanning scheen alles te sidderen-voor-'t-baren, en sidderde, roerloos staand, toch niet... De gezichten der beide kijkers verstrakten zich in 't medeleven en ernstig zei Piet zonder zich omtewenden: ‘Daar komt 't... wat 'n weer.’ Maar voor Japie was dat stemgeluid voldoende, om 't angst-wachten zijner aandacht te onteffenen, en glimlachend tegen eigen vroolijke gedachten:

‘Kan mijn wat verdomme, is 't morge niet mooi, zal 't Zondag mooi zijn.’ Piet, opademend, keerde zich om, zei: ‘Nou... vooruit nou maar, help me maar effe omgooie... meer na vore.’ Toen gingen ze beiden duwen, de beenen achteruit schrap zettend, en, wijl Japie, die terzijde stond, even deinsde, viel telkenmale de kist, met 't dan boven komend vlak schurend tegen Piets handen, dofploffend op den grond. ‘Siesoo, geef nou m'r de verf, dan salle we 'm effe schildere.’ Japie reikte 'm den pot aan, ging dan, op den kistrand steunend, toekijken hoe de ander de merken schilderde met mooie schrijf- en drukletters, hier wat aandikkend, daar zorgzaam 'n dun lijntje trekkend, nu en dan indoopend den kwast en 'm even tegen de binnenzij van den pot latende afdruipen. Al werkend schenen er wel gedachten in hem optekomen, die niet met 't werk in verband stonden: hij had 'n paar maal 'n nauwelijks-merkbaar afkeurend knikken, 'n overwegend en nadenkend optrekken der wenkbrauwen, even den mond openend als ging hij spreken, sloot hij 'm weer. Eindelijk, al besluitend, kwam 'n aarzel-glimlachje op z'n gezicht, in 'n uitdrukken van verstand èn verlegenheid. ‘Seg, jog, 'k maak nou geen gekkigheid, waarom bin je nou eiggelik hier gekomme?’

‘Waarom of 'k hiér bin gekomme!... nou om het vàk te leere... om erges ìntekomme... vader zei da'k nou wat most gaan zien te verdiene.’

‘Wat leer je dan hier, seg?’

‘Zeg, wil je mijn verneuke... wat of 'k léér... 't vàk leer 'k.’

‘Sóó, stòmme éénd, wat is 't vak dan, 't afstoffe va' de poppe en de stollepies en hout te hakke voor die ouë lintworm 'r fornuis?’

‘Nou, dat mot je nou niet zegge,’ zei Japie boos-van-schaamte. En nu begeerig aan te toonen hoe graag ze 'm in de zaak wilden houen en wat 'n invloed z'n vader hier had: ‘Je mot niet vergete, da'k ook op sjabbes niet hoef te komme, dat het vader wat 'n moeite gekos en de baas hêt 't toch maar gedaan.’

‘Jonge, jonge,’ zei Piet ironisch, ‘en hoeveel cente krijg je nou wel tegeswoordig?’

‘Toch al 'n daalder in de week,’ weifelde Japie, niet wetend of hij al dan niet trotsch mocht zijn op dat bedrag.

‘'n Héële daalder?’ vroeg Piet, ‘'n héële daalder, niet? je seit toch wel 'n héële daalder... wel gofferdomme, 'n héële daalder, jonge, jonge.’

‘Ja,’ zei Japie naïef-doende, wijl hij zijn gezicht voelde heet worden van 'n blos: hij zag wel...

‘En mot je nooit teruggefe van 'n bankie of 'n tientje?’

‘Zeg, hei je niemand anders te bedondere,’ keef hij nu overdreven-mans om zijne verlegen heid te overschreeuwen.

‘Niet?... Nou maar dan mot je 'm toch es wàt gefe soo'n siekte of soo ies, weet je, as bedankie.’

Japie zweeg, plukte aan de splinters van de kist.

‘Nou, da's die klaar, nou nommertje twee en drie, soo schiete we op, help me maar weer effe omgooie... daar is de pot, set die eers op de

vloer.’ Japie blij, dat 't gesprek zoo onderbroken werd, nam gauw den pot aan, hielp ijverig de andere kist voortkantelen. Aanvankelijk versomberd door iets in Piets woorden, dat hem nog niet helder-begrijpelijk was maar dat hij toch zeer kwetsend voor zich-zelf voelde, kreeg hij nu, in 'n behoefte dat weg te redeneeren, de opvroolijkende en vertroostende gedachte: ‘Nô, wat [...]e reuzegoi, waas'r viel van z'n gezond wat-ie schmoest... do, verstopt gemouch.’

Maar de ander, wijl hij de lijntjes trok, scheen weer in eene weifeling te vervallen. Ontevreden en boos-geringschattend knipte hij met de oogen, leek zich-zelf te bedwingen. Dan, eindelijk klaar, smeet hij met 'n nijdigen kwak den kwast in de verf. ‘Nou mot 'k je toch nog wa' segge, jog, en da' mot je me nie' kwalik neme.’ En Japies meerderheidsglimlachje niet begrijpend: ‘Nee, 'k verneuk je niet, in ernst... En kijk es, je mot ook nooit va' me denke, da' 'k da' nou seg omdat je 'n jood bint, we sijn allegaar maar uitgesoge werk-mensche, en och... wat da' betref, 'k heb maling an de heele keet, de ràbbies en de dóminees en de pastóórs, maar 'k wou je dan m'r segge jog... sie je jullie joggies verpèste de boel... voor 'n appel en 'n ei, je mag wel segge voor 'n stinkindige haring, doen jullie alles... je krijg da' dadelik op je brood as je om opslag komt of voor wat ook, wàt ook: 'k kan soo'n boel krijge, die 't gráág wille leere... Wa' hebbe we daar nou voor 'n week of vijf geen gedonder gehad om dat over-

werk betaald te krijge, de heele organisasie most d'r bij te pas... En dan soo'n jog als jij, hij het je soo in s'n màch, je ken nerges anders terech as je niet op sabbes wil, en dat wéét-ie soo, en dan suigt-ie je uit al is-ie ook 'n jood. Want vooreerstens maalt-ie 'r self geen bliksem om en dan... och jog, geloof me, de jode en de christe, die staan dáárin precies gelijk, se suige en se perse en of da' nou 'n jode of 'n christe citroen is... Och ga nou deur... Vraag 'm maar es om opslag, sal je 'n bek hoore... Maar toch zal je dat motte doen, want daar wou 'k nou maar op neerkomme, je werk voor een schandloon jog... 't Gáát niet... Je bint nog soo jong, sal je segge, maar 'k mot 't je toch sègge... je besorgt d'r ons 'n hoop schaai mee op de lange baan.' Japie lachte niet meer, had 'n plotselinge benauwdheid, 'n ademstokken door al dat vreemde, beangstigende, dat hij nu plotseling, nog onduidelijk dooreenwarrelend, opdoemen zag; toch even-oplichtend in zijn hoofd, 'n behaaglijk zich-gewichtig-voelen, maar ofschoon dit gewaarwordinkje van trotsch in 't angstsentiment bleef bestaan vervaagde het onmiddellijk, werd bijna geheel uit het bewustzijn weggedrukt. En bijna stamelend zei hij, gauw eene reddende gedachte grijpend: ''k Mag toch niks zegge zonder me vader, zou 'k aardig op me bliksem krijge.'

'Dat mot jíj wete, da' sijn míjn sake niet, maar sie je, we hebbe d'r al làng over gedach en we hebbe d'r over gepráát... je bint d'r nou al anderhalf jaar bij en wat, wàt heb je nou... Dàt gaat

niet.’ Dan naar den grond ziende, speurend-vlogen zijne gedachten over hetgeen hij gezegd had en, weer den blik heffend, keek hij tersluiks Japie in 't beteuterd gezicht, sjokte langzaam naar den hoek aan de voorzijde en reed de kar, 'r met 'n paar rukken tusschen deurpost en kisten sturend, de poort uit. Weer teruggekomen, zei hij, bekijkend de kisten en nadenkend-staande, de linkerhand op de heup en met de rechter zich het baard-ruwe gezicht krauwend, dat-ie niet geloofde, dat ze met z'n tweeën die krenge op de kar konne tillen en dat ze ze maar effe d'r op moste híjschen, dat was beter, dan je 'n breuk te overlegge. En loopend naar 't hijschgetouw, dat uit een gat in de zoldering neerlijnde en gecirkeld op den vloer lag, zei hij Japie van de haken onder de dwarslatten te zetten, dan zou hij ze wel ophijschen en ze houen tot Jaap ze op de kar geduwd had. ‘Maar pas op, da' se je mit de punte geen opneuker verkoope in de lies of tege de buik, da' sijn kwaaie plaasse, jog, en da's de heele stinkrommel nie' waard.’ Japie, die hem nu en dan, wijl hij sprak, met niet-zienden-blik had aangekeken, thans het in-nadenken-voorovergebogen hoofd opschokkend, kreeg 'n langen stok met ijzeren haak van de muur en liep naar de poort. Maar nu, voor het buitene had hij 'n aarzeling: Verdomme wat 'n weer. Doch z'n pet vaster op 't hoofd drukkend ging hij toch. Neer stortte de regen in dikke, grijzige stralen, de droppels nu en dan opschitterend als luchtblazen in met water gevulde glazen

buizen, en de wind gierde in hollende opvaarten aan, telkens weer plots-deinzend, dat in de korte stilte het rustend neertikken van den regen en het rollend gorgel-gerommel van afloopende gooten als zacht klonk en gedempt. Maar dan dadelijk bulderde de storm weer aan, óverdònderend met zijn geluid, in een geweld-schokken de boomen ombuigend en klap-wikkelend in de van-een-gescheurde, door-elkaar-gewarrelde, opgezwiepte regenflarden. Japie, omhoog-kijkend met verblinde oogen, zocht met z'n stok de dunne lijn te grijpen, die, vastgehecht aan 'n kram op de eerste verdieping, met 't andere eind was geknoopt aan den haak van 't hijschgetouw, even uit de balkholte reikend. Maar hij miste, knakte het naar boven kijkend hoofd, overstelpt, weer omlaag, moest even wachten om op adem te komen. Een rukwind sleurde z'n pet bijna mee, hij greep 'r juist bijtijds, en, zijne linkerhand nu op 't hoofd gedrukt houdend, zag hij weer omhoog, kreeg eindelijk de lijn te pakken. Piepend en krijschend rolde het hijschgetouw naar beneden, tot 't ijzer met 'n kort klikklakken op de beplaste steenen daalde. Dan trok hij 't touw naar binnen, hing den ring met de beide schinkelhaken eraan. In elke hand een nemend, deed hij 'n paar pas naar de kisten, sloeg de ijzers vast onder de zijhouten. ‘Hale,’ zei hij als-toonloos, met routine-stem. Piet, afwachtend toegezien hebbend, begon al op 'tzelfde oogenblik te hijschen. Bij 't ruk-dalen van 't touw vluchtig-leek 't aantasten der handen eene opklim-

ming. 't Bovenlichaam boog telkens aan de zijde der neergaande hand sterk uit, terwijl de knieën bij 't omlaag-trekken puilden, dan strakkend zich weer wen de vrije hand zich om-te-grijpen-verhief. Na enkele halen hing de kist op genoegzame hoogte. En Japie, de beenen schrap zettend, de uitgespreide handen aan de reik-armen ertegen vlakkend, gelijk een worstelaar tegen de schouders zijner wederpartij, stuwde 'm tot boven de kar. ‘Viere,’ riep hij hijgend van inspanning. Langzaam schokte 't touw 'n eindje door Piets handen omhoog, als losgerukt uit de omknelling. Met 'n korte, doffe dreuning neer-blokte de kist op de kar. Dan liep Japie gauw onder de overstelpende bui naar binnen, nam met 'n ruk z'n leeren pet af en zwaaide 'm even in 't rond. De droppeltjes, verstuivend, blonken een oogenblik in de schemering. Haastig ging hij weer aan 't werk en als de derde kist was opgeladen, zei-ie, morrig-gestemd door Piets woorden: ‘We magge nog van 'n màzzel spreke, dat der geen vier benne, anders had je nog 'n heel ander gedonder... hij mag wel es 'n langere kar koope.’

‘Nou motte de mandjes mit de vaassies d'r nog op. Geef jij se me maar effe an, sal ik se d'r opsette.’ Japie, begeerig klaar te zijn, bracht ze hem vlug. De ander, ze op de kisten gezet hebbend, knoopte 'n touw door den ring aan het vooreinde der kar, dan, behendig op 't vrije randje springend, reeg hij 't, met de eene hand zich vasthoudend aan de latten, met de andere door

de hengsels der mandjes, sjorde 't nog eens vast aan, sprong, de lijn losjes houdend, op den grond en bond ze om 't handvatsel. Vervolgens wierpen ze 't regenzeil, elk 't aan 'n eind vasthoudend, over de vracht en maakten 't met touwtjes door de koperen oogen gehaald, vast aan de haakjes. En nadat Piet nog eens alles had nagezien en ook geprobeerd had of de kar niet dompen zou, door 'r aan de hand-zijde even optelichten, ging hij naar binnen en zei Japie, die intusschen het hijschgetouw omhoog rolde, van naar 't kantoor te gaan, om te zeggen, dat-ie klaar was en de papieren moest hebben. ‘En dan vraag je maar meteen of je uit ken snije, 't is toch op slag.’ Terwijl Japie naar achter ging, trok hij zijn pijjakker aan en maakte z'n petriempje los, stond dan, tegen den muur leunend, te wachten. Na 'n poosje hoorde hij hem terugkomen en zag al wel, toen hij uit 't diep-zwarte trad, aan zijne voorovergebogen houding en langzaam loopen, dat 'm iets schortte, maar wen hij, naderbij gekomen, overgrauwd werd door 't grijzige licht, merkte-ie dat de jongen schreide en stadig met de linkerhand de oogen wischte. Piet, z'n pet afgenomen hebbend, om de papieren erin te bergen, bleef zoo, verbaasd, staan. ‘Wa's dat, wa' is d'r gebeurd?... sèg keirel.’

‘'k Mot mit je mee... na 't spoor... en na 't Leidsche Plein,’ hakkelde hij snikkend, al maar met z'n hand de oogen bewrijvend.

‘Wa's dat, wa' voor 'n wurm draait s'n eige

nou weer in s'n kop om... sèg... hou tenminste èffetjes op mit dat janke en vertel dan.'

'Nou-ie zegt... omdat Dirk d'r niet is... en je tegen iez op ken rije mit dat weer... en ongelukke... mot ik voor de kar mit 't touw loope.'

'Nou en hei je dan je smoel nie' kenne opemake... Had 'm geseid, da' je daarop nie' angenome bint... en da' je van je vader op je bliksem krijg as je nie' thuis bint.'

'Dat hèb 'k 'm gezeg,' schreeuwde Japie nu heftiglijk, geïrriteerd door het verwijtend tegenspreken boos op den grond stampend. Dan begon hij weer luider te snikken.

'Nou, wa' sei-ie toe'?'

'Nou dat-ie 't wel mit vader in orde zou make,' en nauwelijks hoorbaar in 't weder ophakkelend snikken: 'Nô... och... wa' geef dat'...

'Soo?... 'k seg niet da' je-n't doen mot, heelegaar niet want je bint d'r nie' op angenome... maar sou da' nie' gaan?'

'Och in orde make!... As 'k vanavond thuis kom slaag me vader me attelemiesse,' gil-snikte hij, stampvoetend, nu van wanhoop.

'Nou ga dan nog effe na binne en seg, da' je nie' durf en da' je geen vrete krijg en soo'... raadde Piet, hem meewarig aankijkend.

'Já, 't ken me niks verdòmme, 'k zal 'm vertèlle,' zei hij nu in 'n plotselinge woede, en, zich schamend voor zijne tranen, wreef hij driftig de oogen droog, liep naar achter. Piet raapte de op den grond gevallen papieren op, vouwde ze voorzichtig

met zijn knoestige werkmanshanden in z'n pet, drukte die stevig op 't hoofd en gespte 't riempje om de kin. Dan ging hij, de handen op den rug, heen en weer loopen, 't leer van den pijjakker klappend om de beenen. Al sneller werd zijn gang, voortgetoornd door z'n denken: Verdòmme, verdòmme, nou nam-ie de eerste de beste gelegenheid te pakke... As se in de gate krijge, da' se toch op motte dokke, dan make se an al die grappies wel 'n end... Sóólang 't se toch geen cent kos... ja, dan bin je de goeie man... alles is toch wins... òf 'k se wel ken... Pestkoppe... Verrekkelinge... allegaar... soo'n kind... En hoorend Japies stap, keerde hij zich om met 'n ruk. ‘Nou?’... wilde hij vragen maar 't jongentje stormde op 'm af. ‘Hij hêt me geslage, hij hêt me 'n oorvijg gegeve en ik heb rech, ìk heb rech,’ gilde hij in 'n paroxysme van woede en verdriet, ‘en toen hêt-ie me de kamer uitgedonderd, en... en, dat-ie maling an me vader hêt, en da' 'k mee mòst, anders kon 'k mìt me vader na de verdommenis loope... o... o...’ Dan in 't troostelooze op-hem-neergrauwen der reactie, in 't bewustworden zijner machteloosheid, keerde hij zich naar de muur, en z'n hoofd in de daartegen rustende armen verbergend, huilde hij zachtjes in een week medelijden met zich-zelf. Maar Piet stampvoette woedend: ‘Verrekkeling, smeerlap... en nou sal je gòfferdòmme niet mee... wacht m'r effe.’ Japie, plots-oplevend van hoop, snikte nog even uit, zei, terwijl hij de armen liet zakken en zich omkeerde: ‘Maar-ie

hêt geseg, hij zal joú vrage of 'k mee bin gewees.'

'Laat-ie m'r vrage... Vrúit, trek je jassie m'r an en leg nou nie' langer te sanike, anders hei je-n-'m d'r hier.' Zelf greep hij, met 'n bruuske beweging 't jasje van den muur, wierp 't Japie toe. En op diens vragend-kijken: 'V'ruit... Ga nou m'r mee, sal je wel zien... Ga jij m'r voor de kar loope, net of je trekt... as-ie komt kijke, ken-ie da' toch nie rech onderscheie mit z'n kippige pest-ooge.' En haastig gingen ze de deur uit, Japie nog de tranen drogend met z'n jasmouw. Dan duwden ze 't zwarte wagengevaarte af, dat knarsend te rollen begon over de bezijden uitspattende plassen. De regenval had opgehouden, maar de wind heftigde al-geweldig aan door de als-open-geslagen ruimte. De boomen buigend en wringend hunne zwarte lijven wankten gelijk in-'n-volksmenigte-heen-en-weer-geworpenen-en-gestootenen, die niet kunnen vluchten. De bladeren fladderden overal neer. Aan den hemel eene verbijsterende verwoesting van slagveld-midden-brandende-dorpen. Rood-geel koperden valsche schijnen neer. Verstrooide wolkbenden, eerste vluchtelingen, joegen voort, daarachter, nog aaneengesloten in het wijken, de lange lange rijen, met wagenen en oorlogstuig, vormlooze hoopen opgeladen, gelijk zwarte-legermassa's-gezien-in-duistere-verte, vluchtend door, bij de horizonnen vlammen-doorrossigd, avondland.

Piet en Japie, de duwende gestalten voorovergebogen achter 't zwarte bloksel voelden den

storm 'lijk treinen voorbijvliegen, haalden snel en diep adem in de korte rustpoozen. De kar goed in gang gekomen, ging Japie ervoor loopen, de hand aan 't over 't zeil gespannen koord. Piet aan 't eind der gracht even omkijkend, zag 'n klein figuurtje, voor 't zwart der poort staande, hen naoogen. Hij had 'n flauw, minachtend glimlachje: Dacht 'k 't niet, daar hei je de ouwe... ja séker... ie gaat mee of je sterreft me af. Japie willende aanroepen, bedacht hij, dat 't toch tot niets diende en 't te moeilijk was in den wind. Dan reden ze den hoek om. Op 't eind der straat hield Piet even de kar in. ‘Hola Jaap,’ schreeuwde hij langs de kisten, ‘smeer 'm nou maar, hier de gracht op... hóór... daar hei je 'm net.’

De torenklok begon te spelen, onduidelijk. Nu en dan zilverde 'n klankje door den storm heen, was weg... Even later sprong er weer eentje voorbij, vreem-luidend na 't eerste, de hen verbindende melodie verloren. Het op-en-weg-wippen der schel-toontjes was 'lijk het plots-dooven en dan-weer-oppronken van 'n klein vlammetje in 't donker. ‘Dankie Piet, goeie navend.’ En hij stak hem de hand toe. De wind, als afsnijdend den woord-adem, brak tusschen hen beiden door en Piet de kar weer aanzettend, schreeuwde: ‘Goeie navend, as 'k op reis ga.’ De torenklok nu slaande, bòmde z'n forsche metaal-tromming door het rumoer heen: een man, die spreekt, hoog op estrade, voor 'n vijandig-tierende menigte. Japie, al 't leed vergeten, 'n zonnige blijheid in zich, luisterde

even, liep dan vlug de weg op naar huis. Maar plots bleef hij even staan, z'n gezicht versomberend, terwijl hij naar z'n broekzak tastte: God... nou had-ie door die ruzie geen geld gekrege... nô Maandag... ja Maandag... maar sigare Zondag... nô moeder voorschiete...

AUGUSTUS 1902.

Blinde en Droomertje.

Blinde en Droomertje.

I.

Aan het einde van eene rij grijs-gepleisterde fabrieken stond het kantoorgebouw der brouwerij, fèl-rood huis, plompzwaar en slaperig-warmteloom, de ingebrande hitte optelaaien naar den hard-blauwen hemel. Het stond, log-reuzig, op de lompe muur-pooten zijner portique, met de oud-en-vermoeid-oogige, doffe kijking van zijne stoffige-vensters-met-vuilgele-gordijnen, berustend op te zien naar de overstelpende aangiering van het zonnegeweld. Want hoog en vast en krachteenig de zon, stuwend hare klater-schatering door den drukken ochtend. Lichtvallen daverden neer, overstroomende vloeden van licht, goudeling, effen van ineengedrongen dichtheid en veelheid van atomen. In de grauwe, berstige vatting der kalkvoegen verdiepten zich de heet-roode, dor-drooge muursteenen, als uitgegraven, gatig-geblakerd, door de warmte. En op de gracht was een kijflawaai van warme, gemelijke stemmen in de òphitsende

hitte. Met de haastige bedrijvigheid van hun
niet-willen-weten-de-warmte-ergernis-in-volbloedighoofd, liepen zij heen en weer, droog-stappend op de dorre keien, die tusschen randjes van poeieraarde, van de schuit naar het steen-pakhuis, dat 'n twintig passen van het roode huis afstond. Ze gingen telkens en telkens weer met vastbesloten been-opwrikking door de op hen aandringende zonnevlagen. Hunne tot den elleboog bloote armen bewogen door het licht hun bleek-blonde vleesch, blank-gelend onder het zwartige der haar-begroeiïng. En in hun zweetende gelaten vuurden, diep-rood, de koonen naar voren, naast-onder de ontevreden, snauwkijkende oogen. Zoo losten zij 't schip, tusschen arm vouw en borst rechthoudend de stapels borden, in de dichtgevlochten geelstrooien omwikkeling; daarin zat de glanzende zonnevloed als gestremd tusschen het kruiselingsgeschotene der sprieten. Maar in 't bovenste, gansch blootblinkende bord van iederen stapel vergleed hij luchtig in omloopende kringsels als spiegelende scheutjes blonde wijn. Zittend op het dek, de onder-bruine-rok-uittippende voeten neer bengelend op de kajuitstrap, de schippers-vrouw wàs: veilige-rust-in-'t-rumoerige, 't zonnegeweld om haar heen, bevredigd van hare stille figuur. 't Voorover-gebogen, lichte hoofd voor 't achter haar uitstaande, hel-groene deurtje, hield ze met haar bruinen mouw-arm en warm-bruinige uitgespreide hand haar witte kindje tegen de uitzwellende, zon-bestroomde, blank-vleezige borst,

en ze zat er droomig naar te kijken hoe 't zoog, zoog, met bolle wangetjes en dichtgeknepen oogjes, het nog kleurlooze gezichtje, onder 't witte kapertje, gansch-onwetend-afgekeerd van de roodige zomerpracht. Nu en dan, als ze 't kind met 'n lichte armbeweging wat verlei, keek ze op, staarde ze even, verlangend, naar het fel-roode huis. Want daar, in de portique, was 't, als plots afgesneden, met de felheid gedaan. In 't diep-uitgeholde leek 't stoffig rood-goudene verzuiverd tot zonlooskoele lichtheid, beker vol water-klare koelte neergezet voor 't hittige dag-gelaat.

Alleen in het heel-apart-vredige zat de oude man, beweegloos, hield z'n blinde oogen, waarvan de blik weg-en-naar-binnen, de poort uitgericht, in den zomermorgen. Hij zat zoo heel stilletjes en slechts-een-klein-plaatsje-innemend-in-de-wereld, in zijn smal, als ingekrompen, blauw jasje, op de stoel met geschilderd-bruinen rug en hield zijn oude handen op de knieën. Die handen waren rimpelig en droog-geel van vel, waaronder zich koord-rondden de aderen, hard en dik-leer-achtig, als iets overgebleven-duurzaams over en naast de kuilen en 't weggezonkene tusschen de knokkels. Hij wreef er mee, nu en dan, stram-traag over de bolling van zijn knieschijf. Dan gleden de magere vingers voorover en puntten de knokkels scherp omhoog. Zijn glad-geschoren, gesloten militair-barsch gezicht met witten knevel vertrok niet. Het barsche was iets nog-overeind-staande in de duidelijk-geziene klein-neergevallenheid van

zijn wezen en leek gansch zonder verband meer met zijne vreezende en berustende innerlijkheid, aan den dag huiverend in de verkrompenheid van zijn oud lijf en droef-stil-zitten van oud, oud mannetje. Hoog boven zijn hoofd, tegen het rondende der overwelving lagen breede schaduwen gestreken, maar in de hoeken prop-bolden zij als jonge katjes, die ergens, ingeklauwd, aan hangen, met gekromde ruggen. Zoo zat hij nu al 'n vol uur, alleen met zijne plots-denk-voelingen, die zich, in hem, verzichtbaarden, in kleurige verschijningen, meest verminkt en moeizaam opkomend uit het duister, en gauw weg-brokkelend weer. Zij waren verschuivend en òplichtend en wegduikend op den door hem verbeelden, rechten voorhoofdsmuur, die zwart was, als achter de lensen in zwart-marmeren wanden van aquarium-zalen het waaskleurig, verglijdend en lijf-gedeelten-wegdraaiend beweeg van tintige visschen. En hij zag nu ook wel, hoe ze daar buiten de poort, bewogen op de gracht: blauwe boezeroens en arm-brokken uit opgestroopte mouwen, en zweetende gezichten, en 'n heen-en-weer-gezwaai van de koopwaar, dat je zou zeggen 't geen steengoed was. En hoe ze keken naar hem met vreemde oogen, die geen oogen van medelijden waren maar van schuchterheid en lichte vrees, zooals wel menschen naar 'n slapend kindje zien, het op de teenen voorbijloopend. Nee, dat was geen verbeelding, hij vóelde 't. 't Was 'n lam gevoel, dat je kregel maakte. Vroeger jaren toen-ie es ziek

was had-ie dat ook gehad... toen-ie op mocht zitte voor 't eerst en in z'n leunstoel te pijpe zat voor 't tafeltje met 't gele zeiltje en de geraniums. O ja, hij zag 't nog duidelijk of 't vandaag was: z'n vrouw dee de vloer om 'm heen en wou niet hebben, dat-ie opstond en verschoof 'm met stoel en al en lachte en praatte onder-de-hand om 'm bezig te houe, en liep maar af en aan met 'r opgestroopte mouwe en 'r emmer, in 'n haast om klaar te komme, om hém, om hém... Dan zat je daar: zoo'n al-maar-dankbare niksnut, en de andere werkte voor je en hadde last met je... je was iets aparts... je was alleen, en dat was nou voor goed... voor goed... Ja, hij wou wel naar-bove, je zat hier zoo te koop met je ongeluk... Maar-ie dorst niet alleen, 't was zoo'n stijg, en als-ie 'n tree mistelde kon-ie eraf legge... Zou-ie schellen?... Och nee... dat kón-ie niet doen, zij was óók 'n oud mensch, zoo goed als hij... Nou ja, ze had wel gezegd, dat-ie 'r maar zoo moest waarschouwe als-ie gehaald wou worde... Maar 't wàs géén doen... Vijf trappe na' benede late komme... Hij hoorde 'r wel niet klage maar nou kon me 'm ook alles wijs make, hij wou 'r gezicht wel es zien, wie weet hoe moei en ellendig ze er uit zag... Vervélend was dat, daar had je 't weer, nou kon-ie zich zelfs 'r gezicht niet goed voorstellen... Verdomme... Was dat 'n zenuwachtigheid... juist omdát-ie 't wou?... 't Beste was d'r dan maar 'n kwartiertje heelemaal niet an te denke, dan kwam 't van zelf, plotseling...

Maar toch beproefde hij 't nog eens, kon 't niet laten, doch tevergeefs. Als 't lukken wou had hij er wel schik in, dat zich daar voor dien zwarten muur van zijn voorhoofd zooveel afspeelde, zoo open en duidelijk en 't toch niemand, niemand kon zien. Hij kon zich er zelfs om verkneukelen, als 'n kind, dat, alleen in kamer, gezichten trekt, springend van plezier, tegen iemand, die buiten de toeë deur voorbijgaat... Kijk nou, kijk nou... wat ellendig, nee 't ging nou niet, 't was net of 'r telkens 'n stuk an mankeerde, of 't gezicht zich bewoog, zich wegdraaide en treiterig met de ooge knipte... Och, dat je ook zoo op je stoel moest blijve plakke... Dat 't juist ook vandaag die drukte van 't verhuize was... Anders ate ze om twáálf uur... Ja dat was waar ook, waarschijnlijk kon je bove niet eens fatsoenlik zitte... Arme sloof, nou sjouwde ze de boel an kant... Nee-ie kon 'r waarachies nou niet na-benede late kome... Maar als ze d'r toch maar an dacht 'n beetje voorttemake, ze moeste toch hiernaast nog effe afscheid neme ook... Wat of díe mensche nou wel dachte van de smerige behandeling die-ie kreeg... 'n blinde zoo-maar uit z'n betrekking te zette... met 'n pensióentje... 'n pensióentje... Ze moeste toch nog hun fatsoen zien optehoue... Maar de heere zoue 't ook misschien niet gedaan hebbe, als die smeerlap ze niet had opgestookt... Want zíj dee nou toch de boodschappe en bracht de brieve na de bus, en dee alles wat híj gedaan had... en over de werkster te spreke, die ze d'r

nou hadde moete bijneme... 't dee 'm wat an zulke lui... Schànde was 't... En als d'r nou 'n andere concierge kwam, die niet van 't land gepensjeneerd was, en die 'n andere betrekking had overdag, dat was toch zíjn recht ook geweest, dan moeste ze toch nog iemand hebbe... Nou... wat dee je d'r nou verder over te denke... hij had d'r genoeg over gepraat... 't Gaf toch niks... als je 'n hond wil slaan kan je 'n stok vinde... En eiggelik was 't nog gelukkig... Ja... hoe had 't dan anders moete gaan... 't Oudje had d'r heelemaal de grond bij ingegaan... Ja, 't wàs goed, dat ze gedwònge werde d'r uit te gaan, hij had nooit de moed gehad 't uit eige beweging te doen... Zeker, 't was dùbbel goed zoo... Misschien als-ie d'r om gevraagd had, hadden ze 'm niet eens dat pensioentje toegezeid... Want dat dat maakt 'n gróót verschil, of je 't vraagt of...

In de brouwerij bimbamde een fabrieksbengel het schaftuur in. Het geluid ging onverschillig, zich-niet-storend, uit de triestige, vuil-grijze gebouwen, door de intense zonnekijking heen. En even was 't stil. Maar dadelijk daarop geruchtte 't aan het einde der gracht van klare, hooge geluidjes, heldere lachjes en klinkende roepen, die, luchtig, plooi-wapperden als blanke, glimmend-zijden vaantjes in de zwaar-goudene lucht en kond-deden de meisjes-school uitging. In eene koelte-waaiïng van blanke jonkheid kwamen de meisjes de gracht afgestoeid in hunne witte en licht-blauwe jurken om het onvleeschelijk-luchtige hunner nog-niet-

volgroeide lichaampjes. Hunne dartele bewegingen deden merken, ze wisten van geen warmte of loomheid. Ze schenen te gaan in om-dauwing hunner eigen koelte en liepen frisch in eene, als water klaar-perelende, opluchting, door het vurende heen. Om hen sidderde het licht niet, zoo fijn en teer was hun doorgaan. De bekoelende wuiving van hun lachende-stemmen-gewaaier nam dan spoedig af en de brandende warmte stond weer vast en dicht. De sjouwerlui, die hadden gestopt, hadden ze droomig nageöogd, 't bovenlijf loomachteruit-geknakt op den uitpuilenden buik, en de handen in de zijden, of, gedachteloos, krauwend in 't vettig-heet gezicht. Toen sjokten ze naar de wit-houten, open kisten, die op de kleine steentjes voor het pakhuis stonden, waarin 't strooi zachte zitjes maakte, en lieten zich erin zakken, de beenen bengelend over den rand heen, dat de gele sprietjes aan alle kanten om hen opschoten, en haalden uit de witte zakken 't bruin-gelige brood, waarvan ze groote beten begonnen te happen, ontblootend 't hel-witte, met dunne roode en licht-gele randjes van vleesch- of kaas-plakken lijnend ertusschen, 'wijl een jongen met benauwd gezicht een grooten, blauw-geëmailleerden ketel rondsleepte en in de fonkelnieuwe, groote koppen de grijzige, met melk aangelengde koffie schonk.

Een stilte was nu op de grachten neergezegen, eene diep-vredige na-werken-rumoer-rust. De blinde zat gansch vereenzaamd daarin en werd weer gemelijk en ongedurig door vaag-voelen dat zijne

rust zoo vreemd en afgezonderd in de hem omringende stond. En, na een poosje, in 'n zich-rekenschap-geven, wist hij zich naijverig-verdrietig. Dat bracht nog grooter treurigheid in hem. Hij had de onbehaaglijke gewaarwording van een, die 's nachts bij slapende zieke waakt, en àlles, àlles, heel wijd en ver om hem, in rust weet - hij alleen denkend en wakend - en de uren telt, en al maar peinst en al maar staart, de trillende schaduwen van 't nachtlicht beziende op de wanden. Maar zóó verduidelijkte zij zich hèm niet. Hèm door-píjnde nu de gedachte, dat hij nooit weer zoo rusten zou omdat hij nooit, nooit meer zou kunnen werken. En nu wou hij weer naar boven, wèg van die-menschen-zoo-dicht-bij-zich, wou hij zitten in 't kleine, koele kamertje-achteruit, stil, in z'n eentje, de vrouw bezig in 't keukentje. Och ja, daar was-ie zoo goed geborge in z'n oud hoekkie... wist-ie precies hoe-ie doen moest om niks omtegooie, naast hem 't kleine tafeltje, waar-ie, héél voorzichtig, eerst zachies voelend, met z'n linkerarm op kon steunen; en als hij effe, héél zacht, de hand uitstrekte, raakte-ie 't kouwe glas van de goudvischkom... Of dat zwart nog van de vinnetjes was opgetrokke, zooals-ie 't voorzeid had, hij moest 't toch es vragen als-ie d'r an dacht, ze zeien, dat 't sterkte was... gèkheid... Kon-ie nou maar na-boven, boven op 't tafeltje door 't raampie-in-de-muur kwam meest 'n lekker windje, dat kon je nou wel verdrage. En floot de kanarie bove z'n hoofd, 't was 'n lùst, hij zàg de geluidjes

uit 't kooitje rollen... Vréémd toch, toen-ie nog ziende was had-ie dat nooit gehad... Kleine, heldere, glaze kraaltjes ware 't, die over elkaar heenrolde in 'n getingel... 't Is 'n mirákel, as je blind bint, zié je àlles... Zou-ie toch maar schelle... Och néé, néé, hij moest nou maar gedùld hebbe! Kon-ie zich maar an iets make denke, dat-ie geen erg op de tijd had... Dènke, dènke, late ze maar blijve z'n mooie gedachte... z'n òngeluk, z'n òngeluk... Dat-ie nou zoo hulpeloos was as 'n kind, dat 'm dàt moest overkomme... Zèstig jáár had-ie 't licht gehad, en op 't eind van z'n leve moest 'm dat gebeure... z'n vrouw dfe bleef 'r maar bij, dat 't van z'n drift was gekome... bij die ruzie met de secretaris... Ja dat was 'n echte treiterkop... hoe-ie 'm in z'n gezicht gestaan had... Maar och gèkheid, alles is toch 'n mensch z'n bestemming... 't Is wáár, van die tijd ware de zenuwes op z'n ooge begonne... Wat had de vrouw gegriend, wat had ze gegriend... en toen in 't gesticht... die operatie... véértien dage làng had-ie d'r in gelege met 'n verband voor z'n ooge... wat 'n tijd was dat, wat 'n tijd... de spanning... om te wéte... 't vulde 'm soms de krop, dat-ie móest gaan huile... en toen kwam einlik 't verband d'r af... alles zwàrt, nàcht, nàcht... de schijn was ook weg, d'r was niks meer an te doen... Gòd, Gòd... En hij poogde zich verder te herinneren: die eerste weken, toen-ie weer in huis was, maar dat was alles onduidelijk en vreemd, alsof-ie koorts had gehad. Er was 'n ijlheid toen

in 'm, 'n ondersteboven-gekeerdheid, 'n vreemdgewordenheid van alles... Maar één ding stond in dat woeste, dat draaiërige vast, dat stak als 'n donker blok uit, de gedachte, dat-ie onherstelbaar blind was, dáárna' moest-ie áldoor zien... Die liet 'm niet slape, was overal: op en naast en bove 'm. 't Vulde 'm heelemaal, 't was of-ie op 'n lànge, lànge weg liep, waaran je geen end kon zien, en de lucht om 'm heen, en de hemel, àlles wàs z'n blindheid. Niks van de wereld bestond meer voor 'm, alles waarvan-ie had gehoue, z'n vrouw... en al die kleinighede en gewoontes waaran-ie gehecht was, alles was wèg, héélemaal weg... De wereld was z'n blindheid... 't Was m soms net of 't 'm voor z'n hoofd gebonde was met 'n drukkende band... Maar toen was dat toch langzamerhand geslete, 't was net of-ie uit 'n zware koors opkwam, waarin-ie veel geijld had... Maar toen... - 'n gèk was-ie geweest... net of 'n mènsch je wat gedaan hêt - toen had-ie 'n soort wrok in zich... hij wóu niet meer lachen en vroolijk zijn... daar had-ie geen rede toe... net als 'n kind smolt met z'n eige ete. Maar toen Karel en de nichies d'r ware, die Zondag, had-ie tòch weer meegelache... Och ja, zoo wen je an àlles... Maar die morge, die morge, dat zou-ie nooit vergete... Toen-ie z'n ooge had opegemaakt en alles bleef donker om 'm heen... hij was net nog verward, uit de slaap... Gòd, 't was of d'r 'n smorende benauwdheid op 'm viel, 'n plòtselinge, rázende angst, die 'm de keel toedrukte, voor die nàcht, die niet weg

wou van 'm... Hij had de arme omhoog geslage in 'n stuip... in 'n wildheid... Kon geen adem krijge... geen adem. 't was net of-ie in eens rázend was geworde... Hij moest z'n handen als kláuwe in de lakens zette, en zich-zelf dwìnge, dwìnge, om niet 't bed uittespringe en z'n kop te breke tege de muur, dat d'r 't lìcht in kon komme in dat zwart... in dat zwàrt, waarin-ie geen lucht kon krijge... Toen kwam-ie weer langzamerhand tot zich-zelf... 't Kouwe zweet stond 'm op 't voorhoofd... Dat voelt misschien iemand, die schijndood is en wakker wordt... onder de grond... Hij wou 'r niet meer an dènke... En even gedachteloos zat hij, wijl 't gruwzame vergrijsde en vernevelde, tot hij opschrikte: Go'-vergeef-me-de-zonde... de slag ging je door merg en been; als dat geen glaze koste... de adelborst... nátúúrlik...

Daar vaarde nog eene gesmoorde trilling door de muren heen van de bons, waarmee de deur van 't woonhuis ernaast in 't slot was geworpen. Toen was er eventjes weer stilte, dan tik-takte het springend-loopen van kind, dat, spelend, verbeelde figuurtjes trekt met zijne voeten.

De blinde stond op en, het strak-gesloten gezicht afwachtend-opgeheven, bracht de rechterhand aarzelend-voorzichtig vooruit. En toen hij die voelde gegrepen door 't jongetje werd zijn gelaat verweekelijkt door een moe glimlachje, zei hij, vreemd-manhaftig: ‘Zoo adelborst,’ en ging weer zitten, de kleine hand nog steeds in de zijne. Het jongetje,

nog ten halve buiten de poort staande, zijn blij-jong gezicht-met-blozende-wangen-en-roode-lippen naar het buitene gekeerd en, in zijn bewegen, het toch-met-hem-eene zonlicht doende verglijden over de linker helft van z'n platten, breeden boord en blauwe pakje, zei vroolijk-zangerig: ‘Dag meneer Doornekamp,’ en blikte, na hem even te hebben aangezien, weer met zijne licht-dorstige-en-drinkende oogen in 't glans-alomme. Dan maakte 't kind zijne hand los en liet zich op de bruinen-gele vloertegels glijden, vlak naast den stoel. Zoo zaten ze 'n poosje stil en zeiden niets en keken voor zich heen. Toen vroeg de blinde, zonder 't hoofd te wenden: ‘Hoe kom je eiggelik hier, adelborst... Dìnsdag... stukkies-gedraaid?’

‘O, nee,’ zei het ventje heftig, en plots-blozend ging hij, voorovergebukt, wat morrelen aan zijn knoop-laarzen.

‘Zoo... wat is 't dan?’ zei de blinde z'n stramtanige hand hem op den schouder, naast-onder het jonge gezicht leggend en nu zich tot hem wendend als kon hij hem zien. ‘Zit d'r je wat in de weg, adelborst?... já... d'r zìt je wat in de weg?’ En het ventje, opziende naar het blinde gelaat van den ouden man, voelde nu eenklaps eene opluchting, voelde zich vrij worden: die oogen zagen 'm niet... hij was alléén.

‘Ze hebben me weggestuurd,’ zei hij bedaard, ‘ik mag in 'n week niet school kome... Ze zegge 'k let niet op... en 'k ben brutaal geweest...’ Dan vertrok zich toch even z'n jong gezichtje van

het leed-herinneren... hoe-ie, razend-huilend, door de straten, langs 'n omweg, naar huis was geloopen... De oude trok gauw z'n hand terug, ging weer stijf-recht-op zitten, berouwend dat hij gevraagd had. Toen zei hij na 'n poosje, zuchtend: ‘Tja’. En daarna waren ze weer 'n-heel-tijdje sprakeloos, als versomberd door het droevige vertelsel. De oogen van 't jongetje waren nu zoo licht-dorstig niet meer; 't hoofd voorovergebogen, tuurde hij, over de punten zijner laars-voeten heen, naar de blakende keien. In 't windstille kwam aandeinen loom-geurige tabaksrook, van de knechten uit het pakhuis, die hun pijpje rookten, en dat deed 't jongetje eensklaps lach-peinzend opzien.

Met 'n bruuske beweging van 't hoofd den blik naar den blinde heffend, vroeg hij: ‘Waarom rookt u niet meer?’ Hij zag zoo dol-graag rooken, zich-zelf opwarmend met de idee, dat híj 'n sigaar in den mond had, zich voorstellend hoe-ie 'm zoo nu en dan tusschen twee vingers zou houden of deftig de asch eraf tikken met 'n groot-mensch-gebaar. Dat-ie dat nog niet mócht. Juist nou... nou droeg-ie 'n heerevest en 'n horloge-ketting erop... En dan kon-ie zóó gaan staan... de buik 'n beetje vooruit... 'n HEER...

Maar de blinde antwoordde met lichten weemoed, die zijn strak gelaat niet beroerde, en, bijna dadelijk door gewoonteberusting bedwongen, slechts éven het diep-grommige zijner oude-manne-stem verzachtte: ‘Nee... verlede week heb 'k gate in me jassie gebrand, je zou nog brand kenne make.’

‘Nou... 'n pijpie met een dop...’ bracht 't jongetje er tegen in medelijdend-overwegend.

‘... d'r Is toch geen aardigheid meer an as je de rook niet meer ziet...’ zei de blinde meer tot zich zelf.

Ja dat was zoo, dacht het ventje, ontdekkend dat ook hij dat 't liefst vond... óók mooi was 't rooie glimmen van 't ronde vuurplekkie aan 'n verschaangestoken sigaar in de schemer... mooi glad... en zoo'n groot stuk de sigaar d'r achter in de mond-met-de-snor... de eerste versche reuk van zoo'n sigaar... hè ja, róóken. En 't jongetje zag weer met oogen, blij van vroolijk verbeelden en verlangen naar buiten. Alles was blij en licht en alle ramen stonden aan de overzijde open, want daar de schaduw was en de menschen waren vroolijk en praatten met elkaar over de ramen.

Maar de oude begon nu te spreken van: ze die middag 'n bezoek te brengen, en of z'n ma wel thuis was om 'n uur of half drie.

En 't jongetje, opschrikkend, zei, aarzelend van verwondering over dat bezoek, en zóó zijne antwoordende woorden moeizaam vrijmakend van tusschen zijn vragende gedachten, dat moe zeker thuis was, de naaister was er ook. En toen peuterde z'n denken verder aan het vreemde... het vreemde van dat bezoek. Zijn mond opende zich al... maar nee, dat kon je niet vragen... maar ze zeien toch wel: ‘Waaraan heb ik de eer?’ of zoo iets... O, gèk, gèk, hij zou't nooit kunnen zeggen... precies of-ie iemand namaakte... Maar-ie zag 'm toch niet...

Doch de blinde sprak weer en deed in een aandacht-schrik zijne zoekende gedachten wegvallen.

‘Ja jong, 'k ga hier weg, we komme afscheid neme.’

‘Watte, gaat u wèg?!’ vraag-riep 't jongetje, zijne hand op de knie van den ouden man leggend en hem aanziend met oogen, wijd-open van schrikverwondering: Wat was dàt... 't gebouw-hiernaast zonder... hoe kon... hoe was... 't Gebouw en de man ze waren altijd onscheidbaar-een geweest in zijn onbewust-indrukken-verwerken. En de blinde zei: ‘Ja adelborssie, ze kenne me niet meer gebruike, en nou motte we weg, d'r komt een ander in.’

Toen meer door den toon en de gelaatsuitdrukking van den blinde dan door de woorden, overkwam 't jongetje plotseling 'n lichte vrees voor vage warreling van vreemde dreigende dingen in 't van-hem-nog-ver-affe leven, dat hij éven misten zag. 't Was zéér vaag, gelijk een grijze, nevel-bewegen-volle droom in verwijderde herinnering. Dit slechts kort, dan ebde weer dit vreemd-innige voelen en het was als eene drukking om den hals, die wegtrok en er dijde zich eene teederheid in hem uit, zoodat toen zijn blik nu viel op de arme, uitgedroogde, tanige hand, waartegen blank lagen zijne vingers, die hem aandeed met liefde en medelijden en hij haar wel zoenen wou.

Hij stond langzaam, in 'n peinzing, op, en uit zijn rijzend hoofd bestreelde zijn droomige blik,

verglijdend, het verkrompen mannetje. Dan, zijn rechterbeen gebogen en zijne linkerhand achter zich houdend, ging hij leunen tegen den muur; door 't dikke hoofdhaar voelde hij 't nauwelijkskoele van steen, dat even, flauw-gewaarwordinkje, doorgleed tusschen zijne droomen, die strakten zijn gelaat en deden zijne oogen star-kijken-zonder-zien óp in 't hemel-schitterende. 't Waren droomen van heel-trotsch-en-heel-hoog-staan tegenover àl onrecht en van de-ridder-beschermer-te-zijn... Hij zag zich-zelf verheerlijkt, en 't was warm in zijn hoofd, om zijne oogen, totdat, door aandachts-uitputting, alles plots verkoelde en vergrijsde en hij moedeloos werd van 't hem nu door-loomend voelen, dat alles maar gekheid was en-ie toch niks doen kon, zoodat hij zijne thans-weer-ziende oogen moest neer slaan voor de zonnevlamming. Maar dadelijk daarna, in 'n jeugd-overwinning, die zijn gezichtje vreugde-be-lachte en zijne oogen deed glanzen, dacht hij, zich troostend, dat 't natuurlijk eerst zoo zijn zou als-ie groot was... ja, als-ie gróót was.

Achter en hoog in 't gebouw dreunde het in-'t-slot-vallen van 'n deur. 't Geluid, gedragen door de galming van de wijde en hoog-bewelfde vestibule, stierf in een bromming weg. En de oude zei, luisterend en al aanstalten makend, om op te staan: ‘Dáár zal de vrouw komme.’

Maar 't jongetje riep: ‘Blijft u nog maar zitte, 'k zal eve gaan kijke.’ En hij sprong, in een zwaaiïng om de deurpost naar binnen, liep de

vestibule door, de paar treden op, en stond toen aan den voet der vijf zich-omhoog-smijdigende trappen. In eene luie, slanke strekking lagen ze in de omveiliging der witte, licht-tintelende muren gevlijd, stil-slapend in de geslotenheid der opeenvolging hunner zwart-steenen treden.

Van heel omhoog, 't bovenst portaal, kwam een bruin vrouwefiguurtje neergedaald. 't Vrouwtje steunde wel, vàst grijpend, op de leuning, maar liep toch strak-flink met de beenige en hoekige bewegingen van haar mager lichaam de treden af. Van uit het ronde, kleurig-glazige raam in den koepel van het trappenhuis beslierden fel-roode, zacht-oranje en gele linten van licht, haar tanig gezicht met den scherpen naar-voren-stekenden neus, de bol-hoekende koonen. De oogen echter, oud en verbruikt, zonder rest van de klare kijking en glimmende welving der jeugd, waren dood-voor-alle-kleur, keken recht voor zich benedenwaarts, diep-starend uit de kassen. Ook over de platte borst streepte soms even het kleurige, maar de niet lange rok, die zeer breed en stijf-rondend uitstond en, nu en dan, een flauw kreukje kreeg van de treden, werd er niet door bereikt. Op de onderste trap gekomen zag zij 't jongetje en naar zijn kant draaiend het verdrietelijk gezicht, de oogen, schoon de leden omhoog rezen, niet oplichtend, en als verzonken blijvend tusschen de hoekige bultigheden van het gelaat, zei ze, klaarscherp, even den stroef-gesloten mond openend: ‘Dag jongeheer’. En dadelijk sloten hare lippen,

bleek en dun, zich weer op elkaar, zoodat ze niet meer dan eene, in 't midden aangedikte, lijn leken tusschen de omgebogen oudevrouwtjes-kin en den puntigen, beenigen neus. Het jongentje liep vlug 'n paar treden op, stak haar de hand toe: ‘Dag juffrouw.’ En glimlachend-verklarend: ‘Meneer hoorde u ankomme... Wou 'k eve gaan kijke.’

‘Ja... och gut wa' segt uwes van die stakker...,’ zei ze toonloos uit de strakheid van haar gelaat, met hare magere hand de zijne even aanrakend. Het jongentje zei niets en keek peinzend, door de vestibule, naar het lichte buitene. Zoo bleven ze even staan. Ook zij staarde, maar als in zich-zelf. Achter haar holle oogen schemerden herinneringen, en als eene grijze uitwaseming daarvan, het mistige weten, dat àlles, àlles naar en ongelukkig is. Dan, toen ze dit doode rusten van haar verstand, dat nergens meer een uitweg kon vinden en in dit weten onoverkomelijke grens bereikt had, gewaar werd, kwam daardoor weer lichaamsbeweging in haar, en naar de vestibule loopend, mompelde ze half-luid: ‘'n Kruis, 'n kruis...’ Maar het jongetje was vervuld van de tintelende blijheid van den zomer en al zijne tot-ééne-blinking-gesmolten toekomst-begeerten leefden weer kleurig voor zijne oogen, zoodat het begrip van de onherstelbaarheid eener ramp niet doordrong in zijn denken en hij, met glimlach van superieur beter-weten, zei: ‘Nou, maar meneer zal toch nog wel kunne geneze worde.’

‘Och gut,’ antwoordde zij, ‘weet uwes dan

niet dat-ie al drie weke in 't ooglijersgesticht hêt gelege?'...

Het jongetje schudde, haar strak aankijkend, van neen. 'Nou, daar hèbbe se'm geopereerd...' En met 'n berusting, die, door het ìn-doorvoeld-hebben van menschelijke onmacht, zonder bitterheid of spot was: 'Hij is d'r nog erger uitgekomme dan-ie d'r in gegaan is, tóen kon-ie nog 'n schijn zien, maar nou... nàcht, hoor, nàcht.' Het jongetje kreeg er even, plotseling, de hel-duidelijke voorstelling van, en droefheid en angst nevelden in hem op. Zooals plots, op een gloriënden zomerdag, wen de zon duikt, het licht dof-zilverig en de geluiden gedempt en koud worden, - zóóals 't dan plots wordt, werd 't nu in 't jongetje: 't was nog wel klaar en licht in hem maar de glorie was er heen. En hij verzette zich tegen dat veranderen, half-onbewust: 'Nou maar juffrouw, misschien als u bij 'n ander gaat...'

Vreemd-ouwelijk, maar toch door-hem-zelf-overwogen, klonk 't uit zijn mond. Het oude vrouwtje bleef even staan, boos-verwonderd keek ze hem aan, maar die uitdrukking veranderde in eene van begrijpen, dat 't nog maar 'n kind was, en ze zei onderrichtend: 'Och jongeheer, da's ommers niks voor ons arme mensche, da's goed voor rijke-lui... ja 'k heb wel es gehoord... Nou maar,' onderbrak zij krachtig haar gedachtengang, 'daar ken ons soort mensche niet an dènke, daar is geld voor noodig en wàt 'n geld.' En ze zweeg, verdrietig-wijs voor zich starend met 'n

uitdrukking van: Och 't verveelt me daarover te spreken, daar weet je toch nog niks van. Het jongetje, dit merkend, gevoelde zich nu heel klein en weer zag hij even misten de vage warreling van 't van-hem-nog-ver-affe, geheimende leven. Eerbiedig-nieuwsgierig keek hij 't oude vrouwtje aan: wat wist ze al wel, wat wist ze wel... Terwijl zij nu de treden naar de vestibule afgingen bleef hij even staan voor den ingang eener kleine kamer. De deur stond open, doch 't was er schemerachtig, daar de blinden gesloten waren. Toch onderscheidde hij wel den hoogen lessenaar, waartegen hij zoo dikwijls geleund had, en den muur, waar meneer Doornekamp altijd stond als-ie met 'm schermde. En eensklaps zei hij: ‘Voor 'n jaar gelede hebbe we daar nog floret-geschermd.’

‘Ja,’ zuchtte zij, ‘d'r kan wat gebeure in 'n jaar... Sóólang je 't deksel niet op je neus heb...’ En toen, in 'n plots-innig-voelen van hare smart, 'n onderdrukt snikken in hare stem: ‘Ik hèb al wat gehad in me leve... maar dàt, dàt... jongeheer, as je sóó oud mot worde sterf dan liever jong.’ Toen liep zij driftig naar beneden. De blinde kwam haar al tegemoet, loopend met schuifelende pasjes, de rechterhand voorzichtig-betastend den muur, de linkerarm, strak, afwerend, voor zich uit gestrekt.

‘Daar bin 'k, vader,’ zei ze, zijne hand grijpend, ‘wou je nou maar na-bove?’

‘Ja, ja...’ En hij ging naar binnen.

‘Misschien had je wel al lang gewild...’ twijfel-

vroeg ze, hem aankijkend, ontevreden op zich-zelf. Ze was òp, maar wat d'r moést... Wat kon je d'r nou an doen...

‘Pas op, je bint an de treeë.’ En ze trok 'm 'n tikje terug. Met eene aarzelende voet-tasting begon hij 't trapje te bestijgen, en zacht, als vermoeid: ‘Nee, 'k zat d'r ommers heel goed en de adelborst hêt me gezelschap gehoue... Waar is-ie?’ En hij wendde 't hoofd om.

‘Daar ben 'k, meneer,’ zei het jongetje, de paar treden weer oploopend.

‘Zeg, denk je d'r an, om 't an je ma te zegge...’

‘Ja zeker meneer.’

‘Dat kan je toch wel vrouw... niet... as we nou om 'n uur of drie ginge...’

‘Och gut ja,’ zei ze, zich met hare vrije linkerhand tegen 't voorhoofd tikkend, ‘'k wou 't uwes nog wel segge en 'k had 't heelegaar vergete... maar uwes ma mot niet voor òns thúis-blijve... hóór.’

‘O nee, moe wou toch niet weggaan van middag, gerust niet,’ zei het ventje nadrukkelijk.

‘Soo... nou da's goeie.’ Maar de blinde stapte, niet oplettend, even mis en het jongentje greep hem nog bijtijds bij den arm. ‘Zal 'k u eve helpe meneer na-bove brenge?’ vroeg hij.

‘Och gut nee jongeheer da's heelegaar niet noodig,’ antwoordde ze snel. En, wenkbrauw-fronsend, knipoogde ze tegen 'm: Als je de ouwe zoo helpen wou, werd-ie zoo zenuwachtig en

kwaad. ‘Wàt vader... je zou alleenig ook nog kenne,’ en tot 't jongetje: ‘Maar gùnst, hé, dat dóe je niet.’ En weer knipoogde ze. De blinde bromde iets, onverstaanbaar.

‘Nou, dan ga 'k maar na-huis, dag juffrouw, dag meneer.’

‘Dag adelborst.’

‘Dag jongeheer.’ En het vrouwtje wendde zich nog even ten halve om, riep: ‘Dus uwes denk d'r an.’

‘Ja zeker, juffrouw,’ antwoordde hij, den reeds neerdalenden voet, die tusschen de twee treden was, inhoudend, zoodat hij, wiebelend op één been, zich moest vasthouden aan de leuning van het trapje.

‘En uwes sal self ook nog wel thuis zijn, niet?’

‘O, juffroúw,’ zei hij hartelijk. Zij knikte vriendelijk, 'n stramme glimlach-vertrekking op haar mager gezicht. Toen gingen zij verder naar boven. En hij spròng naar buiten, in 'n haast om alles thuis te vertellen, liep gauw over de stoep en schelde aan.

II.

De gordijnen waren neergelaten, daar de zon nog 't huis begloeide. En de lichtzeef van het gelig doek hield het grove goudene buiten, zoodat het binnenkamersche klaarde in puren, koelen dag. Nu en dan gingen door de vriendelijke stilte de fijne ruisch-geluidjes van het linnen, dat de oude

naaister bezig was te zoomen, prik-tikte soms de naald tegen den vingerhoed. Bijwijlen kreuk-kraakte ook, scherp, de krant, welke mevrouw doorkeek. Het jongetje in het achtergedeelte der kamer was. 't Hoofd steunend op de rechter hand, zat hij, voorovergebogen, peinzend, ernaar te staren hoe de punt van zijn laars-voet figuren over het vloerkleed trok, de kleurige lijnen volgend. De naaister was 'n oud, dik vrouwtje van tusschen-de-zestig-en-zeventig. Zij had een grauw-bleek gezicht met dikke hang-wangetjes, een kleinen rechten neus, waarop de zilveren bril, voorover, zwaar te rusten lag, en eene neerhangende, dik-omgekrulde onderlip. Het breede gelaat leek nog breeder door het dicht-opeengesloten-zijn van boven- en benedenkaak van den vermoed-tandeloozen mond. Ze droeg 'n klein mutsje met blauwe strikjes en blauw er door heen getrokken lint. Het blank-grijze, in helften gescheiden haar schulpte daaronder uit over het rimpelig voorhoofd. Zij neuriede zachtjes met oud en heel fijn stemmetje een fransch liedje uit het napoleontische tijdvak. Het teer geluid en de bevallige woordjes uit vervlogen jaren be-droomden 't oud figuurtje in de zwarte japon. Zij zong heel zacht, ingehouden, voor-zich-zelf. Als een goedgesloten, antieke commode, waaruit 'n tipje oude kant neerhangt, die mijmeren doet over vreemdmooie dingen, daarin verborgen sinds lang, heel lang, was zíj, nu dit brokje melodie zoo stilletjes boven hare oude handen vergleed. Het jongetje richtte het hoofd op, keek haar aan met zijne

zoekend-denkende oogen... Het linnen, dat in gedeukte vallen op den grond lag, strakte te veel en ze rukte 't 'n beetje omhoog. 't Ritselde hardscherp. Dan, den zoom glad-strijkend met haar linker duim, hield ze op te neuriën en stak de flauw-blinkende naald weer in het opbollend witte, den langen draad met wijde arm-beweging er door trekkend. Mevrouw lei de krant op 't achthoekig tafeltje voor zich, zette haar lorgnet af, deed 't voorzichtig in 't leeren étui en stak dit in het, tusschen de plooien op hare borst verborgen, zakje, daarna bracht ze met 'r spits-vingertoppig handje de plooien weer op hun plaats, richtte even, vluchtig-en-gedachteloos den blik op 't plafond, terwijl ze met blanke tandjes op de naar binnen omgekrulde onderlip beet, zoodat het rood verbleekte, liet langzaam 't hoofd dalen en sloeg denkbeeldige pluisjes van haar rok, vouwde toen de handen berustend in den schoot en keek met 'r stil-bruine oogen over het mutsje van de naaister heen, naar den muur. Ze was 'n burgerlijk-lief vrouwtje, met 'r aardig wipneusje tusschen de dikke, blozende wangen, en leek heel-welgedaan-en-tevreden in hare bruine, huis-houdelijke japon.

‘'t Is toch wat te zegge met die mensche hiernaas... stumpers,’ zei de naaister, terwijl ze vlijtig de naald duiken-en-opkomen liet in 't linnen.

‘Ja juffrouw, zoo gaat 't nou eenmaal in de wereld,’ zuchtpraatte mevrouw, gedachteloos latend dalen den blik op 't oude vrouwtje, en met 'r

rechter hand een traag gebaar van berusting makend: ‘dat zijn van die harde dinge... zoo'n gebouw moet toch ook schoongehoue worde... en bóódschappe...’

‘Já... já,’ zei het oudje hoofd-knikkend, ‘m'n man-zaliger zei altijd: d'r is niet erger dan as allemaal gelijk hebbe.’

‘En da's wèl waar,’ bevestigde mevrouw nadrukkelijk, en er kwam een glimlachje van meewarig wijsheid-proeven op haar gezond gezicht. Dan, vergoelijkend-onderstellend: ‘Máár - ze zulle toch wel 'n pensioentje krijge.’

‘Ja, dàt denk 'k nou ook wel,’ zei de naaister overwegend, ‘maar... 't zal wel te weinig om te leve en te veel om te sterve zijn.’

‘Noú... kòm... dat wéét 'k niet.’

‘Och, mevrouw, de zatte kan de hongerige niet-te-na-komme... als je iets vàst heb, dan denke de mensche, dat je d'r wondere van kan doen... en als 't daarom te weinig is...’

‘Dà's waar,’ zei mevrouw, afwezig-kijkend, en, plotseling, zich voorover buigend naar den poot van 't tafeltje:

‘Wat zèg je d'r van... nou heb 'k 't 'r zóó gezegd... dat mensch is zònde da 'k 't zeg, de vuiligheid zelf. Kijkt u 'ns, de stof legt d'r 'n vingerdik op, op de riggels.’ En ze toonde aan de over haar bril heenkijkende naaister het grijsstoffig topje van haar wijsvinger. Jònge, jònge, hoofdschudde 't oudje. ‘En of u d'r wat van zegt,’ meewarigde ze treurig, hare wenkbrauwen

troosteloos optrekkend. ‘'t Geeft allemaal nìks. Waar 't niet ìn zit, kòmt 't niet in.’

‘O juffrouw!’ zei mevrouw met 'n gezicht van je-weet-nog-van-niks en vertel-mij. ‘Als 'k u alles wou vertèlle wa'k met dat schepsel uitsta... ìk zeg maar, als je 't goed wilt hebbe, weet u: goéd, dan moet je àlles zèlf doen en dan kan je niémand houe.’

‘'t Zijn jonge meissies, moet u rekene... hun hoofd is niet bij d'r werk... en in de tegenwoordige tijd... wéét u... U mag nòg blij zijn...’ En ze keek, met 'n diep-verstandigen blik: U-begrijpt-toch-wa'k-bedoel-d'r-is-nou-te-veel-dak-op-'t-huis, over haar bril heen, terwijl ze'r lippen in opperst en stellig weten op elkaar drukte.

‘Blij zijn!’ zei mevrouw 'r-wereldje-beter-kennend en glimlachend om de naïviteit van de naaister, ‘hoé 'k ze nog gehad heb ware ze la-la... maar - daar heb ìk niks mee te make... zoolang als ìk d'r geen last van heb...’ En toen, na even-denken, bóós: ‘Maar dàt zet de kroon op alles, waar 'k 't 'r van morge nog gezegd heb... je kàn je mond niet houe, al wil je 't nog zoo graag... Ze moet toch wete da'k niet blìnd bin.’

Plots, drift-haastig, stond zij op, de oogleden neergeslagen en zenuwig-knippend als keken hare oogen, inwendig, naar 't roezig afbeeldsel van 't tooneeltje in de keuken, dat stond te gebeuren, en in haar hoofd al hoorend de driftige woordjes, die ze zou zeggen, stapte ze in 't drukke beweeg van haar hard-loopen-willend mollig lichaam naar

de deur, en ging gauw, terugtrekkend haar japonsleep, die bijna tusschen post en deur beklemd raakte, de kamer uit. 't Jongetje schrikte op, als in ontwaking, en na even te hebben geweifeld, vroeg hij zacht, de naaister aanziende: ‘Is uw man al lang dood?’

‘Nou... 't wordt met Juni al 'n twaalf jaar,’ en, verbazing-glimlachend, na het in-duidelijken der vraag, ‘maar hoe kom je dáárop jonge?’ Dat wist 't jongetje thans niet. 't Was 'n begeeren in hem naar mooie en wonderlijke dingen, die 't oude vrouwtje zeker beleefd moest hebben. Nu hij niet op school was moest hij de gelegenheid waarnemen. Maar hij was zich op dit oogenblik niet verstandelijk-bewust van dit begeeren te hebben. En zich bezinnend: ‘Och, omdat u daar juist over uw man sprak.’

‘O...’ zei ze, begrijp-knikkend, ‘ja jonge... toen was jij nog niet gebore, niet, je bint nog geen twaalf?’

‘Nee juffrouw, 'k bin toch pas met Mei elf geworde.’

‘Och ja, da's waar ook,’ zei ze hoofdschuddend, denkend aan den inktkoker, dien ze hem gegeven had.

‘Ouwe mensche hebbe heelemaal geen geheuge, jonge.’ Het jongetje lachte, als verlegen, en overdacht vaag, het verre, verre van zoo'n ouderdom. Dat lag voor hem als iets langs, iets blinkends waaraan geen eind was te zien. Stel je voor: loope met elkaar, nog járe járe lang loope met

mekaar, dan... dan, trouwe met mekaar... dat was iets... iets vers... iets... iets... en dan... dàn?... Dat liep altijd door! Daar was niks meer... witte, witte weg... toch moest dat bij haar voorbij zijn... en daarna wéér 'n tijd... twaalf jaar... zoo oud was-ie nog niet!... en daar zat ze... Wat mòest ze al gezien hebbe. - Hij was intusschen opgestaan, stond, zonder te spreken naast haar, het vreemde overwegend. Maar er maakten zich geen scherper-begrensde denkbeelden uit het verre, het wazige in hem los. Slechts verzinlijkte 't zich voor zijn innerlijk gezicht tot een langen en blinkenden weg die aldus gezien: éindig, maar onmiddellijk na het wegvallen der visie, in mijmer-herinnering: eindelóós was. Na een poosje waakte hij op, vroeg bruusk: ‘En wat dee uw man?’

‘Die was boekhouer jonge, bij meneer Torres da Fonseca.’

‘Was dat een Spanjaard?’ vroeg hij blijde en er ging iets moois en romantisch op in zijn verbeelden: 'n zwarte kop met gebiedende oogen en lange, spitse puntbaard, dan brokken rood met randen goud van een zwaaienden mantel.

‘Wel nee jonge, dat was 'n Portugeesche jood... 'n baron...’

‘Had-ie rijtuige en paarde?’

‘O jonge, zooveel as je maar hebbe wil... en een huís dat ze hadde...’ zei ze, en dan meegevoerd door hare herinneringen, zweeg ze even, glimlachte, hare oogen ver-starend naar verleden-

dingen, boog zich toen, met een flauw-betreurend wenkbrauw-trekken: da's-voorbij, weer over haar werk, vervolgde: ‘Ja, ze woonde in 'n heel groot huis, en ze ware maar met z'n tweeë... ieder had 'n vleugel voor zich.’

‘Ware ze dan kwaad op mekaar?’

‘Ja, zoo iets,’ zei ze vluchtig-en-gedachteloos, neerkijkend aan haar linkerzijde, waar de naaldenkoker van haar schoot gleed, en hem juist bijtijds grijpend kreeg ze er 'n naald uit, lei 'm dan op de vensterbank.

‘Sprake ze dan ook niet met mekaar?’ vroeg 't jongetje weer.

‘Jawèl...’ zei ze gerekt, terwijl ze, met opgeheven handen, dicht voor hare ingespannenkijkende oogen, beproefde een draad de naald intepeuteren. ‘Hij kwam wel es 'n enkel keer overwaaien, maar dan ging-ie gauw weer weg ook, want as ze niet da'lik begreep wat-ie wou, dan was 't altijd 't zelfde smoessie - gottegot 'k wor geregeld blind, 'k ken geen naald meer inrijge, probeer jij 's Jo... moet je 't puntje 'n beetje nat make.’

‘O jawel juffrouw.’ En hij reeg de naald even in, bijna zonder ernaar te kijken in zijne haast om verder te hooren.

‘Nou wat zei-ie dan?’

‘Ja, dan zei-ie: 'k heb 't je al dikwijls gezeg: Júlie, Júlie, je bint oúd, je bint 'n ouwe stòk, je hóórt niet meer, je zíet niet meer en je begríjpt niks meer - net of 't arme schaap daar wat an

doen kon en dan ging ie weg. - Dank je wel, jij bint 'n ventje,' sprak ze nu, uit 'r verhaal-toon vallend, tevreden, terwijl ze de naald aannam.

'O, juffrouw! en was u daar dan wel bij?' vroeg hij, opschaterend van vroolijkheid.

'Zeker... meer dan eens.'

'O, maar moest u dan niet lache, en wat zeeë ze dan wel?'

'Zéker, àsjebliéf niét... Oppasse was de boodschap, je mag de mensche niet uitlache, malle jonge.' Het jongetje keek 'n poosje voor zich. 'Hahaha,' lachte hij toen na, op z'n nagels bijtend. Ook haar gezicht goedig-rimpelde van lach-vouwtjes. Maar ze werd, plotseling, weer zeer ernstig, en, in plechtige herinnering, die in haar berouw wekte over 't ontwijdend lachen: 'Maar 't ware toch bèste bráve mensche, ze deeë 'n hééleboel goeds, en as ze 't op iemand verzien hadde dan keke ze niet op geld... Heb 'k je nooit verteld van 't kissie met de gouwe dukate?'

'Nee juffrouw, u heb me nog nóóit wat van ze verteld,' zei hij, begeerig-afwachtend.

'Nee?... Nou, hoor dan...' En opnieuw het linnen omhoog-trekkend en den zoom ombuigend en glad-strijkend, wilde ze met 'r oud-moederlijk sprookjes-vertel-gezicht 't verhaal beginnen, toen de bel in den gang overging. De schelrinkeling plots-schudde in het aangenaam aandacht-stille-om-hen-beide, door 't jongetje gevoeld als het d'r-nou-es-lèkker-voor-gaan-zitten-om-Verne-te-lezen. En hij keek verdrietelijk op: juist nóu...

‘Hé,’ zeide 't oudje en ze lichtte bij de bollige kwastjes 'n tipje van het gordijn op om te zien wie er was.

‘Jonge, juffrouw Doornekamp, maak jij maar effetjes ope.’

‘Ja... maar vertelt u daar verder?’

‘Já jonge, 't loopt niet weg, gá nou maar effe.’ 't Jongetje liep op 'n drafje de kamer uit, den gang door en trok de straatdeur open. Op de stoep stond houterig-stijf juffrouw Doornekamp den gevel te bekijken. Ze had nu 'n zwarte japon aan en hield met beide, zwart-gehandschoende, aan de hoekig-gebogen armen neerstrakkende handen eene donker-groenige, dik-uitpuilend-opgerolde parapluie tegen den buik geklemd. Op 'r nog-gelig-bruin, glad, in helften weggestreken haar had ze 'n zwart hoedje met roode veeren en omgebogen zwarte staakjes, waaraan schuddende, glimmende gitjes. 'n Tien passen van haar af, op de stoep zijner eigen woning stond nog de blinde, 't gezicht naar de overzij gekeerd, wachtend, stroef-beweegloos, de handen in-elkaar-gehaakt op den rug. Op 't hoofd 'n plat-bollig, ouderwetsch hoedje, waaronder het borstelige haar blankte; zijn kort lichaam als geperst in de enge, korte gekleede-jas-met-afloopende-schouders: armelijke figuur in berustende wachting staande, was zijn eenigszins opgeheven gelaat, met den blinden, starren blik der doode oogen, gevoelloos in het in brandende goudkleur joelende gewemel der zonnestofjes, gelijk een luiken-gesloten huis,

midden 't woelig spelen van kinderen zonder deelname staat.

‘Dag jongeheer, is uwes ma nog thuis?’ vroeg de juffrouw.

‘Zeker, juffrouw, komt u binne.’ Maar glimlachend zeide zij: ‘Kijkt uwes daar es de ouwe staan... Sèg vader, kòm je, mevrouw is thuis.’

‘Já... dáár bin 'k,’ antwoordde hij voorgewend-kranig, met de rechterhand eene vroolijk-energieke beweging makend en klappend met de vingers.

‘Nee, jongeheer,’ fluisterde 't oude vrouwtje, weerhoudend 't jongetje, dat naar hem toe wou loopen om hem behulpzaam te zijn, ‘hij is niet tevrejener as as je 'm alleenig laat scharrele... natúúrlik... 'k hou wel 'n oogie op 'm maar 'k doe krèk... begrijpt uwes.’

‘Bin jij 't, adelborst?’ vroeg de blinde, naderbij schuifelend en met zijne rechterhand den muur betastend.

‘Ja meneer,’ antwoordde 't ventje, de, als om eene botsing af te weren, vooruitgestoken linkerhand van den ouden man grijpend.

‘Zoo jong, wijs jij ons dan maar den weg, hé.’

‘Ja meneer, mag 'k eventjes...’ En hij sloot de straatdeur achter de binnengetredenen dicht. ‘Geef u mij nou maar de hand,’ zei hij en voerde hem den gang door, wierp toen vlug de kamerdeur open. ‘Past u op... 't drempeltje,’ waarschuwde hij nog, dan traden ze de kamer in, terwijl juffrouw Doornekamp achter hen aan kwam

en zachtjes de deur sloot. De naaister, met de eene hand zwaar-steunend op de leuning van haar stoel, met de andere het ritselend-afglijdend linnen vasthoudend, stond moeizaam op, zei vriendelijk, heel luid sprekend: ‘Dag meneer Doornekamp, hoe gaat 't met u?’

‘Dat is juffrouw Patters, man,’ lichtte de juffrouw in.

‘O... Zoo-zoo juffrouw, en hoe gaat 't met ú?’ vroeg hij, eene herkennings-verheldering op 't gelaat, en beleefdelijk den hoed afnemend.

‘Nou, 'k bin d'r nou weer 'n beetje bovenop, maar anders heb 'k ook 't wintertje-wèl gehad... Juffroúw,’ en ze knikte vriendelijk tegen juffrouw Doornekamp. ‘Vent, geef jij 's an meneer en de juffrouw 'n stoel.’

‘Och gut ja, bint uwes siek gewees... Ja sie je 'k kon 't ook wel denke... 'k zei wel tege me man, 'k sie juffrouw Patters niet meer, sou de juffrouw ies mankeere... want anders sie 'k uwes Woensdags altijd sitte en dat viel me op, hé... as je an 'n mensch gewend bint... en dan sei 'k wel, 'k mot es vrage as 'k mevrouw spreek, maar òch me liéve mènsch, je heb sooveel met je eige selvers te doen, dat je àlles door 't hoofd gaat.’

‘Dat wil 'k u graag gloove, juffrouw... Tja,’ zucht-meewarigde de naaister. En ze gingen zitten. Het jongetje hielp voorzichtig den blinde, terwijl zij, 't linnen weder op haar schoot leggend, omkeek naar d'r vingerhoed.

‘Nou uwes sal d'r wel van opgehoord hebbe

da' we hiernaas der uit gaan,' zei juffrouw Doornekamp, haar droevig en veelbeteekenend aanziend, 'n mat treurigheids-glimlachje op haar gezicht.

'Och 'k moet u zegge... 'k kon werachtig me oore niet gloove... Jo vertelde 't daar en 'k zei nog tege 'm, je zal wel verkeerd verstaan hebbe... maar toen zei-ie, meneer en de juffrouw hebbe 't me zelf verteld en ze komme van-middag hier... nou... 'k heb me d'r geregeld van ontzet.'

'Ja juffrouw, da' ken 'k me best begrijpe, 't is ook sóó'n smerige behandeling...'

'Ja en mit groote heere is 't slecht karse ete, hè... ze gooie mit de pitte,' overwoog de naaister, en een flauw glansje van bescheiden tevreden-zijn over eigen scherpzinnigheid glimmerde in hare oogen. Maar dat verdofte dadelijk weer, en haar oud gezicht werd van gemelijkheids-rimpels doorvoord, terwijl, met ongeduldig-vlugge hoofdbewegingen naar links en rechts, hare scherp-kijkende oogen, over haar bril heen, de kamer doorvorschten.

'Nóu, segt uwes dat wel... je hoef je d'r heelegaar niet druk voor te make... se krijge ommers toch g'lijk,' bevestigde de oude juffrouw, tegen de franje van 't gordijn aan kijkend.

'Ja... en 't is zoo dubbel verdrietig... as je ergens zoo lang gewees bint en je word dan zoo behandeld,' zei de naaister zeurig en afgebroken, als dacht ze aan iets anders, en, fronsend de wenkbrauwen, tastte ze onder het gordijn op de vensterpost.

'Och... da' weet je... je krijg stank voor

dank hé... ja, we hebbe 't d'r vijftien járe uitgehoue.'

'Nou kijk da's toch geen dàg,' meende de naaister, afwezig-sprekend, terwijl ze nu weer in 't linnen grabbelde, en daarna, zich voorover bukkend, onder de tafel keek.

'En da' wàs me d'r 'n werk... trap-op-trap-af, voor elk schelletje mos je toch maar na-benede tippele... soékt U ies?'

'Och-ie zal wel terech komme... dat nare ding van 'n vingerhoed... as 'k 'm effetjes afdoe is-ie weg.'

'Misschien hêt u 'm wel in uwes sak gedaan...'

'Nee, 'k zie 'm al,' zei 't jongetje, zich bukkend, 'asjeblief juffrouw.'

'Zeg Jo,' zei de naaister en ze maakte den top even vochtig voor ze den vingerhoed er op stak, 'je moet moe effe gaan zegge, dat meneer en de juffrouw hier zijn.'

'Och nee, jongeheer, stoor uwes moe maar niet voor òns... misschien is se an ies besig.'

'Gerust niet, juffrouw, mevrouw moes maar effe in de keuke zijn... Ga maar effe Jo, want je zal zién... moe is kwáád anders.'

'Anders, wij hebbe nog wel de tijd, adelborst, we hebbe nog wel te doén... maar...' zei de blinde.

'Nou meneer...' En 't jongetje ging al heen. In afwachting zwegen ze nu even. In de stilte alleen het prik-getik van de naald tegen den vingerhoed en het flauw geritsel van 't opschuivend linnen. Dan zei juffrouw Doornekamp: ''n Goed

jongetje,’ en ze wees met 't hoofd, waardeerendknikkend, naar de deur.

‘Já,’ hevig-bevestigde de naaister, 'n glans van genegenheid in hare opziende oogen. ‘Maar-ie is wel 'n tikkie droomerig, da's jammer.’

‘Och dat hei je bij soo'n boel kindere, hé... maar dat gaat later wel weg.’

‘Nou-ie ken ravotte ook,’ meende de blinde, goedig-lachend. ‘Weet je nog vrouw, toen-ie scherme van me wou leere... Och God, 't was om je 'n bult te lache... en as 'k effe geen erg had, dan kon-ie me peúke ook, àsjeblief... Hij moes adelbors worre, weràchtig, daar is 't krek 'n jog voor.’

‘Ja, dat was 'n oúd kind met 'n jòng kind, juffrouw,’ zei juffrouw Doornekamp, plagend, ‘U had die ouwe motte sien staan met 'n talhout in s'n hand.’ De naaister lachte, vriendelijk-waardeerend de aardigheid, en hield de blijheid er over nog op haar welwillendheids-gezicht, terwijl ze zeide tot den blinde, hem aanschreeuwend, als ware hij doof, om hem opmerkzaam te maken: ‘Hè meneer, u hêt geen nadere om u in de maling te neme... van je familie mot je 't maar hebbe.’

Juist wilde de blinde antwoorden, toen de deur openging.

‘Man, daar is mevrouw,’ waarschuwde de juffrouw terwijl zij opstond. ‘Dag meneer Doornekamp,’ zei mevrouw, met haar huismoederlijk druk gebeweeg op hem toetredend. ‘Neemt u me niet kwalik, da'k u heb late wachte.’ En daar

de blinde wou opstaan, aarzelend zijne hand vooruitstekend, en met de uitgedoofde oogen in 't strakgeheven hoofd blikloos-starend, ‘Blíjft u zitte, blíjft u zìtte... zulke complimente tussche ouwe bure.’ Hij glimlachte, mompelde iets, drukte de hem-aanrakende hand.

‘Dag juffrouw, gaat 't goed?’

‘Noú mevrouw...’ antwoordde ze met vriendelijk twijfel-gezicht.

‘Gottegot,’ klaagde mevrouw, doorpratend terwijl ze naar haar plaatsje-bij-'t-raam ging, ‘wat is 't heet vandaag... heb u 't ook zoo warm?’ En ze pafte neer in haar stoel.

‘Wa' segt uwes 'r van... 'k bin nou 'n beetje bedaard... maar daar van morge mit dat sjouwe en pakke... 't zweet droop me bij me gesich mit uwes permissie.’

‘O... maar dan moet u daar benede, bij mijn in de keuke komme... daar krijg je 'n bezwíjming... met 't fornuis... d'r moet toch gekookt worde... en die zon, die staat je daar bijna de heele dag op dat zinke plat.’

‘Ja, 't is holle of stilstaan... as je in dat weer mot koke ken je je pret wel an... je sal d'r suiver liever niet om ete... Is Mariétje bij uwes weg?’... En ze begonnen knusjes te babbelen, de gezichten genoeglijk-glimlachend, kleine handbewegingkjes makend en elkaar gelijk-gevend met vriendelijke instemmings-knikjes. Maar over 't gelaat van de oude vrouw grauwde 't soms als van eene plotselinge vermagering en verstrakking,

die de lachtrekjes wegvaagde, terwijl de oogen, van uit de kas-diepten, als verstard keken naar iets vers, over het vriendelijkheids-hoofd van mevrouw heen, tot er plots het innig-leven eener groote angst in kwam... en dán schrikte ze op, haalde diep adem, en knikte en lachte weer vriendelijk. De blinde zat stil-eenzaam, de oude handen op de knieën, 't hoofd voorovergebogen, de oogen gesloten. En 't jongetje, na 'n poos, bemerkend dat niemand zich met hem bemoeide, liep zachtjes naar de naaister, die ijverig werkte. ‘Toe juffrouw, vertelt u nou... van de dukate,’ verzocht hij en ging leunen tegen de groote tafel in 't midden der kamer, haar, nieuwsgierig, strak-aankijkend.

‘She, she,’ zei ze, den vinger op den mond leggend, ‘'n ander keer, hoor je niet dat moe praat.’

‘Nou, dat hindert toch niks juffrouw... toe,’ poogde hij 'r over te halen.

‘Kòm Jo, wat ìs dat nou, je moet de juffrouw zoo niet zanike, wat wil je nou weer...’ bestrafte mevrouw, in 't praten gestoord, hem streng-vragend-aankijkend.

‘Och 't is niks mevrouw,’ vergoelijkte de naaister, ‘'k bin daar straks midden-in in 'n geschiedenissie blijve steke, wa'k an 't vertelle was... nou wil-ie 'm verder hoore.’

‘Já gaat úwes uwes gang maar,’ grappigde 't oude vrouwtje met flauw-beglimlacht gezicht en 'n glansje van goedigheid in 'r dof-moede oogen, ‘uwes hêt daar 'n áárdig vrijertje.’

‘Ja, híj is me vrijer, niet Jo?’ En ze tikte 'm, hem vriendelijk over haar bril heen aankijkend, op de wang.

Het jongetje bloosde en glimlachte, bedremmeld.

‘Nou... en nou mag de juffrouw 'm ook vertelle, niet moeder?’ vroeg lief 't oude vrouwtje. Het jongetje bloosde weer maar keek nu droevigboos: Hield ze 'm nog voor 'n kind, daar straks had ze nog zoo met 'm gepraat.

‘Och, als de juffrouw d'r plezier in heeft...’ zei mevrouw berustend, en dan, hem peinzend aanziend: ‘Maar-ie wordt véél-te-veel verwend.’

‘Nou, kom jij maar bij míjn,’ troostte de naaister, en ze ging hem vertellen, onder 't werken door, nu en dan even ophoudend, om een nieuwen zoom om te leggen, hoe baron da Fonseca, toen de gazan z'n vijftigjarig jubileum vierde, hem, den avond van dien dag, 'n gouden kistje had gestuurd, tot den rand toe gevuld met dukaten, en twee massief-gouden vijf-armige kandelaars. Het kistje was wel zóó groot... En ze wees 't hem met de handen, terwijl ze, opgegaan in herinnering, nu even haar werk liet rusten. Dan, weer beginnend: 'r Man had 't toen nog moete brenge in 'n rijtuig, en-ie had 'n dikke knuppel bij zich genome... je kon nooit wete hè... Toen de dukate nog niet in 't kissie ware, had 'r manzaliger 'r dikwels verteld, hadde ze de hééle tafel bedekt... 't was 'n kapitáál... 'n mijn... van goud... Hij had doodsangste uitgestaan onder 't overbrenge, je kon nooit wéte, maar ze ware

gelukkig angekomme... En wat de gazan gezegd had, vroeg 't jongetje, en zijn jeugd-gezichtje blonk van de blijdschap van 't heerlijke hongergrage bewonderen. - Ja, z'n woorden wist ze niet meer, hij moes rekene: 't was al zoo'n tijd geleden. Ze ware toen nog niet eens getrouwd geweest... nee, want zij naaide d'r nog... nou... zeker al 'n vijf-en-dertig jaar... maar 'r man-zaliger vertelde nog jare later, hij dacht dat de gazan op de plaats dood zou blijve van de schrik... O, dat moet 'n blijschap zijn geweest! En over haar oud gezicht warm-glansde de vreugde van mensch, die z'n heele leven getuurd heeft naar het ver-affe, vluchtende geluk, en zich nu heeft in-geleefd, voor één innig droom-oogenblik, in den toestand van hem, die 't mocht bezitten. Het jongetje keek met strakke lichtoogen voor zich: o zoo rijk te zijn, al dat mooie... dat hoog-oppe... alles mooi te hebbe om je heen... 'n prins met 'n degen en mantel en 'n spitse baard en 'n hoed met veere... en al die kleure... en dinge... fijn en dun... als het gedraai van fijne lijne... als bij hout wat je figuurzaagt... krulle op lange lijne... met de mooie koppe omlaag geboge en de rugge tege elkaar, en alles van goud... en rood... pràchtig... en óud... oud uit vroeger jare... uit Spanje... dat je dacht: wie zou dat als in z'n hande hebbe gehad...

De blinde 't gelaat even-ontstrakt door 'n flauw glimlachje, de wenkbrauwen, in wijs-doorgronden

hoog-opgetrokken boven de neergeslagen oogleden, dacht: áárdig... meer gehoord van al die dinge... och heere-jé in 't werkelijke leven gaat 't anders toe. En het verzinlijkte zich in hem: vèr in 't voorhoofd vaag-lichte warreling van sprookjes-mooi en dichtbij, meer-naar-zich-toe 'n zwart blok, welks omtrekken verdoezelden, van reëel ongeluk. Maar de juffrouw had geloovend en medelevend, met verlangend-aandachtig gezicht, toegehoord en, na 'n poosje, zei ze: ‘Ja, 't is me 'n wereldje, de een hêt alles en de ander hêt niks.’ En met hare knokige hand haalde ze een nog opgevouwen helwitten zakdoek uit 'r japon, en ze wischte ermee onder haar neus; tusschen de beneden-oogleden en 't oud-geelachtig wit glimmerde 't als van tranen. Dan schudde ze nog even 't hoofd, de lippen, naar binnen omgekruld, stijf drukkend op elkaar, de neusvleugels van den scherp-vooruit-stekenden neus trillerig-bewogen.

‘Och juffrouw, glóóf me,’ sprak nu overredend en met weemoedigen nadruk de naaister, ‘'n ieder hêt 't zijne, diezelfde man is me nou toch maar krankzinnig gestorve... dié kreeg nou weer 't ongeluk dat-ie zich verbeeldde, dat-ie dóód-stráát-àrm was en ze hebbe stápels diamànte en párele en góud voor 'm gelegd en wàt ze maar zeie: da 's van ú, híj bleef d'r maar bij, dat-ie geen cent rijk was en einlik werd-ie me toch zoo wild van verdriét, dat ze-n-'m mit geen drie man konne bendige, en zóó is-ie einlik gestorve... Is dat óók geen vloek?’ En ‘Tja’ zuchtte ze na, terwijl

ze 't stuk linnen, dat af was, ging opvouwen.

‘Ja... maar kijk nou es juffrouw,’ zei 't oude vrouwtje, knijpend den helwitten zakdoek, dien hare beenige hand, op den zwarten rok-schoot, nog altijd vasthield, ‘siet uwes, wat uwes daar nou verteld hêt, da's Go's hand, daar kan 'n sterfelik mensch niks an doen, maar as 'n mènsch je in 't ongeluk brengt...’ En ze zweeg; innerlijk bewogen-zijn had telkens, onder het spreken, hare oude treur-stem verbrokkeld. Zij kuchte droog na.

‘Och excuseer u eve, juffrouw,’ zei mevrouw snel, en tot de naaister vriendelijk-glimlachend: ‘Juffrouw, eer u an de japon gaat... denkt u an de plissée... wat 'k u gezegd heb?’

‘O, mevrouw, zéker, 'k had d'r toch wel an gedacht... 'k ga d'r nou maar da'lik an beginne... vóór de blouse.’

‘Ja, want ik zeg maar: als 't goed eens verknipt is, dan hêt d'r niémand meer wat an,’ praatte mevrouw vertrouwelijk-inlichtend tot de oude juffrouw, en dan, zich bezinnend: ‘Maar wat wou u zegge, juffrouw... u neemt me toch niet kwalik, da 'k u eve in de rede bin gevalle...’

‘Och gut nee, mevrouw, uwes hêt me niet in de rede gevalle.’ En ze wischte tersluiks weer met den helderen stijf-kreukeligen zakdoek langs haar neus. ‘'k Bedoel maar, as je gèk wordt... of siék.... of soo.... da's Go's werk, hé, dat mot je anneme... maar as de mènsche je 'n smeerlapperij doen, zooals an òns nou... Jo hêt u toch zeker wel al verteld?’ Mevrouw,

met aandacht-gelaat, knikte toestemmend, en zij vervolgde heftig-ontkennend 't hoofd schuddend: ‘Dàt wil God toch niét... vijftien jare binne we d'r geweest... en nou worre we an de dijk geset... sie nou maar hoe je d'r komt... wíj kenne je nie meer gebruike... Nou hij 't ongeluk hêt gehad blind te worre geve se ons de bons... En da's óók hùn schuld, síj hebbe 'm blind gemáák.’ Haar klagende vertel-stem was plots scherp en hard geworden en haar weemoedig gezicht had zich verstrakt, werd overtogen van 'n zacht rood; in hare oogen gloeide 't van lang-ingehouden tranen. Maar de blinde, in zijne be-slotenheid, had inniglijk geproefd de woorden, uit de verbeeld-geziene vriendelijkheids-gezichten van mevrouw en de naaister komend, en 't rumoerde in hem van: ze hoore maar toe... daar anstonds zijn ze 't weer vergete... Je nood klage an vreemde... 't verveelde ze maar... bàh. 't Walgde hem zich zoo aan te stellen. En driftig omdat z'n vrouw dat niet begreep, zei hij, ingehouden-ruw, terwijl hij zich, zijne woorden áandrijvend, vooroverboog: ‘Och vrouw, wat zit je nou te zánike... wat moét dat nou...’ Er was even stilte, dan zei 't vrouwtje gedwee, want je mocht 'm ommers toch niet kwaad make: ‘Ja, ja wees nou maar niet zoo kwaad... 'k bin al stil.’ Maar dadelijk daarop, zich niet kunnend bedwingen, morde ze, bijna fluisterend: ‘Ja, hij sou se nog wille vrijprate ook.’ Maar mevrouw, ietwat verlegen, vroeg: ‘Neemt u me niet kwalik... maar omdat u me

nou toch vertelt... u zal toch zeker wel pensioen krijge?' Over het strak gelaat van den blinde vaag-de een bitterheids-glimlach: Je kreeg nog ongelijk ook... En zijne vrouw, 't gezicht weemoedig-toegeeflijk, als had zij medelijden met de naïviteit van de vraagster, antwoordde, hoofd-wiebelend: 'Já mevrouw... we kríjge pessioen... och uwes mag 't wete ook... vier hééle guldes in de week... Ja, da' mot je van rondkomme.' En ze vertelde verder: hoe ze daar acht gulde hadde gehad met vrij wóne, en vrij licht, en dan mot je niet vergete, dat d'r ook nog wel es wat bijgespijkerd werd an fooie... mit kerremis en nieuwjaar... gotja da' maakte toch ook wel 'n goeie vijftig gulde in 't jaar... nou dat kwam dan wel zoo op 'n goeie nege gulde, je kon wel zegge tién... en nou... me lieve mensch hoe kon je dan nou uitkomme mit viér as je d'r àlles van mot betale! En, onder het wanhopig-spreken, had er 'n snikken geschord in haar soliede, breed-uitgedegen oude-vrouwtjes-stem. De wangen flauw-opgezet van 't schreitrekken om mond en neus, staarde zij, zich standvastig bedwingend, recht voor zich uit. Dan begon ze weer, zachter: En nou zeie ze wel, dat-ie z'n pessioen van 't land ook nog had, maar dat had-ie daar ommers ook gehad en dat was heelegaar twee gulde in de week... o je most 't niet eens goed bedenken... op je ouwe dag... 't was om d'r gèk van te worre... En weer hield ze op, wischte met haar helwitten zakdoek de tranen af, die nu toch uit

de knippende oogen over het strakke gezichtsvel naar omlaag gleden. ‘Ja,’ snik-praatte ze dan en perste even, het bovenlijf smart-schuddend, de dunne, kleurlooze lippen op elkaar, ‘dávoor hè je nou je heele leve gewerk as 'n paard... en op je ouwe dag mot je gebrek lije...’ En, na 'n oogenblik, als starend naar hare leed-gedachten, gezwegen te hebben, vervolgde ze, nu flinker, wrokkend: ‘En nou segge se wel, we motte toch iemand hebbe... en je màn, díe kan da' nou nie meer... nou toen wou ik voor vast 'n werkvrouw d'r bij neme, en siet uwes, voor òns geld dan... en dan kon ik die booschappe toch doen, sei 'k, maar nee, da' gáát niet en da' dóen ze niet, se motte 'n màn d'rvoor hebbe, maar siet uwes, 't is niemand anders as die schoft van 'n sikkeretaris, die d'r achter sit, die is altijd s'n vijend gewees, als-ie 'm kon koejeneere, dan liet-ie 't niet... en-ie lag altijd op de loer, de smeirlap, maar Go'dank hé, hij kon nóóit sóóveel op ons vinde.’ En ze knipte met wijsvinger en duim. ‘Maar nou verlede... toen mot híj verzuimd hebbe 'n paar brieve te schrijve, en da' hêt-ie toen an hèm in de schoene gegooid... toen stond-ie 'm maar soo in s'n gesich: jíj hebt se vergete op de bus te doen en of me man al sei, dat-ie d'r 'n eed op wou doen, dat-ie se niet gekrege had, hij bleef d'r bij en sei: je liegt 't... Toen werd me man toch einlik soo venijnig dat-ie 'm te lijf wou... en as meneer-self 'm niet tege had gehoue... Maar nou... hé... natúúrlik... ik weet da' niks van, bove... en da' komt-ie

me na-binne, mevroúw, soo bléék as 'n dóek... 'k seg, Gòd, màn wat is je.. en-ie wil me net gaan vertelle, en daar krijgt-ie me 'n beving over s'n heele lijf, en-ie roept: Marie, Marie, 'k kan nie meer sien... en jawel... hoor... da' was de eerste anval... de senuwes ware 'm op s'n ooge geslage... en van die tijd af.. o, híj hêt 'm blind gemaak, de smeirlap, de smeirlap...' En zij begon nu plotseling, onweerhoudbaar, te snikken, in 't bewustzijn van haar onmacht, om 't onrecht te straffen, want dàt was erger dan 't ongeluk, èrger, véél èrger, dat 'n mènsch 't je dee, en je zoo zonder macht en àrm en niks was... Had ze niet weke lang z'n treiter-smoel moete zien en mocht niks zegge... Daar werd je gèk van... En zij huilde, huilde al maar door, in 'r verbouwereerdheid den zakdoek wild-bewegend over 't trekkend gelaat. Maar de blinde, in zijn stellig-weten van slechts-plichtmatiglijk-bemeêlijd-te-worden, voelde eene eigenaardige schaamte en heete ergernis, en nadrukkelijk zei hij: 'Pápperlepáp... dat ken je niet zegge, vrouw, dat màg je niet zegge... 'k zou 't toch wel gekrege hebbe... als je iets bestemd is loop je 't niet mis.' 'Ja,' zei z'n vrouw met schorre stem, als slikte zij hare tranen, 'da' ken je dan wel op alles segge...' Mevrouw keek strak naar het gordijn, plukte, verlegen, aan de franje.

'Nee, dat ken je niet op alles zegge' en dan, plots, z'n drift niet meer meester, viel hij ruw uit: 'Dat blerre, dat geeft toch ook niks, daar val je maar andere mensche lastig mee.'

‘Kòm, meneer Dóórnekamp,’ vergoelijkend-protesteerde mevrouw, ‘uw vrouw hoef zich toch werachies hier niet te geneere, daarvoor kenne we mekaar toch veel te lang... En als 'r dat nou verlicht...’

‘Och mevrouw,’ antwoordde hij stroef, en over zijn strak blinde-gelaat was onverbiddelijke hardheid, ‘'n ieder voelt z'n eige pijn, en we krijge allemaal 'n beurt, en daarom mot je ook, wàt je overkomt in je leve, wete bij je te houe, en je mot d'r bij geen andere mensche mee an komme,’ en dan, even-aarzelend: ‘'k spreek nou niet van u, maar 't verveelt de mensche toch maar.’ Toen zweeg hij en 't was of hij zijn wezen dicht-sloot achter de strijdend-uitgegane woorden: Weder één in uitdrukkingloosheid met de leven-ledige oogen werd nu 't gezicht.

‘O, soo-is-ie nou altijd,’ huil praatte 't oude vrouwtje, ‘je ken geen woord d'r over spreke, of-ie wordt kwaad’ en ze snikte, snikte, 't geluid smorend in den voor neus en mond gedrukten zakdoek. Mevrouw zeide, dat Jo even 'n glas water voor de juffrouw moest halen, maar haastig gebaarde zij, met hare hand afwerend: Och nee, nee... en perste hare lippen herhaaldelijk stijf op elkaar, terwijl de neusvleugels trilden van ontroering. Doch 't jongetje al weggegaan was en kwam nu terug met 't water. ‘Och jongeheer, 't is overdreve... dank uwes wel,’ zei ze, 't bedaardelijk aannemend, maar de hand, onder 't naar-den-mond-brengen beefde nog hevig, zoodat zij

morste in haren zwarten japon-schoot, dien ze nu haastig en dadelijk droog-betten ging met den gekreukelden zakdoek. Toen, gedronken hebbend, keek ze even, vluchtig-zoekend, in 't rond, waar ze 't glas zou neerzetten... 't was van onder nat... en dat mooie tafelkleed... Maar 't jongetje nam het haar zachtjes af en zette 't op het schoteltje, dat hij in de hand had gehouden, op de tafel. 't Kropte hem nu van moeten-huilen. Hij had zich nooit zoo erg aangetrokken gevoeld tot de juffrouw met haar mager-scherp gezicht, maar nu in hare verslagenheid, deed hem dat oud, als van smart vermagerd gelaat aan met 'n liefde, 'n zachtheid... Evenals straks, in de portique, voelde hij een breed en hartstochtelijk medelijden, maar nu nog heviger. 't Doortrilde hem van koude rillingen, die opklommen in den nek, en ijzig stremden om en in zijn achterhoofd. Maar dadelijk trok die koude weer weg, en hij huiverde nog ééns en haalde diep adem. Nog wel even bleef toen het medelijden in hem als een warm en week liefhebben-alléén, dan begon hij te wrokken over het onrecht... het onrecht... die gemeene vent... en grijp-tastten zijne gedachten naar middelen om te helpen, maar, niets vindend, verflauwde dit bewegen en mijmerde 't weer in hem, hoe hij doen zou als-ie gróót was... Op-levend nu in 't genot van verbeelden, zag hij zich-zelf machtig en 'n groot heer... zooals die baron Fonseca... 'n Groote zaal in gedempt licht met schilderijen-als-in-'t-Rijksmuseum aan de muren en donker-

kleurige kasten met 'n ouden gloed op 't hout, bebeeldhouwd met bloemen en dieren, hij, midden in die pracht, de blinde en z'n vrouw gelukkigmakend met schàtten... schàtten... dat ze rijk waren... en dan kwam die gemeene vent... die-ie ook in z'n macht had... en die zou-ie wèg-jagen... maar éérst 'm... Gòd wat zoù-ie 't 'm inpeperen... zoo, zonder genade, al smeekte-ie... zóó met z'n hand wijzend naar de deur... en als-ie niet wou zou-ie 'n knecht schellen: gooi die man d'ruit...

Mevrouw, onrustig geworden in de na-klagen-stilte, zei, dat de zon nu wel weg was en trok het gordijn op, en de naaister deed 't aan haar kant ook, zoodat het gansche kamer-inwendige, als verademend, ver-blijd werd met het instroomend licht. Op 't gelaat van den blinde was 't echter als verspild. Met glundere en opgehelderde gezichten keken de anderen nu naar het buitene. De ramen werden ook opgeschoven. Op de gracht was 't nu stil geworden, de vrachtschuit was vertrokken, maar van de overzijde drongen geluiden naar binnen, daar speelden kinderen krijgertje en liepen, rennend, elkaar achterna, zoodat lachen en roepen nu eens dichtbij-schel, dan weer ver-afgedempt klonken. Een poosje duurde dit, toen hielden ze even op en schenen te beraadslagen, dan volgde 'n tiental een aanvoerder, die deed hun alles voor: ging op z'n hoofd staan, klauterde over stoepen, de anderen beproefden 't natedoen, zorgvuldig en precies, ze lachten om 'n kleintje,

dat te aarzelen stond op de bank van 'n stoep, beangst voor den sprong, en riepen: ‘Kom d'r maar af.’ Om hun stem-en-lichaams-geweld was het koele, zonlooze licht berustigend en toegeeflijk. De nog-manlijke dag nu tot zuivere klaarte en koele rust gekomen, doch al genakend zijnen ouderdom, overzag het drukke met zijn kalme-oogen-licht, statig en vast... De blije huizen-met-open-ramen waren onachtzame wachters, achter de joelende kinderen staande, maar vroolijk-kijkend over hen heen, naar iets anders...

‘Kom man we salle es opstappe,’ zei de juffrouw en ze borg al vast den zakdoek, streek vluchtig 'n paar plooien uit haar rok, stond, zuchtademend, op.

‘O nee, juffrouw, gaat u nou nog niet... U moet eers wat gebruike,’ drong mevrouw aan, ‘nee da's niet aardig.’ Maar zij verzekerde, dat ze werkelijk in niks trek had... gos-nee, ze zou nou niks door kenne krijge. En onder 't zeggen vertrok haar gezicht weer smartelijk. ‘Nou... 'n koppie koffie,’ poogde mevrouw haar te overreden, ‘dat kan me toch altijd wel gebruike, en menéér... Meneer ú wil toch wel wat gebruike, niét?... Haalt u nou es uw vrouw over...’ Doch ook de blinde bedankte, glimlachend, ze moeste werkelik nou weg, ze moeste nog 'n visite make, en d'r was nog 'n hóóp te doen en intepakke van avond ook... en ze wilde d'r liefst geen latertje van make... want morgenochtend was 't al vroeg dag... - En zachtkens, zich vasthoudend aan

den tafelrand, schoof hij al naar de raam-zijde toe, om mevrouw goeien-dag te zeggen. Of ze dan al zoo vróeg morgeochend verhuisden, vroeg mevrouw. Ja, vier uur, half vijf...

‘Gut,’ zei ze, ‘waarom dan zoo vroeg?’ Ja, dat kon niet anders, hun neef... Karel... ze wist wel... nou, die was toch krúier, die wilde ze wel verhuize, met kar en paard, maar dan moest 't vroeg gebeure, die man had ook z'n zake hé... en 't spaarde toch alweer. - Toen bleven ze nog even sprakeloos in-gedachten-staan, dan zeiden ze mevrouw en de naaister en 't jongetje hartelijk goeien-dag. Nou ze moeste nog maar dikwels ankomen, hóór, ze rékende 'rop... - Stèllig, zéker zoue ze dat doen! Maar de adelborst moest ook es bij hun komme, van mevrouw konne ze dat nou niet verge, maar de ádelborst... - O, natúúrlijk, natúúrlijk, beloofde 't jongetje, die den arm van den blinde vasthield en een stoel voor hem uit den weg trok. Toen gingen zij heen. Mevrouw en 't jongetje geleidden hen uit tot de voordeur. De naaister, alleen achtergebleven, hoorde naar het even-praten op de stoep, keek over haar bril heen naar buiten, zuchtte en schudde 't hoofd. Dan naaide ze voort. Na 'n poosje kwam mevrouw, in 't druk gebeweeg van haar dik lijf, hard naar binnen loopen, keek naar de pendule op den schoorsteen. De naaister hief 't hoofd op, wilde iets zeggen. Maar mevrouw sloeg in schrikverbazing de handen op elkaar: ‘Al bij half vijf, 'k zal effe an Janssie zegge, dat ze de koffie moet

brengen.’ En bedrijvig, ging ze weer de kamer uit. De naaister hoorde nu de voordeur dichtslaan en 't jongetje haastig naar boven loopen. Toen glimlachte ze en keek peinzend voor zich, terwijl hare handen rustten. In hare oude oogen glansde 't van genegenheid...

III.

Om-licht van den nog-nuchter-jongen morgen, die bleek, zag 't jongetje, vol rijper-jeugd-van-blozende-wangen-en-roode lippen, naar omlaag, even-gebukt uit het venster van z'n kamertje, naar 't afhijschen en opladen van het huisboeltje. Den vorigen avond had hij 't iets liefs gevoeld, alleen heel vroeg op te zijn om meneer en de juffrouw achterna te mogen zien als ze verhuisden. Onbewust had hij 't genot van den weemoed geproefd en wilde 't nòg en méér. Ook de voorstelling van alleen-in-huis-op bekoorde hem van zelfstandig-zijn. En hij had zich vast voorgenomen den klok niet te verslapen en om vier uur wakker te worden. Maar als het komen-aanrommelen van den wagen en 't hol van de straatsteenen opklinkend paarde-hoeven-geklak hem niet gewekt had, zou 't toch gebeurd zijn. Maar toen was hij, zich rùkkend uit den donzigen slaap, uit 't bed gesprongen, had gauw broek en jasje aangeschoten, voorzichtigzachtjes het raam opengemaakt. De grachten lagen ver, ver aaneengerijd met hunne middenbanen van blanke en licht-grijzige klinkers, hunne donkere

zijvakken-als-gangloopers van bruinen baksteen, met de bollende opvaarten en neerglijdingen der hooge bruggen. Vreemd-ver kon hij zien, veel verder dan bij dag... 't Was of 'r iets weggevallen was... iets... Alles was zoo vreemd... zoo helder...

Nog zonder 't verhullende van 't drukke dagbeweeg, stonden de huizen naakt, blank-naakt, achter den leeg-lagen steenbodem, met glundere gelaten, gewasschen van 't koele, bleeke licht. 't Water echter was nog vol diep-mijmerende heugenis van den nacht, als oogen eens nauw ontwaakten van slaap en droomen. Zwaar-zwart bezonken lag nog de schemering erin, scheen met op-nevelend grauw de oppervlakte te verdoodschen. En de boomen, op 't deinen van 'n zacht windje loom-bewegend hunne bladeren-vracht, waren vreemd van rijpe, zomerlijke weelde in den tooiselarmen ochtend. - Nu, het huisboeltje opgeladen zijnde, viel het touw, uit den hijschbalk getrokken, met 'n slanke kronkeling, dof-smakkend op straat. Op de kar stond de voerman, duwend en vastsjorrend de meubelen op hunne plaatsen. Hij werkte gebogen, met druk-bezige armen, waaromheen de mouwen, en over zijn opbollenden rug het boezeroen, zaten ongerept en nog-vreemd-aan-'t-lichaam van pas-aangetrokkenheid. Het geelblonde haar pas gewasschen en gekamd, sluikte van achter uit de pet. Eindelijk klaar met het inwerken van eene matras tusschen de vier omhoogstaande pooten van 'n tafel, richtte hij zich op,

blies even uit, de handen op de heupen, floot dan, riep naar boven of alles d'r nou af was. Een mannestem antwoordde van ja. Dan sprong hij, even op een geverfd keukenkastje steunend, van den wagen, ging leunen tegen de kant en keek omhoog. Het oude paard dat slaperig had gestaan met voorover-gebogen nek, waarover aan de linkerzijde de sluike manen hingen, hief het hoofd op, klikklakte met een der voorvoeten. Na 'n poosje kwam de juffrouw uit de poort. Zij droeg weer haar hoed met veeren, maar had nu eene oude, verschoten-bruine japon aan. In de eene hand hield zij de in een doek geknoopte, van boven open, goudvischkom, in de andere de vogelkooi, aan alle zijden met papier behangen. De voerman wilde ze haar afnemen maar zij schudde van neen en zei iets. Daarna kwam de blinde, bij den arm vastgehouden door den portier van de brouwerij. De juffrouw gaf hem 't vogelkooitje. Hij schudde den portier de hand, scheen hem te bedanken. Deze en de voerman hielpen hem op den bok stijgen. En al dadelijk, na 't kooitje goed op zijne knieën te hebben gezet, zat hij daar stil, in-zich-zelf-besloten, 't strakke gelaat starend voor zich. Ook de juffrouw drukte den portier de hand, werd door den voerman lachend op den wagen getild, terwijl de portier zoolang de vischkom vasthield. Zij ging zitten op 'n koffer, nam zorgelijk de kom weer aan en plaatste 'r op haar schoot. De voerman nam nog 'n pruim-tabak, spoog in de handen, die hij even tegen elkaar

wreef, steeg dan, vlug de teugels grijpend, op den bok. Maar de juffrouw, omhoog kijkend, zag 't jongetje en riep, 'n blijdschap op haar gezicht: ‘Man, man... de jongeheer... bove... uit 't venster.’ En zij wuifde met de hand, begon onderwijl te weenen, keek, op de lip bijtend, zijdelings-omlaag van den wagen. Het jongetje riep, zoo hard hij kon: ‘Dag meneer, dag juffrouw.’ De blinde wendde zich, voorzichtig, om op den bok, en, zijn flauw-beglimlacht gelaat met de bliklooze oogen naar boven richtend, zwaaide hij met de hand. ‘Hou je goed, adelborst, hou je goed.’ De voerman en de portier, even omhoog gekeken hebbend, tikten vriendelijk aan de pet. Dan strak-duwend met de achterbeenen trok 't paard aan. De wagen begon te rollen. Eerst langzaam, holderdebolderde hij al harder voort, het zwaar wiel-gerommel doorsnerpt van het opluidend klink-tikken van een tusschen de achterwielen loshangend ijzer. Het vrouwtje wuifde nog eens. 't Scheen wel, in de snel vergrootende verte of zij nog weende, ze wischte maar steeds haar gelaat met den zakdoek. Het jongentje voelde zijne keel droog worden, eene ijskoude rilling klimmen tot in zijn achterhoofd, dat plotseling verkilde... Daar sloeg de wagen een hoek om... was heen... Hij hoorde 't geluid van het klink-tikkende ijzer al minder worden... Alles was weer stil. Eene wijle keek hij met wijd-geopende oogen voor zich... Dan sloeg hem heftig die plotselinge leege stilte van de gracht, dat zich-zoo-snel-heen-

gekanteld-hebbende van die wagen met alles... met àlles... En 't verdriet snikte onbedaarlijk uit hem op, zonder dat hij zich van de onmiddellijke oorzaak bewust werd... Een poosje huilde hij zoo, dan stuitte, in laatste krampachtige snikken, zijn wil het schreien, en plots voelde hij eene diepe warmte op de wang, hij keek op, en zie: de zon was opgegaan. Gelijk 'n ronde bazuinmond was zij, en uit haar diepte werd wemelend licht als ware 't een geluiden-verheugenis over de wereld geblazen. Overal hem tegenover, tot vlak bij de rij boomen voor hem, was het goudene licht. Hij bukte zich, met zijne mouw de tranen afwisschend, uit het raam. Het water was opengegaan in spiegelende lach-kijkingen, het baarde eene tintelende lichtvreugde, 't zonlicht te gemoeten. Alle de schitterende rimpeltjes wiegden elkaar eene blijde klaarte toe. En plotseling klonken nu ook geluiden op: het ratelen van 'n rijtuig, hondengeblaf. Het dag-leven was begonnen. De donkere bladeren van het jonge boompje voor het huis werden door het windje bevangen en, naar het zonnige bewogen, toetsten zij even het nieuwe zon-goud, guldene vegen verkrijgend. Het jongetje zag blijder en genoot...

MAART 1901 - MAART 1902.

Glossarium.

Glossarium.

A.

A = een, 'n.
Addènòm = Héére God!
Almemmor = een in de synagoge gebouwde verhevenheid, waarop voorlezing uit de H. Wetsrol wordt gedaan.
Al tiftach picho lesoton = open uw mond niet ten gunste van den satan, d.w.z. pas op dat niet, door voortdurend het kwade te verwachten, het inderdaad over u komt.
Aphikomen = nagerecht. Als zoodanig wordt beschouwd een stukje paaschbrood, met het nuttigen waarvan men geacht wordt voldaan te hebben aan het gebod, thans niet meer uitvoerbaar, om het paaschlam te eten.
Arke = een, vaak in de synagoge-muur uitgebouwde, kast, waarin de H. Wetsrollen worden geborgen.
Attelemiesse = tot stervens toe.

B.
Bechour = Eerstgeborene.
Bij mijne jore = bij mijn leven.
Boroech Hascheim = Geloofd zij God.

C.
Chewre = gebroederschap, 'n soort theologische genootschappen.
Chotspe = vermetelheid, onbeschaamdheid.

D.
Dalles = armoede.

E.
Elijohoe Hannowie = Elijahu de profeet.

G.
Gazan = voorzanger in de synagoge.
Gan Eiden = de tuin van Eden: het paradijs.
Gebenscht = gezegend.
Gehinom = de hel.
Gemoro leeren = talmoed bestudeeren.
Gomets = alle op Paschen verboden spijzen, waarvan niets in huis mag overblijven.
Gut jomtof = de op een feestdag gebruikelijke, in de plaats van ‘goeden dag’ tredende begroeting.

H.
Hagadah = boekje, waarin de voor den paaschavond voorgeschreven religieuse voordracht.
Heert = hoort.

I.
Iemand mougel zijn = iemand vergiffenis schenken.

J.
Japieleeb = Japielief.
Jischkoch = Dank u.
Jom Hakipoerim = de Groote Verzoendag.
Jomtof = feestdag.
Joutsé zijn = aan zijn plicht voldaan hebben.

K.
Kol dichfien jeisei wejeichoel = Ieder die honger heeft kome en ete.
Kootsin = rijkaard.

L.
Laten strekke = laten zitten.
*Leshonoh haboöh biroeschol*o*jim* = het komend jaar in Jerusalem.

M.
Mazzel = geluk.
Muierbergblommetjes = kenteekenen van ouderdom, van min of meer nabijzijnden dood. Muiderberg is eene begraafplaats van de joodsche gemeente te Amsterdam.

N.

Nachleine = nachtgebed.
Na noe geih ich widder ewek = neen, nou ga ik weêr weg.
Narrischkat = onzin.
Neir tomied = het ter herinnering aan een afgestorvene ‘gestadig brandend licht.’
Nitteno meieis Rifko bas... lebanglôh = Gegeven door Rebekka, de dochter van... aan haar echtgenoot.

O.

Ochgenebbisch, genebbisch = och arme.
Out meiö schoniem = nog veel jaren.
Over Simme en over Jossef = ‘van comme-ça’, of: ‘dat je hooren en zien vergaat’.

R.

Reuzegoi, waas 'r viel van z'n gezond, wat-ie smoest = 'n onvervalscht type van een niet-Jood, hij weet absoluut niet, wat-ie vertelt.

S.

Scheim Jisborach = God, Hij zij geloofd.
Schewoeës = Pinksteren, Wekenfeest.
Schlemiel = ongelukkige.
Schobbets = een soort van zeer wijde, lange jas.
Schoel = synagoge.

Seforim = Hebreeuwsche boeken.
Seid mir mougel = Vergeef mij.
Seider = Het geheel der religieuse ceremonieën op den Paaschavond.
Sof = ellende, ongeluk, ramp.

T.
Tachrichien = doodskleederen.
Tefilloh = gebed.
Tehillim = de Psalmen.
Teinis = vastendag.
Thouroh is Chogmoh = De Leer is de wijsheid.
Thorah = Thouroh.

V.
Verstopt gemouch = domme kerel.
Verswarste nar = och gek die je bent.
Vertseihle = vertellen.
Von obbe = van boven.

W.
Wie ìch dan bin = Nou, daar mot je net bij mìjn voor wezen.

OPMERKING: Natuurlijkerwijze is er bij de samenstelling van dit woordenlijstje niet naar gestreefd, de oorspronkelijke beteekenis van de woorden te geven maar alléén die welke zij hebben, zóóals zij

in den tekst gebruikt worden. Men gelieve de *sch* zoowel in de hebreeuwsche als jargon-woorden uit te spreken als de duitsche *sch.* Het Nederlandsch bezit hiervoor geen consonanten-verbinding. De *sj* gemeenlijk ter weergave gebruikt, heeft dien klank, zuiver althans, níet.